Nr 262.

Godkänd av första kammaren den 2 juni 1927.
Godkänd av andra kammaren den 2 juni 1927.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(Andra särskilda utskottets utlåtande nr 1 och memorial nr 2.)

Till Konungen.

Genom en den 18 februari 1927 dagtecknad proposition, nr 116, angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m., har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen, att

I. *beträffande högre lärarinneseminariet:*

föreskriva, att från och med läsåret 1928—1929 de förberedande klasserna vid statens normalskola för flickor skola successivt indragas;

besluta, att från och med läsåret 1927—1928 vid nämnda skola skall successivt anordnas jämväl en realskollinje för flickor med fyra ettåriga klasser och med avseende å det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskollinjens första klass, grundad på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer.

II. *beträffande de allmänna läroverken:*

A. de allmänna läroverkens organisation;

dels godkänna följande ändrade huvudgrunder för de allmänna läroverkens organisation:

1. rikets allmänna läroverk skola vara av tre slag, nämligen dels realskolor, dels högre allmänna läroverk, dels ock lyceer, de sistnämnda anordnade antingen såsom fristående läroanstalter eller såsom avdelningar, knutna vid högre allmänna läroverk;

2. realskolan skall hava till uppgift att utöver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning;

3. det högre allmänna läroverket och lyceet skola hava till ändamål, förutom meddelandet av allmän medborgerlig bildning, att grundlägga de vetenskapliga insikter, som vid universitet eller högre fackutbildningsanstalt vidare utbildas;

4. realskolan skall på det sätt, som för varje särskilt läroverk av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmes, vara anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 18 februari 1927 angivits, antingen med fyra ettåriga klasser och med avseende å det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, grundad på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer eller med sex ettåriga klasser och med avseende å kunskapsmåttet för inträde i första klassen grundad på genomgången tredje klass i folkskola, som nyss nämnts, eller ock med såväl fyra som sex ettåriga klasser, anslutna till folkskolan på nu angivet sätt;

5. det högre allmänna läroverket skall bestå av realskola, anordnad på sätt i näst föregående punkt är sagt, och gymnasium, omfattande, på det sätt, som för varje särskilt läroverk av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmes, antingen fyra ettåriga ringar och utgående från det i realskolans näst högsta klass inhämtade kunskapsmåttet eller tre ettåriga ringar och utgående från det i realskolans högsta klass inhämtade kunskapsmåttet eller ock med såväl fyra som tre ettåriga ringar, anknutna till realskolestadiet på nu angivet sätt;

6. lyceet skall bestå av sex ettåriga klasser och med avseende å det kunskapsmått, som erfordras för inträde i lyceets första klass, grundat på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

7. gymnasiet skall, i den omfattning Eders Kungl. Maj:t för varje särskilt fall bestämmer, kunna delas på tre bildningslinjer, latingymnasium, nyspråkligt gymnasium och realgymnasium, varvid latingymnasiet efter Eders Kungl. Maj:ts beprövande må kunna erbjuda tillfälle till undervisning i grekiska;

8. lyceet skall kunna delas på enahanda bildningslinjer som gymnasiet;

dels medgiva, att kvinnliga lärjungar må, med undantag för de läroverk

eller stadier av sådana vilka genom beslut av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen avsetts endast för manliga lärjungar, efter framställning från vederbörande kommun kunna av Eders Kungl. Maj:t lämnas tillträde till de högre allmänna läroverken och realskolorna för gossar, under förutsättning att, därest ej vid läroverket finnes anställd ordinarie kvinnlig ämneslärare, kommunen bestrider kostnaderna för skäligt arvode till en på det pedagogiska området erfaren kvinnlig sakkunnig, vilken på rektors förslag av skolöverstyrelsen förordnas att gå rektor tillhanda med råd och upplysningar i fråga om de kvinnliga lärjungarna, att särskild undervisning i övningsämnen i den mån sådan påkallas på kommunens bekostnad anordnas för de kvinnliga lärjungarna samt under de villkor i övrigt, som Eders Kungl. Maj:t bestämmer;

dels och förklara sig ej hava något att erinra emot att undervisningsarbetet i de allmänna läroverken ordnas i huvudsaklig anslutning till de grundsatser, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 18 februari 1927 angivits.

B. upprättande och ombildning av läroverk;

besluta:

1. i envar av städerna Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg skall från och med den tid, Kungl. Maj:t bestämmer, upprättas ett högre allmänt läroverk för flickor, omfattande fyrklassig realskola och treårigt gymnasium, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

2. envar av realskolorna i Södertälje och Eskilstuna skall genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av de med nämnda läroanstalter förenade kommunala gymnasierna utvidgas till högre allmänt läroverk med såväl fyraårigt som treårigt gymnasium för gossar och flickor, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

3. högre allmänna läroverket i Ystad skall under enahanda förutsättning, som under näst föregående punkt sagts, genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av den vid nämnda läroverk inrättade kommunala gymnasielinjen utvidgas med en fyraårig gymnasielinje;

4. i vart och ett av samhällena Lidingö, Katrineholm, Motala, Höganäs, Trollhättan, Sollefteå och Boden skall genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av där befintlig kommunal mellanskola upprättas en fyrklassig samrealskola, under villkor att vederbörande kommun åtager sig ej mindre att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor än även att till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid läroverket anställda lärarpersonalens begynnelselöner ävensom av de till extra lärare och timlärare utgående arvoden samt att

kommunen i förekommande fall tillhandahåller sådan från mellanskolan till läroverket överflyttad ordinarie ämneslärare och ämneslärarinna, som icke äger behörighet till adjunktstjänst vid allmänt läroverk, bostad och bränsle eller ersättning därför;

5. realskolan i envar av städerna Enköping, Oskarshamn, Karlshamn, Mariestad, Lidköping och Arvika skall ombildas till samrealskola med såväl fyrklassig som sexklassig avdelning under villkor att vederbörande kommun åtager sig ej mindre att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler ävensom bostad och hyresersättning åt rektor än även att till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid läroverket anställda lärarpersonalens begynnelselöner;

6. kommunalstyrelse i samhälle, där samrealskola finnes upprättad, äger att av lärjungarna i läroverket upptaga terminsavgifter, dock ej till högre belopp eller under strängare villkor för befrielse, än som stadgas rörande de avgifter, som av realskolornas lärjungar erläggas till statsverket;

7. följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: läroverket å Södermalm, Södertälje, Uppsala, Nyköping, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Jönköping, Växjö, Kalmar, Visby, Karlskrona, Kristianstad, Hälsingborg, Ystad, Halmstad, Vänersborg, Borås, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Härnösand, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå;

följande realskolor, nämligen i Malmö, Landskrona, Göteborg: östra realskolan, Uddevalla och Kristinehamn; samt

följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Ängelholm, Trälleborg, Alingsås, Åmål, Falköping, Örnsköldsvik och Skellefteå

skola med avseende på de kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången tredje, respektive sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

8. följande högre allmänna läroverk, nämligen i Strängnäs, Västervik, Skara och Hudiksvall;

följande realskolor, nämligen i Eksjö, Varberg, Skövde och Söderhamn; samt

följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Norrtälje, Vadstena, Vimmerby, Strömstad, Filipstad, Askersund, Sala, Köping, Arboga, Piteå och Haparanda

skola med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

9. följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, reallläroverket å Norrmalm, läroverket å Östermalm, Malmö: läroverket för gossar, Lund och Göteborg: latinläroverket och reallläroverket; samt

följande realskolor, nämligen i Stockholm: Vasa, Katarina och Kungsholmens samt Göteborg: västra realskolan

skola med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången tredje klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

10. vid följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, reallläroverket å Norrmalm, läroverket å Södermalm, Linköping, Norrköping, Jönköping, Kalmar, Karlskrona, Kristianstad, Malmö: läroverket för gossar, Hälsingborg, Halmstad, Göteborg: latinläroverket och reallläroverket, Vänersborg, Borås, Skara, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Härnösand, Sundsvall och Luleå skall finnas såväl fyraårigt som treårigt gymnasium;

11. vid följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: läroverket å Östermalm, Uppsala, Nyköping, Strängnäs, Växjö, Västervik, Visby, Lund, Ystad, Hudiksvall, Östersund och Umeå skall finnas endast fyraårigt gymnasium;

12. statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm, skall successivt ombildas till ett lyceum enbart för manliga lärjungar;

13. vid vart och ett av de högre allmänna läroverken i Uppsala, Malmö: läroverket för gossar, Lund, Göteborg: latinläroverket och reallläroverket samt Härnösand skall successivt anordnas en lyceiavdelning;

14. följande läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, reallläroverket å Norrmalm, läroverket å Södermalm, läroverket å Östermalm samt Vasa, Katarina och Kungsholmens realskolor, Uppsala, Malmö: högre läroverket och realskolan, Lund, Hälsingborg ävensom Göteborg: latinläroverket, reallläroverket samt västra och östra realskolorna skola i sin helhet vara avsedda endast för manliga lärjungar;

15. vid följande högre allmänna läroverk, nämligen i Linköping, Norrköping, Jönköping, Borås, Karlstad, Örebro, Västerås, Gävle och Sundsvall skall realskolan vara avsedd endast för manliga lärjungar;

16. den föreslagna ombildningen och utvidgningen ävensom inrättandet av nya läroverk samt de förändringar, som därmed stå i samband, skola försiggå i huvudsaklig enlighet med den plan beträffande tidpunkter för ikraftträdandet och grunder i övrigt, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 18 februari 1927 angivits;

17. vad i förut av riksdagen fattade beslut och därpå grundade författningar eller av Eders Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter finnes stadgat om statens samskolor skall i tillämpliga delar avse statens samrealskolor;

18. ordinarie ämneslärarinna vid allmänt läroverk, vilken innehar behörighet för adjunktsbefattning, skall från och med den tidpunkt Eders Kungl. Maj:t äger bestämma åtnjuta avlöningsförmåner enligt samma grunder som gälla för kvinnlig adjunkt vid sådant läroverk;

19. de den 1 mars 1927 anställda ordinarie ämneslärarna vid kommunal mellanskola, som ombildas till allmänt läroverk, skola successivt, i den ordning Eders Kungl. Maj:t bestämmer, såsom adjunkter respektive ämneslärarinnor

överflyttas till läroverket, med iakttagande därvid att lärare, som icke innehar behörighet till adjunktsbefattning vid allmänt läroverk, skall, intill dess sådan behörighet förvärvats, åtnjuta kontanta avlöningsförmåner, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade, enligt samma grunder, som äro föreskrivna för ämneslärare vid kommunal mellanskola, med beräknande att av begynnelseavlöningen 1,100 kronor skola utgöra tjänstgöringspenningar, och med rätt för sådan lärare till bostad och bränsle eller ersättning därför från vederbörande kommun enligt gällande bestämmelser för lärare vid kommunal mellanskola;

20. sålunda överflyttad lärare skall, så länge han kvarstår vid sin ifrågavarande tjänstebefattning, i pensionshänseende tillhöra statens pensionsanstalt;

21. rektor vid samrealskola under ombildning från kommunal mellanskola skall åtnjuta, förutom fri bostad eller ersättning därför, av statsmedel följande kontanta avlöningsförmåner för år räknat, nämligen under första läsåret av ombildningen 5,200 kronor, därav 3,800 kronor skola utgöra lön och 1,400 kronor tjänstgöringspenningar, under andra läsåret 5,600 kronor, därav 4,000 kronor skola utgöra lön och 1,600 kronor tjänstgöringspenningar, under tredje läsåret 6,000 kronor, därav 4,200 kronor skola utgöra lön och 1,800 kronor tjänstgöringspenningar samt från och med fjärde läsåret full avlöning såsom rektor vid realskola.

III. *beträffande kommunal mellanskola, som står under ombildning till allmänt läroverk:*

besluta, att statsbidrag till kommunal mellanskola, som står under ombildning till allmänt läroverk, skall, utan hinder därav att skolan icke omfattar fyra årsklasser, utgå enligt de för statsbidrag till kommunal mellanskola författningsenligt gällande grunder, dock att statsbidraget beräknas till 2,800 kronor för varje årsklass eller avdelning av årsklass samt att statsbidrag till arvode åt rektor bortfaller.

IV. *beträffande privatläroverken:*

föreskriva:

1. såsom villkor för högre flickskola samt högre goss- och samskola för åtnjutande av statsunderstöd från anslaget till privatläroverk skall gälla, att skolan skall med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i skolans första klass, vara grundat minst på genomgången tredje klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

2. till högre flickskola samt högre goss- och samskola, som anordnar en till folkskolans sjätte klass ansluten realskolelinje med minst fyra årsklasser, må från och med läsåret 1928—1929 efter Eders Kungl. Maj:ts beprövande utgå ett årligt statsbidrag av 1.200 kronor för årsklass under de villkor och bestämmelser i övrigt, som äro meddelade rörande den i anslaget till privat-

läroverk ingående anslagsposten till enskilda mellanskolor samt enligt de närmare föreskrifter, som av Eders Kungl. Maj:t meddelas;

3. vad i punkten 3 andra stycket av de i kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 326) meddelade ändrade bestämmelser om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter finnes föreskrivet därom, att tjänstgöringen må kunna fullgöras i de förberedande klasserna, skall äga tillämpning allenast beträffande andra och tredje förberedande klasserna under läsåret 1928—1929 och endast beträffande tredje förberedande klassen under läsåret 1929—1930, vid vars utgång bestämmelsen skall upphöra att gälla; samt

4. därest på grund av gossrealskolas ombildning till samrealskola högre flickskola på orten till följd av bristande anslutning icke vidare kan upprätthållas och på den grund vid flickskolan anställd ämneslärarinna med full tjänstgöring går förlustig sin anställning, må hon, under förutsättning att hon vid början av nämnda ombildning uppnått en ålder av 50 år samt vunnit sådan anställning vid skolan, som nu angivits före den 1 mars 1927, intill dess hon fyller 60 år av statsmedel åtnjuta en årlig ersättning uppgående till två tredjedelar av den avlöning hon i enlighet med gällande bestämmelser vid entledigandet åtnjöt från skolan, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade, samt för tiden därefter en årlig pension till samma belopp, som skulle tillkommit henne, därest hon intill uppnåendet av sistnämnda ålder varit i tjänst vid högre flickskola.

V. *beträffande den föreslagna ändrade skolorganisationen i dess helhet:*

bemyndiga Eders Kungl. Maj:t att, i anslutning till vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 18 februari 1927 uttalat, meddela de närmare föreskrifter, som i anledning av den nu föreslagna ändrade skolorganisationen kunna bliva erforderliga.

VI. *beträffande anslag till högre lärarinneseminariet:*

dels i riksstaten för budgetåret 1927—1928 upptaga det ordinarie anslaget till högre lärarinneseminariet med oförändrat belopp 130,285 kronor;

dels medgiva, att vaktmästaren och eldaren vid högre lärarinneseminariet må för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring till belopp av 400 kronor för vaktmästaren och 250 kronor för eldaren;

dels ock till diverse behov vid högre lärarinneseminariet anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag å 89,120 kronor.

VII. *beträffande anslag till de allmänna läroverken:*

dels öka det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken, nu 6,666,066 kronor, med 66,934 kronor till 6,733,000 kronor,

dels ock anvisa till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 618,300 kronor.

VIII. *beträffande anslag till kommunala mellanskolor:*

dels ur riksstaten avföra det ordinarie förslagsanslaget till undervisning i manlig och kvinnlig slöjd samt handarbete vid kommunala mellanskolor,

dels höja det ordinarie förslagsanslaget till kommunala mellanskolor från dess nuvarande belopp 1,650,000 kronor med 119,000 kronor till 1,769,000 kronor,

dels medgiva, att tillfällig löneförbättring må för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 utgå till lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor med följande belopp:

till ordinarie manlig ämneslärare med 600 kronor;
» ordinarie kvinnlig ämneslärare med 500 kronor; samt
» extra ordinarie ämneslärare, övningslärare och timlärare med belopp, som Eders Kungl. Maj:t i huvudsaklig enlighet med de i sådant hänseende nu gällande grunder bestämmer;

dels ock för sistberörda ändamål anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra förslagsanslag av 355,000 kronor.

IX. *beträffande anslag till privatläroverken:*

dels höja det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 751,000 kronor, med 2,000 kronor till 753,000 kronor, samt i riksstaten för budgetåret 1927—1928 uppföra de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp, nämligen:

enskilda mellanskolor	kronor	20,000: —
högre flickskolor	»	475,000: —
högre goss- och samskolor	»	232,500: —
enskilda lärarinneseminarier	»	25,500: —

att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt 753,000 kronor,

dels ock för beredande under tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier i enlighet med de i kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 327) stadgade grunder anvisa för budgetåret 1927—1928 ett extra förslagsanslag av 2,395,000 kronor.

I samband härmed har riksdagen till behandling förehaft följande inom riksdagen väckta motioner, vilka här nedan i nummerordning angivas med återgivande av de utav vederbörande motionärer gjorda yrkanden.

Motioner, väckta inom första kammaren:

av greve *J. W. Spens* m. fl. (I: 215), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta, att realskolan i Eksjö genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av det med nämnda läroanstalt förenade kommunala gymnasiet utvidgas till högre allmänt läroverk med såväl fyraårigt som treårigt gymnasium för gossar och flickor, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

av herr *K. J. Gustafsson* m. fl. (I: 216), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116, att bland

de kommunala mellanskolor, vilka föreslås till övertagande av staten från den 1 januari 1928 såsom samrealskolor, måtte upptagas även Nässjö kommunala mellanskola, ävensom att riksdagens vederbörande utskott måtte företaga de förändringar i propositionens anslagssummor, som ett bifall till motionen kunde föranleda;

av herrar *I. Svensson* och *I. Holmgren* (I:222), däri hemställts, att riksdagen för sin del ville besluta,

att realskolan i Uddevalla ombildas till ett högre allmänt läroverk därigenom, att staten från den 1 januari 1928 successivt övertager det höstterminen 1912 upprättade kommunala gymnasiet;

att realskolan, till vilken även flickor efter framställning av stadsfullmäktige skulle kunna erhålla tillträde, skall omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning;

att gymnasiet, som skall bliva tillgängligt för både gossar och flickor, skall omfatta en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje;

att Uddevalla hittills statsunderstödda flickskola skall ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd;

att för budgetåret 1927—1928 det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken

från av regeringen föreslaget belopp	kronor	6,733,000: —
ökas med	»	3,450: —
till	»	6,736,450: —;

samt att det till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare anvisade extra anslaget

ökas från av regeringen föreslaget belopp	kronor	618,300: —
med	»	3,176: —
till	»	621,476: —;

av herr *H. Åkerberg* m. fl. (I:223), däri — under förutsättning att propositionen nr 116 i sina huvuddrag vinner riksdagens godkännande — hemställts, att följande ändringar måtte däri vidtagas:

att i Örebro upprättas ett fullständigt läroverk för flickor, organiserat så som i propositionen nr 116 är föreslaget med avseende å flickläroverket i Hälsingborg;

att undervisningen vid detta läroverk måtte taga sin början i och med höstterminen 1928;

att högre läroverket i Örebro (karolinska läroverket) blir tillgängligt endast för gossar; och

att i överensstämmelse härmed den för detta sistnämnda läroverk i propositionen upptagna fyraåriga reallinjen måtte bortfalla;

av herr *K. J. Ekman* (I:231), däri föreslagits, att riksdagen ville, i samband med beslut i anledning av Eders Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition nr 116, uttala sig för, att vid övergång från folkskolan till allmänt läroverk inträdesprövning skall äga rum i avgångsklassens alla läsämnen;

av herr *O. Bergqvist* (I: 232), däri hemställts, att, därest Eders Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 116 i princip antages, riksdagen ville besluta,

dels att samskolorna i Piteå och Haparanda skola ombildas till sexklassiga realskolor,

dels att kommunala mellanskolan i Boden skall ombildas till en sexklassig samrealskola och

dels att gymnasiet vid högre läroverket i Luleå skall omfatta en fyraårig latinlinje och en fyraårig reallinje;

av herrar *J. Pålsson* och *N. A. Nilsson* (I: 233),

lika lydande med motion i andra kammaren nr 343;

av herr *G. A. Larsén* m. fl. (I: 237), däri hemställts, att riksdagen ville besluta:

dels att utom i de i Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116, B. mom. 4 upptagna samhällena det jämväl skall successivt inrättas en fyrklassig statens samrealskola i Falkenberg,

dels ock anvisa härför behövliga medel;

av herr *J. Pålsson* (I: 238), däri hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta att utöver de i propositionen nr 116 upptagna 7 kommunala mellanskolorna ytterligare 57 sådana skolor måtte successivt ombildas till allmänna läroverk *huvudsakligen* i överensstämmelse med i motionen angiven plan, enligt vilken ombildningen av de särskilda skolorna skulle taga sin början i följande ordning:

höstterminen 1928: Nässjö, Hässleholm, Eslöv, Skurup, Stora Tuna och Mora;
» 1929: Huskvarna, Tomelilla, Anderslöv, Hörby, Hedemora och Ludvika;
» 1930: Vaxholm, Mjölby, Mönsterås, Karlskoga, Sandviken och Malmberget;
» 1931: Tranås, Simrishamn, Svedala, Vara, Hallsberg och Avesta;
» 1932: Sundbyberg, Ronneby, Falkenberg, Säffle, Bollnäs och Kiruna;
» 1933: Söderköping, Värnamo, Torsås, Höör, Nora och Orsa;
» 1934: Ljungby, Sölvesborg, Klippan, Ulricehamn, Storvik och Nederkalix;
» 1935: Vetlanda, Laholm, Hjo, Västanfors, Leksand och Gudmundrå;
» 1936: Solna, Borgholm, Åstorp, Svalöv, Lysekil och Sunne;
» 1937: Åtvidaberg, Tidaholm och Lindesberg;

av herr *E. Dalberg* m. fl. (I: 239), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta, att i vart och ett av samhällena Stora Tuna och Mora skall genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 samt i vart och ett av samhällena Hedemora och Ludvika från och med den 1 januari 1929

av där befintlig kommunal mellanskola upprättas en statens samrealskola under de i kungl. proposition nr 116 angivna villkor;

av herr *H. Åkerberg* (I: 240), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116, att antalet av de kommunala mellanskolor, vilka föreslås till övertagande av staten från den 1 januari 1928 såsom samrealskolor, måtte utökas med kommunala mellanskolan i Karlskoga, samt att riksdagens vederbörande utskott ville företaga de förändringar i propositionens anslagssummor, som ett bifall till motionen kan föranleda;

av herr *C. Lindhagen* (I: 241), däri hemställts, att riksdagen ville

1) antaga propositionen om det högre skolväsendets omorganisation med de förbättringar, som kunna vidtagas, allenast såsom ett provisorium;

2) hos Eders Kungl. Maj:t begära övervägande av ett vägledande rationellt program för den nuvarande enligt förslaget i stort sett bibehållna pluggskolans omvandling till en karaktärs-, kunskaps- och yrkesskola samt en likvärdig fostran av all landets ungdom till högre bildning med stöd av en mångsidig linjedelning, lämpad efter olika uppgifter och anlag;

av *densamme* (I: 242), däri hemställts, att riksdagen med anledning av propositionen om det högre skolväsendet ville besluta eller hos Eders Kungl. Maj:t till övervägande förorda, att inom den nyspråkliga linjen beredes någon plats:

1) för spanska språket, och

2) framför allt för esperanto, som sedan årtionden utgör ett levande, inom de flesta länder talat, lättlärt och logiskt världsspråk;

av *densamme* (I: 243), däri hemställts, att riksdagen ville, med anledning av propositionen om det högre skolväsendet, besluta eller hos Eders Kungl. Maj:t förorda till övervägande avskaffandet av de brutala, orättvisa, äventyrliga och ändamålslösa inträdes-, flyttnings- och avslutningsexamina, den så kallade examen rigorosum;

av *densamme* (I: 244), däri hemställts, att, med anledning av propositionen om det högre skolväsendet, riksdagen, oavsett förväntade provisoriska beslut i ämnet, ville anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte

1) ytterligare överväga en definitiv lösning av rätten för flickor att få tillgång till allmänna högre skolor på samma villkor som gossar;

2) för ändamålet taga under definitivt bedömande de privata flickskolornas förstatligande och den åttaklassiga flickskolans lämplighet;

3) verkställa en avgörande utredning, byggd på vårt lands och andra länders erfarenheter, rörande samskolans berättigande och ändamålsenlighet på det högre skolstadiet;

av *densamme* (I: 245), däri hemställts, att riksdagen, med anledning av propositionen om det högre skolväsendet, ville anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte för de statsunderstödda privatläroverken överväga såsom villkor för

subventionen ett fastställande i lämplig omfattning av enhetliga lärokurser, timplaner och läroböcker;

av *densamme* (I:246), däri hemställts, att riksdagen — med anledning av propositionen om det högre skolväsendet och därest propositionens konsekvens, ett faktiskt förbud för subvenerat privatläroverk att inrätta en förberedande småskola, ej göres gällande — ville uttala sig för och hos Eders Kungl. Maj:t förorda, att inträde i privatläroverks lägsta klass skall tillstädjas såväl elev, som genomgått folkskolans tre lägsta klasser, som ock elev från läroverkets egen förberedande treklassiga skola utan särskild prövning i någotdera fallet

eller, om detta ej bifalles, att prövning i båda fallen må ske endast i modersmålet och matematik;

av *densamme* (I:247), däri hemställts, att riksdagen, i anledning av propositionen om det högre skolväsendet, ville anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte överväga, huruvida och i vad mån såsom ytterligare villkor för åtnjutande av statsanslaget till privatläroverken må uppställas betingelser till tryggande av lärarpersonalens rättsliga ställning;

av *densamme* (I: 248), däri hemställts, att riksdagen, med anledning av propositionen om det högre skolväsendet, ville hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om övervägande, i vad mån de lärarinnor vid privatläroverkens småbarnsklasser, vilka genom indragandet av offentligt stöd för dessa klasser råka i ekonomiska svårigheter, må genom överflyttning till folkskolan eller annorledes kunna bibehållas vid ett skäligt livsuppehälle;

av herr *C. Hederstierna* (I: 249), däri hemställts, att riksdagen, med avslag på Eders Kungl. Maj:ts förslag angående omorganisation av det högre skolväsendet i vad det rör upprättandet av särskilda lyceilinjer, ville, därest förslaget i övrigt vinner bifall, med beaktande av i motionen framställda synpunkter för sin del besluta, att Nya elementarskolan i Stockholm bibehålles vid samma organisation som övriga stockholmsläroverk med fyraårigt gymnasium;

av herr *J. Bergman* (I: 250), däri hemställts, att riksdagen måtte

1) bifalla Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116 i de delar, där den innefattar

a) dels förslag beträffande vissa förändringar vid högre lärarinneseminariet,

b) dels förslag om upprättande av ett lyceum och vissa lyceilinjer, anknutna till folkskolans sjätte klass,

c) dels övertagande från statens sida av de kommunala mellanskolorna å sju angivna orter på sätt i propositionen föreslås,

d) dels upprättande av fyra högre statsläroverk för flickor (dock med beaktande av vad om dessas organisation i motionen anförts),

e) dels slutligen godkännande av vissa villkor för bidrag till privatläro-

verken, i den mån dessa villkor ej beröras av tilläventyrs beslutade ändringar i den föreslagna skolorganisationen;

2) förklara sig i väsentliga delar godkänna de grundsatser föredragande departementschefen gjort gällande i avseende på skolans inre arbete, fysisk fostran och vidgade möjligheter för flickors tillträde till de allmänna läroverken, där förhållandena ej medgiva för dem anordnad särundervisning;

3) i avseende på realskolans anknytning till folkskolan hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om nytt förslag till nästkommande riksdag, grundat *dels* på nuvarande första realskoleklassens indragning, i enlighet med andra kammarens upprepade gånger fattade beslut, och upprättande av en femårig realskola, byggd på folkskolans fjärde klass, *dels ock* på upprättande, efter Eders Kungl. Maj:ts beprövande, å sådana läroverksorter, där den kommunala representationen därom anhåller samt kommunal mellanskola eller lyceilinje saknas, av fyraårig realskolelinje, byggd på folkskolans sjätte klass;

4) i avseende på gymnasiets organisation, med godkännande av principen om den föreslagna utvidgade linjeuppdelningen, hemställa om förnyat förslag grundat på systemet fyraårigt gymnasium som normalform anknutet till realskolas eller kommunal mellanskolas näst sista klass, samt organiserat med beaktande av vad i motionen anförts beträffande gymnasiets inre anordning och studiesätt;

5) för budgetåret 1927—1928 uppföra de i propositionen begärda anslagen med de belopp, med vilka de av Eders Kungl. Maj:t föreslagits skola utgå, dock med de jämkningar, som kunna påkallas av ett bifall till i motionen framställda förslag, varvid hemställts, att de erforderliga jämkningarna må av vederbörande utskott närmare angivas;

av herr *J. Bergman* m. fl. (I: 251), däri hemställts, att riksdagen, därest positivt beslut kommer att fattas om det högre skolväsendets omorganisation med anledning av Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116, ville för sin del besluta, att realskolan i Kristinehamn successivt från och med höstterminen 1928 utvidgas till ett högre allmänt läroverk med två gymnasiallinjer, ett fyraårigt latingymnasium och ett treårigt realgymnasium, båda med tillträde för såväl manliga som kvinnliga lärjungar, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

av fröken *Kerstin Hesselgren* (I: 252), däri hemställts,

att högre läroverk för flickor i första hand må omfatta en högre flickskola, så nära som möjligt överensstämmande med de nuvarande flickskolorna, och ett därmed förbundet gymnasium samt därjämte, där skäl därtill föreligga, en realskola;

att vid de samrealskolor, vilkas upprättande förutsätta nedläggandet av en högre flickskola, må från lämplig klass anordnas en särskild linje för flickor;

att det föreslagna anslaget till privatläroverk för linje, som ansluter till

folkskolans sjätte klass, må utgå för linje av såväl flickskole- som realskoletyp;

att 4-årig grundskola må kunna ersätta den i förslaget föreslagna 3-åriga grundskolan;

att de högre läroverk för flickor, som komma att av staten upprättas, må anknyta till folkskolan på samma sätt som de allmänna läroverken, vare sig den 3-åriga eller den 4-åriga grundskolan kommer till användning;

att samma bestämmelser skola gälla i fråga om lärarinnor vid privat läroverk, vilka på grund av här föreslagna omorganisation måste avveckla, som i fråga om lärare vid kommunal mellanskola, som ombildas till statsläroverk; och

att riksdagens vederbörande utskott ville med hänsynstagande till föreslagna önskningar göra de ändringar i Eders Kungl. Maj:ts proposition, som därav kunna föranledas; samt

att riksdagen ville i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t hemställa om utredning, på vad sätt hemmens kostnader för flickornas högre skolutbildning genom statens försorg må kunna så långt som möjligt nedbringas;

av *densamma* (I: 253), däri hemställts, att riksdagen — med avslag på Eders Kungl. Maj:ts proposition i vad angår föreslagen indragning av statsbidrag till vissa enskilda lärarinneseminarier — i avvaktan på ett mera utformat skolsystem och dess verkningar på lärarinnebehovet för högre skolor, måtte besluta, att vid utdelande av sådant bidrag för budgetåret 1927—1928 skall iakttagas, att årsavdelning för intagning av nya lärarinneelever må för sagda år efter Eders Kungl. Maj:ts beprövande upprättas endast vid ett av de ifrågavarande seminarierna, samt

att riksdagen med avseende på tiden efter 1927—1928 måtte giva Eders Kungl. Maj:t bemyndigande att på framställning från kungl. skolöverstyrelsen efter förnyad undersökning av förhållandena tills vidare för varje år bestämma, i vad mån avdelning för nyintagning av lärjungar må vid de enskilda seminarierna upprättas;

av herr *G. Möller* m. fl. (I: 254), däri motionärerna sammanfattat sin ståndpunkt i nedanstående yrkanden:

I. Som grundläggande ståndpunkt beträffande den nya skolorganisationen hemställes,

dels att riksdagen måtte besluta, att realskolorna vid samtliga statsläroverk göras fyraåriga och med avseende å det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans lägsta klass, grundas på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer, ävensom att i övrigt skolsystemet grundas på motsvarande anknytning till folkskolan,

dels och, att riksdagen i samband med ett beslut av nyssnämnda beskaffenhet ville i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla, att till vederbörande skolmyndigheter måtte utfärdas ett cirkulär, vari en friare genomgång av och friare flyttning inom folkskolan måtte, utan rubbning av folkskolans orga-

nisation eller undervisningsplan, förordas, i syfte att bereda barn med särskilda studieanlag möjlighet att efter fem års undervisning i folkskolan vinna inträde i realskolans eller motsvarande läroanstalts lägsta klass.

II. Därest den av Eders Kungl. Maj:t föreslagna grunden i fråga om anknytningen mellan folkskolan och den högre skolan varder tillämpad, hemställes,

dels att riksdagen ville besluta följande ändringar i Eders Kungl. Maj:ts förslag:

I. *beträffande högre lärarinneseminariet:*

— —

II. *beträffande de allmänna läroverken:*

A. de allmänna läroverkens organisation;

dels godkänna följande ändrade huvudgrunder för de allmänna läroverkens organisation:

— —

8. Lyceet skall kunna delas på enahanda bildningslinjer som gymnasiet;

dels ock förklara sig ej hava något att erinra emot att undervisningsarbetet i de allmänna läroverken ordnas i huvudsaklig anslutning till de grundsatser, som av departementschefen och i motionen angivits.

B. upprättande och ombildning av läroverk; besluta:

1. i en var av städerna Stockholm, Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Lund, Malmö, Hälsingborg, Göteborg, Borås, Karlstad, Örebro och Västerås skall i den ordning, som i motionen angivits, upprättas ett högre allmänt läroverk för flickor, omfattande fyrklassig realskola och treårigt gymnasium, under villkor — — — — — hyresersättning åt rektor;

2. —

3. —

4. i vart och ett av samhällena Lidingö, Katrineholm, Motala, Nässjö, Ronneby, Hässleholm, Höganäs, Falkenberg, Trollhättan, Karlskoga, Stora Tuna, Sollefteå och Boden skall från och med den 1 januari 1928, i vart och ett av samhällena Tranås, Lysekil, Säffle, Mora, Sandviken och Nederkalix från och med den 1 januari 1929, i vart och ett av samhällena Mjölby, Värnamo, Tomelilla, Eslöv, Ulricehamn, Gudmundrå och Malmberget från och med den 1 januari 1930, i vart och ett av samhällena Sundbyberg, Vetlanda, Åstorp, Malmö, Laholm och Avesta från och med den 1 januari 1931, i vart och ett av samhällena Vaxholm, Norrköping, Huskvarna, Sölvesborg, Simrishamn och Ludvika från och med den 1 januari 1932 samt i vart och ett av samhällena Klippan, Skurup, Sunne, Hallsberg, Hedemora och Orsa från och med den 1 januari 1933 genom successivt övertagande av där befintlig kommunal mellanskola upprättas en fyrklassig samrealskola, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla — — — — — möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor

samt att kommunen i förekommande fall tillhandahåller sådan från mellanskolan till läroverket överflyttad ordinarie ämneslärare och ämneslärarinna, som icke äger behörighet till adjunktstjänst vid allmänt läroverk, bostad och bränsle eller ersättning därför;

5. det högre läroverket i en var av städerna Södertälje, Nyköping, Strängnäs, Eskilstuna, Växjö, Kalmar, Västervik, Visby, Karlskrona, Kristianstad, Ystad, Halmstad, Vänersborg, Skara, Falun, Gävle, Hudiksvall, Härnösand, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå skall ombildas till högre samläroverk, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

6. realskolan i envar av städerna Enköping, Eksjö, Oskarshamn, Karlshamn, Landskrona, Varberg, Uddevalla, Mariestad, Skövde, Lidköping, Arvika, Kristinehamn och Söderhamn skall ombildas till samrealskola med såväl fyrklassig som sexklassig avdelning, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

7. följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: läroverket å Södermalm, Södertälje, Uppsala, Nyköping, Strängnäs, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Jönköping, Växjö, Kalmar, Västervik, Visby, Karlskrona, Kristianstad, Hälsingborg, Ystad, Halmstad, Vänersborg, Skara, Borås, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Hudiksvall, Härnösand, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå;

följande realskolor, nämligen i Malmö och Göteborg: östra realskolan, samt

följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Ängelholm, Trälleborg, Alingsås, Åmål, Falköping, Örnsköldsvik och Skellefteå

skola med avseende på de kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången tredje, respektive sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

8. följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Norrtälje, Vadstena, Vimmerby, Strömstad, Filipstad, Askersund, Sala, Köping, Arboga, Piteå och Haparanda

skola med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

9. —
10. —
11. —
12. —
13. —

14. följande läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, reallläroverket å Norrmalm, läroverket å Södermalm, läroverket å Östermalm, samt Vasa, Katarina och Kungsholmens realskolor, Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Malmö: högre läroverket och realskolan, Lund, Hälsingborg, Göteborg: latinläroverket, reallläroverket samt västra och östra realskolorna, Borås, Karlstad, Örebro och Västerås skola i sin helhet vara avsedda endast för manliga lärjungar; dock att, intill dess att det högre flicklläroverket i respektive städer hunnit träda i verksamhet, kvinnliga lärjungar må efter framställning från vederbörande kommun kunna av Eders Kungl. Maj:t lämnas tillträde till nuvarande läroverks gymnasium, under förutsättning att, därest ej vid läroverket finnes anställd ordinarie kvinnlig ämneslärare, kommunen bestrider kostnaderna för skäligt arvode till en på det pedagogiska området erfaren kvinnlig sakkunnig, vilken på rektors förslag av skolöverstyrelsen förordnas att gå rektor tillhanda med råd och upplysningar i fråga om de kvinnliga lärjungarna, att särskild undervisning i övningsämnen i den mån sådan påkallas på kommunens bekostnad anordnas för de kvinnliga lärjungarna samt under de villkor i övrigt, som Eders Kungl. Maj:t bestämmer;

15. den föreslagna ombildningen och utvidgningen ävensom inrättandet av nya läroverk samt de förändringar, som därmed stå i samband, skola försiggå i huvudsaklig enlighet med den plan beträffande tidpunkter för ikraftträdandet och grunder i övrigt, som av departementschefen och i motionen angivits;

16. lika med propositionen punkt 17.
17. » » » » 18.
18. » » » » 19.
19. » » » » 20.
20. » » » » 21.

III. *beträffande kommunal mellanskola, som står under ombildning till allmänt läroverk:*

besluta, att statsbidrag — — — — — arvode åt rektor bortfaller.

IV. *beträffande kommunala flickskolor:*

dels besluta, att statsbidrag till kommunal flickskola, omfattande fem årsklasser och med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i skolans första klass, grundad på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer, må utgå med 14,000 kronor årligen, vartill må kunna komma särskilt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej överstigande 1,000 kronor för år;

dels ock föreskriva, att för understöd till kommunal flickskola skola i övrigt, med iakttagande av de jämkningar, som i motionen angivits, tillämpas de villkor och bestämmelser, som gälla beträffande kommunal mellanskola;

V. *beträffande privatläroverken:*
föreskriva:
lika med propositionen avdelning IV.

VI. *beträffande den föreslagna ändrade skolorganisationen i dess helhet:*
lika med propositionen avdelning V.

VII. *beträffande anslag till högre lärarinneseminariet:*
lika med propositionen avdelning VI.

VIII. *beträffande anslag till de allmänna läroverken:*
dels öka det *ordinarie* reservationsanslaget till de allmänna läroverken,

nu	kronor	6,666,066: —
med	»	91,534: —
till	»	6,757,600: —

dels ock anvisa till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett *extra* anslag å kronor 621,700: —.

IX. *beträffande anslag till kommunala mellanskolor:*
dels ur riksstaten — — — — — mellanskolor,
dels höja det *ordinarie* förslagsanslaget till kommunala mellanskolor från dess nuvarande belopp . . . . . kronor 1,650,000: —

med	»	98,000: —
till	»	1,748,000: —

dels medgiva, att — — — — — bestämmer
dels ock — — — — — kronor 355,000.

X. *beträffande anslag till kommunala flickskolor:*
dels anvisa ett *ordinarie* förslagsanslag av kronor 15,000,
dels medgiva, att tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg må för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 från vederbörande anslag utgå till lärarpersonalen vid kommunala flickskolor i enlighet med de grunder, som kunna varda bestämda för lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor.

XI. *beträffande anslagen till privatläroverken:*
lika med propositionen avdelning IX.
dels ock att riksdagen måtte:

a) i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning och därpå grundat förslag om att genom terminsavgifternas successiva avveckling förverkliga grundsatsen om avgiftsfri undervisning vid statens läroverk och därmed jämförliga läroanstalter;

b) i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning om möjligheterna att, huvudsakligen på de vägar, som i motionen angivits, bereda ekonomisk hjälp under studietiden åt fattiga, studiebegåvade lärjungar vid statens läroverk och därmed jämförliga läroanstalter ävensom att Eders Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga förslag om de åtgärder, vartill utredningen må föranleda;

c) i motiveringen till det beslut, riksdagen kan komma att i förevarande

ärende fatta, uttala sig för att lärjungar, som erhållit godkänt betyg från sjätte klassen av folkskola, tillhörande någon av dess huvudformer, må utan särskild inträdesprövning vinna inträde i realskola, lyceum eller därmed jämförlig högre läroanstalt, som bygger på sexårig grundskola;

d) i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla om sådana anordningar i fråga om gymnasiets organisation och arbetssätt, som möjliggöra en friare linjeuppdelning och sätta lärjungarna i tillfälle att genom tillval av ämnen till en begränsad kärna av obligatoriska ämnen, olika för skilda levnadsbanor, ernå den för sin vidare verksamhet eller utbildning lämpligaste ämneskombinationen;

e) i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för studentexamens avskaffande och ersättande med en för ett individualiserat arbetssätt bättre avpassad form av kunskapskontroll; samt

f) i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla om förslag till bättre utrustade bibliotek och studierum vid olika slags skolor, lägre som högre.

III. Därest riksdagens beslut beträffande anknytningen mellan grundskola och högre undervisningsanstalt skulle fattas efter andra principer, än Eders Kungl. Maj:ts förslag innehåller, hemställes slutligen,

att de under II här ovan framställda yrkanden måtte, med av sådant förhållande påkallade jämkningar, vinna tillämpning jämväl å beslut, som avviker från Eders Kungl. Maj:ts förslag i fråga om anknytningen mellan folkskolan och det högre undervisningsväsendet tillhörande läroanstalter;

av herr *I. Pauli* (I: 255), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta, att Kungsholmens realskola i Stockholm skall från och med höstterminen 1928 utvidgas till ett fullständigt högre allmänt läroverk med fyraårigt och treårigt gymnasium, under villkor att Stockholms stad åtager sig att inom tid, som Eders Kungl. Maj:t fastställer, utföra sådana omändrings- och utvidgningsarbeten å det nuvarande läroverkshuset, som av Eders Kungl. Maj:t godtagas, att tillhandahålla bostad eller hyresersättning åt rektor samt att, intill dess av gymnasiets tillkomst föranledd ändring och utvidgning av läroverkshuset kan till fullo tagas i bruk, tillhandahålla lämpliga provisoriska lokaler.

av herrar *A. Dahl* och *G. Bissmark* (I: 256), däri hemställts,

1) att riksdagen må — med avslag å Eders Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser den högre skolans anknytning till folkskolan och vad i anslutning härtill föreslagits — i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t hemställa, det Eders Kungl. Maj:t efter den ytterligare utredning, som må vara påkallad, täcktes för nästa års riksdag framlägga förslag därom,

att realskolan anordnas såsom femårig, anknytande till fjärde klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

att vid läroverk å ort, där behov föreligger och vederbörande kommunal myndighet därom gör framställning, må kunna, vid sidan av den femåriga

realskolan anordnas även linje anknytande till sjätte klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

samt att vid kommunal mellanskola å ort, där behov föreligger och vederbörande kommunal myndighet därom gör framställning, en eller flera linjer må kunna anknytas till fjärde klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer och således omfatta fem årsklasser, samt den tillagda årsklassen åtnjuta statsbidrag efter de i sådant hänseende stadgade grunder;

2) att riksdagen må, vid bifall till vad under 1) hemställts, avslå Eders Kungl. Maj:ts under II mom. B i propositionen 116 framlagda förslag, i vad det vid de särskilda läroverken berör realskolans anknytning till sjätte klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

3) att riksdagen må för budgetåret 1927—1928 uppföra de i Eders Kungl. Maj:ts förslag berörda anslagen med de belopp, som föranledas av ett bifall till vad under 1) och 2) yrkats, varvid hemställes, att erforderliga jämkningar må av vederbörande utskott vidtagas;

av herr *K. Sandegård* (I: 258), däri hemställts, att riksdagen, vare sig Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116 varder av riksdagen bifallen eller icke, måtte i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla

dels om vidtagandet av *omedelbara* åtgärder i syfte att minska den arbetsbörda, som för närvarande påvilar lärjungarna i den kommunala mellanskolan, i den utsträckning hänsynen till lärjungarnas fysiska och psykiska hälsa påfordra,

dels ock att i sammanhang därmed det måtte tagas under övervägande, om och i vilken utsträckning en minskning av antalet speciallärare i samma skola skulle kunna ernås, och snarast för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kan komma att föranleda;

av herr *Oscar Olsson* (I: 259), däri föreslagits, att riksdagen måtte besluta att hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till nästa riksdag, *dels* om anordningar för realskolan, som medgiva differentiering i undervisningen så att realskolan möjliggör för sina lärjungar att efter anlag och behov få en mera praktisk eller mera teoretisk utbildning, *dels* om organisations- och kursplaner, som möjliggöra avgång med realskolekompetens från tredje resp. fjärde klassen i realskolan, vilken dessutom för de lärjungar, som ämna fortsätta i det treåriga gymnasiet, anordnas så, att den blir förberedande gymnasieklass;

av herr *C. G. Schedin* m. fl. (I: 260), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta,

1) att, därest principen om folkskolan som bottenskola av riksdagen godkännes, riksdagen samtidigt uttalar sig för att detta bör ske med vederbörlig hänsyn till en snar och oeftergivlig revision av folkskolans inre gestaltning i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som i propositionen angivits i fråga om den högre undervisningen och som i motionen närmare berörts,

2) att vid en reform av det högre skolväsendet hänsyn även tages till landsbygdens högre skolformer och att i detta avseende åtgärder vidtagas i syfte att möjliggöra att folkhögskola eller därmed förbunden lantmannaskola erhåller bättre förutsättningar att fullgöra sina uppgifter inom landsbygdens undervisningsväsen och att bland annat vistelsen för utom skolkommunen boende elever i större utsträckning än hittills underlättas genom statens understöd,

3) att kommunal mellanskola härefter ej må inrättas utan riksdagens samtycke samt,

4) att åtgärder för utvidgning av den högre flickundervisningen böra ske med större varsamhet än i propositionen iakttagits och att under inga förhållanden nya flicklläroverk må tillkomma med mindre trängande skäl därtill föreligga;

av herrar *N. A. Nilsson* och *J. Jönsson* (I: 261) däri — under förutsättning av bifall till propositionen i vad den avser principerna om statens övertagande av vissa kommunala gymnasier — hemställts, att realskolan i Landskrona genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av det nämnda läroanstalt sidoställda kommunala gymnasiet utvidgas till högre läroverk med såväl fyraårigt som treårigt gymnasium för gossar och flickor, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

av herr *O. Ericson* (I: 262), däri hemställts, att riksdagen måtte, under förutsättning av bifall i övrigt till Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116, besluta sådan ändring i densamma, att bland de kommunala mellanskolor, vilka föreslås till övertagande av staten från den 1 januari 1928 såsom samrealskolor, måtte upptagas även Tranås kommunala mellanskola ävensom att riksdagens vederbörande utskott måtte företaga de förändringar i propositionens anslagssummor, som ett bifall till motionen kan föranleda; samt

av herr *K. G. Westman* (I: 263), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta att, under förutsättning att Stockholms stad tillhandahåller nödiga lokaler från höstterminen 1928, såsom påbyggnad på Kungsholmens realskola inrätta ett fyraårigt gymnasium på det sätt, att lärarkrafter motsvarande en latinring och en realring från höstterminen 1928 överflyttas från andra inom de norra delarna av Stockholm belägna gymnasier, samt

att riksdagen måtte besluta de övriga ändringar i Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition, som bliva erforderliga vid ett bifall till ovan gjorda hemställan.

Motioner väckta inom andra kammaren:

av herr *C. O. Johanson* i Huskvarna m. fl. (II: 323), lika lydande med motion i första kammaren nr 215;

av herr *E. Fast* m. fl. (II: 327), lika lydande med motion i första kammaren nr 216;

av herr *V. Öhman* m. fl. (II: 330), lika lydande med motion i första kammaren nr 223;

av herr *F. Sundström* m. fl. (II: 331) däri hemställts,

att riksdagen, i anledning av Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116, måtte uttala sig för att statsbidrag bör lämnas för i motionen avsett ändamål — eventuellt under villkor att vederbörande kommun anslår enahanda belopp;

eller ock, om detta yrkande icke kan bifallas,

att riksdagen måtte hos Eders Kungl. Maj:t begära utredning och förslag i frågan om statsunderstöd till mindre bemedlade elever vid kommunala mellanskolor och statsläroverk;

av herr *P. Granath* (II: 332), däri hemställts, att riksdagen ville besluta, att i en blivande läroverksorganisation högre allmänna läroverket i Hudiksvall skall så organiseras, att gymnasiet kommer att omfatta en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje;

av herr *J. V. Mårtenson* m. fl. (II: 333), lika lydande med motion i första kammaren nr 222;

av herr *G. A. Björkman* (II: 334), däri hemställts, att vid prövning av organisationen av högre läroverket i Norrköping någon ändring i nu gällande bestämmelser, i vad dessa röra anknytning till folkskolan, ej måtte beslutas;

av herr *J. Fjellman* (II: 343), däri hemställts, att riksdagen med anledning av kungl. proposition nr 116 beslutar inrättandet av ett statsläroverk jämväl i Eslöv;

av herr *C. Lindskog* (II: 344), däri hemställts,

1. att riksdagen må, med avslag på Eders Kungl. Maj:ts förslag i vad det avser förändring av nuvarande organisation av gymnasierna vid de allmänna läroverken och inrättande av särskilda lyceilinjer, i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga de i motionen framförda synpunkterna i hithörande frågor i övervägande och för nästa års riksdag framlägga de förslag, som i anslutning till dessa synpunkter påkallas;

2. att riksdagen må avslå Eders Kungl. Maj:ts förslag i vad det berör gymnasieorganisationen vid de under moment B (sid. 320 ff.) omnämnda läroverken;

3. att riksdagen må i riksstaten för budgetåret 1927—1928 uppföra de i Eders Kungl. Maj:ts förslag berörda anslagen med de belopp, som föranledas av ett bifall till vad under moment 2 yrkats, varvid hemställes, att erforderliga jämkningar må av vederbörande utskott vidtagas;

av *densamme* (II: 345), däri hemställts, att riksdagen må besluta — under förutsättning av bifall till propositionen i vad den avser principerna om statens övertagande av vissa kommunala gymnasier — att realskolan i Landskrona genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av det med nämnda läroanstalt förenade kommunala gymnasiet utvidgas

till högre läroverk med såväl fyraårigt som treårigt gymnasium för gossar och flickor under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

av herr *I. Englund* (II: 358), lika lydande med motion i första kammaren nr 239;

av herr *B. Mogård* m. fl. (II: 359) lika lydande med motion i första kammaren nr 240;

av herr *A. Andersson* i Falkenberg m. fl. (II: 360), lika lydande med motion i första kammaren nr 237;

av herr *H. Leo* (II: 361), däri föreslagits, att riksdagen i sammanhang med förestående omorganisation av det högre undervisningsväsendet måtte besluta förstatligande även av Lidingö kommunala gymnasium;

av herr *E. Röing* (II: 362), däri hemställts, att riksdagen vid behandlingen av frågan angående omorganisationen av det högre skolväsendet m. m. måtte besluta sådana ändringar:

att yrkesbestämd högre folkskola, som är minst treårig, efter prövning av Eders Kungl. Maj:t i varje särskilt fall måtte tillerkännas behörighet att meddela praktisk realexamen, medförande den kompetens, som i motionens motivering angivits;

att ämneslärare vid sådan skola i lönehänseende jämställes med ämneslärare vid kommunal mellanskola; samt

att jämväl rektor vid dylik skola med avseende på arvode jämställes med rektor vid kommunal mellanskola, dock så, att i det fall, han har att förestå två eller flera skolor, ökat arvode bör utgå;

av herr *O. W. Lövgren* i Nyborg m. fl. (II: 363), däri föreslagits, att riksdagen ville besluta att även inom Nederkalix kommun genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av där befintlig kommunal mellanskola upprätta en fyraklassig samrealskola, under villkor att Nederkalix kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor samt att kommunen i förekommande fall tillhandahåller sådan från mellanskolan till läroverket överflyttad ordinarie ämneslärare och ämneslärarinna, som icke äger behörighet till adjunktstjänst vid allmänt läroverk, bostad och bränsle eller ersättning därför;

av herr *H. Almquist* m. fl. (II: 399), däri hemställts, att riksdagen, med avslag å punkt II och punkt IV i Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116, i vad de angå flickskolans organisation och villkor och över huvud flickornas undervisning, ville i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla om nytt förslag till nästkommande riksdag i dithörande frågor med iakttagande av följande grundsatser: att av staten upprättade nya högre läroverk för flickor i första hand må omfatta en högre flickskola, som i allt väsentligt överensstämmer med den redan befintliga flickskolans typ, och ett med denna förbundet gymnasium, samt därjämte, där särskilda skäl föreligga, en realskola; att

vid de samrealskolor, som staten upprättar i sammanhang med nedläggandet av en högre flickskola, må från lämplig klass anordnas en särskild linje för flickor helst enligt typ B i skolkommissionens betänkande; att det ifrågasatta anslaget till privatläroverk för linje, som ansluter till folkskolans sjätte klass, må utgå för linje av såväl flickskole- som realskoletyp; att de redan omnämnda statsläroverken för flickor må anknyta till folkskolan efter samma grunder som de allmänna läroverken i övrigt; att hemmens kostnader för flickornas högre skolutbildning må, i vilken skolform den än meddelas, genom statens försorg nedbringas så långt som möjligt och att staten i högsta möjliga mån sörjer för lärarinnorna vid de privatläroverk, som på grund av den föreslagna omorganisationen nödgas avveckla;

av herr *H. Almquist* m. fl. (II: 400), lika lydande med motion i första kammaren nr 253;

av herr *P. Pehrsson* i Göteborg (II: 401), däri — med yrkande om avslag på kungl. propositionens plan för läroverksorganisationen i Göteborgs stad — hemställts, att riksdagen ville besluta att hos Eders Kungl. Maj:t anhålla, att detta ärende måtte upptagas till ny utredning och att sedermera förslag måtte framläggas till sådan organisation av Göteborgs läroverk, att ökade utbildningsmöjligheter där måtte beredas;

av *densamme* (II: 402), däri — under förutsättning av riksdagens bifall till kungl. propositionen i övrigt — hemställts, att riksdagen måtte besluta att avslå det i den kungl. propositionen framställda förslaget om anordnande av parallellavdelningar, varigenom den 6-åriga realskolan skulle under i kungl. propositionen angivna förutsättningar anordnas med parallellavdelningar endast till klasserna 3—5 och att sålunda den 6-åriga realskolan måtte anordnas med parallellavdelningar till klasserna 1—5 vid läroverken i Uppsala, Norrköping, Jönköping, Kalmar, Karlskrona. Hälsingborg, Borås, Karlstad, Västerås och Gävle samt i fall av samundervisnings införande i Halmstad, Kristinehamn, Falun och Östersund;

av *densamme* (II: 403), däri hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116 i vad den rör anknytningen mellan folkskolan och den högre skolan, besluta att hos Eders Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till nästa riksdag, att även 5-klassig realskola, grundad på 4-årig folkskola i enlighet med vad i motionen sagts, i tillräcklig utsträckning må försöksvis komma till användning;

av herr *K. Magnusson* i Skövde m. fl. (II: 404), däri hemställts, att riksdagen måtte för sin del besluta, att realskolan i Skövde genom statens övertagande av det med nämnda läroverk förenade kommunala gymnasiet ombildas till högre allmänt läroverk;

av herr *O. Järte* (II: 405), däri hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t begära utredning i syfte att förkorta gymnasialstudierna med ett år och att avskaffa den nuvarande studentexamen;

av herr *A. Forssell* m. fl. (II: 406), däri hemställts, att riksdagen, med avslag å propositionen, ville hemställa,

att Eders Kungl. Maj:t måtte låta verkställa *dels* undersökning av rådande förhållanden inom det år 1918 uppbyggda systemet av praktiska ungdomsskolor, varvid också uppmärksamhet bör ägnas åt frågan, huruvida och i vad mån nu utgående anslag till dessa skolor motsvaras av resultat, som komma landets ungdom och näringsliv till godo, *dels* utredning om utbildningsvägar i praktisk riktning, vilka kunna förväntas avleda den redan under nuvarande skolsystem alltför stora tillströmningen till de teoretiska studiebanorna;

samt att Eders Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen de i föregående punkter begärda utredningar och därpå grundade förslag snarast möjligt och i vart fall senast i samband med nytt förslag om förändrad organisation av det högre skolväsendet;

av herr *O. Holmdahl* m. fl. (II: 407), däri hemställts,

1) att riksdagen må — med avslag å Eders Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser den högre skolans anknytning till folkskolan och vad i anslutning härtill föreslagits — i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t hemställa, det Eders Kungl. Maj:t efter den ytterligare utredning, som må vara påkallad, täcktes för nästa års riksdag framlägga förslag därom

att realskolan anordnas såsom femårig, anknytande till fjärde klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

att vid läroverk å ort, där behov föreligger och vederbörande kommunal myndighet därom gör framställning, må kunna, vid sidan av den femåriga realskolan, anordnas även linje anknytande till sjätte klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

samt att vid kommunal mellanskola å ort, där behov föreligger och vederbörande kommunal myndighet därom gör framställning, en eller flera linjer må kunna anknytas till fjärde klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer och således omfatta fem årsklasser samt den tillagda årsklassen åtnjuta statsbidrag efter de i sådant hänseende stadgade grunder;

2) att riksdagen må, vid bifall till vad under 1) hemställts, avslå Eders Kungl. Maj:ts under II mom. B i propositionen 116 framlagda förslag, i vad det vid de särskilda läroverken berör realskolans anknytning till sjätte klassen i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

3) att riksdagen må för budgetåret 1927—1928 uppföra de i Eders Kungl. Maj:ts förslag berörda anslagen med de belopp, som föranledas av ett bifall till vad under 1) och 2) yrkats, varvid hemställes, att erforderliga jämkningar må av vederbörande utskott vidtagas;

av herr *J. Hedvall* m. fl. (II: 408), däri föreslagits, att riksdagen vid den förestående omorganisationen av det högre skolväsendet måtte 1) besluta, att bland de kommunala mellanskolor, som i samband med omorganisationen av det högre skolväsendet skulle ombildas till statens fyraklassiga samrealskolor, även skall ingå den kommunala mellanskolan i Göteborg, 2) anvisa de medel, som vid bifall till yrkandet under 1) kunna bliva erforderliga;

av herr *H. Norling* m. fl. (II: 409), lika lydande med motion i första kammaren nr 251;

av herr *I. Vennerström* (II: 410), lika lydande med motion i första kammaren nr 259;

av herr *P. V. Olsson* i Kalmar (II: 411), däri — med yrkande om avslag å vad i propositionen nr 116 på sid. 265 föreslagits beträffande organisationen av realskolan vid Kalmar högre allmänna läroverk m. m. — föreslagits, att den 6-åriga realskolan vid läroverk, där det är av behovet påkallat och i alla händelser vid Kalmar högre allmänna läroverk, måtte organiseras med redan från klass 1 dubblerade avdelningar, vilande å 3-årig grundskola;

av herrar *B. Christenson* i Södertälje och *E. Laurén* (II: 412), däri — under förutsättning att propositionen nr 116 icke skulle av innevarande riksdag bifallas — hemställts, att riksdagen måtte besluta, att envar av realskolorna i Södertälje och Eskilstuna skall genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av de med nämnda läroanstalter förenade kommunala gymnasierna utvidgas till högre allmänt läroverk med såväl latin- som realgymnasium för gossar och flickor på sådant sätt, att ring I av båda linjerna övertages under vårterminen 1928, samt att därefter för varje läsår från och med läsåret 1928—1929 ytterligare en ring av båda linjerna övertages, tills hela gymnasiets båda linjer fullständigt övertagits av staten, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

av herr *G. Holmberg* (II: 413), däri yrkats, att, i de fall där i propositionen nr 116 föreslås kommunal hyresersättning åt rektor, detta utbytes mot 2,000 kronors kommunalt bidrag till rektors lön;

av herr *K. A. Westman* m. fl. (II: 414), lika lydande med motion i första kammaren nr 260;

av herr *O. Hagman* (II: 415), lika lydande med motion i första kammaren nr 255;

av herr *L. A. Björklund* (II: 416), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116, att bland de kommunala mellanskolor, vilka föreslås övertagas av staten från den 1 januari 1928 såsom samrealskolor, måtte upptagas även Hässleholms kommunala mellanskola, ävensom att riksdagens vederbörande utskott måtte företaga de förändringar i propositionens anslagssummor, som ett bifall till motionen kan föranleda;

av herr *P. A. Hansson* i Stockholm m. fl. (II: 417), lika lydande med motion i första kammaren nr 254;

av herr *E. Gustafson* i Vimmerby (II: 418), däri hemställes, att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring i Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116, att staten övertager samtliga kostnader för lärarepersonalens avlöning vid de föreslagna statssamskolorna, samt att riksdagens vederbörande utskott måtte företaga den ändring i propositionens kostnadssummor, som bliver en följd av bifall till vad som i motionen föreslagits;

av herrar *E. Göranson* och *F. O. Ericson* i Boxholm (II: 419), lika lydande med motion i första kammaren nr 262;

av herr *G. Mosesson* (II: 420), däri hemställts, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t, med anledning av Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 116, hemställa om förslag på visst antal läroverk som skola vara försökskläroverk med 5-årig realskola, byggd på 4-årig folkskola, och att försök med liknande realskola jämväl måtte företagas i vissa kommunala mellanskolor;

av *densamme* (II: 421), däri hemställts, att riksdagen med ändring av Eders Kungl. Maj:ts proposition måste besluta, att Lidingö realskola måtte förutom 4-årig realskoleavdelning erhålla en 6-årig realskoleavdelning; samt

av herrar *G. Andrén* och *K. Magnusson* i Skövde (II: 422), däri föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t begära en utredning av frågan, i vilken utsträckning det med hänsyn till faktiskt föreliggande behov kan vara lämpligt att vid våra svenska läroverk upprätta realskolelinjer, som bygga på en 6-årig bottenskola.

Vid behandling av den föreliggande frågan har riksdagen för vinnande av önskvärd överskådlighet ansett sig böra följa den uppdelning av ämnet, som återfinnes i ovanberörda statsrådsprotokoll.

I. Utredningar och problemställning.

Frågan om det högre skolväsendets omorganisation har sedan länge stått på dagordningen, och det för riksdagens prövning nu framlagda förslaget är resultatet av mångåriga och synnerligen omfattande utredningsarbeten.

Nu gällande läroverksorganisation daterar sig från år 1904. Sedan redan år 1909 frågan om en ändamålsenligare organisation av gymnasiernas undervisning blivit väckt och efter det vidare spörsmålet om den kvinnliga ungdomens undervisning kommit under diskussion, blev frågan om en allmän revision av läroverksorganisationen föremål för en stegrad uppmärksamhet, och vid upprepade tillfällen under senare år har riksdagen bringat hithörande ämnen i erinran.

Den 31 december 1918 tillsatte Eders Kungl. Maj:t en skolkommission att verkställa förarbeten för en revision av det allmänna skolväsendet i enlighet med vissa av dåvarande departementschefen angivna riktlinjer. Skolkommissionens synnerligen omfattande utredningar och betänkanden, daterade den 28 april 1922 och den 5 februari 1923, utmynnade i ett förslag om en genomgripande revision av vårt nuvarande högre skolväsen, enligt vilket med folkskolan som grundval ett system av läroanstalter skulle uppbyggas, vilka skulle under lika villkor tillgodose den manliga och den kvinnliga ungdomens teoretiska utbildning för olika levnadsbanor. En kort sammanfattning av skolkommissionens förslag i dess principiella delar återfinnes i statsrådsprotokollet sid. 5—7.

Över skolkommissionens förslag avgåvos yttranden av ett flertal myndig-

heter och korporationer, därvid skiftande meningar om förslaget kommo till uttryck. Särskilt framträdde meningsbrytningarna i fråga om förslaget att göra den sexåriga folkskolan till bottenskola för den högre undervisningen.

I syfte att möjliggöra den ytterligare beredning av ärendet, som syntes av nöden, tillsattes sedermera år 1924 de s. k. skolsakkunniga, vilka skulle i enlighet med vissa av dåvarande departementschefen angivna grunder äga att verkställa ytterligare bearbetning av frågan om det svenska skolväsendets organisation. Tillika anbefallde Eders Kungl. Maj:t skolöverstyrelsen att åvägabringa en fullständig utredning rörande de kostnader, som skulle åtfölja den av skolkommissionen föreslagna nya läroverksorganisationen såväl i dess ursprungliga skick som med de av skolöverstyrelsen i dess utlåtande över detta förslag angivna jämkningar. Sistnämnda utredning avgavs den 23 oktober 1925, och resultatet av densamma återfinnes i sammandrag å sid. 13—15 i statsrådsprotokollet.

Kort efteråt, den 18 februari 1926, avgåvo skolsakkunniga sitt betänkande. De sakkunnigas arbete, i vilket enligt uppdraget ej ingick att utarbeta ett verkligt organisationsförslag, blev begränsat till verkställande av sådana utredningar, som kunde anses ägnade att underlätta en slutlig behandling av den föreliggande frågan, och deras framställning har väsentligen erhållit en kritisk refererande och utredande läggning; endast i vissa fall hava de sakkunniga ansett sig böra intaga en bestämd ståndpunkt eller framlägga förslag.

Departementschefen berör (sid. 15—27 i statsrådsprotokollet) till en början frågan om föreliggande reformuppgifter samt framhåller, hurusom inom det av utredningarna berörda komplex av problem rörande det högre skolväsendets anordning särskiljas vissa grundläggande spörsmål av övervägande organisatorisk innebörd men även vissa frågor rörande skolornas inre pedagogiska anordning, vilka olika slag av spörsmål ej kunde hållas strängt isär utan i viss mån vid skolfrågans bedömande måste löpa parallellt.

Under inflytande av den livliga vetenskapliga och tekniska utveckling, som utmärkt de senaste årtiondena, hade — framhåller departementschefen — fordringarna på skolans tillgodoseende av allmänbildningsuppgiften i oroväckande grad stegrats. I detta utvecklingsförlopp hade man att söka den djupast liggande anledningen till de i mycket berättigade klagomålen över att i skolarbetet förekomme en ödesdiger splittring, vilken utgjorde ett allvarsamt hot mot de ungas andliga hälsa. I nära samband med nu antydda svaghet stode också det ofta påtalade faktum, att skolarbetet i alltför ringa utsträckning inriktats på att taga de ungas aktivitet i anspråk. Mot bakgrunden av dessa förhållanden framstode kravet på en omläggning av skolans inre arbete såsom naturligt och välgrundat. Under beteckningen »arbetsskolan» mötte man ett rikt och djupgående pedagogiskt reformprogram. De bärande principerna i detta program hade visserligen redan i någon utsträckning blivit

med framgång prövade inom vårt lands skolor, särskilt inom folkundervisningen, men de förtjänade en långt vidsträcktare tillämpning.

Det vore emellertid — fortsätter departementschefen — icke enbart undervisningens innehåll och sättet för dess meddelande, som inför vår tids nya förhållanden tedde sig behäftade med åtskilliga iögonenfallande svagheter och brister. Med rätta hade det framhållits, att det moderna kulturlivet med dess komplicerade förhållanden, dess uppdrivna tempo och dess mångahanda lockelser reste ständigt ökade krav på individens karaktärsstyrka och handlingskraft. Här ställdes man inför det stora och svårlösta problemet om skolans möjligheter att fylla sin karaktärsfostrande och personlighetsutvecklande uppgift.

Vad därefter beträffar frågan om skolans yttre organisatoriska anpassning, betonar departementschefen till en början, att »skolan intet mål har i sig själv utan fyller sin uppgift blott såsom en samhällets tjänarinna och såsom ett dess redskap för kulturutvecklingen. Bestämmande för hennes organisation och utveckling blir därför samhällets utveckling i det hela.»

Departementschefen erinrar härefter om den i den svenska skolans historia ofta gjorda iakttagelsen, att betydelsefulla omläggningar i vårt samhällsliv följts av avgörande förändringar även i undervisningsväsendets gestaltning. Det gällde också nu att åvägabringa en sådan utformning av skolsystemet, att de bildningsmöjligheter, de högre skolorna erbjöde, kunde bekvämt utnyttjas icke blott av dem, som av ålder företrädesvis tagit dem i anspråk för sina barns undervisning, utan jämväl av de stora skikt inom samhället, vilka först på senaste tid vunnit politisk fullmyndighet. I detta krav möttes individens välgrundade anspråk och samhällets välförstådda intresse. För den enskilde gällde det att, utan hänsyn till social eller ekonomisk ställning, få åt sig tryggad rätten att vinna den utbildning för verksamhet i samhällets tjänst, som anlag och utrustning anvisade. För samhället framstode det som en bjudande plikt att intet underlåta för att de yttre hinder, som hittills upprest sig mot förhandenvarande bildningstillfällens utnyttjande av alla, oavsett sociala eller ekonomiska villkor, undanröjdes. Endast på denna väg kunde i längden de för de skilda samhällsfunktionerna mest skickade personliga krafterna hållas tillgängliga.

Departementschefen framhåller nu, hurusom i nuvarande läroverksorganisation brister framträdde, vilka mot bakgrunden av förefintliga sociala förhållanden avtecknade sig med ökad skärpa. Den likställighet medborgare emellan i samhälleligt inflytande och samhälleligt ansvar, som den allmänna rösträtten skänkte, måste komma till bestämt uttryck även vid de blivande medborgarnas undervisning och uppfostran, och departementschefen betonar kravet på att alla medborgare skola hava lika stora möjligheter att med hänsyn uteslutande till förefintliga anlag och utrustning vinna utbildning för en framtida livsuppgift. I detta avseende anser departementschefen, att för närvarande kännbara brister vore för handen. Det nuvarande allmänna läro-

verket ställde — trots den demokratiska karaktär detsamma i vissa avseenden ägde — organisatoriskt landsbygdens barn, liksom över huvud de barn, vilka utginge ur ekonomiskt svagare hem, i en betydligt mindre gynnsam ställning, än vad fallet vore med stadssamhällenas och framför allt de mera burgna hemmens barn. I än högre grad gällde detta om den privata högre flickskolan. Enligt departementschefens mening vore den högre undervisningens anknytande till avslutad obligatorisk folkskolekurs av nu bestämd omfattning ägnad att i påfallande stor utsträckning främja ett vidsträcktare och mera allsidigt utnyttjande av bildningsmöjligheterna i fråga. Då vidare de utvägar till fortsatt utbildning för olika praktiska levnadsställningar, som samhället erbjöde de unga, genom beslut av 1918 års lagtima riksdag tillrättalagts just med tanken på att den för alla obligatoriska folkskolekursen skulle utgöra grundvalen för denna del av skolsystemet, måste det enligt departementschefens mening betraktas såsom synnerligen viktigt, att utbildningsvägarna, de praktiska såväl som de teoretiska, löpte samman så länge som möjligt.

Dessutom framhåller departementschefen, hurusom den nuvarande statliga läroverksorganisationen alltför ensidigt inriktats på att tillgodose den manliga ungdomen, under det att för fyllande av den kvinnliga ungdomens utbildningsbehov det allmänna endast i förhållandevis blygsam utsträckning vidtagit åtgärder. Härvid borde nu det allmänna söka att under lika villkor tillgodose både den manliga och den kvinnliga ungdomen, i vad det gällde såväl den allmänt medborgerliga utbildningen som förberedelsen för olika levnadsställningar i samhället.

Ytterligare gällde, att den kommunala mellanskolans anknytning till det nuvarande gymnasiet icke kunde betecknas såsom tillfredsställande, och departementschefen ansåge åtgärder i syfte att på denna punkt åvägabringa en bättre ordning såsom trängande.

Departementschefen har härefter till principiellt övervägande upptagit vissa yrkanden på en väsentlig förändring i läroverkets nuvarande allmänna bildningsmål, som under ärendets behandling framkommit, och vilka, om och i den mån de ansåges förtjäna beaktande, vore av beskaffenhet att i viktiga avseenden påverka reformåtgörandenas hela inriktning. Härvid har emellertid departementschefen kommit till den uppfattningen, att han saknade anledning att nu ifrågasätta någon principiell förändring i läroverkets ställning. Hans ståndpunktstagande till föreliggande organisationsproblem vore grundat på den övertygelsen, att läroverkets och i detta fall närmast gymnasiets allmänna bildningsmål borde förbliva i princip oförändrat.

I avseende å den ordning, i vilken reformen borde genomföras, betonar departementschefen vidare önskvärdheten av ett varsamt fortskridande ifråga om reformarbetets utförande. Den lämpligaste formen för frågans lösande vore enligt departementschefens mening att, med utgångspunkt från vissa, för den framtida skolorganisationen grundläggande principiella synpunkter,

genomföra en varsam, successiv anpassning av den nuvarande ordningen efter de ändrade krav, som tidsförhållandena uppställde. Frågan om den utsträckning, som lämpligen åt sagda anpassning kunde och borde givas, syntes böra bedömas med anlitande av försökets väg i så måtto, att man prövade sig fram och vid de fortsatta åtgärderna läte sig ledas av erfarenhetens vittnesbörd angående förefintliga behov och ekonomiska möjligheter.

Såsom grundläggande synpunkt för reformförslaget framstår för departementschefen kravet, att på varje ort i landet, där stat eller kommun funnit sig böra eller i en framtid funne sig böra upprätta eller understödja läroanstalter för en högre teoretisk skolundervisning, möjlighet skulle beredas den ungdom, som fullständigt genomgått obligatorisk folkskola, att i omedelbar anslutning till de i folkskolan förvärvade kunskaperna fortsätta sina studier.

Vad beträffar det tekniska tillvägagångssättet vid genomförandet av olika reformprogram förklarar sig departementschefen visserligen fullt medveten om att det vid en omorganisation av vårt högre undervisningsväsen kunde bliva erforderligt att i viss mån anlita de förberedande försökens väg, men han funne sig böra bestämt avböja en sådan väg för den nu föreliggande organisationsfrågans lösning, som innebure ett införande av försöksanordningar av den karaktär och omfattning, att ett fast skolsystem därefter i realiteten näppeligen skulle kunna sägas förefinnas inom riket. Godtagandet av en ståndpunkt, enligt vilken även själva huvudgrunderna för en ny organisation skulle göras till föremål för en ingående försöksverksamhet, måste givetvis medföra ett mycket avsevärt uppskov med varje avgörande beslut. Resultatet av de vidtagna försöksanordningarna skulle nämligen i bästa fall kunna väntas föreligga först åtskilliga år efter det den på prov ställda organisationen varit i verksamhet. Dessutom hyste departementschefen mycket starka tvivel om möjligheten att nå fram till objektivt giltiga slutsatser rörande utgången av organisatoriska försök, vilka anställdes väsentligen för försökens egen skull.

Beträffande reformkravens inbördes sammanhang ansåge departementschefen att en omläggning av läroverkets inre arbete i icke ringa utsträckning läte sig åvägabringa genom en granskning av läroböcker och en revision av lärokurser med därtill hörande metodiska anvisningar och således icke med nödvändighet måste förbindas med mera genomgripande organisatoriska åtgärder. Emellertid vore, vad särskilt gymnasiet beträffade, spörsmålet om arbetets omläggning så nära sammankopplat med frågan om ämnesgruppering och linjedelning, att det sannolikt icke vore möjligt att bereda väg för ett förändrat studiesätt utan att samtidigt en väsentlig omläggning av gymnasiets organisatoriska gestaltning ägde rum. Även i fråga om realskolestadiet borde man vid de organisatoriska förändringar, som ifrågasattes, i görligaste mån fästa avseende vid den växelverkan, som ägde rum mellan arbetssätt och organisatoriska anordningar. Då

det emellertid icke nu gällde genomförande av en allmän och fullständig omläggning av läroverksorganisationen, utan endast en partiell ombildning, ville departementschefen framhålla, att han även i fråga om den tills vidare i yttre organisatoriskt hänseende oförändrade delen av den högre skolan åsyftade att i största möjliga utsträckning för undervisningens inre planläggning bringa i tillämpning vissa av de grundsatser, vilka i statsrådsprotokollet angivits såsom ämnade att gälla de delar av läroverket, vilka föresloges förändrade jämväl i yttre organisatoriskt avseende.

Vid utformningen av förslaget säger sig departementschefen hava tillsett, att de i första hand till vidtagande ifrågasatta åtgärderna icke skulle bliva ekonomiskt alltför betungande för stat och kommun. Tillika hade han ansett det vara av synnerlig betydelse, att vid omorganisationens planläggning sådana åtgärder undvekes, vilkas ekonomiska räckvidd icke kunde på förhand klart överblickas. Fördenskull hade förslag undvikits, vilka automatiskt skulle kunna pålägga de anslagsbeviljande korporationerna väsentligt ökade utgifter av nu icke uppskattbar storlek. Vad särskilt beträffade spörsmålet om den kvinnliga ungdomens fordran på utbildning under lika villkor med den manliga, vore denna angelägenhet ägnad att ställa betydande krav på ekonomiska uppoffringar av stat och kommun. Emellertid vore man enligt departementschefens mening av finansiella och praktiska skäl hänvisad att låta den kvinnliga ungdomens utbildning i allmänna läroanstalter tillgodoses samtidigt med att enhetsskolekravet beaktades.

Slutligen framhåller departementschefen, att av praktiska skäl de föreslagna åtgärderna knappast kunde annorledes än i mycket begränsad omfattning komma i tillämpning under läsåret 1927—1928 och följaktligen endast rent undantagsvis vore av beskaffenhet att påkalla anslagsäskanden å riksstaten för detta budgetår. Den nödtvungna återhållsamheten vid tillmötesgåendet av kraven på läroverksorganisationens utbyggnad medförde, att flickorna för sin utbildning alltjämt i ganska avsevärd utsträckning måste hänvisas till privata läroanstalter, liksom ock åtgärder måst tills vidare undanskjutas för ombildning till allmänna statsläroverk av sådana kommunala mellanskolor, beträffande vilka under gynnsammare statsfinansiella förhållanden redan nu tillräckligt vägande skäl för statsövertagande skulle varit för handen.

I anslutning till vad sålunda anförts angående arten av de mest trängande reformbehoven, grupperar departementschefen de i främsta rummet av föreliggande omständigheter påkallade och under förhandenvarande betingelser genomförbara åtgärderna kring följande fem huvudpunkter:

1:o) skolarbetets omläggning å läroverkets olika stadier i enlighet med de grundsatser, som i det följande i statsrådsprotokollet närmare utvecklades;

2:o) läroverkets anknytande till genomgången obligatorisk folkskolekurs;

3:o) beredande av ökade möjligheter för den kvinnliga ungdomen att vinna utbildning i offentliga läroanstalter fram till studentexamen;

4:o) anordnande av gymnasieutbildning i omedelbar anslutning till genomgången kommunal mellanskola eller realskola;

5:o) gymnasiets ändamålsenliga uppdelning på bildningslinjer.

I den nu föreliggande propositionen framlägges ett program för en genomgripande omorganisation av det högre skolväsendet i vårt land samt för en omläggning av den inre gestaltningen av arbetet inom den högre skolan.

I anslutning till vad departementschefen anfört beträffande problemställningen i den föreliggande frågan, vill riksdagen till en början till skärskådande upptaga de enligt riksdagens uppfattning synnerligen vägande *sociala* skäl, som tala för en grundlig omgestaltning av vårt högre undervisningsväsen.

Den nuvarande läroverksorganisationen daterar sig visserligen formellt sett från år 1904 men är till sin allmänna struktur av ett betydligt äldre datum. Givet är, att med den raska utveckling, som på alla samhällslivets områden ägt rum under de senaste årtiondena, kraven på en efter denna utveckling bättre anpassad skolorganisation framträtt och framträda med ett stegrat anspråk att vinna beaktande. Betraktad från den allmänna samhällsutvecklingens synpunkt företer nämligen den nuvarande organisationen av den högre skolan vissa starkt framträdande brister, vilka det enligt riksdagens mening bör vara en viktig samhällsangelägenhet att i största möjliga mån avhjälpa. De brister, som från nu anförda synpunkter kännetecknа den nuvarande skolorganisationen, anser riksdagen i stort sett vara följande:

1. Det nuvarande skolsystemet ställer faktiskt de barn, som utgå från ekonomiskt svagare hem, i en mindre gynnsam ställning med avseende på möjligheten att erhålla högre undervisning än de mera burgna hemmens barn.

2. Det nuvarande skolsystemet tillgodoser icke den kvinnliga ungdomens undervisning på ett sätt, som kan anses överensstämma med kravet på social rättvisa.

3. Det nuvarande skolsystemet är organiserat med särskild hänsyn till städernas och de större samhällenas förhållanden men missgynnar i hög grad landsbygdens befolkning.

De missförhållanden, som i förstnämnda hänseende angivits, hava i väsentlig grad sin grund däri, att anknytningen mellan folkskola och läroverk icke är för närvarande på ett tillfredsställande sätt ordnad. Departementschefen har därför i princip gått in för en sådan omläggning av vårt skolsystem, att skolan skulle utgöra en sammanhängande enhet, där den ena skolformen organiskt skulle ansluta sig till den andra från den grundläggande barndomsskolan upp till gymnasiet.

Tanken på en enhetsskola med en för alla gemensam barndomsskola har, låt vara i olika utformingar, i mer än ett århundrade varit föremål för upp-

märksamhet från ledande kulturpersonligheters sida och givit anledning till livliga meningsutbyten. Efter hand har spörsmålet kommit att beröra förhållandet mellan folkskolan och läroverket, och programmet *folkskolan som bottenskola* har kommit att framträda som ett inom vida kretsar av vårt folk omfattat demokratiskt reformkrav. Historiskt innesluter detta program krav på en sådan anordning av skolväsendet, att den normalt förekommande formen av folkskola, den sexåriga, bildar underlaget för det högre undervisningsväsendet. För normalt utvecklade barn till omkring 12—13 års ålder upprätthåller samhället enligt nämnda princip blott en art av skolor, till vilka alla dylika barn äga tillträde, och i vilka de komma i åtnjutande av en undervisning, som visserligen till omfång och beskaffenhet kan i någon mån vara lämpad efter olika lokala förhållanden, men som dock i det väsentliga är densamma, och som på varje plats är lika för alla samhällsklassers barn. Principen innebär sålunda jämväl, att staten icke lämnar understöd till parallella barndomsskolor.

Socialt sett intager folkskolan i våra dagar i viss mån en olika ställning på landsbygden och i städerna. På den egentliga landsbygden kan folkskolan redan nu sägas utgöra den gemensamma barndomsskolan, beroende därpå, att de samhällsklasser, för vilkas ungdom särskilda skolor äro upprättade i städerna, å landsbygden äro relativt fåtaligt representerade. I stort sett är därför folkskolan på den rena landsbygden en verklig bottenskola, som även de burgna samhällsklasserna begagna i långt större utsträckning än i städerna. Enskilda avvikelser ändra här icke den allmänna ställningen. Annorlunda är förhållandet i städerna. Här är folkskolan icke den för alla gemensamma bottenskolan; den är i stället i stort sett en skola blott för de mindre bemedlade samhällsklassernas barn.

För det nutida samhället — säger nu departementschefen — måste det stå som en bjudande plikt att tillse, att social ställning och ekonomiska villkor icke få vara avgörande för de ungas framkomst i livet. Till denna principiella utgångspunkt för frågans bedömande vill riksdagen helt och fullt ansluta sig, och, om i realiteten målet kan vara svårt att ernå, bör enligt riksdagens mening samhället låta sig angeläget vara att, i vad på skolorganisationen ankommer, undanröja alla de hinder, som kunna stå i vägen för detta måls uppnående. Under det åldersskede, varom fråga är, nämligen fram till 12—13-årsåldern, hava alla barn samma behov av en elementär, för livet grundläggande skolbildning, och det ligger i samhällets intresse att ägna en lika omvårdnad åt alla det uppväxande släktets medlemmar. Bottenskoleprincipens eller — såsom man med en vidare syftning benämnt densamma — enhetsskolans förverkligande innebär en gärd av rättfärdighet mot de unga i vårt land.

Det är ett samhällets krav, att den största tillgång, varöver ett folk förfogar, nämligen de unga begåvningarna, varda tillvaratagna, varhelst de

finnas och oavsett ekonomiska och sociala förhållanden, liksom det är ett rättfärdighetskrav, att lika möjligheter för alla samhällets barn föreligga att, i vad på den yttre skolorganisationen ankommer, tillgodogöra sig den allmänna undervisning, som samhället skänker. Begåvningarna äro mångskiftande och hänföra sig till olika områden av mänsklig verksamhet. De på mera teoretiska studier inriktade begåvningarna såväl som de för det praktiska livets mångskiftande uppgifter lämpade begåvningarna äro alla att betrakta som viktiga samhällstillgångar, och det gäller därför att skapa rikast möjliga betingelser för deras utveckling. Utbildningen kan givetvis icke ske efter en för hela studietiden ensartad linje. Tvärtom böra de individuella begåvningarna bliva på det sätt föremål för samhällets omvårdnad, att de vid barndomens slut beredas tillfälle till utbildning i läroanstalter, där de kunna utveckla sig, var och en efter sina anlag. Men under barnaåren kan och bör undervisningen vara gemensam; differentieringen för olika levnadsbanor tillhör ett åldersstadium, då anlag och levnadsriktning börjat framträda med en vida större säkerhet än under den egentliga barndomen.

Skolan bör anpassa sig efter den allmänna samhällsutvecklingen och i sin organisation taga vederbörlig hänsyn till samhällets nuvarande sociala struktur. Skolorganisationen bör därför enligt riksdagens förmenande vara så anpassad, att barnen från skilda samhällsklasser icke genom densamma beredas så väsentligt olika utgångspunkter, som för närvarande är fallet, då det för dem gäller att fullfölja den utveckling, dit håg och fallenhet hänvisa. Riksdagen förbiser därvidlag ingalunda, att man genom en dylik skolorganisation icke kan undanröja de hinder, som bottna i olika befolkningslagers ekonomiska förhållanden, men med styrka vill riksdagen betona, att det är samhällets skyldighet att göra, vad göras kan, för att å detta område skapa rättvisa och bereda möjligheter för alla samhällets barn att komma till sin rätt i livet. Skolorganisationen bör ej vara ett hinder för dessa strävanden, lika litet som den bör så ordnas, att den på studiebanan inlockar dem, som icke äga därför nödiga förutsättningar.

Riksdagen har redan antytt, hurusom för stora befolkningslager inom städerna, företrädesvis de ekonomiskt svagast situerade, liksom för landsbygdens befolkning över huvud förbindelsen mellan den grundläggande skolan och läroverket icke är på ett tillfredsställande sätt anordnad. Enhetsskoletankens genomförande och skapandet av en skolorganisation, som låter folkskolan ingå såsom bottenskola i det stora skolsystemet, innebär säkerligen för hela vårt folk många och obestridliga fördelar. Socialt och ekonomiskt framträda dessa fördelar, om man tager i betraktande, särskilt beträffande landsbygdens befolkning, hurusom barnen genom att genomgå den sexåriga folkskolan få en längre tid kvarstanna i hemmen under föräldrarnas inflytande och uppsikt och först därefter de mera studie-

begåvade få lämna hemmen för att genomgå en högre läroanstalt, såvida denna är belägen utanför den egentliga hemorten.

Ej sällan har framhållits, hurusom systemet med skilda barndomsskolor för olika samhällsklasser leder till ett inskärpande av klassmotsatserna i samhället, och hurusom den gemensamma barndomsskolan skulle verka utjämnande i fråga om motsatserna de olika samhällsklasserna emellan. Även om betydelsen av dessa synpunkter understundom bestrides eller förringas, har riksdagen dock ej velat underlåta att framhålla, att det givetvis bör ligga i samhällets eget intresse att göra allt för att utjämna motsättningar mellan olika samfundslager, i den mån dessa redan skapas av skolorganisationen, liksom att samhället bör låta sig angeläget vara att skapa ett skolsystem, som är ägnat att ingiva en starkare förståelse mellan olika samhällsklasser och framkalla känslan och medvetandet av de olika medborgargruppernas nationella samhörighet. Även här har enligt riksdagens förmenande enhetsskolan en uppgift att fylla.

Om sålunda enligt riksdagens mening de sociala synpunkterna i alldeles särskild grad tala för ett förverkligande av enhetsskolan i anslutning till vad riksdagen nyss angivit, föreligga jämväl i *pedagogiskt* och *ekonomiskt* hänseende tungt vägande skäl härför.

Det torde sålunda knappast kunna bestridas, att det ur pedagogisk synpunkt är synnerligen otillfredsställande, att avgörandet i fråga om kommande studievägar med nuvarande skolorganisation normalt måste träffas redan i 9—10-årsåldern. För varje år detta avgörande kan uppskjutas, ökas möjligheterna att kunna bedöma barnens anlag och inriktning. Därför är den 3-åriga grundskolan ur här berörda synpunkt underlägsen såväl den 4-åriga som än mer den 6-åriga. Även om fall finnas, då studiebegåvningen tydligt och säkert framträder i mycket unga år, och sålunda en tidig övergång till den högre skolan skulle vara att ur pedagogisk synpunkt förorda, kan dock ett sådant förhållande icke tjäna till utgångspunkt för kravet på ett allmänt ordnande av skolväsendet efter dessa undantagsförhållanden. Ej minst bör den högre skolan hava att vinna på en högre inträdesålder än den nuvarande, i det att man kan vänta för densamma ett mera sovrat lärjungematerial och i anslutning härtill gynnsammare betingelser för en ändamålsenlig undervisning.

Även ur ekonomisk synpunkt erbjuder enhetsskolans genomförande påtagliga fördelar. För staten måste det medföra minskade utgifter, om antalet klasser i realskolan blir mindre, och, vad särskilt landsbygdens befolkning vidkommer, måste det jämväl för den enskilde framstå såsom en fördel, om barnen en längre tid få vistas i sina hem i stället för att — med mången gång dryga kostnader — inackorderas i läroverkssamhällena. Varje år kostnaderna för utbildning utom hemorten kunna inbesparas innebär en minskad börda för hem och föräldrar.

Att riksdagen funnit skäl föreligga att införa ej blott en realskola, byggd på en

sexårig grundskola, utan även en annan typ av realskola, byggd på en fyraårig grundskola, framgår av vad riksdagen i annat sammanhang anför.

En av de brister, som enligt riksdagens mening vidlåda det nuvarande skolsystemet, har riksdagen ovan angivit vara den, att detsamma ej på ett tillfredsställande sätt tillgodoser den kvinnliga ungdomens rätt till högre bildning.

Den nuvarande statliga läroverksorganisationen är ursprungligen avsedd att allenast tillgodose den manliga ungdomen. De jämkningar, som härvid vidtagits för att fylla den kvinnliga ungdomens bildningsbehov, hava hittills varit av mindre betydande omfattning. Då nu ett förslag om en genomgripande förändring av det högre skolväsendet föreligger, böra enligt riksdagens uppfattning åtgärder vidtagas för att bringa rättelse i dessa missförhållanden.

Riksdagen delar i nu berörda avseende departementschefens allmänna uppfattning men har funnit vissa jämkningar nödvändiga med hänsyn till de positiva förslag, i vilka propositionen utmynnar. Riksdagen, som i kap. IV kommer att närmare motivera och angiva innebörden i dessa jämkningsförslag, vill allenast i detta sammanhang som sin principiella uppfattning uttala, att en ny skolorganisation bör bygga på den grundsatsen, att varje läroverkssamhälle bör erbjuda möjlighet för flickor att erhålla tillträde till statsläroverk under samma villkor som gossar, samt att jämväl i övrigt statens omvårdnad om ungdomens undervisning äger rum under allt större hänsynstagande till den kvinnliga ungdomens rätt och intressen. För tillgodoseende av den speciella flickundervisningens behov kommer därjämte riksdagen att, på sätt framdeles närmare utvecklas, i princip tillstyrka upprättandet av särskilda för den kvinnliga ungdomen avsedda undervisningsanstalter.

Såsom den tredje av de mera framträdande bristerna i den nuvarande läroverksorganisationen har riksdagen angivit den, att gällande skolsystem, såsom ursprungligen organiserat för städernas behov, icke tillbörligt beaktar landsbygdsbefolkningens intressen.

Nämnda förhållande har sin förklaringsgrund i hela vår läroverksorganisations tillkomst och dess svårighet att kunna anpassa sig efter utvecklingen. Det nuvarande statliga skolsystemet är av gammalt datum och härrör från en tid, då befolknings- och bosättningsförhållandena i landet i mycket voro annorlunda än nu. Den förskjutning, som i sistnämnda avseenden numera ägt rum, har givetvis skapat andra och nya behov, vilka gällande läroverksorganisation på grund av sin brist på smidighet och anpassbarhet efter ändrade förhållanden icke kunnat i önskvärd utsträckning tillgodose. Där det sålunda brustit, har det kommunala initiativet gripit in. Under medverkan från statens sida men på initiativ från vederbörande kommuner har småningom uppstått ett 90-tal kommunala mellanskolor, genom sin förläggning utgörande ett uttryck för nutidens bebyggelseförhållanden och bildningsbehov, ävensom ett antal kommunala gymnasier, byggda på statliga realskolor och återspeglande vederbörande samhällens utökning och utveckling. Genom ej ringa ekonomiska uppoffringar hava dessa kommuner medverkat

till åstadkommande och underhållande av en skolorganisation, som på andra orter, där statsläroverk funnits, det så gott som uteslutande ankommit på staten att sörja för.

Då nu förslag föreligger om en ny statlig organisation av det högre undervisningsväsendet, anser riksdagen det vara en i och för sig given förutsättning, att denna nya organisation anpassas efter den nuvarande utvecklingens krav och efter rådande befolkningsfördelning och bosättningsförhållanden; och enligt riksdagens mening torde det desslikes få anses med rättvisa och billighet förenligt, att staten, till vars angelägenheter det högre undervisningsväsendet av ålder ansetts höra, småningom övertager de kostnader, som vederbörande kommuner i ett uppenbart statsintresse hittills hava iklätt sig i nu förevarande avseenden. I själva verket innebär en dylik anordning blott en utjämning mellan landsbygd och stad såväl i fråga om kostnaderna för som beträffande möjligheterna att ernå tillgång till den högre undervisningen.

Det av Eders Kungl. Maj:t framlagda förslaget innebär otvivelaktigt en principiell anslutning till den av riksdagen uttalade uppfattningen, men för densammas realiserande äro åtgärder i endast begränsad omfattning ifrågasatta.

Såsom riksdagen i det följande får tillfälle närmare utveckla, hava i väsentlig utsträckning motionsvis yrkanden framkommit, vilka syfta på ett lättande av kommunernas ekonomiska börda för den högre undervisningen. Dessa yrkanden torde kunna grupperas kring tre olika huvudkategorier.

Den första avser ett förstatligande av flertalet av nuvarande kommunala mellanskolor. Riksdagen beaktar till fullo det rättmätiga i dessa yrkanden. Den kommunala mellanskolan har — naturligtvis även den med sina brister — dock visat sig vara en lämplig och god skolform, och den fyller ett obestridligt behov för de trakter och i de orter, där den nu bedriver sin verksamhet. Då den följaktligen utgör ett betydelsefullt led i den högre skolorganisationen, anser riksdagen det vara en viktig angelägenhet för staten att i vida större omfattning än nu omhändertaga denna skolform, övervaka dess arbete och befrämja dess fortsatta utveckling. Riksdagen håller därför före, att kommunala mellanskolor böra i avsevärt större utsträckning än enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag ombildas till statliga läroanstalter.

Den andra gruppen av nyssnämnda motionsvis gjorda yrkanden avser ett förstatligande av kommunala gymnasier. Även här har det varit ett uppenbart och påtagligt bildningsbehov, som föranlett vederbörande kommuner att bekosta antingen gymnasiala påbyggnader på de statliga realskolorna å vederbörande orter eller sådana gymnasielinjer, som staten icke funnit anledning att å orterna ekonomiskt stödja. Riksdagen anser, att jämväl i detta hänseende Eders Kungl. Maj:ts förslag kännetecknas av en betänksamhet, som icke står i tillräcklig överensstämmelse med den principiella uppfatt-

ningen om statens förpliktelser i avseende å det högre undervisningsväsendet, och håller riksdagen före, att de kommunala gymnasier, för vilka mest vägande skäl föreligga, nu böra snarast övertagas av staten.

I vilken utsträckning ett statens övertagande av såväl kommunala mellanskolor som kommunala gymnasier eller kommunala gymnasielinjer bör komma till stånd kommer riksdagen efter närmare prövning av de olika läroanstalternas särskilda förhållanden och betydelse att i det följande angiva.

Vidare har riksdagen uppmärksammat sådana motionsvis gjorda yrkanden, vilka syfta på statens övertagande av samtliga kostnader för avlöningen av lärarpersonalen vid de föreslagna statssamskolorna. För närvarande gäller nämligen med ett undantag, att beträffande de nuvarande samskolorna, med hänsyn till dessa skolors uppgift att tillgodose jämväl den kvinnliga ungdomens undervisning, vederbörande kommuner skola gälda en fjärdedel av begynnelseavlöningarna för den vid nämnda skolor anställda lärarpersonalen. Ur flera synpunkter hyser riksdagen den principiella uppfattningen, att denna ekonomiska samverkan mellan staten och vederbörande städer icke lämpligen bör för framtiden upprätthållas. Dels har nämligen riksdagen hävdat åsikten om statens skyldighet att svara i lika mån för den kvinnliga som den manliga ungdomens uppfostran, och dels böra enligt riksdagens mening kommunerna i minsta möjliga utsträckning betungas med utgifter för den högre skolundervisningen, vilken av ålder varit och jämväl framdeles bör vara en statens angelägenhet. Även till nu senast berörda spörsmål torde riksdagen få anledning att i det följande återkomma.

De övriga principiella frågor, som departementschefen under nu förevarande huvudavdelning i statsrådsprotokollet berört, kommer riksdagen att under olika kapitel i det följande upptaga till närmare behandling.

II. Skolarbetets inre gestaltning.

Det föreliggande förslaget ägnar stor uppmärksamhet åt frågan om det inre arbetslivet i skolan, dess läggning och inriktning.

Departementschefen påpekar, att under tidigare skeden de sociala förhållandena måhända främst blivit bestämmande för kraven på skolväsendets yttre anordning, medan numera de sociala synpunkterna gjorde sig livligt påminta även i fråga om undervisningens innehåll och arbetssättet i skolan över huvud.

Departementschefen framhåller, att då han nu ämnade föreslå en omläggning i viktiga avseenden av vårt lands högre skolväsen, han icke kunnat underlåta att tillse, i vad mån de i våra dagar framträdande allmänna reformsträvandena på skolväsendets område borde vinna beaktande vid om-

läggningen, detta desto mera som han fäste synnerlig vikt vid att arbetsförhållandena inom skolan bleve på ett tillfredsställande sätt ordnade.

De här åsyftade reformsträvandena hade sin styrka dels däri, att de sökte tillgodogöra sig de resultat, till vilka den psykologisk-pedagogiska forskningen nått vid studiet av barnets och den växande individens utveckling, dels också däri, att de byggde på de mångsidiga erfarenheter, som vunnits vid praktiskt pedagogiskt försöksarbete inom skilda länder. Härvid måste man givetvis framgå med en försiktighet, som bestämdes av nödvändigheten att klargöra vad som kunde anses med erforderlig säkerhet fastslaget.

En revision av de mål, som eftersträvades, och de vägar, som anlitades vid de ungas undervisning och fostran, borde alltså enligt departementschefens mening anknyta till vad vi känna om lagarna för individens andliga utveckling. Då det gällde målet för skolans arbete, trädde därjämte i våra dagar den samhälleliga synpunkten i förgrunden med väsentligen större styrka än tidigare och förbunde sig med hänsynen till nyssberörda framsteg i kunskapen om lagarna för individens utveckling och påverkan. En följd härav hade blivit, att en förskjutning så småningom inträtt i fråga om skolarbetets sätt att tillgodose de olika sidorna av lärjungarnas själsliv. Under det skolarbetet i äldre tider och ända långt fram i våra dagar mer eller mindre ensidigt inriktat sig på lärjungarnas intellekt (minne, åskådning, abstrakt tanke), hade under den senare tiden arbetet inom skolorna, under påverkan av ovan angivna faktorer, allt mer och mer kommit att taga sikte på vilje- och handlingslivet samt därmed besläktade sidor av själslivet. De av departementschefen nu angivna reformsträvandena ginge också ut på att i det hela starkare inrikta skolarbetet på att sätta viljelivet i rörelse, att mera allmänt och allsidigt utveckla handlingsförmågan. Detta grundläggande önskemål sökte de nya strävandena att förverkliga, vad själva kunskapsinhämtandet anginge, därigenom, att kunskaperna i vidast möjliga mån skulle förvärvas genom och under lärjungarnas eget produktiva arbete. I nära samband därmed åsyftade man att åt det manuella arbetet, idrotten och den ordnade leken bereda en större och fastare plats inom skolan.

Även vår tids skola skänkte, fortfar departementschefen, sin höga uppskattning åt det intellektuella livets odling men funne det vara minst lika betydelsefullt, att viljans och handlingslivets fostran, karaktärsdaningen, uppmärksammades och vederbörligen tillgodosåges.

Departementschefen konstaterar därefter, att den svenska skolvärlden ingalunda stode oberörd av de nämnda internationella reformtankarna. Vid nu förevarande ärendes föregående behandling hade, säger departementschefen, icke heller någon egentlig meningsskiljaktighet framträtt rörande lämpligheten och nödvändigheten av att de nya grundsatserna mera allmänt och mera konsekvent finge bliva vägledande även vid ordnande av det högre skolväsendets förhållanden.

Sålunda anser sig departementschefen böra erinra därom, att folkskolan

genom den nya undervisningsplanen av den 31 oktober 1919 reviderat sitt arbetssätt och sitt mål i anslutning till det pedagogiska program, som inneslötes i beteckningen »arbetsskolan». Och om den nya fortsättningsskolan av 1918 års typ gällde, att ingen skolform i vårt land i så hög grad hade sin undervisningsplan lagd efter det aktiva arbetets linjer. Vad läroverken anginge, hade de nu gällande undervisningsplanerna i åtskilliga avseenden utformats under bestämt beaktande av enahanda synpunkter. Framförallt torde detta äga sin giltighet i fråga om de naturvetenskapliga ämnena, beträffande vilka 1904 års läroverksreform varit banbrytande för vårt lands undervisningsväsen i dess helhet.

Vad de kommunala mellanskolorna beträffade, torde i stort sett enahanda förhållanden gälla. I fråga slutligen om privatläroverken vore det obestridligt, att även dessa skolors verksamhet påverkats av arbetsskolans idéer, ja, rättvisligen måste erkännas, att vissa av dessa skolor i nu ifrågavarande avseende utfört ett banbrytande arbete.

Departementschefen övergår härefter till att mot bakgrunden av det anförda undersöka det inre arbetets läggning inom de skolor, varom här närmast är fråga, för att därefter lämna en allmän orientering rörande de åtgärder, som, efter hans mening, borde vidtagas för de förefintliga bristernas undanröjande.

De av skolkommissionen anmärkta allmänna bristerna i vårt högre skolväsen syntes departementschefen kunna sammanfattas däruti, att lärjungarna under skoltiden icke förvärvade erforderlig förmåga av självständigt arbete, att kunskaperna hos de från skolorna utgående lärjungarna i många fall vore alltför ytliga och obestämda samt att skolarbetet alltför ensidigt toge lärjungarnas förståndsverksamhet i anspråk med försummande av de sidor av personlighetslivet, av vilka karaktärsdaningen berodde.

Departementschefen hyste den uppfattningen, att samtliga de nämnda bristerna i utbildningsresultatet till väsentlig del måste uppfattas såsom följder av det alltför starkt framträdande intellektualistiska drag, i detta ords vidaste mening, vilket såsom ett arv från flydda tider fått prägla den högre skolans ämneskrets, lärometoder och arbetssätt. Att de förefintliga mindre tillfredsställande förhållandena i detta avseende skärpts under inflytande av ett felbestämt allmänbildningsbegrepp, syntes likaledes ställt utom tvivel.

Den kvantitativa utvidgning av nämnda begrepp, som försiggått under inflytande av den allmänna kulturutvecklingen, hade, fortfar departementschefen, utövat en ogynnsam återverkan på skolan i olika avseenden. I främsta rummet borde erinras om den anhopning av lärostoff, som för varje år blivit alltmer besvärande. Nya ämnen hade tillkommit, och samtidigt hade detaljerna undan för undan ökats.

Den ro och den tid, som vore oeftergivliga förutsättningar för ett självverksamt arbetssätt, hade icke kunnat vinnas. Inhämtandet av största möjliga mängd minneskunskap hade i stor utsträckning blivit det huvudsakliga

målet. Förhör och examination hade under trycket härav brett ut sig, och åt andra viktiga uppgifter för skolans verksamhet hade fördenskull endast mindre uppmärksamhet kunnat ägnas. Ett hinder för ett rationellt arbetssätt hade också de mångenstädes allt för stora klassavdelningarna utgjort. Möjligheterna till individualisering hade därigenom ytterligare i betänklig grad kringskurits.

Det vore emellertid uppenbart, att icke blott undervisningsplan utan jämväl läroböcker och framför allt lärarpersonligheten övade ett stort inflytande på arbetssättet.

Det lede enligt departementschefens mening intet tvivel, att man med full rätt i ovan antydda omständigheter sökt huvudkällan till de anmärkningar, som riktats mot den nuvarande utbildningen i våra högre skolor. Den bristande självverksamheten vid kunskapsinhämtandet försvagade med nödvändighet de ungas intresse för föreliggande uppgifter. Och därigenom finge kunskaperna över sig en ytlig prägel utan rötter i den djupare sakkännedom, som det intressebetonade arbetet hade förutsättningar att skänka. Häri låge en av orsakerna till den bristande användbarhet i livet, som ansetts karakterisera våra dagars skolutbildning. Samtidigt vore ett dylikt arbetssätt ägnat att bibringa de unga i skolan en oriktig föreställning om de krav, som livet uppställde. Och helt visst vore detta senare förhållande i sin ordning icke utan skuld till skolans understundom mindre rättvisande uppfattning av den enskilde lärjungens lämplighet för samhällsuppgifterna.

Lika betänkliga framstode inverkningarna av det nämnda arbetssättet, då man granskade dess inflytande på skolans fostrande uppgifter.

Departementschefen betonar i detta sammanhang, att den bristande användningen av de egna krafterna i skolan lätteligen hos den unge åstadkomme ett försvagande av tilltron till den egna förmågan över huvud taget och med hänsyn därtill predisponerade för en osjälvständighet i uppfattning, som illa överensstämde med den fordran på individuell medborgarduglighet, vilken i våra dagar tedde sig mera välgrundad än någonsin. Den isolering i förhållande till kamraterna, som det passiva arbetssättet gärna förde med sig, berövade vidare undervisningen ett utmärkt medel att hos lärjungarna praktiskt inplanta social ansvars- och solidaritetskänsla.

Slutligen erinrar departementschefen därom, att det här åsyftade arbetssättet vore ägnat att ingiva betänkligheter även ur den fysiska fostrans synpunkt.

De reformåtgärder, som vore erforderliga, borde, framhåller departementschefen, främst gå ut på att skapa de nödvändiga yttre och inre betingelserna för en »samling» i de ungas arbete. Endast på denna väg kunde arbetsskolans ledande grundsats: genom självverksamhet i möjligaste mån inhämtat vetande, förverkligas.

Departementschefen säger sig biträda den av skolkommissionen uttalade uppfattningen, att man vid undervisningsplanernas utarbetande måste hava

uppmärksamheten riktad på koncentrationens stora betydelse. Följaktligen vore han beredd att, i den mån hans ståndpunkt delades av riksdagen, vid fastställandet av de nya undervisningsplaner, varav behov skulle komma att föreligga, medverka till att begränsning komme till stånd i de i realskolan samtidigt lästa ämnenas antal. De jämkningar i gällande avlöningsbestämmelser, som kunde vara erforderliga för att möjliggöra s. k. periodläsning, hade departementschefen för avsikt att framdeles bringa under riksdagens prövning. Ytterligare ansåge han sig böra framhålla, att särskilda åtgärder vore behövliga för att besläktade och samhöriga kursmoment på lämpligt sätt hölles tillhopa vid undervisningen, vare sig de förekomme i ett och samma läroämne eller vore tillfinnandes inom flera olika ämnen. För tillgodoseende av sistnämnda synpunkt syntes kompletterande bestämmelser i författningsväg vara påkallade för att vid läroverken garantera en utsträckt förekomst av konferenser för gemensam planläggning av undervisningen inom besläktade ämnen å ett visst skolstadium. Det syntes departementschefen jämväl önskvärt, att föreskrifter komme till stånd, vilka inskärpte vikten av att arbetsordningen uppgjordes med särskild tanke på »koncentration» i avseende på lärarkrafternas disposition. Härvid torde icke kunna undgås, att det jämväl inskärptes, att hänsynen till enskilda lärares ur mera privata förhållanden framsprungna önskemål icke finge lägga hinder i vägen för uppgörande av en för arbetets rationella bedrivande gynnsam arbetsdag.

Vad därefter beträffade den i det föregående avhandlade anhopningen av lärostoff inom de olika ämnena, förefölle det departementschefen ofrånkomligt, att de kursplaner med tillhörande anvisningar, vilka han avsåge att sedermera underställa Eders Kungl. Maj:t, omsorgsfullt beaktade nödvändigheten av en grundlig utrensning av överflödigt eller otidsenligt stoff. I syfte att erforderliga förarbeten för en dylik revision utan dröjsmål måtte komma till stånd, hade departementschefen för avsikt att hemställa om Eders Kungl. Maj:ts uppdrag för skolöverstyrelsen att inkomma med förslag till erforderliga undervisningsplaner i syfte att sådana skulle kunna av Eders Kungl. Maj:t fastställas i god tid före verkställigheten av de reformer, som kunde komma att av riksdagen beslutas.

Ej mindre betydelsefullt vore emellertid, att läroböckerna till plan och framställningssätt komme att främja den läggning av skolarbetet, som i det föregående karakteriserats. Under erinran att skolöverstyrelsen påkallat åtgärder i saken, förklarar departementschefen sig fullt ense med skolöverstyrelsen om det trängande behovet av en dylik offentlig granskning av olika hithörande förhållanden och sålunda i princip benägen medverka till att en sådan komme till stånd. Emellertid hade det synts tvivelaktigt, huruvida den ifrågasatta revisionen lämpligen borde igångsättas, innan riksdagen varit i tillfälle att fatta ställning till de många svävande skolproblemen, och innan åtminstone konturerna till de framtida undervisningsplanerna förelåge. Departementschefen hade där-

för ansett sig hava goda skäl att låta med detta granskningsarbete anstå i avvaktan på det beslut, som riksdagen kunde komma att fatta i anledning av här föreliggande förslag.

Härefter övergår departementschefen till spörsmålet om begränsning av antalet lärjungar i de olika klassavdelningarna. Han erinrar om, hurusom det från olika håll betonats, att ett rimligt antal lärjungar i klassen utgjorde en viktig förutsättning för ett rationellt arbetssätt lika väl som för önskvärd individualisering i det hela. Departementschefen hade också, på grund av den stora betydelse detta moment otvivelaktigt ägde, ansett sig böra föreslå ett tillmötesgående av kravet i fråga, trots den kostnadsökning som därigenom föranleddes. Han ansåge alltså, att man borde räkna med ett normalt högsta lärjungantal av 30 i realskolans och kommunala mellanskolans klasser samt 25 i gymnasiets ringar. Vad anginge lyceets högre stadium kunde ingen tvekan råda, att detta borde följa gymnasiets regler. Men med hänsyn till dessa läroanstalters särskilda uppgift inom skolorganisationen och den mera begränsade tid, som för genomgång av desamma vore anslagen, ansåge departementschefen det nödvändigt att även i de tre nedre klasserna lärjungantalet begränsades till 25. Departementschefen funne sig emellertid icke kunna förorda, att här ifrågavarande minskning i klassavdelningarnas storlek generellt bragtes i tillämpning redan läsåret 1927—1928. I den mån de nya läroverk, om vilkas upprättande han i det följande framställde förslag, hunne träda i verksamhet redan vid nämnda tidpunkt, torde dessa från begynnelsen böra organiseras med iakttagande av här föreslagna regel. I övrigt ansåge departementschefen sig av praktiska och statsfinansiella grunder böra räkna med, att regeln i fråga successivt bringades i tillämpning. Läsåret 1928—1929 skulle den alltså komma att gälla första klassen av de olika realskoletyperna samt första ringen å gymnasiet, läsåret 1929—1930 respektive första och andra klasserna samt första och andra ringarna, läsåret 1930—1931 respektive första, andra och tredje klasserna samt första, andra och tredje ringarna, läsåret 1931—1932 första till och med fjärde klasserna samt hela gymnasiet, läsåret 1932—1933 hela den fyraåriga realskolan och gymnasiet samt den sexåriga realskolans fem nedre klasser. Följande läsår skulle klassavdelningarna generellt hava nedbragts till den angivna storleken. Departementschefen säger sig emellertid förutse, att på en del håll lokala svårigheter skulle inställa sig för fullständig tillämpning av regeln i fråga, och givetvis borde skälig hänsyn tagas till hinder av sådan art.

Slutligen uttalar departementschefen, att han i princip biträdde förslaget att åvägabringa vidsträcktare möjligheter för uppdelning av klassavdelning vid undervisning i vissa ämnen. Hans åsikt härutinnan hade påverkats framförallt av de mycket gynnsamma erfarenheter, som förelåge av en liknande anordning vid andra läroanstalter, särskilt vid folkskoleseminarierna. Då man emellertid först sedan slutgiltigt förslag till undervisningsplaner förelåge, kunde bilda sig en säker mening om den omfattning, i vilken sådan

delning lämpligen borde förekomma, saknade departementschefen för närvarande nödiga utgångspunkter för frågans ekonomiska bedömande. Han vore under sådana förhållanden icke heller i stånd att nu närmare precisera normerna för här ifrågavarande uppdelningsmöjligheter. Därest riksdagen delade hans åsikt, borde det ankomma på en följande riksdag att fastställa sådana grunder samt storleken av det anslag, som för ändamålet vore erforderligt.

I sitt yttrande upptager departementschefen härefter till behandling frågan om praktiskt arbete. Han framhåller, att arbetsskolan ytterligare förutsatte, att det mera självständiga, manuella arbetet finge en bestämd plats på läsordningen.

De laborationer, vilka med frivillig karaktär kommit till stånd i samband med 1904 års läroverksreform, hade givit enbart gynnsamma erfarenheter. Departementschefen hade av de förebragta utredningarna erhållit ett starkt intryck av det välbetänkta uti att nu taga ännu ett steg på samma väg och låta lärjungelaborationerna ingå som ett obligatoriskt moment vid undervisningen. Förslaget att åt handens arbete giva ett bestämt utrymme på realskolans — och givetvis även på mellanskolans — läsordning måste departementschefen från sina redan meddelade utgångspunkter varmt förorda. Han uppfattade detsamma såsom varande av konstitutiv betydelse för hela den framtida skolans gestaltning. Han ansåge sig visserligen icke nu kunna taga definitiv ställning till den omfattning, vari undervisningen i fråga skulle förekomma i de olika klasserna — den saken måste självfallet bedömas i samband med den slutliga prövningen av undervisningsplanen — men han kunde icke underlåta att uttala, att han ansåge att såväl goss- och flickslöjd som hushållsgöromål och »praktiskt arbete» borde upptagas såsom obligatoriska ämnen i realskolan, även om en sådan anordning skulle tvinga till att någon inskränkning i skolans teoretiska arbete måste göras. Slutligen finner departementschefen sig böra nämna, att tanken, att möjligheter skulle öppnas för de lärjungar som så önska att fortsätta slöjdundervisningen å gymnasiet, förefölle värd att realiseras.

Departementschefen berör därefter en fråga, som enligt hans mening visserligen icke inneslöte några omedelbara ekonomiska konsekvenser, men som måhända ändock för sin lyckliga lösning kunde komma att indirekt i en näraliggande framtid påkalla ekonomiskt stöd av det allmänna. Denna fråga avsåge en rationell avvägning mellan den egentliga undervisningen under lektionerna och det kontrollerande förhöret. Departementschefen säger sig sympatisera med den från många håll uttalade åsikten, att förhörandet i våra skolor hittills haft ett alltför stort utrymme sig anvisat. En dylik disposition av lektionstiden skulle te sig ännu mera olämplig i en skola, där »arbetsprincipen» vore vägledande. Det syntes under dylika omständigheter vara på sin plats, att också denna betydelsefulla angelägenhet bleve såväl i läroverksstadgan som i undervisningsplanens metodiska anvisningar veder-

börligen beaktad. Det låge otvivelaktigt stor vikt uppå, att lärjungarna från begynnelsen vandes vid att självverksamt lösa sina uppgifter jämväl i den meningen, att de sattes i tillfälle att i mera sammanhängande framställning och under mera produktiva former redovisa sina kunskaper. En dylik metod erbjöde, enligt departementschefens uppfattning, både formellt och reellt avgjorda företräden framför ett sönderstyckande av föreliggande uppgifter genom en minutiös utfrågning från lärarens sida.

Hela denna fråga sammanhängde emellertid, säger departementschefen, på det närmaste med den nutida skolans maktpåliggande, dess bättre alltmer beaktade uppgift att fostra de unga till ett självständigt bruk av boken, både uppslagsböcker och andra böcker. En sådan ordning förutsatte emellertid tillgång till ett icke alltför torftigt bibliotek med därtill anslutet läsrum, och i detta avseende vore tyvärr läroverkens resurser i regeln icke alltför betydande. Men sedan någon tid förelåge ett av särskilda inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga avgivet betänkande med förslag till förbättrade villkor för bland andra läroverksbiblioteken. Det vore departementschefens förhoppning att inom den närmaste tiden kunna till närmare omprövning upptaga hithörande spörsmål. Frågan syntes honom av stor vikt, ej minst ur synpunkten av skolarbetets inre anordning, och saken väl värd att av staten stödjas, så snart ekonomiska möjligheter för ett sådant steg kunde anses vara för handen.

Beträffande uppslaget att begränsa de arbetskrävande skriftliga hemuppgifterna och låta skrivningarna i alla de fall, då så utan men för ämnet kunde ske, komma till utförande i skolan, förklarar departementschefen åtgärden stå i god överensstämmelse med de allmänna synpunkter, som varit bestämmande för hans övervägande av hithörande spörsmål. Han ville så mycket hellre medverka till anordningen i fråga, som genom densamma en avsevärd lättnad i lärjungarnas totala arbetsbelastning utan tvivel komme att uppnås.

I detta sammanhang borde, framhåller departementschefen, uppmärksamhet ägnas åt vikten av att vid lärarutbildningen för skilda skolstadier den experimentalpsykologiska forskningens resultat i tillräcklig utsträckning beaktades. I första hand borde hithörande förhållanden uppmärksammas vid lärarutbildningen, och departementschefen funne det därför önskligt, att åt ämnet pedagogik måtte i den filosofiska ämbetsexamen beredas ett större utrymme än nu. Det syntes också bliva nödvändigt, att åtgärder träffades för att garantera ett starkare samgående under provåret av den teoretiska och den praktiska sidan av lärarutbildningen. Jämväl syntes det bliva erforderligt, att bestämmelser meddelades därom, att lärarkandidaterna under sin praktiska utbildning finge på lämpligt sätt göra bekantskap med olika förefintliga skolformer. Till sist erinrar departementschefen därom att, därest lärarbefattningar, omfattande såväl läsämnen som övningsämnen, komme till stånd vid de allmänna läroverken, därigenom skulle åt läroverkens lärare

beredas ytterligare möjligheter till ett allsidigt studium av lärjungarnas läggning och begåvning.

Enligt gällande bestämmelser skall gymnasiets undervisningsplan tjäna till huvudsaklig ledning vid undervisningen. Enahanda är förhållandet beträffande den för folkskoleseminarierna meddelade undervisningsplanen.

Departementschefen betonar, att med hänsyn till den stora betydelsen av att vederbörande lärare ägde nödig rörelsefrihet i sin verksamhet, det vore lämpligt, att de framtida undervisningsplanerna gjordes mindre strängt bindande än nu vore fallet med den för realskolan gällande. De skolsakkunniga hade förordat möjligheter till jämkningar även i timplanerna, men departementschefen hyste betänkligheter emot att de i timplanerna upptagna totala veckotimsummorna överskredes, detta såväl med hänsyn till lärjungarnas arbetsbelastning som ock med tanke på de ekonomiska konsekvenser, vilka vid en sådan anordning inställde sig.

Departementschefen framhåller ytterligare, att hela det arbetssätt, som efter hans åsikt borde prägla den framtida skolan, hade till ovillkorlig förutsättning, att den enskilde läraren ägde vidsträckt frihet att i fråga om metoder göra bruk av dem, som syntes honom bäst främja en rationellt lagd undervisning.

Undervisningsplanens metodiska anvisningar borde således mera inriktas på att giva uppslag och incitament än att meddela färdiga, bindande metoder.

Sina uttalanden om det inre arbetets problem avslutar departementschefen med ett omnämnande av frågan om prövningar och examina.

Departementschefen säger sig närmast vara benägen att i princip ansluta sig till den ganska vitt utbredda mening, som i examensväsendet över huvud ser ett hinder för ett realiserande i full utsträckning av arbetsskolans principer. Men av praktiska skäl vore det, säger han, otvivelaktigt av nöden att medelst prövningar konstatera, att de, som önskade deltaga i en högre skolas undervisning, visade sig besitta därför erforderliga förutsättningar. Och av samma grunder vore man hänvisad att tillse, att tillräckliga garantier skapades för att även de, som lämnade skolan och utträdde i livet, det må nu ske efter avslutad realskolekurs eller efter genomgång av gymnasiet, i det väsentliga fyllde de krav, som skolan ställde. Men departementschefen ville än en gång understryka, att det låge stor vikt uppå att för prövningar och examina valdes sådana former, att resultatet kunde bliva möjligast rättvisande. Och prövningsformerna måste tillika naturligt ansluta sig till det arbetssätt, som borde vara normerande för de skilda skolorna.

De av skolkommissionen uppställda grundsatserna för det framtida prövnings- och examensförfarandet hade enligt departementschefens mening icke lämnat rum för mera allvarliga erinringar, om man bortsåge från den ifrågasatta nya inträdesprövningen till gymnasiet. Med hänsyn härtill syntes det icke omöjligt att uppnå en väl avvägd anpassning av prövnings- och examensförfarandet efter det reviderade arbetssättets fordringar.

Departementschefen ägnar uppmärksamhet jämväl åt spörsmålet om ett bättre tillgodoseende av den fysiska fostran. Han anser det till en början klart uppvisat, att en icke alltför knappt tillmätt tid borde anslås åt den fysiska fostran och är därjämte ense med dem, som gjort gällande, att gymnastiken borde kompletteras med sund idrott och ordnad lek. För att även i yttre avseende markera denna jämkning i den traditionella gymnastikundervisningens innehåll borde man rubricera ämnet gymnastik med lek och idrott.

Till ytterligare stärkande av den fysiska fostrans ställning vid våra läroanstalter har skolkommissionen ifrågasatt en anordning med halvdagsledighet för friluftsliv varje vecka, i regeln lördag. Departementschefen säger sig vara övertygad därom, att det icke vore lyckligt att i princip fastlåsa den ifrågavarande idrottsledigheten vid en bestämd veckodag. Däremot syntes de skolsakkunniga hava åt anordningen givit en utformning, som avlägsnade de nämnda betänkligheterna. Departementschefen förordar emellertid en viss jämkning i sistnämnda förslag och förklarar sig finna det lämpligare, att det vanliga skolarbetet under högst 20 dagar av läsåret finge inställas, och att av dessa minst 15 dagar fastställdes skola disponeras för främjandet av idrottsliv och friluftsverksamhet.

Ytterligare uttalar departementschefen, att han funne det självklart, att, i nära överensstämmelse med vad som redan i § 99 av gällande stadga för rikets folkskoleseminarier vore föreskrivet, samtliga lärare skulle vara skyldiga att medverka vid ledningen av de nämnda utflykterna i idrottsligt eller annat syfte. Under sådana förhållanden torde förslagets realiserande icke heller komma att medföra särskilda kostnader. Vad slutligen angår frågan om lärjungarnas ställning till de ifrågavarande utflykterna, framhåller departementschefen, att under meningsutbytet de starkaste skälen syntes hava anförts för den ståndpunkten, att deltagandet borde vara obligatoriskt för samtliga lärjungar. Genom denna anordning saknades enligt departementschefens mening anledning att ifrågasätta någon förändring av lektionernas eller rasternas längd.

Departementschefen avslutar här ifrågavarande kapitel av sin framställning med en sammanfattning av följande innehåll:

»Den nyorientering i skolarbetet, vars huvudkonturer jag nu uppdragit, bör alltså, enligt min mening, gå ut på att i största möjliga utsträckning inrikta den högre skolans verksamhet i enlighet med arbetsskolans ledande grundsatser. För att röja väg för behövlig revision i fråga om såväl mål som medel har jag ansett mig böra föreslå olika åtgärder, som kunna vara ägnade att stödja en utveckling i den nämnda riktningen, främst åsyftande en ökad samling i skolarbetet. Jag har sålunda ifrågasatt vidsträckt tillämpning av koncentrationsprincipen i studierna å skilda skolstadier. Därjämte har jag förutsatt en grundlig stoffsovring avsedd att komma till uttryck i de

undervisningsplaner, som framdeles skola fastställas, samt en kritisk granskning ur enahanda synpunkter av de vid undervisningen använda läroböckerna.

En annan grupp av åtgärder, som upptages i mitt förslag, avser att bereda handens arbete vidgat utrymme på läsordningen. I detta syfte har jag funnit mig böra föreslå, dels att de naturvetenskapliga ämnenas laborationer erhålla obligatorisk karaktär, dels att i realskolan och mellanskolan manlig och kvinnlig slöjd, »praktiskt arbete» samt hushållsgöromål bliva obligatoriska ämnen.

Slutligen ingår i planen för det framtida skolarbetets ordnande, att undervisningssättet i det hela omlägges så, att självverksamheten såväl vid kunskapsinhämtandet som vid redovisandet därav städse må i större utsträckning än nu komma i tillämpning. Med hänsyn till den stora betydelse, som särskilt i detta avseende måste tillkomma lärarpersonligheten, har jag ansett nödvändigt, att den blivande läraren under sin utbildning erhåller erforderlig pedagogisk-psykologisk skolning samt göres förtrogen med arbetet inom olika skolformer, ävensom att ökad rörelsefrihet tillerkännes den enskilde läraren. Denna synpunkt har jag velat tillgodose bl. a. därigenom, att undervisningsplanerna för framtiden göras mindre bindande och uttryckligen angivas tjäna till huvudsaklig ledning samt i övrigt erhålla en i viss mån annan läggning än nu. Till förekommande av att prövningar och examina genom det tryck, som de lätteligen utöva, skola ställa sig hindrande i vägen för arbetets omläggning i den önskade riktningen, har jag tillika för avsikt att föreslå sådan ändring i formerna för prövningars och examinas anordnande, att de naturligt ansluta sig till det arbetssätt, som bör vara normerande för de skilda skolformerna.

Beträffande tillgodoseendet av lärjungarnas fysiska fostran i den framtida skolorganisationen innebär det framställda förslaget, att arbetsbelastningen skall omsorgsfullt avvägas efter lärjungarnas utveckling och förmåga. Jag har ock ansett mig böra tillmötesgå kravet på att idrotten och leken må erhålla vidgat utrymme vid lärjungarnas fysiska utbildning genom att föreslå, att i samtliga offentliga högre skolor bestämd tid under läsåret anslås åt friluftsliv.

Till främjande av önskvärd individuell handledning av lärjungarna har jag vidare föreslagit, att klassavdelningarnas storlek successivt begränsas, ävensom att ökade möjligheter må beredas att uppdela klassavdelning vid undervisningen i vissa läroämnen.»

De tankar om skolarbetets inre gestaltning, som uttalats av departementschefen i förevarande kapitel, äro enligt riksdagens mening beaktansvärda. Det torde ej lida något tvivel, att åtskilliga av de åtgärder, vilka framhållits såsom önskvärda, skulle verksamt bidraga till den förbättring av skolarbetet, som från så många håll påkallats och som torde vara oundgänglig, därest det mål skall kunna uppnås, till vilket hela den nu före-

slagna omorganisationen av det högre skolväsendet syftar. I huvudsak ansluter sig alltså riksdagen till vad departementschefen i berörda sammanhang anfört. I detta hänseende vill emellertid riksdagen betona angelägenheten av att vad motionsvis (I: 254 och II: 417) av herr Möller m. fl. och herr Hansson m. fl. framhållits beträffande olika anordningar för främjande av ett individualiserat studiearbete jämväl tages under omprövning.

I den mån programmets genomförande medför ekonomiska utgifter och framställningar följaktligen komma att göras hos riksdagen, förutsätter emellertid riksdagen, att dessa måtte åtföljas av erforderliga utredningar för frågans allsidiga och fullständiga bedömande.

Härvid torde särskilt uppmärksammas den av departementschefen ifrågasatta nedsättningen i högsta medgivna antalet lärjungar i realskolans klasser och gymnasiets ringar. Riksdagen anser sig icke kunna taga bestämd ställning till detta förslag innan dylik utredning föreligger, och har därför vid de beräkningar rörande organisationen, till vilka riksdagen i det följande kommer, utgått från nu gällande bestämmelser i detta avseende.

I detta sammanhang torde böra omnämnas den av herr Lindhagen inom första kammaren väckta motionen nr 241, däri hemställes, bland annat, att riksdagen ville hos Eders Kungl. Maj:t begära övervägande av ett vägledande rationellt program för den nuvarande enligt förslaget i stort sett bibehållna pluggskolans omvandling till en karaktärs-, kunskaps- och yrkesskola samt en likvärdig fostran av all landets ungdom till högre bildning med stöd av en mångsidig linjedelning, lämpad efter olika uppgifter och anlag.

Riksdagen finner åtskilliga av de av motionären anförda synpunkterna beaktansvärda. Det är emellertid riksdagens mening, att därest en omläggning av arbetssättet inom läroverken av den art, riksdagen förordat, kommer till stånd, de av motionären uttalade önskemålen torde i det väsentliga bliva tillgodosedda. Till motionärens hemställan beträffande linjedelningen återkommer riksdagen i det följande.

III. Läroverket och folkskolan.

I följande avdelning behandlar departementschefen närmare frågan om läroverket och folkskolan. Efter att hava i korthet omnämnt tidigare enhetsskolesträvanden lämnar departementschefen en redogörelse för nuvarande förhållanden samt för nu föreliggande utredningar och förslag, avgivna av skolkommissionen och skolöverstyrelsen samt de s. k. skolsakkunniga (sid. 61—100 i statsrådsprotokollet).

Departementschefen anser till en början någon tvekan icke kunna råda därom, att det allmänna läget med styrka anvisade ett fullföljande av den

väg, som genom 1909 års riksdags beslut angående inrättande av kommunala mellanskolor beträddes, eller med andra ord, att de högre teoretiska skolorna borde i vidgad utsträckning anknytas till folkskolans sjätte klass. Det vore samma väg, som följts vid genomförandet av 1918 års nyordning av de praktiska ungdomsskolorna, då dessa konsekvent anknötos till genomgången obligatorisk folkskola.

Först åberopar departementschefen de sociala skäl, som enligt hans mening talade till förmån för denna ståndpunkt. För det nutida samhället måste det — framhåller han — stå som en bjudande plikt att tillse, att social ställning och ekonomiska villkor icke få vara avgörande för de ungas framkomst i livet. Här som annorstädes borde de individuella förutsättningarna enbart få bliva bestämmande, och samhället finge icke lämna några ansträngningar osparda för att befrämja målets möjligast fullständiga förverkligande.

Att våra läroverk för närvarande så tillvida kunde sägas hava en demokratisk prägel, att de vore tillgängliga för lärjungar från skilda samhällslager, anser departementschefen icke kunna bestridas, men framhåller å andra sidan, att det ej kunde förnekas, att mycket återstode, innan det med fog kunde påstås, att dessa läroanstalter vore i lika grad tillgängliga för barn ur olika miljö.

Den brist, som härutinnan förefunnes i den nuvarande organisationen, vore utan tvivel att söka i den olämpliga anknytningen mellan läroverket och folkskolan. Därest en för fortsatta studier väl lämpad gosse eller flicka vid folkskolekursens slut skulle önskat fullfölja sina studier och föräldrarna skulle velat och kunnat bringa det ekonomiska offer, som härför varit erforderligt, hade emellertid vägen varit stängd, såtillvida att vederbörande varit hänvisad antingen att taga plats bland väsentligt yngre kamrater i en lägre klass än åldersutvecklingen gjort rimlig eller ock att genom en mödosam och dyrbar enskild undervisning komplettera sin utbildning. När det gällde de befolkningslager, inom vilka barnens utbildning på den teoretiska studiebanan icke vore självklar, vare sig begåvning och anlag anvisade denna väg eller icke, vore ett dylikt steg förbundet med allvarliga överväganden. Man önskade först och främst någorlunda visshet, att den unge verkligen besutte förutsättningar att med framgång beträda den ifrågavarande vägen, och den vissheten ansåge man sig i regeln icke äga, förrän anlagsriktningen mera klart framträtt. I detta avseende lämnade 9—10-årsåldern, enligt erfarenhetens vittnesbörd, i ett stort antal fall icke tillfredsställande vägledning. Det vore i regeln först när folkskolekursen avslutats, som man i de under densamma uppnådda resultaten funne en fastare grund för sina överväganden. Och vidare önskade man förklarligt nog någorlunda trygghet för att de ekonomiska förutsättningarna skulle vara för handen, detta i desto högre grad ju större uppoffringarna vore. För de flesta föräldrar i vårt land — säger departementschefen — vilade över de ekono-

miska villkoren en så stor osäkerhet, att det över huvud icke vore möjligt att träffa några säkrare ekonomiska dispositioner för den period av sex år, som låge emellan en lärjunges inträde i ett läroverk och hans realskolexamen. För en annan, även den en mycket mångtalig medborgargrupp, vilkens dagliga liv förflöte på avstånd från de orter, dit läroverk vore förlagda, komme till nu antydda vanskligheter ytterligare de, som sammanhängde med att barnen i 9—10-årsåldern skulle lämna hemmet och inackorderas i främmande hem.

För stora befolkningslager inom städerna, företrädesvis utgörande de ekonomiskt svagast situerade, liksom för landsbygdens befolkning över huvud vore de nuvarande allmänna läroverken otvivelaktigt allt för svårtillgängliga. Man hade enligt departementschefens förmenande säkerligen att söka huvudorsaken härtill i det sätt, varpå förbindelsen mellan den grundläggande skolan och läroverket vore anordnad. En ytterligare bekräftelse på riktigheten av detta antagande syntes departementschefen numera även de kommunala mellanskolorna erbjuda. De många sådana skolor, som nu vore i verksamhet, vore nämligen, som bekant, anknutna till folkskolans sjätte klass. En närmare utredning hade givit vid handen, att verkligheten infriat de förväntningar, som ställts på den kommunala mellanskolans förmåga att tillgodose bildningsbehovet inom de samhällsgrupper, vilka erfarenhetsmässigt missgynnats av den nuvarande läroverksorganisationen. Och departementschefen ansåge sig därmed också hava erhållit ett viktigt stöd för att den sexåriga grundskolan visat sig möjliggöra en socialt sett långt vidsträcktare rekrytering än den treåriga.

Framstode sålunda — säger departementschefen — läroverkets anknytning till folkskolans sjätte klass såsom ur social rättfärdighetssynpunkt starkt motiverad, påkallade emellertid spörsmålet om samma anknytnings lämplighet ur psykologisk-pedagogisk synpunkt ytterligare uppmärksamhet. Därom hade betydande meningsskiljaktigheter yppat sig. Visserligen kunde man i vissa fall, redan då en lärjunge befunne sig i 9—10-årsåldern, med någorlunda tillförlitlighet avgöra, huruvida utsikt till framgång förefunnes, därest den teoretiska studievägen valdes. Enligt en ganska samstämmig erfarenhet gällde detta dock ingalunda om det stora flertalet. Riskerna att vid ett till nämnda tidiga tidpunkt förlagt val taga miste måste därför bliva väsentligen större, än om valet kunde ske senare.

Under förhandenvarande omständigheter och då den nuvarande anknytningspunkten, vilken tillkommit utan närmare undersökning, erfarenhetsmässigt måste karakteriseras såsom mindre lycklig, vore departementschefen för sin del benägen att anse ett ytterligare uppskov till 12—13-årsåldern ur här berörda synpunkt såsom starkt påkallat. De hittills vunna erfarenheterna syntes även bestämt giva vid handen, att den nu föreslagna anknytningen mellan läroverk och folkskola även för flickornas vidkommande väl läte sig genomföra.

Ett ytterligare skäl för anordnande av anknytning mellan läroverk och folkskola vid tidpunkten för den obligatoriska folkskolekursens slut vore enligt departementschefens mening att hämta från förhållandet mellan våra teoretiska och praktiska ungdomsskolor, sådant detta utgestaltats enligt beslut av 1918 års riksdag. Betydande olägenheter vore ur många olika synpunkter förbundna med en organisation, där de teoretiska och praktiska studievägarna avgrenades vid skilda stadier av folkskolan. Detta gällde såväl om man toge sikte på folkskolans egna förhållanden som ock, om bedömandet försigginge från de praktiska skolornas horisont. Icke minst inför det från många håll påtalade förhållandet, att tillströmningen till de lärda yrkena i vårt land vore väsentligt större än som av förefintliga behov motiverades, syntes det vara av synnerlig vikt att intet underlätes för att skapa förutsättningar för en annan ordning. I detta avseende borde intet medel vara mera rationellt än att sörja för att redan skolorganisationen inbjöde till ett verkligt val vid en bestämd tidpunkt, då det av alla lärjungar och deras föräldrar krävdes en prövning av frågan om den ur skilda synpunkter lämpligaste och lyckligaste vägen.

Vidare framhåller departementschefen, att om den sexåriga folkskolan verkligen bleve grundskola och därmed en »folkskola» i ordets djupare mening, samhällets omvårdnad om skolan skulle bliva ännu bättre, än vad den nu vore. Lika visst vore också, att den högre skolan skulle hava åtskilligt att vinna på en enhetsskoleorganisation. Det uppskov, som densamma för lärjungarna medgåve i fråga om valet av studiebana, kunde icke undgå att komma till uttryck i lärjungematerialet, vilket borde kunna bliva bättre sovrat. Att undervisningen under dessa omständigheter skulle komma att försiggå under gynnsammare betingelser, syntes knappast kunna bestridas.

Från statsfinansiell synpunkt gör därefter departementschefen gällande, att om de båda lägsta läroverksklassernas uppgifter övertoges av folkskolan, så komme högre kvalificerade och följaktligen också högre avlönade lärarkrafter att ersättas av sådana med lägre kompetens och väsentligen lägre avlöning. Därigenom måste otvivelaktigt en besparing ske. Då man vidare betänkte, att denna förändring i icke obetydande omfattning läte sig genomföra utan att för folkskolundervisningen nya lärarkrafter behövde tagas i anspråk, så syntes det obestridligt, att statsverkets totala utgifter för undervisningsväsendet måste komma att minskas, även om tre folkskoleklasser skulle komma att ersätta två läroverksklasser.

Departementschefen sammanfattar sin uppfattning sålunda, att den anordning av förbindelsen mellan folkskola och läroverk, som starkt påkallades redan av samhälleliga hänsyn, erhållit ett kraftigt och betydelsefullt stöd i omständigheter, som sammanhängde med vår hittillsvarande erfarenhet om de ungas utveckling och framförallt med det allt livligare intresset för de praktiska utbildningsanstalternas rationella tillgodoseende. Samma ståndpunkt stöddes även av viktiga pedagogiska och statsfinansiella hänsyn.

Vidare lämnar departementschefen i statsrådsprotokollet en redogörelse för de skäl, som anförts mot enhetsskolan. En grupp sådana erinringar hänförde sig till folkskolans förhållanden, och innebörden av desamma kunde i korthet uttryckas så, att folkskolan skulle sakna tillräcklig bärkraft för att tjäna som grundskola för den högre undervisningen. En andra grupp toge sikte närmast på den högre skolans förhållanden, och det hävdades i detta avseende, att den högre skolan vid en enhetsskoleorganisation icke erhölle erforderligt utrymme för ett tillfredsställande arbete och ett nöjaktigt bildningsresultat. Den tredje gruppen av de nämnda erinringarna uppmärksammade särskilt studietiden, och det anmärktes därvid, att det föreslagna skolsystemet utan gagn medförde en ur den enskildes och samhällets synpunkter betänklig förlängning av den samlade skoltiden.

Departementschefen har till granskning upptagit en var av de nämnda invändningarna.

I fråga om den sexklassiga folkskolans duglighet som grundskola, »folkskolans bärkraft», utvecklar departementschefen de skäl, som tala härför, och kommer till den slutsatsen, att folkskolans organisatoriska utveckling fortskridit på ett sådant sätt, att ur denna synpunkt hinder icke kunde möta för att tilldela den sexklassiga folkskolan ställningen av grundskola.

Den redan iakttagbara utvecklingen väntades ävenledes komma att fortsätta oberoende av om folkskolan i större utsträckning än nu toges i anspråk såsom grundskola, och förbättringen skulle enligt departementschefens mening komma att påskyndas genom det ökade intresse för barndomsskolans angelägenheter, som icke kunde utebliva, därest den sexåriga folkskolan i hela landet bleve grundläggande skola för alla samhällsklassers barn.

Vidare hade hela folkskolans arbete otvivelaktigt under de senaste årtiondena undergått en inre konsolidering av djupgående art. Alldeles särskilt hade de år, som förflutit efter utfärdandet av 1919 års undervisningsplan, i detta avseende medfört en mycket påtaglig förändring till det bättre. Lärarutbildningen hade under det senaste decenniet varit föremål för en grundlig omläggning. Folkskolinspektionens omorganisation hade likaledes varit ägnad att åt folkskolans yttre och inre arbete skänka verksamt stöd.

Härjämte borde uppmärksammas de lokala åtgärder, som över hela landet vidtagits och som utgjorde en viktig förutsättning för en ökad effektivitet i folkskolans arbete. Nya, ändamålsenligt inredda folkskolehus hade sålunda med betydande uppoffringar från skoldistriktens sida kommit till stånd i en utsträckning, som tidigare icke hade motstycke. De materiella resurserna hade jämsides härmed avsevärt förbättrats. Med dessa fakta för ögonen ansåge departementschefen sig hava fullgod anledning att göra gällande, att vår folkskola i det hela nått en sådan ståndpunkt, att man icke längre i folkskolans förment bristfälliga utveckling kunde hämta skäl mot att den sexklassiga folkskolan gjordes till grundskola.

Departementschefen ingår därefter på spörsmålet om skilda folkskoleformers användbarhet såsom grundskola. I detta avseende gäller nu, att inträdesfordringarna till det allmänna läroverkets första klass på grund av beslut av 1894 års riksdag fastställts i enlighet med det i tredje klassen av folkskolans A-form inhämtade kunskapsmåttet. Och på samma sätt har stadgats, att för inträde i den kommunala mellanskolan skola redovisas kunskaper motsvarande vad som inhämtas i en folkskola av A-formen.

Departementschefen betonar nu, att åt den omständigheten, att en skola uppställde inträdesfordringar i enlighet med vad som inhämtades i en annan skola, icke kunde givas någon vidare innebörd, än att man därmed önskade lämna en kort karakteristik av kunskapsfordringarnas omfattning och beskaffenhet. Men lika litet som man tidigare vid läroverken eller mellanskolorna uppställt deltagande i en A-skolas undervisning såsom villkor för inträde, lika litet kunde det förhållandet, att för inträde i den framtida realskolan förutsattes kunskaper av motsvarande omfattning, utestänga de lärjungar, som förvärvat det angivna kunskapsmåttet på annan väg än genom deltagande i en sådan folkskolas undervisning.

Enligt departementschefens mening kunde någon tvekan knappast råda därom, att väl skötta skolor av B 1- och B 2-formerna med rimligt lärjungeantal, då det gällde vakna och för uppgiften intresserade lärjungar, icke lämnade sämre kunskapsresultat än skolor av A-formen. Med hänsyn till förebragta utredningar saknades anledning att ur grundskolesynpunkt tilldela folkskolan av A-formen en allt för markerad särställning framför övriga av undervisningsplanens huvudformer. Efter angivande av olika uttalanden rörande folkskolans hittills ådagalagda kompetens såsom grundskola uttalar departementschefen som sin slutliga uppfattning, att, om man såge i stort på den svenska folkskolans nuvarande tillstånd, densamma ägde den bärkraft, som erfordrades för att den skulle kunna utgöra grund för realskolan i den omfattning, som påfordrades enligt det förslag, vilket nu framlades.

Departementschefen har vidare erinrat om de farhågor, vilka gjorts gällande, att folkskolan genom att tilldelas uppgiften såsom grundskola för den högre teoretiska undervisningen skulle bliva utsatt för ett skadligt tryck från den högre skolan, och att utvecklingen av folkskolans sjunde klass skulle hämmas, därest den högre skolan grundades på sjätte folkskoleklassen. De härutinnan framkomna betänkligheterna avvisar departementschefen såsom ogrundade.

Departementschefen har jämväl ingående uppehållit sig vid frågan om den kommunala mellanskolans bildningsresultat och därvid såsom sin mening uttalat, att de verkställda utredningarna och däri anförda siffror, kompletterade med åtskilliga års omdömen av vederbörande sakkunniga examensombud, gåve vid handen, att mellanskolorna i det hela fullgjort sin uppgift på ett tillfredsställande sätt.

Kritiken mot mellanskolans arbete anser departementschefen kunna sammanfattas däri, att den vore en forcerad och för lärjungarna ansträngande skola. Och vidare har det ansetts, att undervisningen i de främmande språken skulle kämpa med stora svårigheter på grund av den kortare tid, som stode till förfogande. Vid sorgfällig prövning av det föreliggande materialet hade departementschefen icke kunnat komma till den övertygelsen, att de ifrågavarande bristerna överallt gjorde sig påminta med samma styrka, icke heller att de vore tillfinnandes vid samtliga skolor.

Till en del syntes man kunna återföra bristerna på mellanskolans ställning av en kommunal läroanstalt, till en annan del ansåges de bottna i otillräckligt stöd från statens sida. Och slutligen funnes skolans relativa ungdom icke kunna frånkännas all inverkan i ifrågavarande avseende. Departementschefen har ingående upptagit dessa brister till skärskådande (sid. 119—122 i statsrådsprotokollet) och kommit till den uppfattningen, att desamma skulle avlägsnas, därest en fyraårig statlig realskola trädde i mellanskolans ställe. Det »kommunala trycket» skulle då icke behärska lärjungeintagningen, rektors- och lärarkvalifikationerna skulle komma att nå samma höjd som i realskolan, och under provårsutbildningen skulle både denna skolas och folkskolans förhållanden uppmärksammas. Likaledes skulle arbetet få stödet av en allmän undervisningsplan. Och vad läroboksfrågan angår, lede det väl intet tvivel, att även den skulle komma att tillfredsställande ordnas. Slutligen, men icke minst, skulle det enerverande moment, som den särskilda examenskontrollen utgjorde, av sig självt komma att bortfalla. Departementschefen kunde emellertid icke finna annat än att också en kommunal fyrklassig realskola i väsentliga avseenden skulle kunna organiseras på ett sådant sätt, att de mest framträdande olägenheterna i huvudsak bringades att försvinna.

Om departementschefen sålunda på grund av den prövning, som ägnats frågan, ansåge, att de i det föregående omförmälda bristerna hos den nuvarande kommunala mellanskolan icke kunde gälla en fyraårig statlig realskola, byggande på sexklassig folkskola, hade ytterligare två anmärkningar framställts mot mellanskolans organisation, vilka med i det hela samma styrka kunde riktas mot en realskola av samma organisatoriska typ och som med hänsyn härtill borde särskilt uppmärksammas. Den ena avsåge olägenheterna av uppskovet med språkundervisningen, den andra svårigheten att åstadkomma en rationell arbetsfördelning lärarna emellan. Även dessa sistnämnda erinringar belyser departementschefen (sid. 123—124 i statsrådsprotokollet) och tillbakavisar dem såsom överdrivna och delvis ogrundade.

Vad slutligen beträffar det tredje mot enhetsskolan anförda skälet, nämligen skoltidens förlängning, upptager departementschefen detsamma till närmare granskning å sid. 124—129 i statsrådsprotokollet.

Under förutsättning av ett treårigt grundskolestadium uppnås i nuvarande

läroverksorganisation realskolexamen efter en samlad skoltid av 9 år, studentexamen efter 12 år. Med ett grundskolestadium av sex år samt en fyraårig realskola och ett på denna byggt treårigt gymnasium skulle sagda examina uppnås efter 10, respektive 13 skolår, alltså ett år senare än nu. Jämföres sistnämnda organisation med de förhållanden, som föreligga inom den kommunala mellanskolan, skulle emellertid skoltiden bliva oförändrad. Enahanda torde gälla vid jämförelse med den ordning, som tillämpas vid flertalet enskilda läroanstalter, där flickor kunna avlägga studentexamen, liksom vid flera av de privata högre samskolorna.

En allmän förlängning av studietiden till real- och studentexamen kunde enligt departementschefens mening det framlagda förslaget tydligen icke föranleda. Först och främst måste det beaktas, att de för varje år växande ungdomsskaror, som sökte sin utbildning i de kommunala mellanskolorna, icke skulle få sin skoltid utökad. Icke heller skulle organisatoriskt sett den kvinnliga ungdomen — bortsett väsentligen från de flickor, som nu undervisades i statens samskolor — utsättas för olägenheten att få sin studietid till studentexamen förlängd. Icke ens vad de allmänna läroverken anginge, vore man, objektivt sett, berättigad att tala om en allmän förlängning av skoltiden. Det finge nämligen icke förbises, att ett icke obetydande antal av dessa läroanstalters lärjungar under nuvarande organisation icke vunne inträde efter tre års skolgång i grundskolan, såsom normalt förutsatts, utan först efter att i folkskolan hava tillbragt fyra år eller längre tid. Då dessa senare under höstterminen 1923 uppginge till ej mindre än omkring 45 procent av samtliga från folkskolan kommande lärjungar, torde det utan vidare stå klart, att den befarade förlängningen av studietiden, om man ville hålla sig till de faktiskt föreliggande förhållandena, skulle äga till lämpning endast på en del av de allmänna läroverkens lärjungar. Men samtidigt skulle en annan, låt vara mindre del få sin skoltid med ett eller annat år förkortad.

Departementschefen ville emellertid ingalunda förneka, att en bestämd brist vidlådde förslaget i nu berörda avseende och att genom densamma det slutliga ståndpunktstagandet försvårades. Men även med denna uppfattning måste han hålla det för avgjort oriktigt att ensidigt lägga vikt vid olägenheten i fråga med bortseende från de många obestridliga fördelar hos förslaget, vilka han förut haft anledning framhålla. För breda lager av vårt samhälle vore tvivelsutan fördelen av att den högre skolan anknöte till avslutad folkskola så stor, att den icke kunde förtagas av den omständigheten, att den unge i en del fall finge tillbringa ett år längre på skolbänken. Efter departementschefens mening vore det dock icke möjligt att på förhand bilda sig en fullt säker uppfattning om den inverkan, som en enhetsskoleorganisation kunde komma att utöva i avseende på studietidens längd. Att den påtalade bristen icke hittills tillagts sådan betydelse, att den kunnat förhindra inrättande av kommunala mellanskolor i betydande utsträckning eller avhålla föräldrar från att för sina barns undervisning anlita dessa läro-

anstalter vore emellertid av erfarenheten klart ådagalagt. Departementschefen hade icke heller kunnat tillägna sig den åsikten, att olägenheten vore av den svårartade beskaffenhet, att den borde få utgöra ett hinder för att nu gå till en utvidgning av enhetsskoleprincipens tillämpning i vår skolorganisation. Men väl funne han den ovisshet, som rådde rörande verkningarna av studietidens förlängning, vara ägnad att mana till varsamhet vid bestämmande av den utsträckning, som en dylik utvidgning nu borde erhålla. Och samma anledning utgjorde jämväl en stark uppfordran att överväga och pröva utvägar att praktiskt undgå följderna av en förlängd studietid.

I syfte att undgå en teoretisk förlängning av studietiden hade under utredningen framkommit förslag att anordna läroverkets anknytning till folkskolan på ett annat sätt än det nu ifrågasatta, om ock detsamma betingades även av andra motiv. Detta gällde främst anordningen med fyraårig grundskola och en på denna byggande femårig realskola, vare sig en så beskaffad organisation avsetts bliva allenarådande eller med en på folkskolans sjätte klass byggd fyraårig realskola såsom sidoordnad organisationstyp. Ur de synpunkter, som departementschefen lägger på frågan om anknytningen mellan folkskola och läroverk, finner han förslaget vara otillfredsställande. Bl. a. tillgodosåge det icke de sociala rättfärdighetskrav, som vore avgörande för hans uppfattning. Enligt detsamma uppskötes visserligen valet av studieriktning ett år, i jämförelse med nuvarande ordning, men därmed torde icke synnerligen mycket vara vunnet varken ur individens eller samhällets synpunkt. För folkskolan och den praktiska ungdomsskolan medförde realskolans anknytning till fjärde folkskoleklassen större olägenheter än den nuvarande efter tredje klassen. Och ur realskolans synpunkt innebure organisationen otvivelaktigt ett steg ut i det okända. Tillika måste departementschefen betrakta den omständigheten, att de sedan mer än två årtionden förefintliga möjligheterna för denna organisations praktiska prövande lämnats alldeles outnyttjade, såsom en fingervisning om att en dylik organisation sakligt sett icke heller ur den högre skolans synpunkt hade något existensberättigande. Då departementschefen av allmänna och principiella grunder ansåge den ifrågavarande organisationen såsom otillfredsställande, har han icke heller funnit sig böra föreslå, att försök med densamma anställas.

Departementschefen angiver slutligen, huru han tänker sig, att man med iakttagande av den varsamhet, som han funnit vara av förhållandena påkallad, borde förfara för att den högre skolan kunde i vidsträcktare omfattning komma att bygga på avslutad folkskolekurs.

Med hänsyn bl. a. till ovissheten om såväl den sexåriga grundskolans *verkliga* inflytande på skoltidens längd som lyceiläroverkens förmåga att effektivt undanröja olägenheterna av en utsträckt skoltid för en del av de allmänna läroverkens lärjungar, borde en generell omläggning av dessa läroanstalters organisation icke nu genomföras. I stället borde beträffande dessa läroanstalter

åvägabringas ett partiellt förverkligande av kravet på anknytning mellan läroverket och den sexåriga grundskolan i det allmänna syftet, att å varje läroverksort tillfälle i skälig utsträckning bereddes till omedelbar övergång från folkskolans sjätte klass till läroverket.

Alltefter det antal genomgående parallellavdelningar å realskolestadiet, som de skilda läroverken kunde beräknas komma att omfatta, med iakttagande av det högsta lärjungantal i klassavdelning, som departementschefen tidigare angivit, komme omorganisationen att gestalta sig på olika sätt.

De allmänna läroverk, som omfattade allenast *en* genomgående avdelning å realskolestadiet, skulle helt anknyta till folkskolans sjätte klass. Vid de läroverk, som å realskolestadiet omfattade två eller flera genomgående parallellavdelningar, skulle i regel anknytning anordnas till såväl folkskolans sjätte som dess tredje klass. På denna väg tillgodosåges på ett rättvist sätt skilda behov och intressen. Avvikelse från nu nämnda regel har departementschefen ansett böra förekomma endast i vissa av de läroverksstäder, där nu kommunal mellanskola funnes inrättad, och där alltså enhetsskolekravet redan vore i viss utsträckning förverkligat inom respektive samhällens skolorganisation.

Därjämte avser departementschefen, att anknytning till folkskolans sjätte klass förmedelst anordnande av lyceum skulle komma till stånd vid ett mindre antal läroverk, där förhållandena i sådant avseende synts företrädesvis lämpliga.

Vad i övrigt angår motiveringen för omorganisationen av varje särskilt läroverk, hänvisar departementschefen till vad han i detta avseende anför i det följande, där han jämväl meddelar en detaljerad planläggning av sättet för omorganisationens verkställande vid de olika läroverken.

Vidare framhålles, att omorganisationen av realskolan syntes kunna och böra begynna med läsåret 1928—1929 samt fortgå successivt. Från denna regel hade dock skäl ansetts föreligga till undantag vad anginge de mindre läroverk, vilka omfattade endast en serie avdelningar. Det kunde nämligen beträffande dessa läroverk icke uteslutas, att mera betydande svårigheter med hänsyn till lokalfrågor eller utnyttjande av tillgängliga lärarkrafter kunde uppstå, vilka skulle undgås, därest något anstånd med den nya organisationens tillämpning vunnes. Departementschefen anser, att hänsyn härtill borde tagas och att uppskov alltså kunde ifrågakomma. Emellertid har han särskilt betonat, att endast verkligt bärande skäl borde få föranleda ett dylikt uppskov. Och givetvis kunde ett sådant icke avse längre tid utan borde det begränsas till exempelvis fem år. En naturlig förutsättning för att anstånd skulle kunna ifrågakomma borde vara, att detta påyrkades av vederbörande kommunala representation. Departementschefen håller sålunda före, att även i fråga om de här åsyftade läroverken omorganisationen normalt borde begynna med läsåret 1928—1929, med rätt för Eders Kungl. Maj:t att på därom av vederbörande

stadsfullmäktige gjord framställning medgiva, att, därest omorganisationens tidigare ikraftträdande visades medföra synnerliga svårigheter, med den nya organisationens tillämpning kunde anstå längst till ingången av läsåret 1932—1933.

Vidkommande slutligen de nya allmänna läroverk, som enligt departementschefens förslag skulle upprättas, antingen såsom nybildningar inom organisationen eller genom statens övertagande av redan förefintliga kommunala mellanskolor, finner han tungt vägande skäl föreligga för att dessa läroverk anknyta uteslutande till sjätte folkskoleklassen. I annat sammanhang har han framhållit, att de nya flickläroverken böra träda i verksamhet snarast möjligt, även om han förutser, att detta i allmänhet kan ske först med läsåret 1928—1929.

Vidare påyrkar departementschefen vissa förändringar i organisationen av den med högre lärarinneseminariet förenade normalskolan för flickor. Till övningsskolan i fråga borde knytas en särskild realskolelinje, byggande på folkskolans sjätte klass. Avvecklingen av normalskolans förberedande klasser syntes böra påbörjas med läsåret 1928—29 samt successivt fullföljas. Den nya realskolelinjen torde kunna successivt träda i verksamhet med början redan läsåret 1927—28.

Beträffande slutligen anknytningsförhållandena vid privatläroverken antyder departementschefen redan nu, att de ifrågavarande åtgärderna borde gå ut därpå, att jämväl dessa läroanstalter icke skulle anknyta till kortare grundskolestadium än folkskolans tredje klass, ävensom att, i all den utsträckning så vore möjligt, anknytning skulle åvägabringas också till folkskolans sjätte klass. Detta sistnämnda önskemål gjorde sig särskilt starkt gällande beträffande privatläroverk å sådana orter, där allmänt läroverk icke funnes eller där den kvinnliga ungdomen icke skulle erhålla tillgång till realskolestadium av allmänt läroverk.

Det av Eders Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget innebär i så måtto ett steg till enhetsskolans förverkligande, som enligt detsamma å varje läroverksort möjlighet skulle i skälig utsträckning beredas till omedelbar övergång från folkskolans sjätte klass till läroverket. Emellertid skulle med hänsyn till den varsamhet, varmed den föreslagna reformen ansetts böra genomföras, den nuvarande anordningen med läroverkets anknytning till folkskolans tredje klass i viss omfattning fortbestå, nämligen såsom regel vid de läroverk, som å realskolestadiet omfatta två eller flera genomgående parallellavdelningar.

Motionsvis hava från olika håll principiella invändningar gjorts mot förslaget i nu förevarande del. Så har i den av herr Bergman väckta motionen (I : 250) och i de av herrar Dahl och Bissmark samt herr Holmdahl m. fl. väckta motionerna (I : 256 och II : 407) yrkats avslag å Eders Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avsåge den högre skolans anknytning till folkskolan, samt hemställts om utredning och förslag om en femklassig realskola, byggd på

fyraklassig folkskola, jämte under förutsättning av initiativ från vederbörande kommun jämväl en realskolelinje anknytande till folkskolans sjätte klass. I huvudsak enahanda yrkande frambäres i herr Pehrssons motion (II : 403). En motsvarande grundtanke föreligger i herr Mosessons motion (II : 420), däri begäres skrivelse till Eders Kungl. Maj:t med förslag om visst antal läroverk såsom försökskläroverk med 5-årig realskola, byggd på 4-årig folkskola, och i herrar Andréns och Magnussons i Skövde motion (II : 422) med begäran om utredning om lämpligheten av läroverkens byggande på 6-årig bottenskola med hänsyn till faktiskt föreliggande behov. En annan utgångspunkt möter man i de av herr G. Möller m. fl. och herr P. A. Hansson m. fl. väckta motionerna (I : 254 och II : 417), däri förslag framlagts om bottenskolesystemets fullständiga genomförande i den blivande skolorganisationen; förslaget innebär, att realskolorna vid samtliga statsläroverk göras fyraåriga och grundas på folkskolans sjätte klass, varjämte vissa åtgärder påyrkas för beredande av möjlighet till en friare genomgång av folkskolan i syfte att begåvade barn må efter fem års undervisning i folkskolan vinna inträde i realskolans lägsta klass.

I detta sammanhang torde jämväl böra beaktas de av herr Schedin m. fl. och herr Westman m. fl. väckta motionerna (I : 260 och II : 414), däri hemställts, att riksdagen vid bifall till principen folkskolan som bottenskola måtte uttala sig för att denna princips godkännande bör ske med vederbörlig hänsyn till en revision av folkskolans inre gestaltning i överensstämmelse med vissa riktlinjer, ävensom herr A. Forssells m. fl. motion (II : 406) med yrkande om avslag å Kungl. Maj:ts proposition samt med begäran om utredning angående resultatet av de praktiska ungdomsskolornas verksamhet och angående möjligheterna att avleda tillströmningen till de teoretiska studiebanorna.

Vissa lokala önskemål ligga till grund för herr Bergqvists motion (I : 232) om bibehållande av samskolorna i Piteå och Haparanda såsom sexklassiga.

Eders Kungl. Maj:ts proposition bygger, som förut nämnts, på den grundsatsen, att å varje läroverksort tillfälle i skälig utsträckning bör beredas till omedelbar övergång från folkskolans sjätte klass till läroverket. Denna princip förutsätter, att i en realskola, där endast en genomgående avdelning finnes, denna bör helt anknyta till folkskolans sjätte klass; realskolan själv göres fyraårig. Där parallellavdelningar finnas vid ett läroverk, skulle anknytning i regel upprätthållas till både sjätte och tredje folkskoleklassen; i sistnämnda fall föreslås realskolan sexårig. I vissa läroverksstäder, där nu kommunal mellanskola finnes inrättad, och där enhetsskolekravet alltså redan vore i viss mån tillgodosett, skulle enligt förslaget enstaka läroverk upprätthållas med anknytning till allenast folkskolans tredje klass.

I anslutning till sin redan angivna uppfattning angående bottenskolan biträder riksdagen departementschefens ståndpunkt, att anknytning mellan

realskolan eller annan motsvarande skolform och folkskolans sjätte klass bör finnas å varje läroverksort. Dock har riksdagen i fråga om samrealskolan i Haparanda på grund av språkförhållandena i detta läroverks elevområde ansett sig böra på det sättet bifalla herr Bergqvists motion (I : 232), att realskolan därstädes anordnas med anknytning till folkskolans fjärde klass. Likaså har riksdagen beslutat, att samrealskolorna i Vadstena, Strömstad och Piteå, fastän dessa hava allenast en genomgående avdelning, skola tillsvidare anknyta till folkskolans fjärde klass.

Beträffande den skolform, som skulle förekomma såsom parallellform till den fyraåriga realskolan, nämligen den sexåriga med anknytning till tredje folkskoleklassen, hava meningarna gått starkt i sär. Kravet på en femårig realskola, byggd på fjärde folkskoleklassen, har omfattats av en vitt utbredd opinion, särskilt bland läroverkens lärare; det har jämväl framförts i flera av motionerna. Ehuru inom riksdagen en viss tveksamhet gjort sig gällande beträffande valet mellan den sexåriga och den femåriga realskolan såsom parallellform till den fyraåriga, har riksdagen till slut stannat vid den sistnämnda. En viktigt bidragande orsak till detta ståndpunktstagande har riksdagen funnit i det förhållandet, att den femåriga realskolans genomförande kommer att medföra en betydande besparing för statsverket.

Riksdagen har härvid funnit särskilt angeläget att i detalj undersöka, huru behovet av parallellinjer vid de olika läroverken skulle komma att ställa sig. Därvid hava vägts mot varandra å ena sidan en önskan, att båda typerna av realskolor bleve i görligaste mån lika företrädda i den nya organisationen och å andra sidan omtanken om att å de olika platserna läroverken komme att bliva på ändamålsenligaste sätt anpassade efter ortsbefolkningens behov.

Den granskning riksdagen från nyss angivna utgångspunkter ägnat den föreslagna läroverksorganisationen har givit vid handen, att realskolor av båda de föreslagna typerna skulle komma att finnas vid alla de nuvarande högre allmänna läroverken — vissa läroverk i de större städerna, som endast erhölle femklassig realskola, undantagna — och vid alla nuvarande realskolor ävensom ett antal av de nuvarande samskolorna. Å de få orter, där nu bestående statssamskolor efter omorganisationen förbleve enkellinjiga, äro dessa till sin karaktär att likställa med de till förstatligande föreslagna kommunala mellanskolorna, och med ovan angivna undantag torde någon vägande anledning att ordna de förra på annat sätt än de senare knappast föreligga.

Av den ståndpunkt riksdagen sålunda intagit följer, att riksdagen ej kunnat bifalla de därifrån avvikande motionerna.

Den anknytning till folkskolans sjätte klass, som skulle möjliggöras genom anordnande av särskilda lyceer och lyceiavdelningar, kommer riksdagen att beröra i samband med sina uttalanden om den föreslagna lyceiformen.

Vad slutligen beträffar genomförandet av den nya realskoleorganisationen, har riksdagen ej funnit anledning till erinran mot vad departementschefen i detta hänseende anfört och föreslagit. Riksdagen vill särskilt framhålla

angelägenheten av att övergången till den nya organisationen sker under så mjuka former som möjligt.

Bland de inom riksdagen väckta motionerna anser sig riksdagen i detta sammanhang böra först beröra ovannämnda av herr Möller m. fl. och herr Hansson i Stockholm m. fl. väckta motioner, i vad de avse möjligheterna till en friare genomgång av och flyttning inom folkskolan. Syftet med dessa motioner, att bereda tillfälle till en kortare faktisk studietid för studiebegåvade barn, som ämna övergå till läroverk, finner utskottet beaktansvärt. Ehuru motionärernas förslag i denna del närmast är knutet till yrkandet om en fullständigt genomförd bottenskolereform, vill riksdagen dock uttala sin förväntan, att Eders Kungl. Maj:t i samband med prövningen av den reform, som nu föreslås, ägnar all uppmärksamhet åt i motionerna framförda synpunkter och uppslag samt vidtager de åtgärder, som må befinnas lämpliga för att på nu angivna eller annat sätt motverka olägenheterna av en förlängd studietid.

I de av herr Schedin m. fl. och herr Westman m. fl. väckta här ovan berörda motionerna föreslås ett uttalande om en revision av folkskolans inre gestaltning, för den händelse bottenskoleprincipen skulle bliva av riksdagen godkänd. Även om brister i folkskolans inre arbete otvivelaktigt finnas, får det icke förbises, att nu gällande undervisningsplan av år 1919 i allmänhet icke kom i tillämpning förrän läsåret 1923—1924. Den har sålunda icke annat än i begränsad omfattning kunnat visa sina verkningar på folkskolans inre gestaltning. När så i större utsträckning kommer att bliva fallet, vågar riksdagen hysa den tillförsikten, att anmärkningar i berörda hänseende allt mindre skola kunna framställas med verkligt berättigande. Emellertid vill riksdagen å andra sidan framhålla, att man i och med folkskolans anordnande som allmän bottenskola för den högre undervisningen måste tillse, att folkskolan icke förvandlas till i första hand en förberedande skola för de högre undervisningsanstalterna, utan att den får ostörd fullfölja sitt eget mål att bereda en elementär allmän och medborgerlig bildning. Härför kan måhända krävas en ytterligare konsolidering i tillämpliga stycken enligt de grundsatser, som angivits i departementschefens uttalande angående skolarbetets inre gestaltning inom de högre undervisningsanstalterna. Därest så skulle bliva fallet, torde vad i motionerna anförts komma under vederbörlig omprövning.

Vad vidare beträffar herr Forssells m. fl. ovanberörda motion, vari påyrkas en utredning för avledande av tillströmningen till de teoretiska studiebanorna, är riksdagen benägen hålla före, att hithörande förhållanden komma att småningom reglera sig själva. I den mån det praktiska arbetet kommer att erhålla den högre värdesättning, som framtiden säkerligen i högre grad än gångna tider kommer att tillmäta detsamma, bliva för visso de praktiska levnadsbanorna mera tilldragande för de unga, än vad tidigare varit fallet. Riksdagen finner sålunda icke skäl föreligga att hemställa om den av motionärerna begärda utredningen. Ej heller finner riksdagen anledning att i detta sammanhang hemställa om den i samma motion påyrkade undersökningen

angående det år 1918 uppbyggda systemet av praktiska ungdomsskolor. I den mån detta system ej kommit att motsvara förväntningarna, torde detta närmast finna sin förklaring i de ekonomiska svårigheter, som varit rådande efter världskriget. I vart fall äger detta spörsmål icke sådant sammanhang med den förevarande propositionen, att riksdagen finner skäl att nu påkalla några åtgärder i anledning av motionen.

Vidkommande den av Eders Kungl. Maj:t föreslagna anknytningen mellan folkskolan och den med högre lärarinneseminariet förbundna normalskolan för flickor kommer riksdagen att yttra sig i samband med frågan om seminariets framtida organisation.

IV. Flickornas undervisning.

För erhållande av högre skolundervisning äro flickorna för närvarande i stor utsträckning hänvisade till enskilda läroanstalter. Staten upprätthåller endast en flickskola, den med högre lärarinneseminariet förbundna statens normalskola för flickor, medan alla övriga högre flickskolor hava privat karaktär. Däremot uppehåller staten enligt beslut av 1904 års riksdag ett antal — för närvarande 18 — sexklassiga samskolor, varjämte i enlighet med av 1923 års riksdag lämnat medgivande flickor efter tillstånd av Eders Kungl. Maj:t må, i den mån ett konstant, ej allt för begränsat utrymme finnes, vinna inträde å gymnasiet vid allmänt läroverk. För flickor såväl som för gossar äro vidare avsedda de kommunala mellanskolorna, till vilkas uppehållande staten lämnar avsevärda bidrag, ävensom ett antal enskilda, statsunderstödda läroanstalter.

Det föreliggande förslaget (sid. 132—151 i statsrådsprotokollet) avser att bereda den kvinnliga ungdomen ökade möjligheter att under samma ekonomiska villkor som den manliga erhålla erforderlig högre skolutbildning.

I fråga om denna utbildning ansluter sig departementschefen till den allmänt omfattade grundprincipen, att manlig och kvinnlig ungdom böra erhålla samma utbildningsmöjligheter under lika ekonomiska villkor. Härför talade, säger departementschefen, ej minst den så gott som fullständiga likställdhet med mannen med avseende på rätt till anställning i statstjänst, som kvinnan numera hos oss nått. Att fullt förverkliga nämnda princip mötte emellertid, fortfar departementschefen, åtskilliga svårigheter. En åtgärd, varigenom ansvaret för den högre flickundervisningen i största omfattning överflyttades på det allmänna, måste medföra betydande ekonomiska uppoffringar. Redan denna omständighet gjorde det till en nödvändighet att vid en omorganisation gå fram med den största varsamhet. Härtill manade ock andra skäl, av pedagogisk såväl som av psykologisk art.

Skolkommissionens förslag beträffande flickornas undervisning avser dels att för flickor öppna nuvarande och ett antal planerade läroverk, dels upprättandet av särskilda flickläroverk med realskola och gymnasium, dels ock

upprättandet av statliga flickskolor av tre olika typer, i fråga om bildningsmålet närmast motsvarande den nuvarande 8-klassiga flickskolan. Härvid förutsätter kommissionen, att privata flickskolor framdeles skulle i mycket ringa utsträckning erhålla statsunderstöd.

Starka invändningar hade, påpekar departementschefen, gjorts mot två punkter i kommissionens förslag, nämligen dels mot ett så allmänt förstatligande av flickskolan eller med andra ord mot en så kraftig begränsning av den privata skolverksamheten, som av kommissionen påyrkats, och dels mot den av kommissionen förordade vidsträckta användningen av samundervisning.

Under erinran att departementschefen framhållit, att den ifrågasatta omorganisationen av det högre skolväsendet och således jämväl i vad avsåge flickundervisningen borde företagas med varsamhet, har departementschefen förklarat sig icke kunna förorda så långt gående åtgärder, som skolkommissionen påyrkat. Häremot talade först och främst statsfinansiella skäl, och även till kommunernas ekonomi måste tillbörlig hänsyn tagas. Dessutom ansåge departementschefen, att de enskilda flickskolorna på grund av det sätt, varpå de i stort sett hittills fyllt sin uppgift, icke borde nu indragas i så stor utsträckning, som kommissionen föreslagit.

Upprättandet av statliga flickskolor med samtidig indragning av de privata vore, framhåller departementschefen vidare, å ena sidan ur ekonomisk synpunkt mest betungande och kunde å andra sidan tills vidare utan större olägenhet undanskjutas. För närvarande borde man söka genom direkta statsåtgärder uppnå det målet, att flickorna erhölle tillfälle att på varje ort, där statsläroverk är upprättat, erhålla utbildning för respektive real- och studentexamen.

Vad beträffar samundervisningsfrågan framhåller departementschefen, att densamma utan tvivel vore på en gång ömtålig och svårlöst. Även om frågan kunde betecknas såsom icke slutgiltigt besvarad, kvarstode dock alltid ett skäl för anordnande av samundervisning, nämligen den ekonomiska vinst, som utan gensägelse kunde dragas av gossars och flickors sammanförande i gemensamma läroanstalter, en omständighet, som utan tvivel komme att för överskådlig tid bliva den avgörande faktorn i många fall, där det gällde, om möjlighet till högre skolutbildning skulle kunna beredas flickorna eller icke. För departementschefen stode samundervisningsfrågan närmast såsom en lämplighetsfråga, och man finge således vid avgörande av frågan om de allmänna läroverkens organisation på olika orter i varje särskilt fall taga under övervägande, huruvida omständigheterna talade för läroanstaltens anordnande som samskola eller ej. Härvid borde hänsyn tagas ej blott till de ekonomiska skäl, som alltid torde komma att göra sig gällande, utan även, i den mån detta visade sig möjligt och förenligt med klok sparsamhet, till pedagogiska och psykologiska faktorer, ej minst till eventuellt framträdande lokal opinion.

Departementschefen betonar starkt nödvändigheten av att vid dessa avgöranden de speciella krav, som uppställts på grund av säregenheter i flickornas kroppsliga och andliga utveckling, bleve i möjligaste mån fyllda. Särskilt framhålles härvid lärarfrågan och vikten framför allt i uppfostringshänseende av att lämpliga lärarkrafter stode samskolan till buds. Frågan borde beaktas vid den granskning av bestämmelserna om kompetensvillkor för lärartjänster, som borde komma till stånd. Att lärarkandidaterna under sitt provår sattes i tillfälle att vinna någon förtrogenhet även med den kvinnliga ungdomens undervisning och uppfostran samt att motsvarande möjlighet bereddes lärarinneseminariernas elever beträffande manlig ungdom betecknas av departementschefen såsom ett viktigt önskemål.

Enligt departementschefens mening borde följaktligen den privata flickskolan av nuvarande typ alltjämt i erforderlig omfattning upprätthållas i den ställning, den hittills intagit, samt allt fortfarande borde åtnjuta statsunderstöd.

Departementschefen övergår härefter till att angiva, hur man enligt hans tanke nu borde ordna flickornas högre skolundervisning. Man vore, såsom förut påpekats, härvid nödsakad att i större omfattning än för närvarande vid statens allmänna läroverk anordna för gossar och flickor gemensam undervisning. Då flickor redan hade tillträde till gymnasiet vid åtskilliga högre läroverk samt till statssamskolorna, vore det alltså huvudsakligen i fråga om statens realskolor, som den nu gällande ordningen i viss utsträckning borde förändras.

För att bereda flickorna tillträde till de statsläroverk, som nu vore avsedda för manliga lärjungar och som skulle framdeles mottaga även kvinnliga, borde enligt departementschefens mening den nu i fråga om de allmänna läroverken med undantag av samskolorna bestående företrädesrätten för gossar till plats vid läroverken borttagas och följaktligen lika rätt i detta hänseende där givas lärjungar av båda könen.

För flickornas inträde i högre allmänt läroverk vore med hänsyn till 1923 års riksdags förut omnämnda medgivande något nytt riksdagsbeslut i sak ej erforderligt, men riksdagens beslut lämnade ej rätt i berörda hänseende i fråga om statens realskolor för gossar, och riksdagens medgivande borde alltså utvidgas till att omfatta även dessa.

Enligt departementschefens mening vore en så vitt möjligt tillfredsställande lösning av frågan om flickornas fortsatta skolundervisning av ekonomiska skäl för närvarande icke möjlig, så vida icke ett större antal statsläroverk än nu öppnades för dem. Det stora flertalet av flickskolorna skulle likväl förbliva oförändrade, och möjlighet funnes alltså fortfarande i mycket stor utsträckning för föräldrar och målsmän att giva den kvinnliga ungdomen en undervisning under i stort sett samma former som tillförene. Skulle förhållandena i något fall komma att ändra sig, borde givetvis intet hindra, att ett särskiljande av lärjungarna åter företoges.

I vissa större städer borde man, säger departementschefen, alltjämt räkna med gosläroverk, och på sådana ställen borde ett eller annat uteslutande för flickor avsett statsläroverk upprättas, organiserat antingen som fullständigt, omfattande både realskola och gymnasium, eller som realskola. Dylika flickläroverk borde bygga på folkskolans sjätte klass.

Särskilda statsrealskolor för flickor borde efter departementschefens mening inrättas endast i enstaka fall. I städer, där sådan läroanstalt vore berättigad men av särskilda skäl ej ansåges kunna komma i fråga, kunde det avsedda syftet i det hela nås genom inrättande vid den privata flickskolan av en parallellavdelning såsom realskollinje utmynnande i realexamen.

För medgivande att intaga flickor å gymnasiet vid allmänt läroverk förutsättes nu framställning från vederbörande kommun. Samma ordning borde, säger departementschefen, bibehållas även vid den utvidgning av ifrågavarande rätt, som nu åsyftades.

Departementschefen erinrar vidare om att förslag framställts om inrättande av kommunala högre flickskolor. Dessa läroanstalter skulle organiseras i väsentlig överensstämmelse med de kommunala mellanskolorna. Departementschefen funne uppslaget hava det värde, att en ytterligare utredning i frågan borde äga rum.

Upprättandet och vidmakthållandet av allmänt läroverk är för närvarande förknippat med villkor om vissa åtaganden från vederbörande kommuns sida, avseende skyldighet för kommunen att dels upplåta och underhålla läroverkshus och dels lämna bostad eller hyresersättning åt läroverkets rektor. Departementschefen påpekar, att därest särskilda statsläroverk för flickor komme till stånd, i huvudsak samma villkor borde uppställas i fråga om dessa läroanstalter. För att möjlighet för begynnande av verksamheten vid dylika skolor ej skulle saknas, har departementschefen beräknat anslag för upprättandet av ett sådant läroverk å riksstaten för budgetåret 1927—1928.

I fråga om de högre läroverk, vilkas gymnasier äro tillgängliga för kvinnliga lärjungar, gäller, att det åligger vederbörande stad att bestrida »jämväl övriga utgifter, som för läroverket må föranledas av de kvinnliga lärjungarnas vistande vid läroverket och deras deltagande i undervisningen». Ett motsvarande villkor syntes departementschefen rimligt, även i händelse rätten till intagning av flickor utvidgades.

Någon begränsning i avseende på mottagandet av flickor från trakten utanför läroverksstaden anser departementschefen ej böra förekomma i annan mån än gällande bestämmelser redan medgåve beträffande gossarna.

Det föreliggande förslaget upptager vidare viss förändring av den med högre lararinneseminariet i Stockholm förbundna statens normalskola för flickor. Denna skola är nu organiserad som 8-klassig flickskola med 3 förberedande klasser. Sistnämnda klasser skulle, såsom i annat sammanhang

föreslagits, successivt indragas. I övrigt innebär förslaget, att en realskolavdelning skulle, byggande på folkskolans sjätte klass och med 4-årig lärogång ledande till realexamen, anknytas till normalskolan. Avvecklingen av de förberedande klasserna skulle taga sin början med läsåret 1928—1929, medan åtgärder för upprättandet av realskolavdelningen kunde vidtagas redan med ingången av läsåret 1927—1928. I annat sammanhang har departementschefen upptagit frågan om beredande av härför erforderligt anslag.

Önskemålet att lärarkandidater måtte under sin utbildningstid få tillfälle att erhålla någon erfarenhet angående flickors undervisning och uppfostran kunde i viss mån fyllas genom det föreslagna upprättandet i några större städer av särskilda för flickor avsedda högre läroverk, vilka i förekommande fall kunde i berörda hänseende tjänstgöra som provårsläroverk. I Uppsala och Lund, där särskilda högre flicklläroverk ej förutsatts komma att åtminstone tills vidare upprättas, kunde vid de privata högre läroverk för flickor, som där alltfort komme att vara i verksamhet, anordningar för ifrågavarande syftes vinnande vidtagas.

Riksdagen har i det föregående angivit den grundtanke, som utgör utgångspunkten för det föreliggande förslaget beträffande flickornas högre undervisning, och därvid som sin uppfattning antytt, att kvinnlig ungdom bör erhålla samma utbildningsmöjligheter under lika ekonomiska villkor som den manliga, i den mån behov härav föreligger. I anslutning till denna åskådning har riksdagen funnit sig böra besluta vissa anordningar, som sträcka sig utöver vad Eders Kungl. Maj:t i ärendet föreslagit.

De åtgärder för förbättrande av flickornas möjligheter att erhålla högre skolutbildning, som nu föreslås, innebära framför allt ett vidgat utnyttjande av de allmänna läroverken för nämnda ändamål. Eders Kungl. Maj:ts förslag utgår ifrån att såväl gymnasiet som realskolan skulle kunna bereda plats för kvinnlig ungdom, men dels skulle vissa läroverk fortfarande vara helt förbehållna för gossar, och dels förutsättes såsom villkor för medgivande av dylik art i ett stort antal fall framställning från vederbörande kommun samt åtagande från kommunens sida att bestrida vissa med flickornas vistande vid läroverket förbundna kostnader. Däremot skulle den för gossarna nu gällande företrädesrätten till inträde i allmänt läroverk försvinna.

Den nu omnämnda begränsningen i avseende på läroverkens öppnande för flickor finner riksdagen icke böra förekomma i en reformerad skolorganisation. Den hittills gällande bestämmelsen om framställning från kommunens sida beträffande rätt för kvinnliga lärjungar att vinna inträde å gymnasiet må hava haft berättigande, så länge ifrågavarande anordning allenast utgjorde ett provisorium, men kan näppeligen motiveras vid ett mer definitivt ordnande av det högre skolväsendet. På samma sätt bör

man enligt riksdagens mening betrakta skyldigheten för kommunerna att åtaga sig de särskilda kostnaderna för flickornas vistande vid läroverket. Man torde knappast kunna finna det rättvist att ålägga kommunerna extra kostnader — låt vara att dessa i regel torde bliva ganska ringa — för att den kvinnliga ungdomen må kunna erhålla en förmån, som den manliga av ålder åtnjutit utan motsvarande uppoffring.

Riksdagen anser alltså, att på sätt motionsvis av herr Möller m. fl. och herr P. A. Hansson m. fl. (I:254 och II:417) yrkats, de högre allmänna läroverk och realskolor för gossar, till vilka enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag flickor skulle under nyss berörda villkor kunna erhålla tillträde, böra ombildas till högre samläroverk och samrealskolor utan krav på dessa villkors uppfyllande.

I en av herr Lindhagen väckt motion (I: 244) har hemställts, att riksdagen ville anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte, bland annat, ytterligare överväga en definitiv lösning av rätten för flickor att få tillgång till allmänna högre skolor på samma villkor som gossar. Med hänsyn till vad riksdagen här anfört, finner riksdagen det av motionären berörda syftet beaktat.

Enligt det föreliggande förslaget skulle, som ovan nämnts, vissa läroverk med mycket högt lärjungantal fortfarande vara avsedda endast för gossar. För att i de städer, där så bleve fallet, tillgodose flickornas behov av högre skolbildning tänker sig departementschefen upprättandet av särskilda läroverk för flickor. Sådana föreslås för närvarande till ett antal av fyra, ett i var och en av städerna Stockholm, Malmö, Hälsingborg och Göteborg.

I åtskilliga städer utom de nu nämnda skulle emellertid, som sagt, läroverket alltjämt vara stängt för flickor, och här skulle således flickorna i nu förevarande hänseende vara sämre ställda än i övriga städer. Detta förhållande har påpekats av departementschefen, som jämväl framhållit, att den omnämnda bristen tydligen icke kunde avlägsnas förrän i samband med upprättande framdeles av de ytterligare statliga flickläroverk, av vilka behovet redan på flera håll kunde anses vara vitsordat. Riksdagen delar denna departementschefens uppfattning, men finner det ej lämpligt och riktigt att till en framtid uppskjuta genomförandet av en dylik plan. Enligt riksdagens förmenande måste det anses välbetänkt, att ifrågavarande städers behov av anordningar för meddelande av högre flickundervisning blir tillgodosett i sammanhang med denna angelägenhets ordnande i övrigt.

Riksdagen anser således, att högre flickläroverk böra inrättas även i de övriga städer, där utrymme för flickor ej kan beredas i det högre allmänna läroverket. Eders Kungl. Maj:t föreslår som nämnt upprättandet från och med den tid, Eders Kungl. Maj:t bestämmer, av fyra dylika läroverk, varjämte anslag äskas för upprättandet från början av läsåret 1927—1928 av ett bland dessa läroverk. Motionsvis (I: 254 och II: 417) har yrkats, att 9 högre flickläroverk skulle, utöver de i propositionen föreslagna fyra, upprättas i vissa angivna städer och i viss av motionärerna föreslagen tidsföljd.

Riksdagen anser, att en plan för inrättandet av dylika läroverk bör upprättas, däri även fastställes, i vilken ordning och vid vilken tid de olika läroverken böra komma till stånd. Enligt riksdagens mening lärer det böra ankomma på Eders Kungl. Maj:t att efter verkställd närmare utredning i detta hänseende förelägga nästkommande års riksdag förslag om ifrågavarande läroanstalters successiva inrättande. Mot Eders Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till upprättande av ett högre flicklläroverk från och med läsåret 1927—1928 har riksdagen intet att erinra.

Vad beträffar organisationen av ifrågavarande läroverk, föreslår departementschefen, att läroverken skola omfatta både realskola och gymnasium, den förra 4-årig och byggande på folkskolans sjätte klass, det senare 3-årigt. Gent emot detta organisationsförslag har i en av fröken Hesselgren väckt motion (I: 252) yrkats, att högre läroverk för flickor i första hand måtte omfatta en högre flickskola, så nära som möjligt överensstämmande med de nuvarande flickskolorna, och ett därmed förbundet gymnasium samt därjämte, där skäl därtill förelåge, en realskola, ävensom att de högre läroverk för flickor, som komme att av staten upprättas, skulle anknyta till folkskolan på samma sätt som de allmänna läroverken, vare sig den 3-åriga eller den 4-åriga grundskolan komme till användning. I en av herr Almquist m. fl. väckt motion (II: 399) har påyrkats skrivelse till Eders Kungl. Maj:t med anhållan om nytt förslag till nästkommande års riksdag med samma innebörd som i förstberörda motion angivits.

Även om riksdagen finner vissa skäl tala för inrättande vid flicklläroverken av särskilda linjer, som i avseende å undervisningens allmänna planläggning och inriktning närmast överensstämma med den nuvarande högre flickskolan, har detta spörsmål kommit i ett väsentligt förändrat läge genom det förslag om inrättande av särskilda kommunala flickskolor, som underställts riksdagens omprövning. Vid bedömandet av nu föreliggande spörsmål synes man knappast kunna underlåta att taga hänsyn till dess reella sammanhang med frågan om anordnandet av ett kommunalt flickskoleväsen, och riksdagen förutsätter därför, att motionerna i nu avhandlade hänseende komma under bedömande i samband med utarbetande av det förslag till anordnande av kommunala flickskolor, om vars framläggande för 1928 års riksdag riksdagen i det följande kommer att göra hemställan. Under sådana förhållanden anser sig riksdagen icke nu böra bifalla motionerna i fråga.

I fråga om det högre flicklläroverk, som föreslås till upprättande från och med läsåret 1927—1928, biträder riksdagen vad departementschefen beträffande organisationen föreslagit.

Såsom framgår av det ovan anförda skulle de av Eders Kungl. Maj:t föreslagna och av riksdagen beslutade anordningarna för flickornas högre undervisning innebära ett tillämpande av samundervisning i väsentligt större omfattning än hittills. Frågan härom har berörts i ovannämnda av herr Lindhagen väckta motion (I: 244), däri hemställts, att riksdagen ville anhålla, att

Eders Kungl. Maj:t måtte, bland annat, verkställa en avgörande utredning, byggd på vårt lands och andra länders erfarenheter, rörande samskolans berättigande och ändamålsenlighet på det högre skolstadiet. Erfarenheten har såväl i vårt land som annorstädes visat, att samskolan, i varje fall i den utsträckning, som av riksdagen förutsatts, måste anses som en tillfredsställande skolform. Riksdagen, som således ej kan bifalla det nyss omnämnda yrkandet, vill emellertid betona, att vid uppgörandet av de nya undervisningsplaner, som torde erfordras vid nu förordade omorganisation av det högre skolväsendet, ävensom vid samläroverkens organisation i övrigt erforderlig hänsyn tages till de särskilda krav i skilda hänseenden, som flickornas utvecklingsgång och speciella behov medföra. I detta avseende synes det lämpligt, att där på grund av lärjungarnas antal så kan ske, flickornas undervisning sker i särskilda klasser.

Om sålunda riksdagen ansett, att den kvinnliga ungdomens högre undervisning i vida större utsträckning än för närvarande kan äga rum i läroanstalter av samskolenatur, följer härav ingalunda, att riksdagen anser ifrågavarande behov genom denna anordning vara i erforderlig mån tillgodosett. Vid sidan av de studiemål, som realskol- och studentexamina representera, komma säkerligen för flickornas vidkommande även för framtiden att fortbestå de mera allmänna bildningsmål, som i vårt land av ålder företrätts av de högre flickskolorna. Hittills har den härpå inriktade undervisningen varit så gott som uteslutande överlämnad åt privatläroverken. Det har anmärkts, att, med undantag för statens normalskola för flickor, högre flickskolor, som dock i något förändrad utgestaltning förordats även av skolkommissionen, icke upptagits bland de skolformer, som enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag skulle ingå i det statliga skolsystemet. Särskilt har denna anmärkning framkommit i de motioner (I: 252 och II: 399), vilka ovan omnämnts.

Riksdagen, som på sätt nyss angivits, finner behov av särskilt för flickor avsedda läroanstalter alltjämt föreligga, anser likväl icke skäl finnas att, åtminstone för närvarande, i här berörda hänseende avvika från det framlagda förslaget utan utgår i likhet med departementschefen ifrån att nämnda behov kommer att fortfarande tillgodoses, utan att staten övertager hela kostnaden härför.

Det kan emellertid enligt riksdagens mening icke bestridas, att vissa betydande olägenheter äro förbundna med den hittills förefintliga ordningen, enligt vilken den speciella flickundervisningen varit så gott som helt överlämnad åt privata läroanstalter. Departementschefen har i sitt yttrande pekat på detta förhållande och jämväl angivit en anordning, som skulle i väsentlig mån undanröja ifrågavarande olägenheter, nämligen inrättandet av kommunala flickskolor. Denna tanke har jämväl upptagits i ovannämnda två motioner (I: 254 och II: 417) och där utmynnat i förslag om beviljande av anslag för ändamålet redan i riksstaten för budgetåret 1927—1928.

Riksdagen finner de sålunda framkomna förslagen synnerligen beaktans-

värda. Särskilda fördelar anser riksdagen den kommunala flickskolan erbjuda därutinnan, att densamma skulle väsentligt medverka till ett nedbringande av kostnaderna för den kvinnliga ungdomens utbildning och därigenom bidraga att göra nämnda skolform tillgänglig även för flickor ur ekonomiskt svagare hem.

Mot en tillämpning i huvudsak av de allmänna grundlinjer för den kommunala flickskolans organisation m. m., som angivits såväl av departementschefen som av motionärerna, har riksdagen intet att erinra. Härvid vill riksdagen emellertid framhålla, att, i anslutning till vad riksdagen, på sätt av det följande framgår, beslutat beträffande kommunala mellanskolor, såsom villkor för utgående av statsbidrag till kommunal flickskola bör stadgas, att lärjungantalet i skolan skall uppgå till minst 10 i medeltal för varje klass. Riksdagen anser sig emellertid icke böra nu fatta definitivt beslut om dylika läroanstalters inrättande och anslå medel för ändamålet. Däremot synes det riksdagen lämpligt att hos Eders Kungl. Maj:t hemställa om framläggande för nästkommande års riksdag av förslag om inrättandet av kommunala flickskolor.

Upprättandet, genom beslut av 1904 års riksdag, av statssamskolor förknippades med det villkoret, att vederbörande kommun skulle årligen till statsverket inbetala ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid skolan anställda lärarpersonalens begynnelselöner. I stället tillerkändes kommunen rätt att uppbära de terminsavgifter, som eljest skulle ingå till statsverket. Enligt det nu föreliggande organisationsförslaget skulle samma ordning gälla i fråga om de nya samrealskolor, som föreslås till inrättande dels genom ombildning av nuvarande gossrealskolor och dels genom förstatligande av ett antal kommunala mellanskolor.

I ovan omnämnda motioner (I: 254 och II: 417) har yrkats, att vid skolors ombildning till samrealskolor vederbörande kommuner ej skulle belastas med särskilda utgifter. Såsom redan i det föregående angivits, har riksdagen kommit till den slutsatsen, att för den hittills gällande ordningen i berörda hänseende några bärande skäl icke kunna anföras. Det kan enligt riksdagens åsikt näppeligen vara rimligt, att de ofta små och ekonomiskt jämförelsevis svaga kommuner, där samrealskolor nu skulle komma till stånd, betungas med kostnader för sitt högre statliga skolväsen, från vilka de större och ekonomiskt mera bärkraftiga kommunerna äro befriade. Rättvisan kräver alltså, att ovan omnämnda villkor icke uppställes för de nya samrealskolornas inrättande. Samma betraktelsesätt måste givetvis anläggas även beträffande de städer, där statssamskolor nu äro upprättade. Borttagandet av ifrågavarande villkor skulle givetvis medföra, att vederbörande kommuners rätt att uppbära terminsavgifter av läroverkens lärjungar samtidigt upphörde.

Eders Kungl. Maj:ts förslag beträffande successiv indragning av de förberedande klasserna vid statens normalskola för flickor samt angående upprättandet av en realskollinje vid samma skola kommer riksdagen i annat sammanhang att beröra.

V. Realskolan.

I enlighet med de direktiv, som av föredragande departementschefen lämnades vid tillsättandet av skolkommissionen, föreslog kommissionen, att realskolan skulle vila på sexårig grundskola. Den skulle vidare enligt kommissionens förslag vara fyrklassig och i sin helhet bilda underlag för gymnasiet.

Beträffande frågan om de främmande språkens ställning hävdade kommissionen, att realskolan borde bereda obligatoriskt utrymme för två främmande språk, samt föreslog, dels att engelskan skulle normalt bliva begynnelsespråk och tyskan andra språk, dels att språkföljden skulle kunna på visst angivet sätt växla inom olika parallellavdelningar av samma skola. Det tredje språket skulle kunna frivilligt läsas det sista skolåret. Vidare förutsatte kommissionen, att genom visst timutbyte latinundervisningen skulle kunna förberedas i realskolans fjärde klass för de lärjungar, som så önskade, varvid dessa lärjungar icke skulle kunna tillvälja det tredje språket.

I avseende på inträdesprövningarna föreslog skolkommissionen vissa anordningar, innebärande en författningsmässigt ordnad samverkan mellan folkskolans och realskolans lärare samt en mera allsidig undersökning av den inträdessökandes såväl förståndsutveckling som kunskaper.

Det föreliggande förslaget (sid. 152—165 i statsrådsprotokollet) utgår ifrån att realskolan även inom den framtida organisationen erhåller enahanda självständiga uppgift och mål, som nu gäller i fråga om såväl realskolan som kommunala mellanskolan. En avkortning upptill, säger departementschefen, borde alltså icke ifrågakomma, varav följde, att den till tredje folkskoleklassen anknutna realskolan bleve sexklassig och den till sjätte folkskoleklassen anknutna fyrklassig.

Beträffande realskolans undervisningsplan uttalar sig departementschefen huvudsakligen om en fråga, nämligen de främmande språkens ställning. Enligt departementschefens mening borde tyska inträda i den fyrklassiga realskolans första klass och engelska i dess andra klass. I den sexklassiga realskolan skulle förhållandena i nu berörda avseende bliva oförändrade. Beträffande det tredje språket anser departementschefen spörsmålet härom svårligen kunna slutgiltigt bedömas utan att betraktas i samband med andra kurs- och timplansfrågor.

I fråga om skolkommissionens förslag att förbereda gymnasiets latinundervisning genom att skjuta ned ämnet latin i realskolans högsta klass, hade den kritik, som anordningen mött, övertygat departementschefen om att man borde anlita andra vägar än denna för att möta språksvårigheterna på ett treårigt latingymnasium.

Beträffande frågan om intagningen i skolan anför departementschefen, att han helst sett, att det varit möjligt att låta realskolan utan inträdesprövning stå öppen för alla lärjungar, som genom betyg från folkskola styrkt sig besitta det kunskapsmått, på vilket realskolan skall bygga. Departementschefen behjärtade emellertid de svårigheter av praktisk art, som inställde sig vid en sådan ordning, särskilt under de förhållanden, då antalet inträdessökande vore större än det tillgängliga utrymmet. Man kunde alltså under nuvarande betingelser icke undgå en inträdesprövning. Härvid måste det stå som ett viktigt önskemål, att prövningarna erhölle sådana former, att de dels bleve möjligast rättvisande, dels icke komme att utöva ett ogynnsamt inflytande på grundskolans arbete.

Stor vikt fäster departementschefen vid att en ordnad samverkan mellan folkskolans och läroverkets lärare kommer till stånd i huvudsaklig anslutning till de grundsatser, som skolkommissionen uttalat och vilka vunnit understöd av såväl skolöverstyrelsen som generaldirektör Bergqvist samt ytterligare utvecklats av de skolsakkunniga.

Vad angår frågan om formerna för själva prövningen, förklarar sig departementschefen nu icke hava anledning att framlägga ett i detaljerna utformat förslag. Efter departementschefens uppfattning kunde inträdesprövningen med fördel begränsas till modersmålet och räkning, under förutsättning att den inträdessökande företedde minst godkänt vitsord i dessa ämnen från folkskola, anordnad enligt någon av undervisningsplanens huvudformer. Prövningarna borde icke inskränkas till skriftliga prov utan jämväl komma att omfatta ett på lämpligt sätt anordnat samtal med de inträdessökande, i syfte att utröna deras förståndsutveckling och läggning. Frihet från inträdesprövning borde icke i något ämne tillkomma inträdessökande, som fått sin förberedande undervisning i enskilda skolor eller i hemmen. Intagningen av lärjungar vid de högre flickskolorna och övriga statsunderstödda privatskolor borde för framtiden försiggå enligt regler, som i princip överensstämde med de nu antydda, därvid dock syntes skäligt, att de lärjungar, som vid omläggningens ikraftträdande undervisades i förberedande klasser, skulle vinna inträde i första elementarskolklassen på hittills tillämpade grunder.

Enligt förslaget skulle vidare realskolan framdeles som hittills avslutas med en särskild examen, lämpligen benämnd realexamen. I fråga om kontrollen över examen borde samma ordning, som gällt beträffande de allmänna läroverken, tillämpas även vid de kommunala mellanskolorna. Bedömandet av examen borde försiggå under beaktande av de båda senaste läsårens studieresultat.

Departementschefen erinrar till sist om de uttalanden, som från olika håll gjorts angående betydelsen av att den högre folkskolan jämväl erhölle rätt att anställa särskild avgångsexamen, förslagsvis benämnd praktisk realexamen, med vilken viss behörighet vore förbunden. I samband härmed hade

uttalats tanken på en särskild praktisk bildningslinje vid vissa av de nuvarande realskolorna. Departementschefen säger sig gärna vara villig erkänna, att åtskilligt talade till förmån för de framlagda förslagen. På grund av de högre folkskolornas för närvarande starkt skiftande organisation syntes emellertid denna fråga lämpligast böra prövas från fall till fall.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag skulle realskolan utan avkortning uppifrån och således med oförändrat mål anknyta dels till folkskolans tredje klass och dels till dess sjätte. Realskolekursens längd skulle i enlighet härmed bliva resp. 6 och 4 år. Riksdagen har redan i det föregående uttalat, att organisationen borde omfatta, utom anknytning till folkskolans sjätte klass, jämväl anknytning till dess fjärde klass. Realskolan skulle härmed bliva dels fyraårig och dels femårig.

Såsom framgår av riksdagens nu omnämnda ståndpunktstagande, anser ej heller riksdagen någon förändring av realskolans mål böra ifrågasättas.

Mycket omdiskuterat har spörsmålet om språkundervisningen i realskolan varit. Skolkommissionen föreslog, att engelskan skulle i stället för tyskan inträda som det första språket, medan de skolsakkunniga på anförda grunder uttalade sig för samma språkföljd, som hittills varit bestämd. Jämväl det föreliggande förslaget anser den nuvarande språkföljden vara starkast motiverad. Riksdagen har för sin del vid övervägande av denna fråga ej funnit anledning till erinran mot den av departementschefen uttalade meningen.

Att engelskan bör inträda såsom det andra språket finner riksdagen självklart. Vad franskan beträffar, synes det riksdagen påtagligt, att plats bör inom realskolan beredas även åt detta språk.

Skolkommissionens förslag att förbereda latinstudiet å gymnasiet genom att redan i realskolans högsta klass anordna frivillig undervisning i detta ämne har ej upptagits av departementschefen. Ej heller riksdagen finner en dylik åtgärd erforderlig, främst med hänsyn till den omläggning av studiearbetet på gymnasiet, för vilken riksdagen i det följande uttalar sig och som bör kunna bereda tillräckligt utrymme åt latinstudiet på det treåriga likaväl som på det fyraåriga gymnasiet.

Jämväl frågan om intagning i realskolan har mycket uppmärksammats. Skolkommissionen förordar inträdesprövning liksom nu, dock kompletterad med en delvis genom ordnat samarbete mellan den avlämnande och den mottagande skolan åvägabragt noggrannare prövning av den inträdessökandes studieförutsättningar. Skolsakkunniga uttala sig för en inträdesprövning, som för inträdessökande med godkända betyg från folkskola skulle omfatta ämnena modersmålet, räkning, geografi och hembygdskunskap resp. naturkunnighet men för övriga sökande alla folkskolans läroämnen. Departementschefen åter, som säger sig helst se, att inga inträdesprov behövde anordnas för de från folkskolan godkända eleverna, finner sig dock böra tillstyrka,

att dylikt prov anordnas för dessa i ämnena modersmålet och räkning, för andra sökande i alla ämnen.

Motionsvis har av herr Möller m. fl. (I: 254) och av herr P. A. Hansson m. fl. (II: 417) yrkats, att riksdagen måtte i motiveringen till det beslut, riksdagen kan komma att i förevarande ärende fatta, uttala sig för att lärjungar, som erhållit godkänt betyg från sjätte klassen av folkskolan, tillhörande någon av dess huvudformer, måtte utan särskild inträdesprövning vinna inträde i realskola, lyceum eller därmed jämförlig högre läroanstalt, som bygger på sexårig grundskola. Vidare har av herr Lindhagen i motion nr 243 i första kammaren hemställts, att riksdagen ville, med anledning av propositionen om det högre skolväsendet, besluta eller hos Eders Kungl. Maj:t förorda till övervägande avskaffandet av de brutala, orättvisa, äventyrliga och ändamålslösa inträdes-, flyttnings- och avslutningsexamina, den så kallade examen rigorosum, medan i herr Ekmans motion (I: 231) föreslagits, att riksdagen ville, i samband med beslut i anledning av Eders Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition nr 116, uttala sig för att vid övergång från folkskolan till allmänt läroverk inträdesprövning skall äga rum i avgångsklassens alla läsämnen.

Riksdagen, som icke kunnat ansluta sig till principen, att realskolan bör utan inträdesprövning stå öppen för alla lärjungar, vilka enbart genom betyg från anknytningsklass i någon av folkskolans huvudformer styrkt sig besitta det kunskapsmått, som är stadgat för inträde i realskolan, biträder på denna punkt departementschefens förslag.

Beträffande sättet för sådan prövnings anställande — däri inbegripet frågan om samverkan mellan den mottagande och den avlämnande skolans lärare — finner riksdagen ingen anledning till erinran mot vad departementschefen i sådant hänseende anfört. Detsamma gäller även vad av honom anförts i fråga om annan inträdessökande.

Vad departementschefen anfört i fråga om realexamen — jämväl riksdagen finner denna benämning lämplig — och därmed sammanhängande förhållanden har ej givit riksdagen anledning till någon erinran. Den nu förekommande särskilda examenskontrollen vid de kommunala mellanskolorna finner riksdagen alltså ej böra upprätthållas för framtiden.

I departementschefens anförande beröres även en fråga av stor betydelse, nämligen frågan om den högre folkskolans — närmare bestämt den treåriga högre folkskolans — stabilisering såsom praktisk realskola, ledande till s. k. praktisk realexamen med viss behörighet. Parallellt härmed skulle kunna löpa en särskild praktisk bildningslinje vid de nuvarande realskolorna. Ifrågavarande förslag har särskilt upptagits och utvecklats av de skolsakkunniga, som även utarbetat förslag till timplaner för dylika läroanstalter. Departementschefen finner åtskilligt tala till förmån för de framlagda förslagen men anser på grund av de högre folkskolornas för närvarande

starkt skiftande organisation denna fråga lämpligast böra prövas från fall till fall.

Spörsmålet beröres även i tre till utskottets behandling överlämnade motioner nämligen av herr Oscar Olsson och herr Vennerström (I:259, II:410) samt av herr Röing (II:362). I de förstnämnda motionerna förordas en differentiering av realskolan av sådan art, att önskemålet om en mer praktiskt betonad realskolutbildning kunde tillgodoses. Motionärerna föreslå, att riksdagen måtte besluta att hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till nästa riksdag dels om anordningar för realskolan, som medgiva differentiering i undervisningen, så att realskolan möjliggör för sina lärjungar att efter anlag och behov få en mera praktisk eller mera teoretisk utbildning, dels om organisations- och kursplaner, som möjliggöra avgång med realskolekompetens från tredje respektive fjärde klassen i realskolan, vilken dessutom för de lärjungar, som ämna fortsätta i det treåriga gymnasiet, anordnas så, att den blir förberedande gymnasieklass.

Herr Röings motion åter tager sikte på den yrkesbestämda högre folkskolan och ansluter sig närmast till de skolsakkunnigas ovan antydda förslag. Motionären hemställer, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i det föreliggande förslaget, att yrkesbestämd högre folkskola, som är minst treårig, efter prövning av Eders Kungl. Maj:t i varje särskilt fall måtte tillerkännas behörighet att meddela praktisk realexamen, medförande den kompetens, som i motiveringen till yrkandet angivits; att ämneslärare vid sådan skola i lönehänseende jämställes med ämneslärare vid kommunal mellanskola; samt att jämväl rektor vid dylik skola med avseende på arvode jämställes med rektor vid kommunal mellanskola, dock så, att i det fall han har att förestå två eller flera skolor, ökat arvode bör utgå.

Den fråga, som sålunda bragts under omprövning, är, såsom förut antytts, utan tvivel av stor betydelse men också av ej ringa räckvidd. Riksdagen instämmer med motionärerna i deras åsikt om vikten av att åtgärder vidtagas för den praktiskt betonade högre skolundervisningens tillgodoseende. Det måste nämligen å ena sidan anses önskvärt, att även praktiska yrkesutövare förvärva en vidgad skolbildning, medan å andra sidan den teoretiskt inriktade undervisningen i de nuvarande realskolorna ej fyller detta behov. Huruvida nämnda önskemål lämpligast fylles genom realskolans differentiering på antytt sätt eller genom en anpassning av den yrkesbestämda högre folkskolan, därom kunna meningarna vara delade. Vad den senare utvägen beträffar, vill riksdagen erinra om att genom densamma en ur vissa synpunkter mindre önskvärd begränsning av den högre folkskolans friare och mer obundna ställning förorsakas. Å andra sidan är det möjligt, att den föreslagna differentieringen av realskolan skulle kunna visa sig ur organisatorisk synpunkt medföra olägenheter och svårigheter. Riksdagen anser sig icke under nu förhandenvarande förutsättningar vilja fälla ett bestämt

omdöme i detta spörsmål. Då riksdagen emellertid som sagt finner frågan betydelsefull, anser sig riksdagen i anledning av ifrågavarande motioner böra hos Eders Kungl. Maj:t hemställa om närmare utredning i detta hänseende samt om framläggande för riksdagen av det förslag, som må kunna därav föranledas. Riksdagen vill i detta sammanhang — detta närmast i anslutning till herr Schedins m. fl. (I: 260) och herr Westmans m. fl. (II: 414) i det föregående berörda motioner — framhålla, att en dylik utredning beträffande landsbygdens skolväsen bör omfatta även frågan om högre folkskolors anordnande såsom led i en med genomgången folkhögskola avslutad och särskilt efter landsbygdens behov avpassad högre undervisning samt spörsmålet om åtgärder till underlättande av vistelsen vid folkhögskola eller därmed förenad lantmannaskola för utom skolkommunen boende elever.

VI. Gymnasiet.

Enligt nu gällande läroverksorganisation omfattar gymnasiet vid de allmänna läroverken fyra ettåriga ringar och bygger på realskolans näst högsta klass. Gymnasiet är fördelat på ett latin- och ett realgymnasium; från latingymnasiet utgrenas i tredje ringen en linje med grekiska.

Utom statsgymnasierna finnas åtskilliga kommunala och enskilda gymnasier med studentexamensrätt. Bland dem äro flera treåriga, byggande på avslutad realskola eller däremot svarande kunskapsmått, andra äro fyraåriga och bygga på realskolans näst högsta klass eller motsvarande kunskapsmått.

I syfte att främja den individualisering av studierna, som avses med gymnasiets uppdelning på olika linjer, giver den nuvarande läroverksstadgan rätt till bortval av ämnen i viss utsträckning. Denna rätt innebär, att lärjunge, som blivit flyttad till gymnasiets tredje ring, får vid läsårs början bortvälja ett å den stadgade timplanen förekommande läroämne eller teckning eller ock två av dessa ämnen, såvida de på timplanen för högsta ringen tillsammans ej upptaga mer än sex timmar i veckan. Rätten gäller ej modersmålet och, med viss inskränkning, kristendom.

Mot gymnasiet i den form, det erhöll genom 1904 års riksdags beslut, har kritik länge givit sig till känna. Särskilt hava anmärkningar riktats mot den nyss omnämnda bortvalsrätten, som ej ansetts hava motsvarat sitt ändamål. Man har i stället önskat en rikare linjedelning och därmed följande starkare ämneskoncentration. Vidare önskar man åtgärder för begränsning av tillströmningen till gymnasiet och för en sovring av lärjungematerialet, varigenom de lärjungar hölles borta, som saknade tillräckliga förutsättningar för gymnasiala studier, och man kräver slutligen, att de nuvarande svårigheterna för lärjungar från de kommunala mellanskolorna och

över huvud för lärjungar med realskolexamen att övergå till gymnasiet i möjlig mån undanröjas.

De åtgärder, som ifrågasättas i det nu framlagda förslaget (sid. 166—201 i statsrådsprotokollet), åsyfta att i den mån detta kan ske avhjälpa de brister, som givit sig till känna. Vad beträffar det först angivna spörsmålet, framhåller departementschefen, att vad som i sådant hänseende krävdes vore en inskränkning av de samtidigt förekommande ämnena. En dylik inskränkning påkallade emellertid i sin ordning de olika ämnenas fördelning på flera linjer. Nödvändigt vore å andra sidan, att den ytterligare linjedelningen begränsades.

Vad beträffar karaktären och antalet av de linjer, som böra finnas representerade inom gymnasieorganisationen, upptager förslaget latin- och reallinjerna med differentiering inom latinlinjen för studium av grekiska. Den biologiska linje, som skolkommissionen förordat, anser departementschefen kunna åtminstone tills vidare utbytas mot en studieanordning med tillval och bortval. Slutligen upptager förslaget en nyspråklig linje. Man borde emellertid, säger departementschefen, utgå ifrån att endast ett begränsat antal läroverk för närvarande borde utökas med dylik linje. Tills vidare borde den inrättas endast vid några större läroverk samt vid de särskilda flickläroverk, som borde komma till stånd. Skulle det i särskilda fall anses önskvärt att i stället för vid läroverk befintlig latin- eller reallinje upprätta en nyspråklig linje, borde möjlighet härtill beredas.

Under erinran om de försök, som pågått vid vissa läroverk, avseende bland annat undervisning i ryska samt franska som andra främmande levande språk, har departementschefen framhållit dels önskvärdheten av att möjlighet kunde i viss utsträckning beredas lärjungarna vid våra gymnasier att erhålla undervisning i ryska, dels ock vikten av att en bättre plats bereddes franskan än för närvarande vore fallet. Förstnämnda önskemål kunde tillgodoses genom en väl organiserad tillvals- och bortvalsanordning, det senare skulle uppmärksammas vid fastställandet av de undervisningsplaner, som vid bifall till föreliggande förslag komme att erfordras.

För att reglera tillströmningen av lärjungar till gymnasierna samt höja lärjungarnas kvalitet har man föreslagit antingen en särskild inträdesprövning till gymnasiet eller på visst sätt kvalificerade betyg. Under framhållande att en minskning av studentproduktionen vore eftersträvansvärd, har departementschefen anfört, att det synts honom mindre lämpligt att tillgripa utvägen med en särskild inträdesprövning men att en skärpning av nu gällande flyttningsbestämmelser borde ifrågasättas. I samband därmed påpekar departementschefen, att de nuvarande stadgandena i fråga om flyttning borde förändras även därutinnan, att det företräde till inträde i gymnasiet, som medgåves läroverkets egna lärjungar, borde borttagas.

Beträffande undervisningsplanen för gymnasiet vore, säger departementschefen vidare, en inskränkning i antalet samtidigt lästa ämnen en förutsättning för den omläggning av gymnasiet och dess arbetssätt, som åsyftades. Därest förslaget i avseende på gymnasiet godtoges, komme givetvis frågan om undervisningsplaner för detsamma att upptagas till förnyad prövning. I samband härmed har departementschefen berört frågan om tillval och bortval och därom anfört, att berörda anordning vore ägnad att befordra den specialisering eller kanske hellre individualisering, som framstode som ett viktigt önskemål vid förändringar i gymnasiets organisation. Utformningen av detaljerna i detta hänseende borde prövas i samband med fastställande av nya undervisningsplaner.

Förslaget åsyftar vidare att för lärjungar med realexamen underlätta inträdet i lämplig ring å gymnasiet samt att undersöka, huruvida lättare övergång må kunna beredas lärjungar från de kommunala mellanskolornas tredje klass till gymnasiets första ring. I det sistnämnda hänseendet påpekar departementschefen, att, såsom hittills skett, rätt att dimittera dylika lärjungar bör för de särskilda skolorna prövas av Eders Kungl. Maj:t. Direkt anknytning mellan gymnasiet och den avslutade realskolan (mellanskolan) åter kunde tydligen icke erhållas utan lämplig organisatorisk anordning, lättast genom upprättandet av treåriga gymnasier eller gymnasielinjer vid sidan av de fyraåriga.

Departementschefen upptager därefter till skärskådande frågan om gymnasiets längd och framställer närmast det spörsmålet, huruvida det treåriga gymnasiet kan leda till det mål, till vilket undervisningen på gymnasialstadiet måste föra. Denna fråga kunde, anser departementschefen, på grund av erfarenhetens vittnesbörd besvaras jakande. Då det vore tydligt, att en fyraårig gymnasiekurs i åtskilliga avseenden ägde företräde framför en treårig, skulle emellertid departementschefen icke varit benägen att förorda inrättandet av treåriga gymnasielinjer — åtminstone icke latingymnasier — därest han icke vore övertygad om att den ämneskoncentration och i samband därmed stående omläggning av skolans inre arbete, som han önskade befrämja och vid vilka han fäste stor vikt, skulle komma att väsentligen undanröja de olägenheter, som en eljest sammanträngd och hoppressad skolform medförde. Förslaget upptager alltså upprättandet från och med läsåret 1928—1929 av treåriga latin-, real- och nyspråkliga gymnasier vid sidan av fyraåriga.

Bland de reformåtgärder, som det föreliggande förslaget upptager, avser en inrättandet av sexåriga lyceer, byggande på avslutad folkskola och ledande till studentexamen.

Departementschefen anser den lyceala skolformen ur ren gymnasial synpunkt erbjuda stora fördelar, vartill för det sexåriga lyceet som en speciell fördel tillkomme den tidsbesparing, som denna lyceityp medförde i jämfö-

relse med såväl det sjuåriga lyceet som kombinationen fyraårig realskola och treårigt gymnasium. Det väntade resultatet kunde dock icke nås utan förhandenvaron av viktiga förutsättningar, såsom god studiebegåvning hos lärjungarna, fysiska förutsättningar för ett mer ansträngande arbete samt anordning för att lyceet icke skulle nödgas i större utsträckning och i varje fall icke utan betryggande villkor i högre klasser mottaga lärjungar. Enligt departementschefens mening kunde ett lyceum knappast ifrågakomma som enda läroanstalt på en ort, och ej heller borde man ifrågasätta upprättandet av självständiga lyceer, dock med ett undantag, nämligen ombildning av statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm.

I enlighet med denna mening upptager det föreliggande förslaget upprättandet av ett sexårigt lyceum genom nya elementarskolans successiva ombildning. Lyceet skulle erhålla alla de tre föreslagna linjerna.

Departementschefen påpekar i samband härmed, att det sjuåriga lyceet i detta sammanhang ej tagits i övervägande, enär dess organisation ej innebure någon förkortning av studietiden.

Slutligen uttalar sig departementschefen om de förslag i avseende på studentexamen, som från olika håll framställts. För egen del finner han ingalunda tillräckligt vägande skäl förebragta vare sig för studentexamens borttagande eller för dess ersättande med en examen av helt annan karaktär och med annat mål. I övrigt säger sig departementschefen ej hava anledning att närmare uttala sig om de jämkningar i bestämmelserna för studentexamen, som kunna bliva erforderliga, men framhåller, att för lättande av examenstrycket hänsyn i större utsträckning än nu sker borde vid bedömandet av examen tagas till lärjungarnas arbete och betyg under de två senaste åren.

Censorsinstitutionen borde alltjämt bibehållas. Framställda önskemål i avseende på denna institution borde upptagas till prövning i samband med frågan om eventuell jämkning av bestämmelserna om studentexamens anordnande.

De brister hos det nuvarande gymnasiet, vilka man under den senare tidens skoldiskussion påpekat, torde kunna i korthet betecknas så: den nuvarande gymnasieorganisationen medför mångläseri samt innebär brist på koncentration och individualisering med därav föranledd oförmåga hos lärjungarna av självständigt arbete, gymnasiets lärjungematerial är ej tillräckligt sovrat, och övergången från realskolan till gymnasiet är i vissa fall försvårad. Riktigheten av de sålunda framställda anmärkningarna kan enligt riksdagens mening icke bestridas. Det torde kunna sägas, att en god och ändamålsenlig gymnasieorganisation icke kan åvägabringas, utan att nämnda brister bliva i möjligaste mån undanröjda.

För bristernas avhjälpande synes man närmast vara hänvisad till åtgärder av organisatorisk natur. Men det är angeläget att ihågkomma, att även de bästa organisatoriska anordningar ej äro till fyllest, därest gymnasiet — liksom skolan över huvud taget — skall kunna rätt fylla sin viktiga uppgift. Härför fordras ock att det inre arbetet bedrives på ett sätt, som ger den organisatoriska formen ett självständigt och personligt innehåll. Riksdagen har också i det föregående i huvudsak anslutit sig till departementschefens yttrande i avseende på en omläggning av det inre arbetet i skolan, som är ägnad att, bland annat, befrämja lärjungarnas förmåga av självständigt arbete samt önskvärd koncentration i studierna så ock ett undervisningssätt, som lämnar plats och tillfälle för tillämpandet av en dylik studiemetod.

Riksdagen finner alltså en sådan anordning av det inre skolarbetet vara en nödvändig förutsättning för en verkligt genomgripande och effektiv organisation av gymnasiet. Å andra sidan får den yttre formen ingalunda förbises: den är givetvis nödvändig för att giva tillräcklig stadga och enhetlighet åt studieinnehållet, och det är därför av vikt att tillse, hur gymnasiets organisation bör lämpligen ordnas.

Det föreliggande förslaget ifrågasätter för bristernas avhjälpande i nu förevarande hänseende huvudsakligen ökad linjedelning i förening med vidgad tillvals- och bortvalsrätt, större koncentration vunnen genom successiv minskning av antalet samtidigt lästa ämnen samt åtgärder för underlättande av övergången från realskolan till gymnasiet.

Liknande syfte hava också vissa bland de motioner, som riksdagen förehaft till behandling.

I de av herr G. Möller m. fl. och herr P. A. Hansson m. fl. väckta motionerna (I: 254 och II: 417) föreslås bland annat en skrivelse till Eders Kungl. Maj:t med anhållan dels om sådana anordningar i fråga om gymnasiets organisation och arbetssätt, som möjliggöra en friare linjeuppdelning och sätta lärjungarna i tillfälle att genom tillval av ämnen till en begränsad kärna av obligatoriska ämnen, olika för skilda levnadsbanor, ernå den för sin vidare verksamhet eller utbildning lämpligaste ämneskombinationen, dels ock om förslag till bättre utrustade bibliotek och studierum vid olika slags skolor, lägre som högre.

I den av herr Bergman väckta motionen (I: 250) påkallas i avseende på gymnasiets inre arbete ett allvarligt övervägande, huruvida ej antalet ämnen på varje linje kunde ytterligare något minskas samt huruvida ej genom införande av större individuell självverksamhet bland lärjungarna i förening med någon form av s. k. fri flyttning dels tidsvinst för vissa eller alla lärjungar, dels ock bättre förberedelse för både högskolestudier och livets praktiska uppgifter kunde vinnas.

Vidare påyrkas i den av herr Lindhagen väckta motionen (I: 241) bland annat en mångsidig linjedelning, lämpad efter olika uppgifter och anlag.

Och slutligen har i den av herr Järte väckta motionen (II: 405) framhållits, att de sista gymnasiåren med sitt mångläseri och sin bundenhet vid den fastställda studietakten kännas som ett svårt tvång och en irriterande försening, samt att linjeuppdelningen och ämnesbortvalen icke kunna utgöra en tillräcklig lindring härutinnan.

De åtgärder, som föreslås av departementschefen, äro utan tvivel ägnade att bidraga till vinnande av de syftemål, om vilka här är fråga, men de leda likväl enligt riksdagens mening ej så långt, som är önskvärt. Riksdagen ansluter sig emellertid till de i statsrådsprotokollet framkomna strävandena att mera än nu koncentrera och individualisera studierna på gymnasiet. En dylik strävan är likväl ej möjlig att förverkliga, så länge lärjungarnas intresse och arbete blir så splittrat som nu genom ämnenas mångfald och heterogena karaktär.

Eders Kungl. Maj:t har som ovan nämnts föreslagit inrättandet av ännu en studielinje, den nyspråkliga, samt en successiv inskränkning av antalet ämnen i gymnasiets olika ringar.

Den koncentration, som gymnasiets tredelning och en samtidigt företagen inskränkning i ämnesantalet innebär, leder givetvis till en längre gående individualisering och specialisering i studierna än för närvarande är möjlig. Den nu medgivna bortvalsrätten infördes på sin tid för att befrämja koncentrationen, och det skulle visserligen vara möjligt att ytterligare utvidga denna rätt för att vinna samma syfte. Bortvalsmetoden har emellertid allmänt underkänts, och det synes riksdagen tydligt, att den i sin nuvarande form ej är att anbefalla. Skolkommissionen har för att vinna ökad individualisering i studierna föreslagit användande av tillvalsmetoden, och de skolsakkunniga hava tänkt sig tillval eventuellt kombinerat med bortval. Riksdagen har kommit till den uppfattningen, att det just är på en liknande väg, som man skulle kunna vinna vad som eftersträvas. Men väsentliga modifikationer i de framställda förslagen torde vara behövliga.

Såsom nyss nämnts har av Eders Kungl. Maj:t föreslagits, att en nyspråklig linje skulle anordnas vid sidan av de båda nuvarande huvudlinjerna. Av skäl, som torde framgå av det följande, har riksdagen ej funnit det nödvändigt, att en ny fast huvudlinje kommer till stånd. Däremot bör ingen tvekan kunna råda därom, att man även framgent bör bibehålla den sedan många år tillbaka stadgade uppdelningen av gymnasiet i en latin- och en reallinje. Härför tala olika skäl. Den grundväsentliga skillnad i dessa båda linjers karaktär, som orsakas av naturen hos de ämnen, vilka äro konstitutiva för linjerna, ej blott motsvarar en tydlig begåvningsdifferentiering hos lärjungarna utan betingas jämväl av de krav, som omsorgen om lärjungarnas val av framtida levnadsbana uppställer.

Innan riksdagen redogör för sin uppfattning om gymnasiets inre byggnad, har riksdagen emellertid att angiva sin ställning till frågan om gymnasiets längd. Härom har mycket tvistats. Eders Kungl. Maj:ts förslag utgår ifrån att

gymnasiet skulle allt fortfarande som regel vara fyraårigt, men förutsätter, att treåriga gymnasielinjer skulle upprättas vid ett antal läroverk. Det huvudsakliga skälet härtill är önskan att bereda de lärjungar, som avlagt realexamen, en möjlighet att utan tidspillan eller extra arbete och kostnader direkt övergå till gymnasiet.

I väckta motioner har det treåriga gymnasiet och främst det treåriga latingymnasiet mötts av kritik. Så har i den av herr Lindskog väckta motionen (II: 344) yrkats, att treåriga latingymnasielinjer måtte blott mera försöksvis anordnas i ett ringa fåtal fall, exempelvis fem, placerade i skilda delar av landet. Och i den av herr Bergman väckta motionen (I: 250) har, under framhållande att treårigt gymnasium borde få förekomma men närmast såsom en försöks- och undantagsform, hemställts om förnyat förslag, grundat på systemet fyraårigt gymnasium som normalform.

Riksdagen har vid övervägande av denna fråga ansett de av departementschefen anförda skälen för det i propositionen framställda förslaget i berörda hänseende så talande, att riksdagen velat med de få modifikationer, som framdeles vid detaljbehandlingen av de särskilda läroverkens organisation närmare komma att angivas, ansluta sig till nämnda förslag. I det följande utgår riksdagen alltså från att båda de ifrågavarande gymnasieformerna komma att för framtiden vara representerade i det statliga skolsystemet.

Gymnasiet har, såsom förut anförts, två huvuduppgifter. Det skall giva lärjungarna den allmänbildning, som en högre elementarundervisning kan meddela och som med fog kan fordras av den, som genomgått ett högre allmänt läroverk. Men då gymnasiet ock har att förbereda sina lärjungar för deras kommande levnadskall, måste det giva dem tillfälle att åtminstone i någon mån inrikta sina studier mot de mångskiftande utbildningsvägar, vilka öppnas genom avgångsbetyg från högre läroverk, och det måste därför ock lämna en viss specialbildning. En dylik begynnande specialisering innebär ju redan, som ovan antytts, gymnasiets nuvarande tudelning, men den alltjämt fortgående kulturella utvecklingen åtnöjes ej därmed, den kräver i detta hänseende mer än gymnasiet nu kan bjuda. Att förändra eller inskränka dessa gymnasiets uppgifter är enligt riksdagens mening uteslutet, och man nödgas alltså att söka fylla dem båda.

När det gäller att tillse, hur denna specialisering skulle ordnas, bör man ihågkomma, att densamma har till syfte ej blott att giva lärjungarna tillfälle att förbereda den fackutbildning, som kan vara erforderlig för deras blivande levnadskall, utan även att främja en individualisering av studierna, som kan verka utvecklande på lärjungarna samt deras personliga anlag och intressen. Sistnämnda synpunkt är enligt riksdagens förmenande så viktig, att särskilt beaktande bör givas densamma, då det gäller att utforma undervisningsplan för gymnasiet.

Å andra sidan får denna individualisering givetvis ej drivas för långt och i varje fall icke så långt, att hela undervisningsarbetet i skolan så att säga rives upp, eller så, att skolans högsta ringar eventuellt upplösas i lika många linjer som antalet lärjungar i ringen. I själva verket skulle på sådant sätt allt ordnat undervisningsarbete kunna helt och hållet omöjliggöras. Individualiseringens betydelse har framhållits av såväl skolkommissionen som de skolsakkunniga, och på båda dessa håll har man som nämnt velat främja nämnda syfte dels genom tillvalsrätten, dels genom ytterligare linjedelning på det högsta stadiet. Det förefaller riksdagen, som skulle man kunna gå ännu ett steg i sådan riktning. Ett sådant steg bör dock ej innebära, att man allt för mycket inskränker antalet ämnen, men det synes riksdagen, som om man kunde låta det individuella valet få göra sig gällande, åtminstone inom vissa gränser. Departementschefen är inne på denna tankegång, då han förordar, att studiearbetet inom de olika gymnasielinjerna skulle koncentreras kring en kärna av ämnen till begränsat antal och med så långt ske kan inre samhörighet. Men departementschefen synes här utgå ifrån att samtliga till respektive linje hörande ämnen skulle vara på förhand bestämda, och lämnar således föga utrymme åt ett längre drivet individuellt val. I sistberörda riktning uttala sig däremot de ovannämnda, av herr Möller m. fl. samt herr P. A. Hansson m. fl. väckta motionerna (I: 254 och II: 417). Där framhålles såsom det viktigaste syftet att skapa ett rörligare linjesystem: att således kring en kärna av kvalitetsämnen, som vore obligatoriska, genom lärjungarnas fria tillval söka gruppera sådana ämnen, som mera återspeglade de individuella anlagen och kunde ha betydelse för en blivande levnadsbana.

Riksdagen delar den uppfattning, som motionärerna sålunda uttalat, och vill i det följande söka något närmare angiva, hur en dylik organisation kan tänkas utformad.

Undersöker man, hur långt man kan gå i fråga om det fria tillvalet, eller, vilket innebär detsamma, huru »ämneskärnorna» böra vara beskaffade, torde svaret på denna fråga i första hand böra bestämmas av de synpunkter rörande gymnasieundervisningens allmänna läggning och mål, som i det föregående antytts. I enlighet härmed bör den fasta ämneskärnan tydligen bestå av ämnen, som giva vederbörande linje dess särskilda karaktär, men ej heller utesluta ämnen, som äro av mer personligt utvecklande och allmänbildande natur.

Vad därefter beträffar frågan om antalet obligatoriska och antalet valfria ämnen samt angående tillämpningen av valfriheten, sammanhänger denna fråga i viss mån med spörsmålet om tidpunkten för specialiseringens inträde. Men i varje fall är det tydligt, att man för att förebygga ämnesträngsel och allt för stor arbetsbelastning samt för att i allmänhet vinna den koncentration, som framhållits såsom nödvändig, måste avsevärt inskränka antalet ämnen.

Då riksdagen utgått ifrån att även treårigt gymnasium skall anordnas i den nya skolorganisationen, är det uppenbart, att någon specialisering eller differentiering ej kan äga rum tidigare än tre år före gymnasiekursens slut. För det fyraåriga gymnasiet spelar i nu berörda hänseende den första ringen i huvudsak samma roll som högsta realskolklassen för det treåriga. Frågan blir då, huruvida differentieringen bör omfatta 3 eller 2 år. Härom kunna olika meningar råda, och skäl kunna enligt riksdagens mening anföras för båda dessa åsikter.

Tänker man sig först det förra alternativet med en över tre år utbredd differentiering, kan man säga, att härför talar den uppgift, gymnasiet har, att förbereda lärjungarna för deras blivande levnadskall. Skall denna förberedelse kunna bliva så effektiv, som omständigheterna medgiva, vore det önskvärt, att den omfattade tre år. Och man skulle vidare kunna sätta i fråga det lämpliga i att låta lärjungarna efter genomgång av realskola eller däremot svarande kurs tillbringa ett år å gymnasiet, under vilket de skulle studera flera ämnen, som efter årets slut skulle nedläggas och för vilka några avslutade kurser svårligen kunde utformas. Enligt denna tankegång borde alltså reduktionen i antalet ämnen ske redan från början. Skolkommissionen har i sitt förslag begränsat ämnena till sju i gymnasiets högsta ring, och samma antal återfinner man i de skolsakkunnigas förslag till timplaner för gymnasiets två högsta ringar. För vinnande av nyss antydda syfte borde således i samtliga tre ringar studierna begränsas till detta antal.

Gäller det sedan att välja ut de ämnen, som skulle utgöra den ovannämnda kärnan och således vara obligatoriska, anknyter riksdagen i avseende härå till de allmänna synpunkter, som förut framhållits, och finner det självklart, att modersmålet ingår i såväl latin- som reallinjens ämneskärnor. Likaledes torde historien med hänsyn till dess utvecklande och uppfostrande betydelse böra tillhöra de obligatoriska ämnena, dock med väsentligt starkare betoning än nu av det i ämnet ingående momentet medborgarkunskap. Självklart är ock, att latin bör vara obligatoriskt på latinlinjen, liksom matematik på reallinjen. Det fjärde obligatoriska ämnet måste, synes det riksdagen, vara ett främmande levande språk. Härtill skulle så, enligt vad nyss sagts, komma ytterligare tre ämnen, samtliga genom fria tillval.[1])

En variation av detta alternativ, som synes hava starka skäl för sig, vore att i den obligatoriska ämneskärnan vid sidan om de tre först nämnda ämnena låta ingå tvenne främmande levande språk och således under det första året utsträcka ämnesantalet till åtta. Den minskning i ämnenas antal, som följande år måste äga rum, borde i sådant fall ske antingen genom bortväljande av det ena främmande språket eller genom uteslutande av något bland de förut frivilligt tillvalda ämnena.

---

[1]) Beträffande kristendomsämnets ställning såsom obligatoriskt undervisningsämne på gymnasiet ha kamrarna stannat i olika beslut.

Enligt det andra av de ovan angivna alternativen skulle differentieringen omfatta endast de två sista gymnasieåren. De skäl, som kunde tala härför, synas främst vara behövligheten av att den allmänbildning, som realskolan meddelar, erhölle en utökning, given på gymnasiets stadium och meddelad med tillämpning, i den mån så kan ske, av gymnasiala studiemetoder. Och ett ytterligare skäl för uppskov med differentieringen vore, att den omläggning av studiernas anordning på gymnasiet, som angivits som en förutsättning för hela nyorganisationen, kunde anses kräva en mognad i omdöme och förståndsutveckling, som i allmänhet ej kunna väntas hos lärjungar i den ålder, som normalt svarar mot de två första, respektive det första gymnasieåret. Enligt detta alternativ skulle således de två första ringarna, respektive (i treårigt gymnasium) den första ringen spänna över vederbörande linjes hela ämnesområde och alltså närmast söka tillgodose allmänbildningens krav. I näst högsta ringen åter skulle lärjungarna kunna förutsättas hava nått den mognad och allmänna utveckling, att en begynnande specialisering där vore motiverad och möjlig.

Jämväl detta alternativ torde böra utgå ifrån att ämnesantalet i de båda differentierade ringarna vore begränsat till sju. Till följd härav kunde ämneskärnorna omfatta vardera fyra ämnen: modersmålet, latin respektive matematik, historia och det andra främmande språket. De tre återstående ämnena skulle lämpligen — här såväl som i fråga om det första alternativet — tillväljas ur en grupp av närbesläktade ämnen, vilka skulle närmare bestämmas av Eders Kungl. Maj:t. Ett av dessa ämnen skulle, där sådant utan särskilda kostnader och utan olägenheter för skolans arbete i övrigt kunde ske, kunna väljas ur den andra kärngruppens ämneskrets.

Riksdagen har förut betonat nödvändigheten av att valet av ämnen ej göres helt fritt och att antalet ämneskombinationer således icke blir allt för stort. Det synes därför nödvändigt att, vilket alternativ än väljes, det uttryckligen stadgas, att tillval av ämne ej må ske, om därigenom särskild undervisning skulle komma att anordnas för ett allt för ringa antal lärjungar. Och det är vidare angeläget att förhindra, att sådana ämneskombinationer göras, som medföra, att arbetstiden för en lärjunge allt för mycket understiger den för gymnasiet genomsnittliga.

De olika alternativ, för vilka riksdagen nu angivit vissa huvuddrag, synas kunna anvisa framkomliga vägar för en omorganisation av gymnasiet i enlighet med de grundprinciper, till vilka riksdagen ansluter sig. Att giva bestämt företräde för ettdera anser riksdagen icke vara möjligt utan en omfattande och detaljerad undersökning, som näppeligen kan förväntas från riksdagens sida. Riksdagen anser sig fördenskull böra hos Eders Kungl. Maj:t hemställa om verkställande av erforderlig utredning i berörda hänseende, varefter det lärer böra ankomma på Eders Kungl. Maj:t att fastställa den ordning, som kan anses lämplig. Det är självklart, att vid en

definitiv prövning av ifrågavarande spörsmål de jämkningar må göras, som utredningen och dess resultat visat vara nödiga.

En organisation av gymnasiet i enlighet med de grunddrag, som nu i fråga om berörda alternativ anförts, skulle enligt riksdagens mening kunna giva tillräckligt utrymme åt lärjungarnas personliga önskningar och behov med tanke på deras framtida verksamhet och jämväl tillgodose individuella studieintressen, samtidigt som garantier funnes för att de allmänna krav på gymnasieundervisningens omfattning bleve fyllda, vilka med rätta kunna ställas på densamma. Av det anförda torde ock framgå, varför riksdagen ej ansett det erforderligt, att en fast nyspråklig linje anordnas på gymnasiet. Enligt såväl det ena som det andra av de av riksdagen skisserade alternativen skulle tydligen en ämneskombination kunna lätteligen göras, som upptager de tre främmande levande språken och således reellt motsvarade en nyspråklig linje.

Riksdagen vill därjämte framhålla, att den nu ifrågasatta anordningen av gymnasiet torde medgiva den från många håll förordade omläggningen av själva arbetssättet inom denna skolform, ja i själva verket för att bliva fullt effektiv kräver en dylik omläggning. I förut omnämnda motioner (I: 254 och II: 417) har pekats på vissa arbetsmetoder, som skulle kunna befordra den individualisering av studierna och det mer personliga arbetssätt, som anses nödvändiga för att gymnasieundervisningen skall kunna medföra önskat resultat. Riksdagen instämmer med motionärerna i detta hänseende och vill uttala sig för vidtagande av sådana åtgärder, som kunna befinnas ägnade att främja ifrågavarande önskemål.

I detta sammanhang vill riksdagen framställa ytterligare några erinringar i fråga om den av riksdagen beslutade organisationen.

Vad beträffar lärokurserna för de specialiserade ringarna bör erinras om att organisationsförslagets syfte ej är att åstadkomma en stegring av fordringarna eller en utökning av kurserna. Förslaget har en kvalitativ snarare än kvantitativ syftning. Men det är klart, att den starkare individualisering, som eftersträvas och som i visst hänseende också vinnes i och med den utvidgade valfriheten, kan förväntas i regeln medföra ej blott en fördjupad kunskap utan även ett större kunskapsmått.

Riksdagen anser sig ock böra betona vikten av att en förändrad anordning av gymnasiestudierna ej leder till en ökad arbetsbelastning för lärjungarna. Det torde eljest ej vara oriktigt att antaga, att det lugnare studiesätt, som den större koncentrationen innebär, skall kunna medföra gynnsamma verkningar i berörda hänseende.

Möjligen kan det befaras, att nu förordade omläggning av gymnasiet skall medföra vissa svårigheter i fråga om lärarkrafterna, främst därigenom att, trots den förordade begränsningen av valfriheten, jämförelsevis många kombinationer vid lärjungarnas ämnesval äro tänkbara. På sådant sätt skulle

det kunna bliva svårt att avväga och bestämma lärarnas tjänstgöring, och ojämnheter skulle härvid lätt kunna uppstå. Det är tydligt, att detta teoretiskt är tänkbart, men riksdagen hyser den uppfattningen, att risken i detta hänseende ej är så stor. Snarare lärer man kunna förutsätta, att ämnesvalet kommer att stabiliseras till vissa så att säga standardtyper, betingade av i det hela samma faktorer, som nu äro avgörande för abiturienternas val av levnadsbana. Att bestämmelserna om lärarpersonalens tjänstgöringsskyldighet måste undergå väsentliga förändringar, är å andra sidan självklart, och föranledes över huvud taget av den planerade omläggningen av arbetssättet på gymnasiet.

Till sist bör påpekas, att en studieanordning sådan som den nu omnämnda ej torde medföra några svårigheter för fortsatta studier. Den ökade valfrihet, som skulle medgivas, torde, som nyss nämnts, kunna förutsättas bliva utnyttjad på ett sådant sätt, att den valda ämneskombinationen kan utgöra en tillfredsställande grund för det planerade fortsatta utbildningsarbetet. Som en bestämd fördel vid studiearbete vid universitet och högskolor måste räknas den större vana vid självständigt arbete, som måste förutsättas hos ett reformerat gymnasiums lärjungar.

I fråga om rätten att vinna inträde i gymnasiet har departementschefen ej velat förorda anställandet av särskild inträdesprövning och har ej heller uttalat sig för fordran på kvalificerade betyg. I stället pekar departementschefen på en skärpning av flyttningsbestämmelserna såsom ett medel att ernå ett strängare urval bland gymnasiets lärjungar. Mot vad i berörda hänseende anförts har riksdagen intet att erinra.

Ej heller departementschefens uttalanden om undervisningsplan för gymnasiet föranleda några särskilda erinringar från riksdagens sida. Påpekas bör däremot att av herr Lindhagen (I : 242) hemställts, att riksdagen ville besluta eller hos Eders Kungl. Maj:t till övervägande förorda, att inom den nyspråkliga linjen måtte beredas någon plats 1) för spanska språket och 2) framför allt för esperanto. Under erinran att riksdagen nyss förklarat sig icke kunna biträda förslag om inrättande av särskild nyspråklig linje på gymnasiet, får riksdagen i fråga om undervisning i spanska uttala den meningen, att det givetvis vore mycket önskvärt, om detta vitt spridda och ej minst ur kommersiell synpunkt viktiga språk bleve allmännare studerat i vårt land och även kunde få någon plats på skolschemat. Så vitt riksdagen kan se, är det likväl icke möjligt att tänka sig spanskan upptagen bland skolämnena, främst på grund av den språkträngsel, som ändock hos oss är oundviklig och som därigenom än mer skulle ökas. Däremot synes det icke alldeles uteslutet, att tillvalsmetoden skulle kunna så tillämpas, att i enstaka fall ett utbyte av ett skolämne kunde få ske mot ämne, som ej tillhör läroverkets ämneskrets. Även spanskan kunde givetvis i sådant fall ifrågakomma för tillval. Beträffande förslaget om upptagande av esperanto som ordinarie läroämne måste där-

emot riksdagen ställa sig bestämt avvisande. Även om man behjärtar den tanke, som ligger bakom berörda förslag, finner sig riksdagen dock ej kunna medverka därtill, att den förutvarande ämnesträngseln ytterligare skärpes genom införande av undervisning i ett artificiellt språk.

De uttalanden, som av departementschefen gjorts beträffande förbindelsen mellan realskolan och gymnasiet, finner riksdagen riktiga.

Som ovan nämnts har i propositionen upptagits förslag om inrättande av lyceer eller lyceilinjer med sex årsklasser, och det föreslås, att statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm skulle ombildas till dylikt lyceum.

I väckt motion (I: 249) har av herr Hederstierna hemställts, att riksdagen, med avslag på Eders Kungl. Maj:ts förslag angående omorganisation av det högre skolväsendet i vad det rör upprättandet av särskilda lyceilinjer, ville, därest förslaget i övrigt vinner bifall, med beaktande av i motionen framställda synpunkter för sin del besluta, att nya elementarskolan i Stockholm bibehålles vid samma organisation som övriga Stockholmsläroverk med fyraårigt gymnasium.

Därjämte har herr Lindskog i sin motion (II: 344) hemställt bland annat, att riksdagen måtte, med avslag på Eders Kungl. Maj:ts förslag i vad det avser förändring av nuvarande organisation av gymnasierna vid de allmänna läroverken och inrättande av särskilda lyceilinjer, i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes taga de i motionen framförda synpunkterna i hithörande frågor i övervägande och för nästa års riksdag framlägga de förslag, som i anslutning till dessa synpunkter påkallas.

Enligt riksdagens mening föreligga så starka skäl för det av Eders Kungl. Maj:t framlagda förslaget i här förevarande hänseende, att riksdagen finner sig böra godkänna detsamma. Riksdagen, som alltså ej kan bifalla de av motionärerna gjorda yrkandena, skall i det följande närmare ingå på frågan om de särskilda lyceernas anordning. Vad ovan anförts i fråga om anordningen av gymnasiet bör givetvis äga tillämpning på lyceets motsvarande stadium. Riksdagen anser sig ytterligare böra framhålla, att starka skäl synas tala för att godkända avgångsbetyg från mot högsta realskoleklassen svarande stadium av lyceet, förslagsvis fjärde klassen, tillerkännes enahanda kompetensvärde, som tillkommer avlagd realexamen.

Riksdagen har slutligen att yttra sig beträffande studentexamen. Såsom framgår av ovan lämnade redogörelse, har departementschefen icke ansett tillräckligt vägande skäl förebragta vare sig för studentexamens borttagande eller för dess ersättande med en examen av helt annan karaktär och med annat mål. Och jämväl för censorsinstitutionens bibehållande tala enligt departementschefens mening starka skäl.

Däremot hava motionsvis yrkanden framställts om studentexamens avskaf-

fande. Så har i de av herr Möller m. fl. samt herr P. A. Hansson m. fl. väckta motionerna (I: 254 och II: 417) yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för studentexamens avskaffande och ersättande med en för ett individualiserat arbetssätt bättre avpassad form av kunskapskontroll. Vidare har av herr Lindhagen (I: 243) yrkats, att riksdagen ville, med anledning av propositionen om det högre skolväsendet, besluta eller hos Eders Kungl. Maj:t förorda till övervägande avskaffandet av den så kallade examen rigorosum. Och slutligen har herr Järte i väckt motion (II: 405) hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t begära utredning i syfte att förkorta gymnasialstudierna med ett år och att avskaffa den nuvarande studentexamen.

Riksdagen anser för sin del skäl tala såväl för som emot studentexamens bibehållande. Det torde ej kunna förnekas, att denna kunskapsprövning genom den kontroll på gymnasiets arbete, den innebär, uppehåller en bestämd nivå hos läroverken och således bidrager till att skapa en enhetlig kunskapstyp samt därjämte giver en garanti för en viss mognad hos abiturienterna. Och censorerna hava helt visst genom sin verksamhet upprätthållit en god förbindelse mellan högskolorna och gymnasiet och därigenom hindrat uppkomsten av en klyfta dem emellan, som eljest måst på något sätt utfyllas.

Å andra sidan har framhållits, att studentexamen i sin nuvarande form är behäftad med vissa brister. Den kan lätteligen vålla jäkt och oro i arbetet samt medföra ett tryck på den föregående undervisningen, som kan inverka skadligt. Det är ej heller uteslutet, att studentexamen kan innebära en lockelse in på den teoretiska bildningsvägen och således bidraga till skapandet av det överflöd på studenter, som allmänt konstaterats.

Riksdagen har sökt mot varandra väga de brister, som studentexamens nuvarande anordning uppvisar, och de fördelar, som bibehållandet av en kunskapsprövning av dylik art medför. Det har därvid synts riksdagen påtagligt, att fördelarna dock äro övervägande och att ett borttagande av studentexamen icke kan anbefallas, även om vissa jämkningar i avseende på examens anordning kunna vara önskvärda. Riksdagen, som således ej kan bifalla det yrkande, som gjorts i förstnämnda två motioner, liksom ej heller herr Lindhagens ovanberörda motion, har intet att erinra mot vad departementschefen i avseende på studentexamen anfört.

Den ståndpunkt, riksdagen nu intagit, innebär givetvis också, att riksdagen finner den övervakande och kontrollerande verksamhet, som för närvarande utövas av censorerna, alltjämt vara erforderlig och således böra bibehållas.

Vad till sist beträffar den av herr Järte väckta motionen, finner riksdagen — oavsett det förhållandet, att riksdagen i fråga om studentexamens avskaffande kommit till annat slut än motionären — det av honom i övrigt gjorda yr-

kandet stå i strid med riksdagens principella ståndpunkt beträffande gymnasiets allmänna mål, och anser sig därför jämväl av detta skäl ej kunna bifalla ifrågavarande motion.

VII. Staten och privatläroverken.

I det anförande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden, varmed dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet beledsagade sin hemställan om tillsättande av skolkommissionen, uttalade sig departementschefen för privatskolornas regelmässiga ombildning till stats- eller kommunala skolor. En sådan omorganisation skulle ej avse att ensidigt omskapa flickskolan efter mönstret av gosskolan, liksom den ej finge gå förödande fram över det rikare pedagogiska liv, som pulserade vid en och annan av de nuvarande privatskolorna. Inom en god läroverksorganisation borde finnas plats för försökläroverk under särskilt framstående pedagogisk ledning.

I enlighet med detta uttalande avfattade skolkommissionen sitt förslag i berörda hänseende. Kommissionen fann förhållandena nödvändiggöra en stark begränsning av de nuvarande statsunderstödda privatläroverkens antal, men ansåg det önskvärt att fortfarande äga tillgång till ett mindre antal läroanstalter, vilka genom en friare organisation skulle kunna med framgång dels tjänstgöra som försökläroverk i egentlig mening, dels även i vissa hänseenden komplettera statens undervisningsanstalter. Ett fåtal av våra bästa enskilda skolor borde därför bibehållas vid sin hittillsvarande karaktär av enskilda.

Kommissionen förutsatte, att rent privata skolor sannolikt komme att framdeles existera. Ett allmänt förbud mot bedrivande av privat undervisningsverksamhet ansåg kommissionen icke böra eller kunna ifrågasättas, men några statsförmåner borde icke tillerkännas sådana läroanstalter och ej heller kommunerna äga att ekonomiskt understödja desamma.

Det föreliggande förslaget (sid. 166—221 i statsrådsprotokollet) utgår beträffande här ifrågavarande spörsmål från synpunkter, som något avvika från skolkommissionens. Förslaget innebär ej något vidsträckt förstatligande av de privata läroanstalterna, och dessa skulle i stor utsträckning förbliva i sin nuvarande ställning till det allmänna. Endast i några få fall ifrågasätter förslaget en förändring av allmänna läroverk med samtidig indragning av enskilda högre flickskolor.

Departementschefen framhåller, att behovet av privatskolor självfallet måste avtaga i samma mån som staten eller eventuellt kommunen i tillräcklig omfattning och på ett tillfredsställande sätt beredde tillfälle till högre skolundervisning för de unga, men finner det uppenbart, att i varje fall utrymme för enskild verksamhet på den högre skolans område alltid komme

att finnas. Det vore ock naturligt och önskvärt, att staten, respektive kommunen, i ena eller andra formen understödde sådana enskilda skolor, som befunnes utöva en för det allmänna nyttig verksamhet.

Förslaget avser vidare att vid privatläroverken åstadkomma en förbättrad anknytning till folkskolan. Dessa läroverk hava för närvarande i ett stort antal fall förberedande klasser, parallella med folkskolans tre lägre klasser. De förberedande klassernas lärjungar pläga vid inträde i själva skolan hava företräde och vara befriade från inträdesprövning. Enligt förslaget skulle den hittills förefintliga begränsade möjligheten till indirekt statsunderstöd åt dessa klasser upphöra och den högre flickskolan anknyta till folkskolans tredje klass samt, i den utsträckning så kan ske, även till ett högre grundskolstadium. Den sålunda föreslagna förändringen skulle gå i verkställighet successivt med början läsåret 1928—1929.

För alla inträdessökande till statsunderstödd flickskola samt högre goss- och samskola bör, säger departementschefen, inträdesprövning anställas på sätt departementschefen föreslagit i fråga om realskolan, varvid givetvis de lärjungar, som redan tillhöra förberedande klasser, borde vinna inträde i den egentliga skolans första klass enligt hittills tillämpat förfaringssätt.

Beträffande övergång från avslutad folkskola till den högre skolan framhåller departementschefen, att förhållandena ställde sig väsentligen svårare. I fråga om flickskolor med enkla avdelningar vore det knappast välbetänkt att tvångsvis genomföra en anslutning till folkskolans sjätte klass, men vad anginge flickskolor med genomgående två eller flera avdelningar, ställde sig förhållandena annorlunda. Departementschefen förordar emellertid ej, att Eders Kungl. Maj:t skulle i samband med statsunderstöds beviljande meddela föreskrift därom, att liksom beträffande de allmänna läroverken en serie avdelningar skulle anknytas till folkskolans sjätte klass. I stället föreslås åtgärd i syfte att bereda möjlighet för skola, som anordnar en särskild realskollinje omfattande fyra klasser ovanför sexklassig folkskola, att för denna linje erhålla understöd i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som gälla för s. k. enskilda mellanskolor. Såsom villkor för dylikt understöds utgående skulle gälla, att terminsavgifternas storlek skulle fastställas av Eders Kungl. Maj:t, varvid det borde eftersträvas, att avgifternas allmänna nivå komme att ligga så nära statsläroverkens som möjligt.

Departementschefen påpekar därefter, att de högre goss- och samskolorna i regeln vore förlagda till orter med allmänt läroverk eller kommunal mellanskola. Bortsett från Lundsbergs skola, vilken genom sin uppgift och hela sin organisation intoge en särställning, gällde detta om samtliga med två undantag, Djursholms samskola och Saltsjöbadens samskola. Båda dessa skolor saknade anslutning till folkskolans både tredje och sjätte klass. I fråga om tredje folkskoleklassen kunde anslutning vinnas på samma väg, som tänkts anlitad för flickskolornas del, och departementschefen hade icke kunnat underlåta att söka uppnå en anslutning med sjätte folkskoleklassen

även för dessa läroanstalters vidkommande. Departementschefen hade härvid tänkt sig en liknande anordning, som föreslagits i fråga om flickskolorna. Då de nämnda skolorna i verkligheten vore upprättade av och ägdes av vederbörande kommuner, kunde här förevarande önskemål tillgodoses under den formen, att kommunen upprättade en kommunal mellanskola, varvid samskolans realskolstadium kunde och borde i motsvarande grad begränsas. Skulle vederbörande icke finna skäl medverka till denna anordning, kunde kravet på sexårig grundskola tillgodoses under enahanda former, som förordats i fråga om vissa flickskolor, alltså genom understödjande av en serie parallellavdelningar i likhet med vad som gällde i fråga om enskilda mellanskolor.

Beträffande de förberedande klasserna gäller för närvarande bestämmelsen i kungörelse den 18 juni 1925 (nr 326) om ändring i vissa delar av kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. Ifrågavarande bestämmelse bleve, säger departementschefen, överflödig, i den mån de förberedande klasserna försvunne. Under övergångstiden borde densamma fortfarande gälla i förut angiven utsträckning.

I fråga om lärarpersonalens rättsliga ställning erinrar departementschefen, att för närvarande inga bestämmelser funnes, som regelbunde rättsförhållandet mellan nämnda lärarpersonal och vederbörande skolas målsmän, men att frågan vid olika tillfällen varit föremål för uttalanden i samband med diskussionen om skolkommissionens förslag liksom i annat sammanhang. Departementschefen betecknar det som en brist, att hittills inga åtgärder vidtagits för beredande åt den jämförelsevis talrika lärarkåren vid privatläroverken av en ställning, som kunde i rättsligt hänseende anses vara tryggad. Departementschefen vore ej i tillfälle att i detta sammanhang framlägga något förslag, som kunde ligga till grund för en slutlig prövning av spörsmålet, men hade för avsikt att så snart ske kunde återupptaga frågan till granskning samt söka åstadkomma en lösning, som kunde i möjlig mån anses tillfredsställande. De åtgärder, som skulle kunna anses erforderliga i detta hänseende, kunde sannolikt vidtagas i samband med fördelningen av statsunderstöd.

Slutligen påpekar departementschefen, att den om- och nyorganisation av läroverk, som borde äga rum på åtskilliga orter, i vissa fall med nödvändighet torde föranleda jämkningar i avseende på privatläroverkens antal. Så torde det komma att visa sig, att på vissa orter, där nuvarande gossrealskola borde omorganiseras till en samrealskola, denna åtgärd måste förutses komma att medföra så stark minskning i antalet lärjungar vid ortens högre flickskola, att ett fortsatt upprätthållande av denna senare ej kunde anses skäligt. I sådant fall hade departementschefen förutsatt, att flick-

skolan skulle jämsides med samrealskolans organiserande successivt avvecklas.

En dylik avveckling medförde, fortfar departementschefen, uppenbarligen vissa svårigheter, därigenom att lärarpersonalen måste undan för undan entledigas. Det syntes under sådana förhållanden klart, att då lärarinnor genom direkta åtgärder från statens sida ginge miste om anställning, staten också måste se till huruvida och på vad sätt dessa lärarinnors intressen skulle kunna tillgodoses genom åtgöranden från det allmännas sida.

Departementschefen erinrar härvid om att alldeles samma spörsmål tidigare varit föremål för statsmakternas överväganden, nämligen då genom 1904 års riksdags beslut om upprättande av statssamskolor ett antal högre flickskolor tvungos att avveckla och försvinna. På förslag av Eders Kungl. Maj:t beslöt sedermera, påpekar departementschefen, 1907 års riksdag anvisa understöd åt vissa lärarinnor, som genom dylika indragningar komme att förlora sin anställning. Vid berörda tillfälle hade man icke funnit sig kunna vidtaga några direkta åtgärder för tillgodoseende av de ifrågavarande lärarinnornas intressen förutom beträffande dem, som nått högre ålder. Förhållandena i detta hänseende syntes departementschefen beklagligen föga gynnsammare nu. Att överflytta lärarinnor till de tjänster, som skulle komma att inrättas vid nyorganiserade samrealskolor, kunde knappast låta sig göra, men det syntes rätt och billigt, att i den mån så kunde ske, vid besättandet av ordinarie ämneslärarinnetjänst, till vilken flickskollärarinna anmält sig som sökande, hänsyn toges till det förhållandet, att sökanden tillhörde nu ifrågavarande kategori av lärarinnor. Och beträffande lärarinna, som avlagt för ordinarie adjunktsbefattning stadgade akademiska kunskapsprov men ej genomgått provår, borde hennes föregående tjänstgöring kunna i väsentlig mån kompensera denna brist.

Det särskilda hänsynstagande av olika slag, som sålunda borde iakttagas beträffande lärarinnorna, borde enligt departementschefens mening gälla endast dem, som vid början av gossrealskolans ombildning till samrealskola under mer än 5 år innehaft fast anställning vid statsunderstödd enskild läroanstalt.

Beträffande de äldre ämneslärarinnorna åter föreslår departementschefen samma åtgärd, som tidigare tillgripits, och han räknar till denna kategori de ämneslärarinnor, som vid nyssnämnda tidpunkt uppnått en ålder av 50 år och före den 1 mars 1927 vunnit anställning med full tjänstgöring vid skolan.

Förslaget innebär, att till sist berörda lärarinnor skulle utgå ett årligt understöd, motsvarande två tredjedelar av den avlöning — tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg inberäknade — som vederbörande i enlighet med gällande bestämmelser uppbar vid tiden för anställningens upphörande. Därjämte skulle sådan lärarinna tillförsäkras rätt att vid fyllda 60 år — d. v. s. vid inträdet i den för henne stadgade pensionsåldern — komma i

åtnjutande av pension med samma belopp, som skulle tillkommit henne, därest hon oavbrutet tjänstgjort intill tiden för pensioneringen.

Till sist betonar departementschefen, att i de fall, där på grund av den nu ifrågasatta omläggningen en begränsning kunde komma att inträda i vissa statsunderstödda privatläroverks verksamhetsfält, det vore angeläget att tillse att eventuellt nödvändiga inskränkningar i statens understödsverksamhet försigginge under så mjuka former som möjligt. Det vore departementschefens avsikt att uppmärksamt pröva alla hithörande förhållanden i syfte att övergången måtte försiggå under största möjliga hänsynstagande till berättigade enskilda intressen.

Såsom framgår av vad i det föregående anförts, har riksdagen, i likhet med Eders Kungl. Maj:ts förslag, icke ansett ett förstatligande av den privata flickskolan böra äga rum. Detsamma gäller även övriga enskilda läroanstalter. Riksdagen ansluter sig under sådana omständigheter i det hela till de synpunkter i fråga om privatläroverkens ställning för framtiden, som av departementschefen uttalats. I enlighet härmed skulle nämnda läroverk i väsentlig omfattning fortfarande äga bestånd samt åtnjuta understöd av staten efter i stort sett samma grunder som hittills. Dock bör, såsom tidigare antytts, det såsom villkor för statsbidrag till enskild mellanskola och högre flickskola nu stadgade lärjungeantalet höjas till minst 40.

Det är emellertid tydligt, att — såsom departementschefen framhåller — i samma mån som staten eller eventuellt kommunen i tillräcklig omfattning och på ett tillfredsställande sätt bereder tillfälle till högre skolundervisning, behovet av privatskolor måste avtaga. Alldeles särskilt gäller detta den ojämförligt talrikaste gruppen bland privatläroverken, de högre flickskolorna. Riksdagen har, såsom av det föregående framgår, beslutat avlåta en skrivelse till Eders Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till inrättandet av kommunala flickskolor. Därest beslut i sådant hänseende blir fattat, är det enligt riksdagens mening att förvänta, att de nuvarande privata flickskolorna i åtskilliga fall komma att ombildas till kommunala. Såsom riksdagen redan haft tillfälle framhålla, skulle på detta sätt frågan om den särskilda högre flickundervisningen vinna en god lösning, förmånlig för såväl lärjungarna som lärarpersonalen. Ej minst fördelaktig skulle enligt riksdagens mening en sådan utveckling vara därutinnan, att det härigenom med all sannolikhet skulle visa sig lättare att i större omfattning bevara den särskilda bildningstyp, som den nuvarande högre flickskolan företräder.

I en av herr Lindhagen väckt motion (I: 244), har hemställts, att, med anledning av propositionen om det högre skolväsendet, riksdagen, oavsett förväntade provisoriska beslut i ämnet, ville anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte, bland annat, ytterligare överväga en definitiv lösning av rätten för flickor att få tillgång till allmänna högre skolor på samma villkor som gossar samt för ändamålet taga under definitivt bedömande de

privata flickskolornas förstatligande och den åttaklassiga flickskolans lämplighet. Riksdagen, som i annat sammanhang berört den förstnämnda frågan, finner sig med hänsyn till vad nu anförts angående den kommunala flickskolan sakna anledning att bifalla vad motionären beträffande den senare frågan hemställt.

Vad beträffar de förberedande klassernas ställning samt därmed sammanhängande spörsmål om privatläroverkens anknytning till folkskolan får riksdagen anföra följande. Eders Kungl. Maj:t har föreslagit borttagandet av den rätt, som enligt nu gällande bestämmelser tillkommer lärarinna vid statsunderstödd enskild läroanstalt att förlägga viss del av sin tjänstgöring till de förberedande klasserna. Riksdagen har i detta avseende intet att erinra. Däremot anser riksdagen, att nu gällande rätt i fråga om tjänstgöring i övningsämnen bör i någon utsträckning bibehållas. Särskilt för smärre flickskolor torde det nämligen kunna vara av betydelse, att denna möjlighet är bevarad.

Däremot torde de nu gällande bestämmelserna om ifrågavarande lärarinnors tjänstgöring i annat hänseende erfordra viss jämkning. Detta förhållande är förorsakat av det beslut i fråga om de allmänna läroverkens ställning till folkskolan, som riksdagen förut fattat och som avser dessa läroverks partiella anknytning till folkskolans fjärde klass. Riksdagen anser det med hänsyn till detta beslut nödvändigt, att jämväl de statsunderstödda enskilda läroanstalter, om vilka det i detta sammanhang kan vara fråga, eller de högre flickskolorna samt de högre goss- och samskolorna, böra framdeles anknyta till folkskolans fjärde klass, i den mån ej anknytning till högre folkskoleklass betingas av skolans organisation. För de högre flickskolorna innebär detta, att deras elementarskolstadium blir nedifrån avkortat med en klass och att lärarinnornas tjänstgöring skall vara förlagd till detta stadium. I fråga om bestämmelsen rörande rätt för lärarinna att förlägga viss del av tjänstgöringen till de förberedande klasserna har Eders Kungl. Maj:t föreslagit en övergångstid, som skulle utgå med läsåret 1929—1930. Riksdagen bifaller detta förslag. Vad beträffar avvecklingen av lärartjänstgöringen i den nuvarande lägsta elementarskoleklassen, torde denna normalt böra ske i omedelbar följd med upphörandet av nyssnämnda, de förberedande klasserna avseende rätt, och skulle således äga rum efter läsåret 1930—1931. För den händelse emellertid detta icke kan genomföras utan avskedande av lärare, som före den 1 mars 1927 varit anställd med full tjänstgöring vid skolan i fråga, synes Eders Kungl. Maj:t böra äga rätt att medgiva utsträckning av avvecklingstiden, dock högst till utgången av läsåret 1934—1935. Det torde böra ankomma på Eders Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser, som äro erforderliga i nu omförmälda hänseenden.

Beträffande inträdet i flickskola samt högre goss- och samskola har departementschefen anfört, att prövning borde anställas med samtliga inträdessökande samt att vad som anförts i fråga om inträdesprövning till realskolan borde gälla även beträffande nyssberörda läroanstalter. Motionsvis (I: 246)

har av herr Lindhagen hemställts, att riksdagen — med anledning av propositionen om det högre skolväsendet och därest propositionens konsekvens, ett faktiskt förbud för subvenerat privatläroverk att inrätta en förberedande småskola, ej göres gällande — ville uttala sig för och hos Eders Kungl. Maj:t förorda, att inträde i privatläroverks lägsta klass skall tillstädjas såväl elev, som genomgått folkskolans tre lägsta klasser, som ock elev från läroverkets egen förberedande treklassiga skola utan särskild prövning i någotdera fallet eller, om detta ej bifalles, att prövning i båda fallen må ske endast i modersmålet och matematik. Angående denna fråga får riksdagen hänvisa till vad riksdagen förut anfört om inträde i realskolan. Vad där förordats bör enligt riksdagens mening gälla även beträffande de statsunderstödda privatläroverken.

Det föreliggande förslaget upptager jämväl en anordning beträffande privatskolor med genomgående två eller flera avdelningar, innebärande, att till högre flickskola samt högre goss- och samskola, som anordnar en till folkskolans sjätte klass ansluten realskolelinje med minst fyra årsklasser, må från och med läsåret 1928—1929 efter Eders Kungl. Maj:ts beprövande utgå ett årligt statsbidrag av 1,200 kronor för årsklass under de villkor och bestämmelser i övrigt, som äro meddelade rörande den i anslaget till privatläroverk ingående anslagsposten till enskilda mellanskolor samt enligt de närmare föreskrifter, som av Eders Kungl. Maj:t meddelas. Motionsvis har av fröken Hesselgren hemställts (I: 252, med vilken den av herr Almquist m. fl. i andra kammaren väckta motionen nr 399 överensstämmer i fråga om syftet), att sålunda föreslaget anslag måtte utgå för linje av såväl flickskol- som realskoltyp.

Vid den detaljgranskning av de olika läroanstalternas organisation, som riksdagen verkställt, har det visat sig, att något behov av dylik linje icke föreligger. Vid sådant förhållande saknar riksdagen anledning att bifalla Eders Kungl. Maj:ts förslag i detta hänseende.

Angående lärarpersonalens vid privatläroverken rättsliga ställning har departementschefen gjort vissa uttalanden. Frågan har därjämte upptagits till behandling i en av herr Lindhagen väckt motion (I: 247), däri hemställes, att riksdagen, i anledning av propositionen om det högre skolväsendet, ville anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte överväga, huruvida och i vad mån såsom ytterligare villkor för åtnjutande av statsanslaget till privatläroverken må uppställas betingelser till tryggande av lärarpersonalens rättsliga ställning.

Riksdagen, som finner denna fråga vara av betydelse, vill starkt understryka behovet av åtgärder i den riktning, som av departementschefen antytts. Enligt riksdagens mening vore det därjämte önskvärt, att bestämmelse bleve utfärdad i den riktningen, att ämneslärarinnebefattning vid högre flickskola ej måtte tillsättas, utan att befattningen förut kungjorts till ansökan ledig, samt att prövning av de sökandes behörighet därefter företoges av skolöverstyrelsen på sådant sätt som nu är stadgat i fråga om tillsättning av lärartjänst vid folkhögskola. Det bör erinras om att den

kommunala flickskolans organisationsform skulle beträffande lärarpersonalens rättsliga ställning medföra den stadga och säkerhet, som är önskvärd.

Ett genomförande av den organisation, som föreslås i Eders Kungl. Maj:ts proposition, skulle, såsom departementschefen påpekar, i vissa fall föranleda jämkningar i avseende på privatläroverkens antal. Än mera torde detta bliva fallet på grund av den av riksdagen beslutade utvidgningen av kvinnliga lärjungars rätt till inträde i allmänt läroverk. Det kan nämligen förutses, att flickor tämligen talrikt komma att söka inträde i statens realskolor, varigenom i ett eller annat fall en så avsevärd minskning i antalet lärjungar i ortens flickskola kommer att göra sig gällande, att denna skola svårligen kan upprätthållas. En följd härav torde bliva, att för ett större eller mindre antal ämneslärarinnor svårighet uppstår att erhålla ny anställning. Departementschefen har därför till övervägande upptagit frågan, på vad sätt dessa lärarinnors intressen skulle kunna tillgodoses genom åtgöranden från det allmännas sida. De åtgärder, som enligt departementschefens mening skulle kunna vidtagas, hava emellertid rent positiv innebörd endast i avseende på de lärarinnor, som vid ombildningens början uppnått en ålder av 50 år och före den 1 mars 1927 vunnit anställning med full tjänstgöring vid skolan.

Det föreliggande förslaget har i detta hänseende ansetts böra vidgas till förmån även för andra lärarinnor. Så har i en av fröken Hesselgren väckt motion (I: 252), med vilken i avseende på syftet den av herr Almquist m. fl. väckta motionen (II: 399) överensstämmer, hemställts, bland annat, att samma bestämmelser skola gälla i fråga om lärarinnor vid privat läroverk, vilka på grund av här föreslagna omorganisation måste avveckla, som i fråga om lärare vid kommunal mellanskola, som ombildas till statsläroverk. Motionären åsyftar här det av Eders Kungl. Maj:t framlagda förslaget, att ordinarie lärare vid dylik kommunal mellanskola skulle successivt som adjunkter respektive ämneslärarinnor överflyttas till statsläroverket med rätt att åtnjuta vissa närmare angivna avlöningsförmåner.

Riksdagen anser, att särskilda anordningar utöver vad departementschefen ifrågasatt böra vidtagas för att lindra verkningarna för vederbörande lärarinnor av flickskolors indragning. Det är obestridligt, att dessa befattningshavare fyllt en uppgift, som ur det allmännas synpunkt är lika samhällsnyttig och nödvändig, som om de formellt varit statstjänare, och det bör enligt riksdagens åsikt ej få förekomma, att de, då deras verksamhet såsom en följd av statsmakternas beslut bringas att upphöra, försättas i en situation, som innebär förlusten av försörjningsmöjligheter.

Att på sätt yrkats i nyssnämnda motion utan vidare överflytta de ledigblivande lärarinnorna i statstjänst är uppenbarligen ej möjligt, i första hand därför att någon ombildning av högre flickskola på samma sätt, som föreslagits beträffande ett antal kommunala mellanskolor, ju ej ifrågasatts.

Riksdagen anser sig alltså ej kunna bifalla motionärens nu berörda hemställan.

Det återstår då för riksdagen att söka angiva de åtgärder, vilka enligt riksdagens mening kunna vara tänkbara och lämpliga. Riksdagen har då närmast haft sin tanke riktad på det tidigare omnämnda förslaget om upprättande av kommunala flickskolor. I de fall, då en enskild flickskola i händelse av bifall till nämnda förslag skulle ombildas till kommunal, böra, synes det riksdagen, de lärarinnor med full tjänstgöring vid den egentliga flickskolan, vilka innehava vederbörlig kompetens, till det antal, som i varje fall är erforderligt, förklaras såsom ordinarie lärarinnor vid den kommunala flickskolan. Riksdagen vill erinra om att ett dylikt tillvägagångssätt kan tillämpas och i många fall tillämpats vid ombildning av högre folkskola till kommunal mellanskola. Det synes riksdagen, som om föreskrift i nu förevarande hänseende skulle kunna lämnas av Eders Kungl. Maj:t vid beviljande av understöd åt kommunal flickskola eller måhända erhålla plats i den stadga för dylika flickskolor, som torde bliva erforderlig, om skolorna komma till stånd.

Vad därefter beträffar de lärarinnor, som ej genom nu nämnda åtgärd skulle bliva placerade, kunde ett annat förfarande vara möjligt. Riksdagen erinrar först därom, att enligt det av riksdagen biträdda organisationsförslaget ett stort antal statliga samskolor — fristående eller i högre allmänt läroverk ingående — skulle komma till stånd, samt att ett betydligt antal ämneslärarinnetjänster där skulle finnas. Riksdagen tänker sig då, att de flickskolelärarinnor med vederbörlig kompetens till dylika ämneslärarinnetjänster, som på grund av högre flickskolas nedläggande eller genom en av omorganisation förorsakad inskränkning i sådan skolas verksamhet bliva entledigade från sina befattningar och som önska ifrågakomma till ämneslärarinnetjänst, skulle hava att därom göra anmälan hos skolöverstyrelsen. Då dylik tjänst skulle tillsättas, borde överstyrelsen undersöka, huruvida bland de sålunda anmälda funnes någon, som prövades lämplig för tjänsten. Vore detta fallet, skulle överstyrelsen äga att tillsätta densamma utan dess ledigförklarande. Givetvis borde denna tillsättningsprocedur avse endast lärarinnor, som före den 1 mars 1927 vunnit anställning med full tjänstgöring vid flickskola och som vid tiden för entledigandet från sin befattning under minst 5 år innehaft dylik anställning vid statsunderstödd enskild läroanstalt. Därjämte borde förfarandet tillämpas under begränsad övergångstid, exempelvis 10 år, räknat från början av den föreslagna omorganisationens genomförande. Riksdagen tänker sig, att bestämmelser i nu angiven riktning kunde av Eders Kungl. Maj:t utfärdas, eventuellt i samband med utfärdande av behövlig ny läroverksstadga.

Det synes sannolikt, att genom nu nämnda åtgärder de allra flesta lärarinnor, som böra räknas till nu ifrågavarande kategori, skola kunna efter hand åter erhålla anställning. Då det emellertid möter stora svårigheter att

med visshet i förväg beräkna dessa förhållanden, måste riksdagen utgå ifrån den möjligheten, att vissa bland dessa lärarinnor det oaktat skulle kunna komma att bli utan anställning, vare sig ordinarie eller extra ordinarie. För sådant fall anser sig riksdagen kunna förutsätta, att Eders Kungl. Maj:t ej underlåter att för riksdagen framlägga förslag i syfte att bereda ifrågavarande lärarinnor en skälig bärgning, intill dess de erhålla anställning vid statsläroverk eller därmed jämförbar läroanstalt.

Vad av Eders Kungl. Maj:t föreslagits i fråga om de lärarinnor, som uppnått en ålder av 50 år, har icke givit riksdagen anledning till erinran.

I detta sammanhang vill riksdagen beröra ett par spörsmål, som funnit uttryck i den av fröken Hesselgren väckta motionen (I: 252).

Motionären har påpekat ett uttalande av departementschefen (sid. 215 i statsrådsprotokollet), som syntes motionären innebära, att de privatläroverk, som icke tidigare i enlighet med ett i propositionen uttalat önskemål frivilligt sökte anknytning till folkskolans sjätte klass, skulle i samband med en förestående lönereglering tvingas att nedlägga sina med folkskolan parallella klasser. Enligt riksdagens mening kan ifrågavarande uttalande icke fattas så, som om någon ändring i de för privatläroverken gällande huvudgrunderna för statsunderstöd härmed vore åsyftad.

I berörda motion har vidare påpekats, att en oklarhet funnes i det av Eders Kungl. Maj:t framlagda förslaget om understöd åt ämneslärarinnor, som på grund av gossrealskolas ombildning till samrealskola ginge förlustiga sin anställning och som fyllt 50 år samt vunnit sådan anställning vid skolan före den 1 mars 1927. Detta skulle, säger motionären, kunna tolkas så, att lärarinnan måste hava varit anställd vid just den skola, som föresloges till avveckling, den 1 mars 1927.

Enligt riksdagens mening skulle den i Eders Kungl. Maj:ts proposition använda formuleringen hava täckt de fall, som motionären avsett. Då emellertid riksdagen beslutat längre gående åtgärder i fråga om kvinnliga lärjungars mottagande vid statsläroverk än de av Eders Kungl. Maj:t föreslagna och möjlighet därigenom uppstått av ytterligare skolnedläggningar, har riksdagen åt ifrågavarande bestämmelse givit sådan avfattning, att den av motionären befarade tolkningen undgås.

I en av herr Lindhagen väckt motion (I: 248) har jämväl upptagits frågan om understöd åt de lärarinnor, som bestrida undervisningen i de vid åtskilliga privatläroverk förefintliga förberedande klasserna och som genom dessa klassers indragning skulle bliva utan anställning. Motionären hemställer, att riksdagen, med anledning av propositionen om det högre skolväsendet, ville hos Eders Kungl. Maj:t anhålla om övervägande, i vad mån de lärarinnor vid privatläroverkens småbarnsklasser, vilka genom indragandet av offentligt stöd för dessa klasser råka i ekonomiska svårigheter, må genom överflyttning till folkskolan eller annorledes kunna bibehållas vid ett skäligt livsuppehälle.

Riksdagen finner den av motionären berörda frågan synnerligen beaktansvärd och vill i anledning av det i motionen framställda yrkandet starkt betona, det riksdagen förutsätter, att vederbörande kommuner låta sig angeläget vara att, i den mån så är möjligt, bereda ifrågavarande lärarinnor anställning vid kommunens folkskoleväsen.

I samband härmed vill riksdagen framhålla, att därest jämväl lärarinnor i övningsämnen vid statsunderstödda flickskolor, vilkas tjänstgöring haft sådan omfattning, att den kan sägas hava utgjort vederbörandes väsentliga sysselsättning, på grund av omorganisationen bliva utan anställning, det torde kunna förväntas, att Eders Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag till åtgärder för skäligt tillgodoseende av berörda lärarinnors intressen.

Motionsvis har vidare upptagits en fråga av betydelse för lärarpersonalen vid de kommunala och enskilda läroanstalter, som här äro föremål för övervägande. I ovan nämnda av fröken Hesselgren väckta motion (I: 252, med vilken den av herr Almquist m. fl. i andra kammaren väckta motionen nr 399 i avseende på syftet överensstämmer) har motionären anfört, att lärare, som övergå i statstjänst, vare sig de förut varit anställda vid kommunal mellanskola eller vid privatläroverk, borde tillförsäkras rätt att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig sin föregående tjänstgöring vid dessa skolor.

Vid övervägande av denna fråga har riksdagen, som i det följande får anledning att uttala sig om hithörande förhållanden i vad de avse lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolorna, funnit vad i motionen i berörda hänseende anförts beträffande de vid privatläroverk anställda, inrymma åtskilligt av berättigande. Då det emellertid ej är möjligt för riksdagen att i detta sammanhang överblicka konsekvenserna av ett bifall till motionärens yrkande, får riksdagen nu inskränka sig till att i anledning av berörda motion i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte efter vederbörlig utredning förelägga riksdagen förslag i det i motionen avsedda syftet.

Slutligen har riksdagen att omnämna en av herr Lindhagen väckt motion (I: 245), däri hemställes att riksdagen, med anledning av propositionen om det högre skolväsendet, ville anhålla, att Eders Kungl. Maj:t måtte för de statsunderstödda privatläroverken överväga såsom villkor för subventionen ett fastställande i lämplig omfattning av enhetliga lärokurser, timplaner och läroböcker.

Riksdagen finner vad motionären anfört vara i vissa avseenden beaktansvärt. Emellertid torde böra erinras om att vad beträffar det övervägande flertalet privatläroverk, de högre flickskolorna, enhetlighet i avseende på lärokurser under senare år blivit allt mer framträdande, beroende på den s. k. normalskolekompetensrätten, vars förvärvande är av stor vikt för flickskolorna. Det är givet, att den överensstämmelse i fråga om lärokurser, som sålunda nåtts, måste i stor omfattning verka i samma riktning beträffande skolornas timplaner. Den brist på överensstämmelse, som är till finnan-

des i nu nämnda avseenden, torde framför allt gälla de främmande levande språken och föranledas av den valfrihet främst i fråga om det andra språket, som är medgiven inom normalskolekompetensens ram. Vad beträffar läroböckerna, torde ej blott svårigheter utan även olägenheter föreligga att föreskriva uniformitet i detta hänseende — vid privatläroverken lika väl som vid statens läroverk. Det synes riksdagen, som skulle de av motionären framhållna önskemålen i sistberörda hänseende bäst kunna nås genom erforderligt övervakande från vederbörande tillsynsmyndighet, som i samband med denna myndighet åliggande inspektion torde kunna och böra vidtaga nödiga åtgärder.

VIII. Lärarkompetensen m. m.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet framhåller departementschefen i förevarande kapitel (sid. 222—225), att han icke funnit det behövligt eller lämpligt att upptaga frågan om lärarkompetensen till prövning, bland annat därför att beslut av riksdagen ej vore erforderligt för hithörande angelägenheters ordnande.

De kompetensbestämmelser, som för närvarande vore föreskrivna beträffande ordinarie lärarpersonal vid de allmänna läroverken, borde således, anser departementschefen, tillsvidare bibehållas oförändrade. Samma bestämmelser borde tillämpas i fråga om lärarpersonalen vid de läroverk, som föresloges skola nyinrättas eller ombildas, således också i fråga om de från kommunala mellanskolor ombildade samrealskolorna.

Ej heller för den kommunala mellanskolan vore några ändringar i behörighetsvillkoren påkallade.

Departementschefen har emellertid särskilt berört en kompetensfråga, nämligen beträffande lärarpersonalen vid de nyssberörda kommunala mellanskolor, som föresloges till övertagande av staten. Då kompetensfordringarna för ämneslärarbefattning vid mellanskola delvis vore mindre omfattande än för adjunktstjänst vid allmänt läroverk, vore åtskilliga bland lärarna vid de nu till förstatligande föreslagna mellanskolorna i saknad av formell adjunktskompetens.

Frågan vore nu, säger departementschefen, huruvida man skulle bortse från den bristande formella kompetensen hos sistnämnda lärare vid den nu påtänkta övergången. Med hänsyn till dessa lärares ställning vid den kommunala mellanskolan syntes det departementschefen rimligt, att då staten nu övertoge skolorna, staten jämväl successivt övertoge alla de vid skolorna den 1 mars 1927 anställda ordinarie lärarna, oavsett om de ägde formell kompetens till adjunktsbefattning vid allmänt läroverk eller icke. Däremot anser departementschefen, att tillräckligt starka skäl ej kunde anföras för att ordinarie ämneslärare, som saknade berörda kompetens men det oaktat erhölle ordinarie anställning vid samrealskola, även finge den avlöning, som medföljde sådan anställning. Ifrågavarande lärare borde enligt departements-

chefens mening efter sin övergång i statstjänst bibehållas vid de avlöningsförmåner, de ägt uppbära vid den kommunala mellanskolan, dock med iakttagande av att den stadgade förmånen av fri bostad och bränsle eller ersättning därför skulle fortfarande tillhandahållas av vederbörande kommun, så länge den överflyttade läraren kvarstode vid samrealskolan. Åtagande i detta hänseende borde uppställas bland villkoren för statens övertagande av respektive skolor.

Liknande gällde ämneslärarinnorna vid de från mellanskolor ombildade samrealskolorna. Bostad och bränsle eller ersättning därför borde under deras återstående tjänstetid vid samrealskolan utgå till dem från vederbörande kommun.

Beträffande rätt att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna föregående ordinarie tjänstgöring vid kommunal mellanskola erinrar departementschefen om de i sådant hänseende nu gällande bestämmelser och påpekar, att dessa bestämmelser givetvis vore utan vidare tillämpliga på de adjunktskompetenta lärare, som överginge till de nya samrealskolorna. Någon motsvarande bestämmelse för de icke adjunktskompetenta lärare, som vid ombildningen överflyttades till läroverket, vore ej erforderlig, enär de enligt förslaget skulle bibehållas vid de avlöningsförmåner, som enligt gällande bestämmelser skulle tillkommit dem, därest de kvarstått i tjänst vid kommunal mellanskola.

Ytterligare har departementschefen yttrat sig om nu ifrågavarande lärares pensionsförhållanden och därvid hänvisat till ett uttalande av skolkommissionen angående detta spörsmål. Lämpligast vore, säger departementschefen härom, att ifrågavarande lärares pensionsfråga ordnades så, att de jämväl efter övergången i statstjänst beträffande såväl egen pensionering som familjepensionering kvarstode i statens pensionsanstalt.

Till sist erinrar departementschefen om övningslärarna vid de kommunala mellanskolorna, vilka enligt gällande bestämmelser vore anställda med viss uppsägningstid och alltså intoge en annan ställning än ämneslärarna. I fråga om de med ordinarie lärare jämförliga lärare i övningsämnen, vilkas tjänstgöring haft sådan omfattning, att den kunde sägas utgöra vederbörandes väsentliga sysselsättning och vilka vunnit dylik anställning vid den kommunala mellanskolan före den 1 mars 1927, syntes det rimligt, att man i anslutning till vad departementschefen utvecklat beträffande de ordinarie ämneslärarna sökte i möjligaste mån bereda dem anställning vid samrealskolan.

Såsom framgår av departementschefens uttalande, förutsätter det föreliggande förslaget ej några förändringar i de kompetensbestämmelser, som för närvarande gälla i fråga om lärarpersonalen vid statens allmänna läroverk eller de kommunala mellanskolorna. De frågor, som av departementschefen

beröras i förevarande kapitel, äro således betingade av de förhållanden, som orsakas av ombildningen av vissa kommunala mellanskolor till statslläroverk. Vad departementschefen i sådant hänseende föreslagit har ej lämnat riksdagen anledning till erinran.

Departementschefen har i statsrådsprotokollet lämnat vissa uppgifter beträffande kompetensen hos de ordinarie ämneslärare vid kommunala mellanskolor, vilka i samband med mellanskolornas förstatligande skulle övertagas av staten. Då enligt riksdagens ovan angivna beslut ett betydligt större antal kommunala mellanskolor kommer att förstatligas, har riksdagen ansett det vara lämpligt att meddela uppgifter av nyssnämnda slag beträffande de 54 mellanskolor, som nu successivt skola övertagas av staten. Vid dessa skolor äro för närvarande anställda tillhopa 244 ordinarie ämneslärare, bland vilka 93 innehava adjunktskompetens, d. v. s. avlagt akademisk examen och genomgått provår, 57 genomgått högre lärarinneseminarium och således äga kompetens till ämneslärarinnebefattning vid statens samskolor samt 94 på grund av beslut av Eders Kungl. Maj:t äga behörighet till ordinarie lärarbefattning vid kommunal mellanskola. Bland de till sistnämnda kategori hörande hava 45 avlagt stadgad akademisk examen men brista i fråga om adjunktskompetens genom avsaknad av provår.

Det torde i detta sammanhang böra erinras därom, att riksdagen tidigare beslutat, att inga särskilda kostnader skulle åläggas respektive kommuner genom upprättandet av samrealskolor. Den här föreslagna skyldigheten för kommun, vars kommunala mellanskola ombildats till samrealskola, att i vissa fall fortfarande tillhandahålla lärare (respektive lärarinna) bostad och bränsle eller ersättning därför utgör en mindre och tillfällig avvikelse från nyssnämnda ståndpunkt, då det här gäller endast ett övergångsförhållande och skyldigheten varar blott så länge den överflyttade läraren kvarstår vid samrealskolan. Riksdagen hyser för den skull inga betänkligheter att biträda förslaget.

Det har inom riksdagen rått någon tvekan, huruvida de i propositionen angivna bestämmelserna angående lärares rätt till ålderstillägg vid övergång från kommunal mellanskola, som ombildas till samrealskola, ävensom vid statsövertagande av kommunalt gymnasium komma att i alla tänkbara fall verka fullt tillfredsställande. Hithörande frågor hava även berörts i den förut omnämnda, av fröken Hesselgren väckta motionen (I : 252), med vilken den av herr Almquist m. fl. väckta motionen (II : 399) överensstämmer i avseende på syftet. Riksdagen förutsätter, att, därest i tillämpningen ojämnheter skulle framträda, dessa varda genom framställning till en kommande riksdag vederbörligen rättade samt att därjämte eventuellt behövliga supplerande bestämmelser bliva för riksdagen föreslagna.

I fråga om det av Eders Kungl. Maj:t framlagda förslaget rörande här berörda lärares pensionering, mot vilket riksdagen som antytt ej har något att erinra, vill riksdagen påpeka, att det torde böra ankomma på Eders

Kungl. Maj:t att, i den mån så kan bliva erforderligt, utfärda bestämmelser dels om pensionsavgifter för här avsedda lärare, dels ock om pensionsunderlag för dem.

IX. Statsläroverkens ekonomiska förhållanden.

Departementschefen erinrar till en början, att skolkommissionen i sitt principbetänkande framlagt ett med hänsyn till såväl de ekonomiska konsekvenserna som den faktiska innebörden vittgående förslag till omläggning av de allmänna läroverkens ekonomiska förhållanden; och lämnar departementschefen å sid. 226—228 i statsrådsprotokollet en kortfattad redogörelse för detta förslag.

Med hänsyn till innebörden och karaktären av det förslag, som Eders Kungl. Maj:t nu framställt, har givetvis den principiella omläggningens omfattning blivit i möjligaste mån inskränkt. På grund härav har departementschefen ansett sig böra iakttaga varsamhet även i fråga om de föreslagna ingripande förändringarna i läroverkens hittillsvarande ekonomiska ställning.

Han har fördenskull ansett sig icke nu böra till närmare övervägande upptaga de principiella spörsmålen om terminsavgifternas borttagande eller om kommunala och statliga bidrag till de nuvarande läroverkens driftskostnader i allmänhet. Icke heller har han funnit sig böra nu föreslå inrättande av särskilda lokala styrelser för de högre läroverken eller realskolorna för gossar. Den ekonomiska samverkan, som hittills vid statssamskolorna — bortsett från den i Haparanda — bestått mellan staten och vederbörande stad, har han också ansett böra förbliva oförändrad. Därest framdeles en förändring skulle befinnas önskvärd och möjlig, borde en sådan kunna ske även utan samband med en organisatorisk och pedagogisk omläggning. Ej heller har departementschefen funnit sig kunna medverka till att läroverkens vaktbetjäning nu erhåller ordinarie statsanställning, eller understödja väckt förslag, att läroverkskommun skulle äga att av hemkommun påkalla särskild ersättning för lärjungar, som vid visst läroverk åtnjuta undervisning utan att därstädes vara mantalsskrivna.

Ett grundläggande spörsmål, som i detta sammanhang påkallat ingående övervägande från departementschefens sida, har varit frågan om den kommunala mellanskolans framtida ställning i ekonomiskt och rättsligt hänseende. Skolkommissionens förslag i denna del innebar, att de nuvarande kommunala mellanskolorna i regel skulle ombildas till allmänna läroverk, därvid kommissionen uppställt såsom villkor, att skolan under den tid, den varit i verksamhet, uppvisat ett genomsnittligt lärjungantal av minst 64. Uteslutande hade likväl bedömandet icke försiggått efter denna grundsats. Ortens läge i landet och förefintligheten av andra läroverk i grannskapet

hade också tagits i betraktande. Kommissionen hade emellertid varit av den uppfattningen, att bildningsanstalter av den karaktär, varom här vore fråga, icke utan starkt tvingande skäl borde förvägras samhällen, som önskade komma i åtnjutande av sådana. Endast undantagsvis hade kommissionen därför ansett sig förhindrad att förorda statsövertagande av de kommunala mellanskolor, som varit i verksamhet år 1922, och jämväl i fråga om åtskilliga av de fyrklassiga högre folkskolor, som vid nämnda tidpunkt kunde förutses inom en nära framtid övergå till mellanskolor, hade prövningen utfallit i enahanda riktning.

Departementschefen förklarar sig vara i princip ense med skolkommissionen så långt, att det icke kunde anses rimligt, att historiska skäl skulle vara ensamt avgörande, huruvida behovet av realskolutbildning å en viss ort skulle tillgodoses genom ett allmänt läroverk eller genom en kommunal mellanskola. Men å andra sidan bestrider han riktigheten av den uppfattning, åt vilken kommissionen tillika givit uttryck, att det icke skulle låta sig försvara att anordna sagda undervisning på ett för olika samhällen i ekonomiskt avseende skiljaktigt sätt. Visserligen kunde en sådan ordning komma att medföra, att mindre orter finge underkasta sig större uppoffringar än sådana med större invånarantal. Detta syntes departementschefen emellertid i själva verket ganska naturligt. Staten kunde icke gärna å vilken ort som helst och för hur litet lärjungantal som helst ikläda sig de ekonomiska uppoffringar, som inrättandet av en statens realskola innebure. Icke ens när det gällde inrättandet av en kommunal mellanskola, hade staten ansett sig kunna förbehållslöst medverka. Det krävdes nämligen såsom villkor för statsbidrag ett minimiantal lärjungar, uppgående till 32 i skolans fyra klasser.

Den enda rimliga ordningen syntes departementschefen vara, att å de orter, där lärjungeantalet uppnådde en mera betydande siffra, en statens egen läroanstalt för realskolestadiet vore av förhållandena påkallad, vare sig undervisningen nu tillgodosåges genom en kommunal mellanskola eller genom en statsunderstödd privatskola. Å de orter åter, där anslutningen till förefintlig skolform hade en mindre omfattning, vore man hänvisad att taga kommunens ekonomiska medverkan i anspråk i vidare mån än som vore nödvändigt å de förstnämnda orterna. Denna normerande huvudsynpunkt kunde dock icke få vara allena avgörande. Hänsyn av annan art kunde jämväl göra anspråk på beaktande. Departementschefen erinrar därom, att exempelvis redan förefintliga utbildningsmöjligheter inom en ort eller dess närmare grannskap måste uppmärksammas vid övervägandet. Å andra sidan kunde en orts isolerade läge eller frånvaron av motsvarande utbildningsmöjligheter inom det närmare grannskapet göra det försvarligt, att man i någon mån jämkade på kraven, när det gällde statsläroverkens fördelning.

Såsom en allmän norm för statens förpliktelser att å en viss ort tillhandahålla statlig realskola, där sådan nu icke funnes inrättad, hade skol-

kommissionen uppställt, att för statsövertagande av en kommunal mellanskola borde gälla, att skolan under den period, varunder den varit i verksamhet, skulle kunna uppvisa ett genomsnittligt lärjungantal av minst 64. Beträffande detta villkor syntes det departementschefen ofrånkomligt att förutsätta rätt betydande jämkningar i två olika avseenden. Den nämnda siffran vore efter departementschefens mening för låg. För sin del ansåge departementschefen ett genomsnittligt lärjungantal överstigande 100 såsom skäligt. Han kunde vidare icke finna berättigat att för olika skolor i beräkningen medtaga ett växlande antal år, allt efter som skolan existerat en längre eller en kortare period. Departementschefen ansåge, att en mellanskola för att nu kunna ifrågakomma till ombildning till allmänt läroverk borde hava varit i verksamhet år 1920 samt under läsåren 1920—1921 till och med 1926—1927 haft ett genomsnittligt lärjungantal överstigande 100.

Såsom en oeftergivlig förutsättning för att nya läroverk skulle upprättas måste givetvis uppställas det kravet, att vederbörande kommun underkastade sig de villkor och bestämmelser, som i sådant avseende kunde komma att föreskrivas. I detta hänseende föreslår departementschefen icke någon annan förändring i de föreskrifter, som hittills gällt, än att i fråga om nyupprättade läroverk vederbörande kommuns förpliktelser borde utsträckas att omfatta jämväl kostnaderna för anskaffande och underhåll av inredning och möbelutrustning inom lärorum och gymnastiksal.

Departementschefen berör därefter frågan om den framtida ekonomiska ordningen beträffande dels de allmänna läroverk, som skulle omorganiseras till samläroverk i samband med att ortens privata flickskola icke längre ifrågakomme till statsunderstöd, dels de till nyupprättande föreslagna allmänna läroverk, vilka skulle uppkomma genom ombildning av nuvarande kommunala mellanskolor, dels ock de nybildade högre allmänna läroverken. Vad de bägge först nämnda grupperna anginge, syntes de ekonomiska förhållandena i allmänhet böra och kunna ordnas under principiell anslutning till vad som gällde i fråga om de statssamskolor, vilka kommo till stånd i samband med 1904 års läroverksreform. Då vederbörande städer genom flickskolans nedläggande komme att befrias från det till denna skola utgående kommunala bidraget och då vidare befolkningen vunne den obestridliga fördelen, att avgifterna för flickornas undervisning komme att icke oväsentligt sjunka, syntes det departementschefen uppenbart, att det för städerna i fråga icke kunde medföra några merutgifter för det högre skolväsendet, om bidragsskyldighet, på sätt föreskreves om övriga statens samskolor, påfordrades från statsverkets sida. Emot rätt till uppbärande av avgifter, motsvarande de eljest till statsverket utgående, ansåge han alltså, att städerna i fråga borde såsom bidrag till samrealskolan årligen utgiva ett belopp motsvarande en fjärdedel av den vid skolan anställda lärarpersonalens begynnelselöner.

Departementschefen säger sig emellertid också hava övervägt att åvägabringa önskvärd likformighet i nu berörda avseende genom att undanröja samskolornas ifrågavarande särställning. Då en dylik åtgärd emellertid visat sig förbunden med en årlig merutgift för statsverket på omkring 50,000 kronor enbart för de nuvarande statssamskolorna, hade han för närvarande ansett sig förhindrad taga detta steg och därför icke kunnat undgå att för de nu närmast förevarande skolornas del föreslå tillämpning av den nu fastslagna grundsatsen. Och härtill hade så mycket starkare skäl synts honom föreligga som de nya realskolor, vilka komme till stånd genom ombildning av kommunala mellanskolor, lämpligen skulle inordnas i samma grupp. På så sätt komme de statsfinansiella hänsynen att tala med icke oväsentligt ökad styrka. Vid de nya samrealskolorna borde vidare en särskild lokal styrelse komma till stånd i enlighet med nu för statens samskolor gällande bestämmelser.

Vad i övrigt anginge de till upprättande föreslagna nya gymnasierna och högre läroverken för flickor, torde det få anses ligga i sakens natur, att dessa läroanstalter i nu förevarande hänseende skulle följa de regler, som gälla om nuvarande läroverk av motsvarande organisation.

Beträffande slutligen frågan om terminsavgifterna anser departementschefen mycket goda skäl vara anförda för att för framtiden medellösa lärjungar må kunna helt befrias från eller erhålla nedsättning i avgifter även till ljus- och vedkassan. Han vore också benägen medverka till en dylik ändring, men då det erfordrades särskilda undersökningar, huru vid sådant fall garantier skulle kunna vinnas att icke övriga lärjungar alltför hårt betungades, hade han icke nu funnit sig kunna framlägga slutligt förslag i ärendet. Då den nya ordningen i regel skulle tillämpas först från och med läsåret 1928—1929, syntes ingen större olägenhet föranledas därav, att beslut i saken finge anstå till 1928 års riksdag.

I avseende å de speciella frågor rörande statsläroverkens ekonomiska förhållanden, vilka departementschefen under nu förevarande avdelning av statsrådsprotokollet berört, tillåter sig riksdagen anföra följande.

Vad först beträffar spörsmålet om terminsavgifterna vill riksdagen erinra därom, att enligt gällande läroverksstadga de till *statsverket* ingående terminsavgifterna äro bestämda till 20 kronor för lärjunge i realskolan och 30 kronor för lärjunge i gymnasiet. Härjämte skall varje lärjunge erlägga till läroverkets ljus- och vedkassa en terminlig avgift, som efter förefallande behov bestämmes av vederbörande läroverkskollegium, respektive styrelse för samskola, till läroverkets biblioteks- och materiellkassa en terminlig avgift intill visst maximibelopp (f. n. 10 kronor) samt till läroverkets byggnadsfond en terminlig avgift av 5 kronor. Befrielse från eller nedsättning i berörda av-

gifter kan medgivas medellösa lärjungar vad angår avgifterna till statsverket samt till biblioteks- och materiellkassan och till byggnadsfonden, däremot icke beträffande avgifterna till ljus- och vedkassan. De till statsverket ingående terminsavgifterna äro i riksstaten för budgetåret 1926—1927 uppförda under egentliga statsinkomster, uppbörd i statens verksamhet, med ett belopp av 750,000 kronor.

Departementschefen har förklarat sig icke nu böra till närmare övervägande upptaga det principiella spörsmålet om terminsavgifternas borttagande. Däremot har han funnit goda skäl vara anförda för att för framtiden medellösa lärjungar må kunna helt befrias från eller erhålla nedsättning i avgifter även till ljus- och vedkassan samt ställt i utsikt förslag härom till 1928 års riksdag. I de av herr Möller m. fl. och herr Hansson m. fl. väckta motionerna (I : 254 och II : 417) har hemställts om skrivelse till Eders Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag om terminsavgifternas successiva avveckling.

I fråga om läroverkens terminsavgifter i allmänhet hyser riksdagen principiellt den uppfattningen, att, i likhet med vad fallet är beträffande övriga allmänna läroanstalter i landet, den undervisning samhället giver bör vara avgiftsfri. Med hänsyn till de konsekvenser i ekonomiskt avseende, ett borttagande av de till statsverket ingående terminsavgifterna skulle medföra, har riksdagen emellertid icke nu velat taga ställning till ifrågavarande spörsmål, i vad det avser dessa avgifter. Vad däremot beträffar avgifterna till ljus- och vedkassan håller riksdagen före, att den av departementschefen beträffande dessa avgifter ådagalagda uppfattningen synes berättigad, och anser riksdagen så goda skäl föreligga för ett ytterligare steg i den av departementschefen angivna riktningen, att riksdagen vill uttala sig för att obemedlade lärjungar böra kunna erhålla fullständig befrielse från avgifterna till denna kassa. Riksdagen har därför funnit sig böra i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes efter verkställd utredning framlägga erforderliga förslag i syfte att obemedlade lärjungar vid statens läroverk må kunna erhålla fullständig befrielse från terminsavgifterna till läroverkens ljus- och vedkassor. Däremot har riksdagen icke ansett sig kunna biträda de längre gående förslag i berörda hänseende, som innefattas i herr Möllers m. fl. och herr Hanssons i Stockholm m. fl. ovanberörda motioner.

Beträffande de kommunala mellanskolor, som enligt riksdagens beslut skulle övertagas av staten, vill riksdagen allenast erinra, att dessa i och med att de omorganiseras till statliga samrealskolor varda underkastade bestämmelserna i gällande läroverksstadga, sålunda jämväl i vad dessa bestämmelser avse terminliga avgifter av olika slag.

I samband härmed har riksdagen till behandling upptagit det i herr Möllers m. fl. och herr Hanssons m. fl. ovanberörda motioner framförda

yrkandet om skrivelse till Eders Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående möjligheten av att på i motionerna angivna vägar bereda ekonomisk hjälp under studietiden åt fattiga studiebegåvade lärjungar vid statens läroverk och därmed jämförliga läroanstalter. Motionärerna hava i detta hänseende tänkt sig, bland annat, inrättande av studiestipendier utan återbetalningsskyldighet, skolbibliotekens utrustande med ökade tillgångar på vissa böcker, såsom lexika, kartverk m. m., samt inrättande i särskilda läroverksstäder av ett antal s. k. studiehem eller skolhem, närmast avsedda för fattiga lärjungar från landsbygden. Ett motsvarande syfte ligger till grund för den av herr Sundström m. fl. väckta motionen (II : 331) angående statsunderstöd till mindre bemedlade elever vid kommunala mellanskolor och statsläroverk.

Det är enligt riksdagens mening en stor och betydelsefull fråga, som beröres i de nu nämnda motionerna. Riksdagen har flerstädes i det föregående betonat vikten av att ekonomiska hänsyn ej böra få stå hindrande i vägen, då det gäller för de unga att tillgodogöra sig den allmänna undervisning, staten giver. Det står enligt riksdagens förmenande i fullgod överensstämmelse med denna åskådning att söka underlätta de svårigheter, varmed fattiga, studiebegåvade lärjungar hava att kämpa under sin studietid, och riksdagen kan ej annat än skänka sin anslutning till det syfte, i vilket ifrågavarande motioner framburits. Emellertid synes det riksdagen vanskligt att nu taga ställning till de av motionärerna angivna sätten för uppnående av sagda önskemål, och torde frågan härom böra bliva föremål för en närmare utredning. Utan att sålunda nu vilja taga någon ståndpunkt till frågan om de olika vägar, som i förevarande avseende lämpligen böra beträdas, anser sig riksdagen böra i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla om utredning av möjligheterna att bereda ekonomisk hjälp under studietiden åt fattiga, studiebegåvade lärjungar vid statens läroverk och med dessa jämförliga läroanstalter samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill en sådan utredning kan giva anledning.

Departementschefen berör vidare under förevarande avdelning i statsrådsprotokollet frågan om särskilda lokala styrelser för de allmänna läroverken och förklarar sig icke nu vilja föreslå inrättandet av sådana styrelser för de högre läroverken eller realskolorna för gossar. Vid de nya samrealskolorna åter borde enligt departementschefens mening en särskild lokal styrelse komma till stånd i enlighet med nu för statens samskolor gällande bestämmelser.

Frågan om särskilda lokala styrelser för samtliga allmänna läroverk synes riksdagen vara av beskaffenhet att ej utan bärande skäl böra skjutas åt sidan. Departementschefen har förordat i stort sett ett bibehållande av nuvarande förhållanden och utan att härför anföra några särskilda omständigheter avvisat tanken på dylika styrelser för de högre läroverken och

gossrealskolorna. Enligt riksdagens mening är frågan om särskilda lokala styrelser förtjänt att närmare beaktas. Inrättandet av sådana styrelser är ägnat att bevara en viss kontinuitet i det närmaste handhavandet av läroverkens förvaltning och att bidraga till stärkande av solidariteten mellan läroverken och de samhällen, där de äro belägna; måhända skulle ock åt en sådan styrelse kunna överlämnas handhavandet av vissa smärre administrativa ärenden. Riksdagen vill sålunda uttala sig för, att kommunala läroverksstyrelser må upprätthållas vid alla de läroverk, där sådana nu finnas — de nuvarande statssamskolorna såväl som de till förstatligande föreslagna kommunala mellanskolorna — men vill tillika ifrågasätta, huruvida icke Eders Kungl. Maj:t må finna skäligt föreskriva, att liknande styrelser skola inrättas jämväl vid övriga statsläroverk, högre som lägre.

Departementschefen upptager i förevarande sammanhang vidare frågan om grunderna för förstatligandet av de kommunala mellanskolorna. Till detta spörsmål återkommer riksdagen i det följande.

I fråga om vederbörande kommuners förpliktelser mot nyinrättade läroverk föreslår Eders Kungl. Maj:t ett bibehållande av nuvarande föreskrifter med det tillägget, att kommunerna jämväl skola svara för kostnaderna för anskaffande och underhåll och inredning av möbelutrustning inom lärorum och gymnastiksal. Till denna uppfattning ansluter sig jämväl riksdagen.

I herr Holmbergs motion (II:413) har yrkats, att i de fall, där Eders Kungl. Maj:ts förslag innehåller förpliktelse för kommun att lämna hyresersättning åt rektor, denna förmån skall utbytas mot 2,000 kronors kommunalt bidrag till rektors lön. Då riksdagen icke funnit sådana skäl föreligga eller vara av motionären förebragta, som skulle kunna föranleda ett frångående av hittills tillämpad anordning i detta hänseende, har riksdagen icke kunnat bifalla det nu motionsvis framförda förslaget.

Eders Kungl. Maj:ts förslag innebär, att vid de av Eders Kungl. Maj:t föreslagna samrealskolorna skulle, i likhet med vad f. n. gäller i fråga om nuvarande samskolor, vederbörande kommuner till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid läroverket anställda lärarpersonalens begynnelselöner, emot rätt att av lärjungarna upptaga terminsavgifter motsvarande de eljest till statsverket utgående. Riksdagen har i det föregående såsom sin principiella uppfattning angivit, att denna ekonomiska samverkan mellan staten och vederbörande kommuner icke bör för framtiden upprätthållas. För budgetåret 1923—1924 utgingo städernas bidrag till lärarpersonalernas löner med 133,425 kronor 50 öre; drages härifrån ett belopp av 80,110 kronor, motsvarande de till vederbörande kommuner återgående terminsavgifterna, erhålles en summa av i runt tal 53,000 kronor, varmed statens inkomster i förevarande avseende skulle minskas. Ifråga-

varande kommunala bidrag påföras nu den under egentliga statsinkomster upptagna posten: Diverse inkomster, i riksstaten för budgetåret 1926—1927 upptagen till 6,355,000 kronor. Att av nu förevarande anledning jämka på sistnämnda titels summa för budgetåret 1927—1928 synes icke erforderligt. Den nya ordningen torde böra träda i kraft från den tidpunkt, Eders Kungl. Maj:t äger att bestämma.

I detta sammanhang vill riksdagen vidare erinra därom, att genom statens övertagande av flertalet kommunala mellanskolor och genom läroverksstadgans tillämplighet på de sålunda ombildade skolorna den under egentliga statsinkomster upptagna titeln terminsavgifter från läroverken kommer att ökas.

Riksdagen har under förevarande avdelning till behandling upptagit det i herr Möllers m. fl. och herr Hanssons m. fl. motioner (I: 254 och II: 417) framlagda förslaget om skrivelse till Eders Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till bättre utrustade bibliotek och studierum vid olika slag av skolor. Önskvärdheten av en förbättring av förhållandena på detta område betonar även departementschefen (sid. 53 i statsrådsprotokollet), då han berör frågan om förbättrade villkor för läroverksbiblioteken och därvid uttalat den förhoppningen att kunna inom den närmaste tiden upptaga detta spörsmål till närmare omprövning. Med hänsyn till den ändrade organisation av gymnasiet, som riksdagen uttalat sig för, och i betraktande av den omläggning av arbetet därstädes, som därav måste följa, anser riksdagen, att frågan om bättre utrustade läroverksbibliotek och anordnande av särskilda studierum är av den största betydelse för resultatet av skolans arbete, och riksdagen förutsätter, att nu berörda angelägenheter komma att av Eders Kungl. Maj:t i möjligaste mån beaktas vid utformandet och fullföljandet av den nya läroverksorganisationen.

X. Den föreslagna läroverksorganisationen.

I avseende å den nu föreslagna läroverksorganisationen har departementschefen funnit sig böra anknyta till nu bestående ordning och i densamma vidtaga de jämkningar och partiella omläggningar, vilkas innebörd och allmänna omfattning förut framlagts. På sid. 235—274 i statsrådsprotokollet har departementschefen i ett sammanhang redogjort för gestaltningen av de organisatoriska förhållandena, i vad de avsåge såväl de nuvarande allmänna läroverken som ock de nya sådana läroanstalter, vilka han funnit sig böra föreslå till inrättande.

Departementschefen har till en början lämnat en framställning av de grundsatser, på vilka planen bygger, ävensom av den räckvidd och innebörd densamma äger, därvid han betonat, att den framlagda planen varken borde eller

finge i sin helhet uppfattas såsom varande av bindande natur. Det vore nämligen hans uppfattning, att visserligen huvudgrunderna för läroverksorganisationen borde av riksdagen fastställas, men att tillämpningen av dessa grunder inom närmare angivna gränser borde ankomma på Eders Kungl. Maj:t. Däremot utgår departementschefen från att anknytningsförhållandena, i enlighet med hans förut framlagda förslag, skulle generellt av riksdagen bestämmas. Likaledes borde en fråga av så grundläggande vikt — även rent budgetmässigt — som gymnasiets organisation (längd och antal linjer) vid skilda läroverk av riksdagen i detalj prövas. Däremot borde lämplighetsskälen avgjort anses tala för att spörsmålet om vilka linjer skulle vid ett visst läroverk vara företrädda icke så strängt fastlåses, att mindre avvikelser från den meddelade planen inom ramen av tillgängliga anslag omöjliggjordes, därest sådana prövades påkallade. Och vad anginge frågan om samundervisningens tillämpning, har departementschefen tidigare framhållit, att avgörande skäl syntes honom tala för att riksdagen i detta avseende beträffande vissa uppgivna läroverk visserligen lämnade medgivande, att flickor finge under av riksdagen prövade förutsättningar vinna tillträde, men i övrigt läte det ankomma på Eders Kungl. Maj:t att bestämma, när och i vilken omfattning sagda medgivande skulle tagas i anspråk.

Den ifrågavarande allmänna planen hade utgjort utgångspunkten för de ekonomiska beräkningarna. Då densamma, vad samundervisningen anginge, förutsatte, att de äskade medgivandena i fråga om rätt för kvinnliga lärjungar att vinna tillträde till allmänna läroverk för gossar i full utsträckning utnyttjades, framginge redan härav att den kostnadssumma, som vid beräkningen framgått, vore den högsta, som under de givna förutsättningarna kunde komma att bliva erforderlig, sedan organisationen tidigast med ingången av budgetåret 1936—1937 hunnit fullt genomföras. Den successiva utbyggnaden måste, i likhet med vad hittills skett, försiggå efter särskild prövning av anslagsbehoven för varje budgetår.

Vad angår frågan om flickornas undervisning, erinrar departementschefen, att han i annat sammanhang utförligare framhållit, att frågan om flickors tillträde till de allmänna läroverken i regel borde bliva beroende av initiativ från vederbörande läroverkssamhällen. Det vore vid sådant förhållande givetvis icke möjligt att med bestämdhet på förhand beräkna, i vilken utsträckning sådant medgivande kunde komma att påkallas och av Eders Kungl. Maj:t lämnas. Beträffande ett mindre antal läroverk hade en organisation med obligatorisk samundervisning funnits motiverad. I fråga om en annan grupp läroverk hade förhållandena från början ansetts utesluta anlitande av den nämnda utvägen, antingen vad anginge läroverket i dess helhet eller vad angår realskolestadiet. De åsyftade läroverken hade departementschefen följaktligen i planen upptagit såsom gosslläroverk, respektive gossrealskolor. Beträffande slutligen den tredje och största gruppen, i fråga om vilken ett säkert förhandsomdöme vore uteslutet, gällde alltså, att de till densamma

hänförliga läroverken kunna komma att ombildas antingen så, att flickor erhölle tillträde till läroverket i dess helhet, eller så, att flickor vunne tillträde allenast till gymnasiet. Vid planläggningen av gymnasiets differentieringsmöjligheter har departementschefen dock funnit nödvändigt att utgå ifrån att de läroverk, till vilkas gymnasier flickor redan medgivits tillträde, även framdeles bibehölle samundervisningen å detta stadium. Enahanda vore förhållandet i enstaka fall, där kvinnliga lärjungar visserligen icke för närvarande undervisades å gymnasiet, men där lokala förutsättningar för en sådan ordning synts vara för handen. Jämväl eljest hade departementschefen i vissa fall, med hänsyn till önskvärdheten att dubbla anknytningsmöjligheter öppnades, sett sig nödsakad förutsätta samundervisning, men det låge enligt hans mening i sakens natur, att, om av ena eller andra anledningen denna förutsättning icke skulle komma att föreligga, anknytningen måste jämkas i enlighet med de grundsatser, som i detta avseende skulle vara bestämmande.

I de fall, då departementschefen funnit sig böra föreslå ett nuvarande gossläroverks ombildning till samläroverk, hade detta betingats därav, att enligt företagna undersökningar flickskolan å orten, därest flickor erhölle tillträde till det allmänna läroverket, kunde väntas få sitt lärjungantal så starkt reducerat, att bestämd fara för flickskolans fortsatta tillvaro måste anses föreligga. I stället för att vid en sådan ordning avvakta flickskolans tillbakagång och upphörande hade departementschefen funnit sig, icke minst av hänsyn till vederbörande lärarpersonal, handla mest välbetänkt genom att söka organisatoriskt sammanfoga de båda förutvarande bildningsanstalterna. Det vore givetvis icke uteslutet, att samma läge kunde komma att inträda även å en och annan ort, där departementschefen, med ledning av föreliggande uppgifter om lärjungantal och dylikt, icke ansett sig äga tillräcklig grund för farhågor i sådan riktning. I dylikt fall förutsatte han emellertid, att de lokala förhållandena och önskemålen skulle vederbörligen klarläggas i samband med den framställning, på vilken beslut om det allmänna läroverkets öppnande för flickor skulle byggas.

Vidkommande därefter de grunder, enligt vilka vissa läroverk eller visst undervisningsstadium av sådana ansetts icke lämpligen böra göras tillgängliga för flickor, framhåller departementschefen, att härvid läroverkets storlek i första hand fått bliva bestämmande. När ett läroverk räknade ett lärjungantal av omkring 600, syntes normalt den gräns vara nådd, då betingelser för anordnande av ytterligare ett statsläroverk å orten vore för handen. Som regel hade departementschefen ansett sig berättigad räkna med att efter hand särskilda allmänna flicklläroverk eller flickskolor skulle kunna, under den ena eller den andra organisationsformen, komma till stånd i dessa städer. Understundom hade han, med hänsyn till förefintlig kommunal mellanskola å orten, funnit sig föranlåten förutsätta, att framställning om flickors tillträde till det allmänna läroverkets realskola icke skulle ifrågakomma.

Vad vidare beträffar anknytningen till folkskolan, hade departementschefen som regel, där två eller flera genomgående parallellavdelningar redan funnes anordnade eller, i något fall, där under förutsättning av samundervisnings införande så kunde väntas bliva förhållandet å realskolestadiet, avsett, att en avdelningsserie skulle anknyta till folkskolans sjätte klass. Dock hade det av principiella skäl, på grund av den nyintagning av lärjungar, som, enligt vad erfarenheten ådagalagt, försigginge i klasserna över de båda lägsta, och som vid samundervisning kunde väntas ske i än större omfattning, synts mindre lämpligt att vid fall av tre genomgående parallellavdelningar beräkna dubbel anknytning till tredje folkskoleklassen redan i klass 1. Departementschefen hade ansett riktigare att under angivna förutsättning i regel räkna med allenast en avdelning med denna anknytning i klasserna 1 och 2, och två sådana avdelningar i klasserna 3, 4 och 5. Vid sina överväganden hade departementschefen utgått från de läsåret 1926—1927 rådande förhållandena.

Å ort, där kommunal eller enskild mellanskola funnes upprättad, har departementschefen funnit sig för närvarande kunna begränsa antalet läroverksavdelningar med anknytning till folkskolans sjätte klass. Avgörande i förekommande fall för sådana avdelningars fördelning på ortens läroverk hade fått bliva mellanskolans förläggning i respektive städer. Skilda stadsdelar borde i storstäderna rimligen i görligaste mån tillgodoses. Skälig hänsyn till önskvärdheten av att vid provårsläroverken 4-åriga realskolelinjer skulle vara representerade hade jämväl funnits böra tagas. I några fall hade anordnandet av lyceilinje eller lyceum å en ort motiverat en motsvarande begränsning av den till sjätte folkskoleklassen anknutna realskolan.

Beträffande slutligen gymnasieorganisationens utformning framhåller departementschefen i fråga om förekomsten av treåriga och fyraåriga gymnasielinjer, att han vid fördelningen sökt så långt möjligt beakta olika förefintliga intressesynpunkter. Högre läroverk i samhälle med kommunal mellanskola å orten eller med ett större antal mellanskolor och statsrealskolor i grannskapet hade ansetts böra utrustas med treårigt gymnasium antingen å viss linje eller å båda eller samtliga förekommande linjer. I nu berörda avseende hade i regel närliggande läroverk funnits lämpligen kunna komplettera varandra, så att vid ett latingymnasiet gjorts treårigt, vid ett annat realgymnasiet. Över huvud hade departementschefen sökt vinna en begränsning, när det gällt att föreslå treåriga latingymnasier. Och i de fall, då de nämnda omständigheterna icke förelegat, hade han icke ifrågasatt förändring i bestående organisationsförhållanden. I fråga om nyspråkliga gymnasielinjer borde sådana endast mera försöksvis upprättas vid ett mindre antal väl besökta läroverk i skilda delar av landet. Detta skedde lämpligen i vissa fall genom ombildning av nuvarande dubblerade linjer, i andra fall genom nyinrättande. Då beträffande fördelningen av denna linje hänsyn till den kvinnliga ungdomen synts särskilt motiverad och flickorna kunde

väntas i ej ringa utsträckning från flickskolan övergå till gymnasium, hade departementschefen häri sett ett praktiskt skäl att i allmänhet föreslå sagda linjer treåriga. Vad anginge i övrigt förekomsten av olika linjer, hade han så långt möjligt sökt anslutning till bestående förhållanden och sålunda bibehållit nuvarande linjedelning.

De organisatoriska omläggningar beträffande nuvarande allmänna läroverk, som nu förelagts riksdagen till prövning, avse dels utvidgning av vissa realskolor för gossar till högre allmänna läroverk, dels ombildning av vissa realskolor för gossar till samrealskolor, dels ock anordnande av nya gymnasie- och lyceilinjer vid vissa högre läroverk.

Vad till en början angår spörsmålet om *utvidgning av realskolor till högre läroverk*, anser departementschefen böra komma under övervägande såväl de läroverk, till vilka på vederbörande kommuns bekostnad anknutits fullständiga gymnasier, som ock läroverk, i förbindelse med vilka gymnasium anordnats med understöd av anslaget till högre goss- och samskolor. I enahanda sammanhang borde även övervägas frågan om statens övertagande av de av vederbörande kommun bekostade gymnasielinjer, vilka finnas upprättade vid två högre läroverk.

Kommunala gymnasier i detta ords tekniskt-ekonomiska mening äro för närvarande anordnade vid realskolorna i Södertälje, Eskilstuna, Eksjö, Uddevalla, Skövde och Söderhamn. I Landskrona åtnjuter gymnasiet statsunderstöd från anslaget till högre goss- och samskolor.

Vid högre läroverket i Ystad uppehålles latingymnasiet på kommunens bekostnad, numera med statsunderstöd. Enahanda är vid högre läroverket i Hudiksvall fallet med reallinjen.

Ytterligare äro fullständiga gymnasier i verksamhet i Lidingö, Djursholm, Saltsjöbaden, Motala och Eslöv, ofullständiga sådana, omfattande en eller annan ring, i Karlshamn och Sollefteå. Framställningar om nyinrättande av gymnasier hava förelegat från stadsfullmäktige i Oskarshamn, Trollhättan och Kristinehamn.

Departementschefen betonar, att det statsfinansiella läget ålagt honom den största varsamhet, då det gällt åtgärder för inrättande av nya högre läroverk. Vid bedömande av frågan, å vilka orter behovet av statliga gymnasiemöjligheter kunde anses mest trängande och bäst vitsordat, ansåge han knappast kunna råda någon tvekan därom, att de orter, där nu med icke obetydliga uppoffringar vederbörande samhällen under en följd av år underhållit gymnasier eller linjer av sådana under växlande organisatoriska förhållanden borde hava ett bestämt företräde framför de orter, från vilka ifrågasatts utvidgning av vederbörande läroanstalter utan att fullständigt gymnasium nu funnes.

Efter bedömande av samtliga på frågan inverkande omständigheter (sid. 241—243 i statsrådsprotokollet) har departementschefen kommit till det resul-

tatet, att realskolorna i Södertälje och Eskilstuna främst borde komma i fråga till utvidgning genom statens övertagande av därvarande kommunala gymnasier, samt att det av kommunen bekostade latingymnasiet i Ystad nu borde övertagas av staten. Anslutningen syntes honom tillfredsställande motivera, att läroverken utrustades med både real- och latingymnasium, varvid han emellertid förutsatte, att kvinnliga lärjungar erhölle tillträde till båda läroverkens gymnasier. På grund av de förhållanden, som vid övervägandet vore att beakta, syntes vid båda läroverken latingymnasiet böra bliva 4-årigt, realgymnasiet 3-årigt. Omorganisationen borde försiggå successivt, så att staten första året övertoge nuvarande ring I av båda linjerna. Med hänsyn till de kommunala budgetförhållandena borde övertagandet lämpligast försiggå den 1 januari 1928. Läsåret 1928—1929 skulle den statliga delen av gymnasiet omfatta latinringarna I och II samt den nuvarande realringen I; någon ny sådan ring skulle sagda läsår icke upprättas, utan lärjungar, som önskade övergå till realgymnasiet, skulle undervisas i realskolans klass 6. Med ingången av läsåret 1930—1931 skulle gymnasiets ombildning vara slutförd.

Enahanda ordning anser departementschefen tillämplig i fråga om övertagandet av latingymnasiet vid högre allmänna läroverket i Ystad, och skulle ombildningen även vid detta läroverk vara slutförd vid ingången av läsåret 1930—1931.

Beträffande *ombildning av gosslläroverk till samläroverk* anser departementschefen rimligt att såsom allmän regel uppställa det kravet, att en realskola med dubbel anknytning borde räkna ett någorlunda konstant lärjungantal av minst 225 à 250, d. v. s. 25 lärjungar i var och en av de teoretiskt beräknade 9 à 10 klassavdelningarna. Vidare borde man icke få förbise, att flickskolans totala lärjungantal vid det antagandet, att en del av flickorna valde realskolan för sin utbildning, reducerades förhållandevis något starkare än en omedelbar jämförelse kunde tänkas giva vid handen, därigenom att flickskolan inneslöte åtta klasser mot realskolans sex.

Efter prövning av härutinnan föreliggande förhållanden (sid. 243—248 i statsrådsprotokollet) kommer departementschefen till den uppfattningen, att realskolorna i Enköping, Oskarshamn, Karlshamn, Mariestad, Lidköping och Arvika borde ombildas till samrealskolor, vardera med både fyrklassig och sexklassig avdelning. I samband med denna omorganisation borde flickskolorna i respektive städer icke vidare ifrågakomma till statsunderstöd.

Ombildningen syntes departementschefen kunna genomföras på följande sätt. Läsåret 1928—1929 skulle realskolans första klass öppnas för flickor. Samtidigt skulle anordnas en första klass av realskolans fyrklassiga avdelning, till vilken jämväl både gossar och flickor skulle äga tillträde. Följande läsår, 1929—1930, skulle enahanda förhållande inträda i fråga om klasserna 1—2 av båda realskolavdelningarna; läsåret 1930—1931 skulle samunder-

visningen utsträckas till klasserna 1—3 av båda realskolavdelningarna; läsåret 1931—1932 skulle den fyrklassiga realskolavdelningen vara färdigbildad, samundervisningen skulle tillika omfatta klasserna 1—4 av realskolans sexklassiga avdelning. Fullt genomförd i hela läroverket skulle ombildningen vara först läsåret 1933—1934.

Med hänsyn till de grunder, enligt vilka statsunderstöd till högre flickskolor utgår, borde minskning av understödsbeloppet till vederbörande flickskolor inträda först från och med läsåret 1931—1932. Med utgången av läsåret 1935—1936 skulle verksamheten vid flickskolan icke längre komma i åtnjutande av statsunderstöd.

I fråga om *gymnasiets linjer* hava större förändringar i nu rådande ordning icke föreslagits. De väsentliga avvikelserna gälla de till nyupprättande föreslagna nyspråkliga linjerna vid vissa större läroverk i skilda delar av landet. Tillika hade jämväl de nya flickläroverken, som ingå i förslaget, utrustats med dylik linje.

Vid Stockholms gosslläroverk har departementschefen räknat med nyspråklig linje endast vid högre latinläroverket å Norrmalm. Denna linje borde bliva fyraårig. Inom mellersta delen av landet i övrigt hade läroverken i Norrköping, Jönköping, Karlstad och Örebro synts departementschefen böra ifrågakomma till att erhålla nyspråkliga linjer, vilka, särskilt med hänsyn till de kvinnliga lärjungar, som kunde väntas frekventera linjen i fråga, borde bliva treåriga. I Göteborg har departementschefen räknat med en dylik linje vid högre latinläroverket. Även denna linje syntes böra bliva fyraårig. För tillgodoseende av landets sydligaste delar har departementschefen vidare föreslagit, att en treårig nyspråklig linje anordnades vid högre gosslläroverket i Malmö. Vad Norrland anginge har departementschefen ansett ändamålsenligast att till läroverket i Sundsvall knyta den treåriga nyspråkliga linje, som i denna del av riket borde anordnas.

I övrigt erinrar departementschefen, att läroverket i Borås hittills varit utrustat uteslutande med realgymnasium, dock med parallellavdelningar till tre ringar. I förslaget är emellertid upptaget ett fyraårigt latingymnasium vid läroverket i fråga; realgymnasiet skulle omläggas till treårigt.

Vad därefter angår frågan om lyceer och lyceiavdelningar av läroverk, framhåller departementschefen, att han även i detta avseende allenast åsyftade, att försök med denna organisationstyp i mera begränsad omfattning skulle anordnas vid väl besökta läroverk inom skilda delar av landet. Det hade emellertid synts motiverat, att åtminstone ett fullständigt läroverk av denna typ från början komme till stånd. Ingen tvekan syntes departementschefen kunna råda därom, att huvudstaden utgjorde den lämpligaste förläggningsorten för ett lyceum. Med hänsyn till den särskilda ställning, som statens provskola, nya elementarskolan, intoge inom läroverksorganisationen, borde det också vara skäligt, att denna läroanstalt ombildades till sex-

klassigt lyceum med latin-, nyspråklig och reallinje. Lyceiavdelningar med latin borde vidare anordnas vid läroverken i Uppsala, Lund, Malmö och Härnösand samt vid högre latinläroverket i Göteborg. Vid högre reallläroverket i Göteborg skulle upprättas en reallyceiavdelning.

Beträffande slutligen fördelningen av tre- och fyraåriga gymnasier hade departementschefens övervägande av denna angelägenhet skett på grundvalen av föreliggande praktiska behov ur synpunkten av dels mellan- och realskolornas förekomst och anslutning inom skilda läroverksområden, dels önskvärdheten att bereda utbildningsmöjligheter för den kvinnliga ungdomen under anknytning även till den högre flickskolan.

Vid följande läroverk ifrågasätter departementschefen *icke någon förändring i nuvarande fyraåriga gymnasieorganisation:* Stockholm, läroverket å Östermalm, läroverken i Uppsala, Nyköping, Strängnäs, Växjö, Västervik, Visby, Lund, Ystad, Hudiksvall, Östersund och Umeå.

Latingymnasiet skulle dessutom bibehållas oförändrat vid följande läroverk: Norrköping, Jönköping, Malmö, Karlstad, Örebro, Falun, Härnösand, Sundsvall och Luleå.

Enahanda skulle förhållandet bliva med realgymnasiet vid följande läroverk: Karlskrona, Hälsingborg, Skara och Sundsvall.

Genom omändring av nu förefintliga linjer eller genom nyinrättande av sådana, i samband med utsträckt tillämpning av samundervisning å gymnasiestadiet, skulle *treårigt latingymnasium* anordnas vid följande läroverk, nämligen:

Stockholm, latinläroverket å Norrmalm, läroverket å Södermalm, Linköping, Kalmar, Karlskrona, Kristianstad, Hälsingborg, Halmstad, Göteborg, högre latinläroverket, Vänersborg, Skara, Västerås och Gävle. Vid samtliga de nämnda läroverken med undantag av det i Gävle skulle tillika förekomma fyraårigt latingymnasium.

Treårigt realgymnasium skulle genom ombildning av förefintliga linjer eller genom nyinrättande av sådana enligt förslaget anordnas vid följande läroverk, nämligen:

Stockholm, reallläroverket å Norrmalm och läroverket å Södermalm, Linköping, Norrköping, Jönköping, Kalmar, Kristianstad, Malmö, gossläroverket, Halmstad, Göteborg, reallläroverket, Vänersborg, Borås, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Härnösand och Luleå. Såväl treårigt som fyraårigt realgymnasium skulle förekomma vid de båda nämnda Stockholmsläroverken, reallläroverket i Göteborg, läroverket i Gävle samt, under förutsättning av samundervisning, läroverket i Örebro.

Vad anginge genomförandet av omläggningen i nu berörda del, anser departementschefen, att i allmänhet första ringen av det treåriga gymnasiet ävensom av nyinrättade linjer borde kunna träda i verksamhet läsåret 1928—1929 och ombildningen successivt fullföljas. Lyceiavdelningarna syntes jämväl böra anordnas från och med samma läsår och påbyggas med en

klass varje följande läsår. Vid nya elementarskolan borde nya lärjungar i den nuvarande första klassen icke intagas läsåret 1928—1929 utan i stället en första lyceiklass i två eller tre avdelningar upprättas och ombildningen därefter fullföljas i nyss nämnd ordning.

Beträffande *särskilda läroverk för flickor* föreligger nu förslag om upprättande av allenast fyra sådana läroverk.

Efter departementschefens mening (sid. 251—252 i statsrådsprotokollet) borde städerna Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg ifrågakomma till erhållande av sådana läroverk.

Beträffande de nämnda flickläroverkens organisation borde man enligt departementschefens uppfattning till en början beräkna allenast enkla avdelningar i realskolan. I fråga åter om gymnasiets omfattning borde i Stockholm samtliga tre linjer vara representerade. För flickläroverken i Göteborg, Malmö och Hälsingborg borde, åtminstone till en början, endast latin- och nyspråkliga linjer förekomma. Gymnasiet vid nu förevarande läroverk skulle anordnas genomgående treårigt.

De nämnda läroverken borde successivt träda i verksamhet. Under första året syntes alltså realskolans första klass och gymnasiets första ringar böra upprättas; med tredje verksamhetsåret skulle sålunda gymnasiet och med det fjärde realskolan vara färdigbildad.

Det vore icke helt uteslutet, att de nödiga förberedelserna för läroverkens igångsättande kunde hinna vidtagas redan till ingången av läsåret 1927—1928. Departementschefen förutsåge emellertid, att stora svårigheter härutinnan skulle yppa sig, och hade därför icke ansett sig kunna räkna med att läroverken i allmänhet skulle kunna träda i verksamhet förrän läsåret 1928—29. För att emellertid möjligheter för verksamhetens begynnande redan läsåret 1927—28 icke skulle saknas, hade departementschefen beräknat anslag för upprättande av ett av nu förevarande läroverk å riksstaten för budgetåret 1927—28 och hemställer, att förslag avlåtes till riksdagen om erforderlig höjning av såväl reservationsanslaget till de allmänna läroverken som ock av anslaget till extra och vikarierande lärare vid dessa läroanstalter.

Departementschefen har i annat sammanhang framlagt sin principiella uppfattning angående anordnandet av *samrealskolor, som skulle övertaga den kommunala mellanskolans funktioner* i de samhällen, där behovet av realskolutbildning för närvarande tillgodoses genom mellanskola. Han har tillika närmare angivit de allmänna krav, som enligt hans mening borde uppställas för att en sådan åtgärd skulle kunna tillfredsställande motiveras. Departementschefen ingår nu i en detaljprövning för att bedöma, i vilken omfattning åtgärder i förevarande syfte kunde anses påkallade och genomförbara.

Till en början lämnar departementschefen en redogörelse för antalet lär-

jungar vid olika kommunala mellanskolor, som fylla det uppställda grundläggande kravet att under läsåren 1920—21 till och med 1926—27 hava uppvisat ett genomsnittligt lärjungantal överstigande 100 (sid. 254 i statsrådsprotokollet).

Det angivna kravet fylles — påpekar departementschefen — av ej mindre än 30 av rikets 87 kommunala mellanskolor, fördelade på 14 olika län. På grund av det statsfinansiella läget vore det, fortsätter han, icke möjligt att nu förstatliga ett så betydande antal skolor. En stark begränsning av antalet vore alltså ofrånkomlig. Det vore tänkbart att låta anslutningen bliva företrädesvis avgörande och sålunda i främsta rummet föreslå till statsövertagande de skolor, som under den nämnda perioden visat den starkaste utvecklingen. Departementschefen kunde emellertid icke finna, att man på denna väg skulle uppnå en med hänsyn till olika ortsförhållanden rättvis fördelning av de nya statsläroverken. Det syntes honom nämligen uppenbart, att skilda landsdelars behov borde i möjligaste mån tillgodoses. Vidare vore det naturligt, att tillgången på redan förefintliga läroverk å samma ort eller i grannskapet, skolans ålder m. fl. dylika hänsyn skulle komma i betraktande. Och givetvis kunde vid övervägandet icke den omständigheten förbises, att flera av de ifrågavarande skolorna under senare år visat ett avsevärt reducerat lärjungantal. Med utgångspunkt från vad nu anförts ansåge departementschefen skäligt att till en början utesluta mellanskola i stad, där allmänt läroverk redan funnes, och lämnade fördenskull å sido den avgjort största av de ifrågavarande skolorna, den i Malmö, detta så mycket mera, som han föreslagit upprättande av ett högre flicklläroverk därstädes. Vidare funne han sig icke kunna i första hand ifrågasätta upprättande av mer än ett statsläroverk i vart och ett av de län, där mellanskolor, vilka i övrigt fyllde de uppställda villkoren, vore i verksamhet.

Vid granskning av de föreliggande förhållandena hade departementschefen kommit till den uppfattningen, att följande kommunala mellanskolor i främsta rummet borde komma under omprövning, när det gällde ombildning till allmänna läroverk: Lidingö, Katrineholm, Motala, Nässjö, Ronneby, Hässleholm, Höganäs, Falkenberg, Trollhättan, Karlskoga, Stora Tuna, Sollefteå och Boden. Emellertid hade han ej nu ansett sig kunna föreslå, att ett beslut om övertagande av samtliga de nämnda skolorna av riksdagen nu fattades. Han inskränker sig därför till att framställa förslag om successiv ombildning av sju skolor under förhoppning om att förhållandena snarast skulle möjliggöra ett fullföljande av ombildningsverket, så att de återstående av de nämnda orterna utan alltför stort dröjsmål kunde komma i åtnjutande av de förmåner, som realskolans organisation erbjöde.

Vid övervägandet vilka av förutnämnda orter borde ifrågakomma till omedelbart beslut om samrealskolors inrättande, har departementschefen med beaktande av alla de olika förhållanden, som härvid varit att uppmärksamma, kommit till det resultat, att sådan skola borde upprättas å en

var av följande orter nämligen: Lidingö, Katrineholm, Motala, Höganäs, Trollhättan, Sollefteå och Boden.

Vad angår frågan om ombildningens tekniska genomförande, borde statsövertagandet försiggå successivt och sålunda omfatta en årsklass varje år. I samband med övertagandet av en årsklass borde erforderliga lärarkrafter uppföras på stat och statsunderstödet till mellanskolan i motsvarande mån minskas. Med hänsyn bl. a. till att vederbörande kommuner redan torde hava fastställt utgiftsstater för skolorna för kalenderåret 1927, syntes statsövertagandet av första klassen av nämnda sju mellanskolor lämpligen kunna uppskjutas till den 1 januari 1928. Den fortsatta ombildningen borde budgetåret 1928—1929 utsträckas till mellanskolans klass 2 och budgetåret 1929—1930 till klass 3 samt budgetåret 1930—1931 omfatta skolan i dess helhet.

Enligt det föreliggande förslaget skulle huvudgrunderna för läroverksorganisationen fastställas av riksdagen, men tillämpningen av dessa grunder inom närmare angivna gränser ankomma på Eders Kungl. Maj:t. Riksdagen har i princip intet att häremot invända.

Departementschefen utgår från att anknytningsförhållandena mellan folkskola och realskola skola generellt bestämmas av riksdagen, liksom ock frågan om gymnasiets organisation (längd och antal linjer) vid skilda läroverk ävensom tillämpningen av de utav honom tänkta grunderna för samundervisning. Riksdagen håller lika med departementschefen före, att sådana grunder för läroverksorganisationen, vilka äro av en mera principiell natur och av konstitutiv betydelse för organisationens struktur och planläggning, eller vilka genom sin tillämpning direkt eller indirekt inverka på statsregleringen, böra underställas riksdagens prövning. I det följande har riksdagen sökt upprätthålla denna allmänna uppfattning, ävensom angivit de fall, där, utöver vad departementschefen anfört, riksdagen funnit lämpligt åt Eders Kungl. Maj:t överlämna bestämmanderätten i ett eller annat avseende.

Vad först beträffar de allmänna grunderna för flickornas undervisning har riksdagen i det föregående angivit sin ställning härutinnan. Enligt riksdagens här utvecklade mening skulle de högre allmänna läroverk och realskolor för gossar, till vilka enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag flickor skulle under förutsättning av vissa kommunala åtaganden kunna erhålla tillträde, ombildas till högre samläroverk och samrealskolor. Från den allmänna regeln om samundervisning på real- och gymnasialstadiet vid samtliga statsläroverk skulle undantag göras för sådana läroverk, vilka hade ett mycket högt lärjungeantal och som skulle fortfarande vara avsedda endast för gossar. Enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag skulle härunder vara inbegripna följande läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, reallläroverket å Norrmalm, läroverket å Södermalm, läroverket å Östermalm, samt Vasa, Katarina och Kungsholmens realskolor, Uppsala, Malmö: högre läroverket och

realskolan, Lund, Hälsingborg och Göteborg: latinläroverket, reallläroverket samt västra och östra realskolan ävensom realskolan vid de högre allmänna läroverken i Linköping, Norrköping, Jönköping, Borås, Karlstad, Örebro, Västerås, Gävle och Sundsvall. Riksdagen, som ansett, att läroverken i Gävle och Sundsvall böra ombildas till samläroverk, har ansett sig böra i övrigt bifalla Eders Kungl. Maj:ts förslag i nu berörda hänseende dock med de jämkningar och under de förutsättningar, som angivas i de av herr Möller m. fl. och herr Hansson m. fl. väckta motionerna (I: 254 och II: 417). I anslutning härtill skulle enligt riksdagens mening samtliga angivna läroverk — med undantag för läroverken i Gävle och Sundsvall — varda i sin helhet avsedda endast för manliga lärjungar, dock att, till dess ett högre flickläroverk i respektive städer hunnit träda i verksamhet, kvinnliga lärjungar må kunna av Eders Kungl. Maj:t lämnas tillträde till vederbörande läroverks gymnasium under förutsättning av vissa kommunala åtaganden, vilka överensstämma med vad Eders Kungl. Maj:t i motsvarande hänseende föreslagit i fråga om flickors allmänna tillträde till läroverken. Ifrågavarande medgivande synes emellertid icke böra ifrågasättas beträffande de städer — Stockholm, Malmö, Hälsingborg och Göteborg — för vilkas del riksdagen redan nu beslutat inrättande av högre flickläroverk.

Vad riksdagen sålunda beslutat står i överensstämmelse med den ståndpunkt, riksdagen förut intagit ifråga om inrättande av statliga läroverk för flickor, därvid riksdagen för sin del bifallit förslaget om inrättandet av dylika läroverk i nyssnämnda fyra städer och begärt en utredning och plan angående upprättande av sådana läroverk även i de övriga städer, där utrymme för flickor ej kunde beredas i det allmänna läroverket. Riksdagen har följaktligen icke kunnat nu bifalla det i herr Åkerbergs m. fl. och herr Öhmans m. fl. motioner (I: 223 och II: 330) framburna yrkandet om omedelbart inrättande i Örebro av ett statligt läroverk för flickor.

Hur enligt riksdagens beslut flickornas undervisning kommer att te sig i den allmänna läroverksorganisationen kommer riksdagen i det följande att i detalj angiva.

De allmänna grunder, som skulle vara bestämmande för anknytningen till folkskolan, har riksdagen i det föregående angivit. I vissa fall synas beträffande städerna Stockholm och Göteborg lokalutrymmena med den organisation medelst femklassiga realskolor, riksdagen i det följande kommer att angiva, kunna medgiva upprättandet av en fyraårig realskola vid sidan av de föreslagna femåriga realskolelinjerna. Då å ena sidan antalet fyraåriga realskolor i dessa städer blir förhållandevis ringa och å andra sidan tillgången till statliga läroverksklasser ansetts vara väl knapp, vill riksdagen i nu förevarande sammanhang allenast framhålla, att för den händelse utrymmet inom vederbörande läroverk det medgiver, jämväl en linje med fyrklassig realskola må kunna efter Eders Kungl. Maj:ts beprövande anordnas, därest stadsfullmäktige i vederbörande läroverkssamhälle därom göra framställning.

De motioner, som väckts i fråga om tillämpningen i enskilda fall av anknytningen mellan folkskola och realskola, kommer riksdagen att behandla, då riksdagen här nedan går att angiva sin ståndpunkt till läroverksorganisationen i detalj.

Vad därefter beträffar gymnasieorganisationens utformning har riksdagen i det föregående angivit sin allmänna ställning till det framlagda förslaget om gymnasiets organisation. De grunder, som departementschefen angivit i fråga om tillämpningen av denna organisation, hava i stort sett icke givit riksdagen anledning till erinran. Så anser riksdagen, att det treåriga gymnasiet huvudsakligen bör komma till användning å ort, där kommunal mellanskola finnes eller där i grannskapet ett större antal dylika skolor eller statens realskolor äro till finnandes, dock med bibehållande av fyraåriga latingymnasier i något större utsträckning, än departementschefen föreslagit. Till förslaget om fasta nyspråkliga gymnasielinjer har riksdagen i det föregående ställt sig avvisande. Beträffande gymnasieorganisationens närmare utformning å de olika läroverksorterna får riksdagen tillfälle här nedan återkomma.

Departementschefen har under förevarande avdelning vidare upptagit frågan om utvidgning av realskolor till högre läroverk. I detta hänseende skiljer departementschefen mellan tre olika slag av läroanstalter. I första hand berör han de läroverk, till vilka på vederbörande kommuns bekostnad anknutits fullständiga gymnasier, och i anslutning till hans tillstyrkan föreslår Eders Kungl. Maj:t statens övertagande av de kommunala gymnasierna i Södertälje och Eskilstuna. I åtskilliga inom riksdagen väckta motioner hava förslag framkommit om statens övertagande av ytterligare kommunala gymnasier; så har i två likalydande motioner, väckta den ena av greve Spens m. fl. (I: 215) och den andra av herr C. O. Johanson i Huskvarna m. fl. (II: 323) yrkats på förstatligande av det kommunala gymnasiet i Eksjö, i två likaledes likalydande motioner, väckta den ena av herrar Svensson och Holmgren (I: 222) och den andra av herr Mårtenson m. fl. (II: 333), yrkats på förstatligande av det kommunala gymnasiet i Uddevalla samt i en av herr Magnusson m. fl. väckt motion (II: 404) föreslagits statens övertagande av det kommunala gymnasiet i Skövde. Vidare hava herrar Christenson och Laurén motionsvis (II: 412), under förutsättning att Eders Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke skulle bifallas, hemställt om statens övertagande av samma kommunala gymnasier, varom förslag i Eders Kungl. Maj:ts proposition föreligger, nämligen i Södertälje och Eskilstuna. Slutligen torde i detta sammanhang uppmärksammas den av herr Leo väckta motionen (II: 361) om förstatligande även av Lidingö kommunala gymnasium.

Vid prövning av de nu föreliggande förslagen har riksdagen ansett sig böra till en början bifalla Eders Kungl. Maj:ts förslag om statens övertagande av de kommunala gymnasierna i Södertälje och Eskilstuna. Herrar Chri-

stensons och Lauréns ovanberörda motion har vid sådant förhållande icke föranlett till någon riksdagens åtgärd. Vad de övriga motionsvis väckta yrkandena beträffar, har riksdagen, med hänsyn till de stora uppoffringar vederbörande kommuner i nu förevarande avseenden gjort och till den relativt långa tid dessa kommunala gymnasier varit i verksamhet och fyllt ett obestridbart behov å vederbörande orter, funnit starka skäl tala för att jämväl gymnasierna i Eksjö, Uddevalla och Skövde varda från och med den 1 juli 1928 successivt övertagna av staten under enahanda villkor, som av Eders Kungl. Maj:t ifrågasatts beträffande gymnasierna i Södertälje och Eskilstuna. Däremot har riksdagen icke funnit tillräckliga skäl föreligga att biträda förslaget om förstatligande av Lidingö kommunala gymnasium.

Vidare berör departementschefen ett läroverk — i Landskrona — där gymnasium anordnats i samband med statsrealskola men med understöd från anslaget till högre goss- och samskolor. Något förslag från Eders Kungl. Maj:ts sida om förstatligande av detta gymnasium föreligger emellertid icke. I två motioner, väckta den ena av herrar Nilsson och Jönsson (I: 261) och den andra av herr Lindskog (II: 345) har nu föreslagits en utvidgning av realskolan i Landskrona förmedelst gymnasium till ett fullständigt högre allmänt läroverk. Vid prövning av detta sistnämnda yrkande har riksdagen funnit skäl föreligga för ett bifall till detsamma i så måtto, att statens övertagande av gymnasiet i fråga skall ske successivt från och med den 1 juli 1929.

Härjämte har departementschefen erinrat om de av vederbörande kommun bekostade gymnasielinjer, vilka nu finnas upprättade vid två högre läroverk, nämligen en latinlinje i Ystad och en reallinje i Hudiksvall. I anslutning till departementschefens förord föreslår Eders Kungl. Maj:t statens övertagande av den kommunala gymnasielinjen i Ystad, och har riksdagen häremot intet att erinra. Emellertid har i en av herr Granath väckt motion (II: 332) yrkats på statens övertagande jämväl av reallinjen i Hudiksvall; även sistnämnda förslag har riksdagen ansett sig böra bifalla, därvid riksdagen dock förutsätter, att till undvikande av alltför stora kostnader en samläsning mellan de olika gymnasielinjerna vid sistnämnda läroverk i största möjliga utsträckning kommer till stånd. Tidpunkten för övertagandet torde beträffande läroverket i Ystad böra bestämmas till den 1 januari 1928 och i fråga om läroverket i Hudiksvall till den 1 juli 1928.

I detta sammanhang har riksdagen vidare upptagit till prövning de motionsvis gjorda yrkanden, som utöver vad ovan angivits avse utvidgning av realskolor till högre allmänna läroverk. I detta avseende har i två likalydande motioner, väckta den ena av herr Pauli (I: 255) och den andra av herr Hagman (II: 415), föreslagits utvidgning av Kungsholmens realskola i Stockholm till fullständigt högre allmänt läroverk. Samma yrkande föreligger i herr Westmans motion (I: 263), dock med den skillnad, att i sistnämnda motion utvidgningen föreslås skola ske på det sätt, att erforderliga

lärarkrafter överflyttas från andra gymnasier i Stockholm. Vidare har i två likalydande motioner, väckta den ena av herr Bergman m. fl. (I: 251) och den andra av herr Norling m. fl. (II: 409), föreslagits utvidgning av realskolan i Kristinehamn till ett högre allmänt läroverk. Vad först beträffar frågan om utvidgning av Kungsholmens realskola i Stockholm till högre allmänt läroverk, vill riksdagen erinra, hurusom denna fråga är av ett gammalt datum och redan en gång underställts riksdagens prövning men då skjutits på framtiden i avvaktan på en lösning av skolorganisationen i dess helhet. Med hänsyn till den växande befolkningen i Stockholm och nya bosättningsförhållanden genom stadens utvidgning västerut har riksdagen funnit starka skäl tala för att denna realskola nu varder utvidgad till högre allmänt läroverk. Därvid synes det till fullo motiverat, att gymnasiet hålles tillgängligt för såväl manliga som kvinnliga lärjungar. Då riksdagen av praktiska skäl icke håller för möjligt, att upprättandet kan ske på det sätt, som angives i herr Westmans ovanberörda motion, har riksdagen bifallit de yrkanden, som framkommit i detta hänseende i de av herr Pauli och herr Hagman väckta motionerna, därvid riksdagen beslutat, att den nya gymnasieorganisationen vid detta läroverk skall successivt träda i kraft från och med den 1 juli 1929.

Beträffande förslaget att utvidga realskolan i Kristinehamn till högre allmänt läroverk har riksdagen icke funnit tillräckliga skäl föreligga för ett sådant yrkande, vadan riksdagen ej heller kunnat bifalla de härom väckta motionerna.

De frågor, som departementschefen härefter berör beträffande ombildning av gosslläroverk till samskolor, torde icke, med den uppfattning i hithörande angelägenhet, åt vilken riksdagen förut givit uttryck, nu föranleda någon närmare utveckling från riksdagens sida.

I avseende å fördelningen av gymnasie- och lyceilinjer förordar departementschefen till en början en nyspråklig linje vid vissa angivna läroverk; i denna punkt hänvisar riksdagen allenast till vad riksdagen i princip anfört om en dylik linje. Vidare berör departementschefen frågan om fullständigande av gymnasiet i Borås, vilket nu endast äger reallinje, med jämväl en latinlinje; förslag härom föreligger från Eders Kungl. Maj:ts sida, och har riksdagen häremot intet att erinra. Vad förslaget vidare innehåller i avseende å lyceer och lyceiavdelningar har ej heller givit riksdagen anledning till annan invändning än att, såsom riksdagen nedan framhåller, lärjungefrekvensen vid högre allmänna läroverket i Härnösand icke synes för närvarande motivera anordnande av lyceilinje vid sagda läroverk. Riksdagen har följaktligen avslagit herr Hederstiernas motion (I: 249) om bibehållande av Nya elementarskolan i Stockholm vid dess nuvarande organisation. Till spörsmålet om fördelningen av de tre- och fyraåriga gymnasierna återkommer riksdagen vid sitt angivande av detaljerna i den nya läroverksorganisationen.

Beträffande upprättande av högre flickläroverk har riksdagen förut uttalat sig och återkommer i det följande till den närmare organisationen av de läroverk, som nu föreslås.

Departementschefen berör härefter frågan om ombildning av kommunala mellanskolor till samrealskolor. Såsom allmän utgångspunkt har han angivit, att en mellanskola för att nu kunna ifrågakomma till ombildning till allmänt läroverk bör hava varit i verksamhet år 1920 samt under läsåren 1920—1921 till och med 1926—1927 haft ett genomsnittligt lärjungeantal överstigande 100. Detta krav fylles av 30 utav landets 87 kommunala mellanskolor, fördelade på 14 olika län. På grund av statsfinansiella förhållanden har det emellertid icke ansetts möjligt att förstatliga ett så stort antal. Departementschefen har företagit en prövning av olika skolor, som nu kunde tänkas ifrågakomma, och i enlighet med hans tillstyrkan föreslår nu Eders Kungl. Maj:t ett statsövertagande av 7 kommunala mellanskolor, nämligen skolorna i Lidingö, Katrineholm, Motala, Höganäs, Trollhättan, Sollefteå och Boden.

Motionsvis har på denna punkt ett avsevärt antal yrkanden framkommit. Av mera principiell innebörd äro de förslag, som framlagts i herr Pålssons motion (I: 238) och i herr Möllers m. fl. och herr Hanssons m. fl. motioner (I: 254 och II: 417). I den förra föreslås ett successivt ombildande av 64 mellanskolor, därvid motionären utgått från ett minimiantal lärjungar av omkring 64 men även låtit andra synpunkter än de rent siffermässiga göra sig gällande. I de senare motionerna hemställes, att som villkor för statsövertagande skulle fordras, att skolan varit erkänd som kommunal mellanskola år 1922, att medeltalet lärjungar höstterminerna 1922—1926 uppgått till minst 80 samt att lärjungeantalet höstterminen 1926 likaledes utgjorde minst 80. Av särskilda skäl har även mellanskolan i Neder-Kalix medtagits, ehuru den ej uppfyllde sistnämnda villkor. Antalet av de skolor, som i dessa sistnämnda motioner föreslås att övertagas av staten, är 44.

Härjämte föreligger ett antal motioner, avseende förstatligande av särskilda kommunala mellanskolor. Föreslagna äro i detta hänseende kommunala mellanskolorna i Nässjö (motioner av herr Gustafsson m. fl. I: 216 och av herr Fast m. fl. II: 327), Neder-Kalix (motion av herr Lövgren i Nyborg m. fl. II: 363), Falkenberg (motioner av herr Larsén m. fl. I: 237 och av herr Andersson i Falkenberg m. fl. II: 360), Karlskoga (motioner av herr Åkerberg I: 240 och av herr Mogård m. fl. II: 359), Eslöv (motioner av herr Pålsson och Nilsson I: 233 samt av herr Fjellman II: 343), Tranås (motioner av herr Ericson I: 262 och av herrar Göranson och Ericson i Boxholm II: 419), Hässleholm (motion av herr Björklund II: 416), Stora Tuna, Mora, Hedemora och Ludvika (motioner av herr Dalberg m. fl. I: 239 och av herr Englund II: 358) samt Göteborg (motion av herr Hedvall m. fl. II: 408).

Riksdagen har i det föregående framhållit vikten av att kommunala mellanskolor varda i väsentligt större utsträckning än Eders Kungl. Maj:ts förslag av-

ser ombildade till statliga läroanstalter. Med hänsyn till den betydelse, riksdagen tillmäter denna fråga, har riksdagen ägnat densamma en ingående prövning och sökt framlägga ett förslag, som står i överensstämmelse med den allmänna åskådning, varåt riksdagen i dessa stycken förut givit uttryck. Vid bedömande av spörsmålet vilka skolor skulle ifrågakomma till ombildning har riksdagen tagit i betraktande samtliga de synpunkter, som enligt riksdagens förmenande böra anläggas på denna fråga. Hänsyn bör härvid tagas till vederbörande samhälles allmänna struktur, folkmängd, förefintligheten av allmänt läroverk i närheten eller å samma ort, vederbörande samhälles ekonomi, skolornas fördelning över hela riket, utrymmet i statsläroverken i skolans närhet samt skolans lärjungeantal och ålder. Samtliga dessa faktorer har riksdagen beaktat i varje särskilt fall. I de städer, där redan allmänna statsläroverk finnas, d. v. s. Stockholm, Norrköping, Malmö, Lund och Göteborg, har riksdagen icke funnit skäl föreligga att, åtminstone för närvarande, föreslå ett statsövertagande av därvarande kommunala mellanskolor.

Med beaktande av nu anförda synpunkter har riksdagen kommit till den uppfattningen, att det antal kommunala mellanskolor, vilka borde ifrågakomma till förstatligande, bör bestämmas till 54. Givetvis bör ett dylikt statsövertagande ske successivt och i olika repriser. Riksdagen vill i sammanhang härmed framhålla, att de ökade kostnader, som härav föranledas, i väsentlig mån uppvägas genom den besparing, som indragningen av realskolans första klass kommer att medföra.

Riksdagens beslut framgår av nedanstående förteckning, däri angives den ordning, i vilken där upptagna kommunala mellanskolor skulle komma att ombildas till allmänna läroverk; härjämte är för varje skola angivet året för dess erkännande som kommunal mellanskola, lärjungemedeltalet under de sista 7 åren (eller den kortare tid de existerat) samt inom parentes antalet lärjungar höstterminen 1926.

Från och med den 1 januari 1928:

Lidingö	1920	226	(223)
Katrineholm	1910	153	(165)
Motala	1920	164	(168)
Nässjö	1913	207	(184)
Ronneby	1912	158	(142)
Hässleholm	1912	169	(144)
Höganäs	1919	146	(142)
Falkenberg	1918	136	(156)
Trollhättan	1919	157	(161)
Karlskoga	1911	120	(114)
Stora Tuna	1914	189	(189)
Sollefteå	1920	122	(103)
Boden	1917	181	(152)

Från och med den 1 juli 1928:

Ljungby	1918	73	(71)
Mönsterås	1912	80	(77)
Eslöv	1914	138	(124)
Lysekil	1918	94	(86)
Vara	1914	76	(69)
Säffle	1913	105	(98)
Bollnäs	1926	125	(120)
Ström	1917	56	(48)

Från och med den 1 juli 1929:

Vaxholm	1920	108	(101)
Mjölby	1916	108	(102)
Tranås	1914	142	(144)
Tomelilla	1912	106	(105)
Anderslöv	1918	74	(82)
Ulricehamn	1914	122	(103)
Mora	1912	119	(125)
Nederkalix	1912	114	(72)

Från och med den 1 juli 1930:

Söderköping	1918	83	(72)
Sölvesborg	1920	114	(95)
Simrishamn	1913	95	(86)
Hörby	1913	91	(77)
Laholm	1915	98	(100)
Avesta	1912	88	(106)
Ludvika	1913	109	(110)
Sandviken	1922	127	(113)

Från och med den 1 juli 1931:

Huskvarna	1912	162	(146)
Borgholm	1918	56	(62)
Klippan	1917	98	(96)
Skurup	1917	77	(84)
Sunne	1921	98	(82)
Hallsberg	1921	98	(92)
Hedemora	1917	101	(112)
Gudmundrå	1922	97	(92)

Från och med den 1 juli 1932:

Sundbyberg	1919	93	(86)
Värnamo	1912	114	(102)
Vetlanda	1912	99	(100)
Åstorp	1919	132	(96)
Svedala	1912	78	(71)
Tidaholm	1912	83	(58)
Leksand	1919	74	(73)
Malmberget	1917	156	(160)
Kiruna	1921	109	(108)

Riksdagen övergår härefter att redogöra för den tillämpning av den föreslagna läroverksorganisationen, som enligt riksdagens mening bör komma till stånd å de olika läroverksorterna. Härvid följer riksdagen den av departementschefen å sid. 262—274 i statsrådsprotokollet återgivna planen. I avseende å vad riksdagen här nedan angiver, vill riksdagen förutskicka den erinran, att riksdagen vid sina beräkningar utgått från nuvarande bestämmelser om lärjungeantalet i realskolans och gymnasiets klassavdelningar, nämligen 35 respektive 30. Detta torde ock stå i överensstämmelse med den uppfattning, varåt riksdagen i detta hänseende förut givit uttryck.

Slutligen vill riksdagen beträffande hela den organisation, som nedan föreslås, framhålla, att erfarenheten givetvis kan göra vissa jämkningar i densamma önskvärda på grund av lokala förhållanden, ändrat elevantal m. m., och riksdagen förutsätter, att i sådant fall Eders Kungl. Maj:t härom kommer att för riksdagen framlägga förslag.

Plan för läroverksorganisationen.

Stockholms stad.

Intet läroverk i Stockholm har av Eders Kungl. Maj:t ansetts lämpligen kunna ifrågakomma att ombildas till samläroverk.

Med hänsyn till huvudstadens båda väl besökta kommunala mellanskolor och förefintligheten av ytterligare en statsunderstödd enskild mellanskola hava realskolans nuvarande anknytningsförhållanden i regeln förutsatts orubbade. Allenast vid högre allmänna läroverket å Södermalm, till vilket provårskurs är förlagd, har på grund av denna omständighet föreslagits, att en fyrklassig realskolavdelning må ersätta en serie parallellklasser i realskolan.

För tillgodoseende av flickundervisningen föreslås upprättande av ett nytt högre flickläroverk, organiserat med fyrklassig realskola i tills vidare enkla avdelningar samt gymnasium, omfattande latin-, nyspråklig och reallinje, samtliga treåriga. Därjämte skulle högre lärarinneseminariets övningsskola delvis ombildas och förses med en enkel realskollinje, omfattande fyra klasser.

Med avseende på gymnasiets organisation vid huvudstadsläroverken föreslås följande. Vid högre latinläroverket å Norrmalm bibehålles en latinlinje oförändrad (4-årig), en latinlinje organiseras treårig och i utbyte mot en latinlinje upprättas en fyraårig nyspråklig linje.

Vid högre reallläroverket å Norrmalm bibehållas två reallinjer fyraåriga och organiseras en sådan linje såsom treårig.

Vid högre läroverket å Södermalm bibehållas en latin- och en reallinje fyraåriga och organiseras en latin- och en reallinje såsom treåriga sådana linjer.

Vid högre läroverket å Östermalm bibehållas samtliga linjer oförändrade.

Vad slutligen angår statens provskola Nya elementarskolan föreslås, att läroverket organiseras såsom sexårigt lyceum, omfattande latin-, nyspråkligt och reallyceum. Läroverket har synts böra vara tillgängligt endast för gossar.

I fråga om Stockholms tre realskolor har någon förändring icke föreslagits.

Beträffande slutligen privatläroverken i huvudstaden anser departementschefen det icke vara uteslutet, att statsunderstödet till något av de nuvarande privata flickgymnasierna kunde komma att framdeles indragas. Härutinnan vore det emellertid icke möjligt att göra någon säker förutberäkning. I övrigt torde den föreslagna omorganisationen icke kunna väntas medföra någon rubbning i privatläroverkens understödsförhållanden.

Vid samtliga läroverk i Stockholm skall enligt riksdagens beslut realskolan organiseras såsom femklassig, med undantag för högre allmänna läroverket å Södermalm, där såväl fyrklassig som femklassig realskola skall ifrågakomma.

Vid högre latinläroverket å Norrmalm skall realskolan med utgångspunkt från nuvarande lärjungeantal omfatta tre serier parallellavdelningar och gymnasiet två fyraåriga och en treårig latinlinje.

Vid högre reallläroverket å Norrmalm skall realskolan omfatta två serier parallellavdelningar och gymnasiet organiseras i enlighet med Eders Kungl. Maj:ts förslag.

Vid högre läroverket å Södermalm skall förekomma såväl fyrklassig som femklassig realskola, båda med parallellavdelningar; gymnasiet skall organiseras på sätt Eders Kungl. Maj:t föreslagit.

Vid högre läroverket å Östermalm skall realskolan genomgående omfatta tre serier parallellavdelningar; i avseende å gymnasiet — en fyraårig latinlinje och två fyraåriga reallinjer — ifrågasättes ingen ändring.

Beträffande den föreslagna organisationen av Nya elementarskolan har riksdagen, med hänsyn till detta läroverks karaktär av provskola, där en friare organisation bör vara rådande, icke funnit anledning till erinran mot förslaget, vilket upptager även en nyspråklig lyceilinje. Riksdagen har följaktligen icke kunnat bifalla det i herr Hederstiernas motion (I: 249) fram-

förda yrkandet om Nya elementarskolans bibehållande vid samma organisation som övriga högre läroverk i Stockholm.

De tre realskolorna skola en var omfatta tre serier parallellavdelningar. Det föreslagna gymnasiet å Kungsholmen, vilket enligt riksdagens beslut skall successivt träda i funktion från och med höstterminen 1929, synes böra organiseras med en treårig latinlinje och en treårig reallinje.

Det ifrågasatta flickläroverket skall omfatta en fyrklassig realskola, varjämte gymnasiet synes böra organiseras med en fyrklassig och en treklassig latinlinje och en treklassig reallinje.

Vidare vill riksdagen lika med departementschefen betona, att med den utvidgning av läroverksorganisationen i Stockholm, som nu förutsättes skola komma till stånd, statsunderstödet till något, eventuellt några av de nuvarande privata flickgymnasierna synes kunna framdeles indragas.

Stockholms län.

Realskolan i *Södertälje* föreslås av Eders Kungl. Maj:t ombildad till högre läroverk genom statens successiva övertagande av det höstterminen 1914 upprättade kommunala gymnasiet. Realskolan, till vilken flickor torde kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, som förutsättes bliva tillgängligt för både gossar och flickor, föreslås under denna förutsättning omfatta en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje.

Även under förutsättning av att realskolan göres tillgänglig för flickor, beräknas den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Samskolan i *Norrtälje* föreslås ombildad till fyrklassig samrealskola.

I *Lidingö* föreslås den nuvarande kommunala mellanskolan omorganiserad till en fyrklassig statens samrealskola.

Eders Kungl. Maj:ts förslag ifråga om läroverket i *Södertälje* bifaller riksdagen allenast med den ändring, att realskolan kommer att omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning.

I övrigt innebär riksdagens beslut icke någon annan ändring i förhållande till vad Eders Kungl. Maj:t föreslagit än att, enligt vad riksdagen beslutat, den kommunala mellanskolan i *Vaxholm* skall successivt övertagas av staten från och med den 1 juli 1929 och den kommunala mellanskolan i *Sundbyberg* från och med den 1 juli 1932.

Det i herr Mosessons motion (II: 421) framställda förslaget om anordnande vid den föreslagna samrealskolan å Lidingön av jämväl en sexårig realskoleavdelning har riksdagen av skäl, som i annat sammanhang angivas, icke ansett sig böra bifalla.

Uppsala län.

Högre läroverket i *Uppsala*, vilket skulle vara tillgängligt endast för gossar, föreslås organiserat på följande sätt:

Realskolan skulle omfatta en fyrklassig samt en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5; därjämte skulle nyupprättas en lyceiavdelning, förslagsvis med latin. Gymnasiet bibehålles oförändrat med en fyraårig latinlinje och en fyraårig reallinje.

För flickornas undervisning skulle en fyrklassig realskollinje anordnas vid Uppsala högre elementarläroverk för flickor. I övrigt skulle ingen förändring i privatläroverkens understödsförhållanden ifrågakomma.

Realskolan i *Enköping* föreslås omorganiserad till samrealskola med en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Den statsunderstödda flickskolan i staden har vid sådant förhållande ansetts icke kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Beträffande högre allmänna läroverket i *Uppsala* har riksdagen beslutat, att realskolan skall omfatta en fyrklassig avdelning och en femklassig avdelning. Med hänsyn till lärjungeantalet kan tvekan råda, huruvida samtidigt med lyceets tillkomst behov kommer att föreligga av parallellklasser till någon av realskolavdelningarna. Riksdagen anser emellertid, att den femklassiga avdelningen bör utrustas med parallellklasser, till dess säker erfarenhet vunnits i berörda hänseende. Beträffande den ifrågasatta lyceiavdelningen ävensom gymnasiets organisation har riksdagen icke ansett någon ändring påkallad i Eders Kungl. Maj:ts förslag. Vidare anser riksdagen, att gymnasiet skall, intill dess högre flickläroverk där inrättats, kunna vara tillgängligt även för kvinnliga lärjungar. Riksdagen har alltså avslagit herr Pehrssons motion (II : 402), i vad densamma avser nu förevarande läroverk. Förslaget om den ifrågasatta realskolelinjen vid flickskolan i Uppsala anser sig riksdagen böra avslå.

Vidare bifaller riksdagen organisationen av realskolan i *Enköping* med den ändring, att den sexklassiga realskolavdelningen organiseras som femklassig, varvid riksdagen lika med departementschefen håller före, att den statsunderstödda flickskolan därstädes icke synes kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Södermanlands län.

Högre läroverket i *Nyköping* föreslås oförändrat i vad angår gymnasiets organisation, och förutsättes härvid, att kvinnliga lärjungar fortfarande hava tillgång till detsamma. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Även under förutsättning av samundervisning i realskolan anses den statsunderstödda flickskolan kunna beräknas erhålla tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Högre läroverket i *Strängnäs* föreslås organiserat med 4-årigt latingymnasium, liksom för närvarande tillgängligt även för kvinnliga lärjungar. Därest flickor icke anses böra äga tillträde till realskolan, skulle lärjung-

antalet icke medgiva anordnande av parallellklasser och skolan sålunda böra omfatta en fyrklassig avdelning. Under förutsättning av samundervisningens utsträckande även till realskolestadiet, för vilken anordning hinder icke ansetts föreligga, skulle genomgående parallellklasser bliva erforderliga och således sexklassig realskolavdelning kunna bibehållas vid sidan av den fyrklassiga.

Även vid sist angivna ordning avses den statsunderstödda flickskolan sannolikt kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Eskilstuna* föreslås ombildad till högre läroverk genom statens successiva övertagande av det höstterminen 1911 upprättade kommunala gymnasiet. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, som förutsättes alltjämt bliva tillgängligt för både gossar och flickor, föreslås omfatta en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje.

Även under förutsättning av samundervisning i realskolan avses den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna erforderlig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

I *Katrineholm* föreslås den nuvarande kommunala mellanskolan omorganiserad till en fyrklassig statens samrealskola.

Högre läroverket i *Nyköping* skall enligt riksdagens beslut bliva i sin helhet utan villkor tillgängligt även för kvinnliga lärjungar. I avseende å organisationen av ifrågavarande läroverk har riksdagen intet att erinra mot Eders Kungl. Maj:ts förslag i annan mån, än att realskolan därstädes organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Högre läroverket i *Strängnäs* skall enligt riksdagens beslut likaledes bliva i sin helhet utan villkor tillgängligt även för kvinnliga lärjungar. Beträffande organisationen av detta läroverk har riksdagen följaktligen intet att erinra mot förslaget i annat hänseende, än att realskolan synes böra omfatta såväl en fyrklassig som en femklassig avdelning. Vid nu anförda förhållande synes den statsunderstödda flickskolan i staden icke kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Beträffande läroverksorganisationen i *Eskilstuna* och *Katrineholm* föranleder förslaget icke någon annan erinran från riksdagens sida, än att realskolan i Eskilstuna organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Östergötlands län.

Högre läroverket i *Linköping* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor icke skulle äga tillgång, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, båda utrustade med parallellavdelningar till respektive klasser 1—3 och 1—5. Gymnasiet, som skulle kunna bereda utrymme även för kvinnliga lärjungar, skulle omfatta en fyraårig och en treårig latinlinje samt en treårig reallinje.

Vid den statsunderstödda flickskolan skulle vidare en realskollinje lämpligen anordnas.

Högre läroverket i *Norrköping* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor icke skulle äga tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5. Gymnasiet, som avsetts kunna bereda utrymme även för kvinnliga lärjungar, skulle omfatta en fyraårig latinlinje, en treårig nyspråklig linje samt en treårig reallinje.

Stadens båda statsunderstödda flickskolor skulle icke påverkas av den föreslagna omorganisationen.

Samskolan i *Vadstena* föreslås ombildad till fyrklassig samrealskola.

I *Motala* föreslås den nuvarande kommunala mellanskolan omorganiserad till en fyrklassig statens samrealskola.

Riksdagens beslut innebär, att vid högre läroverket i *Linköping* gymnasiet skall, intill dess högre flicklläroverk där inrättas, kunna vara tillgängligt för kvinnliga lärjungar; ifråga om gymnasiets organisation bifalles förslaget. Beträffande realskolan, som skulle vara tillgänglig endast för gossar, bifalles likaledes förslaget med den ändring, att den sexklassiga avdelningen organiseras såsom femklassig; med hänsyn till det växlande elevantalet har riksdagen dock ej funnit sig övertygad om nödvändigheten att upprätthålla den ena parallellavdelningen av den femklassiga realskolan; densammas upprätthållande torde få bero på Eders Kungl. Maj:ts prövning. Då ett särskilt flicklläroverk här torde komma till stånd, synes den föreslagna realskolelinjen vid den statsunderstödda flickskolan icke vara erforderlig.

Beträffande högre läroverket i *Norrköping* innebär riksdagens beslut, att gymnasiet därstädes skall, intill dess högre flicklläroverk där inrättas, kunna vara tillgängligt för kvinnliga lärjungar samt omfatta en fyraårig latinlinje, en treårig latinlinje och en treårig reallinje. Realskolan, till vilken endast gossar skulle äga tillträde, bör organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning, den senare omfattande två serier parallellklasser, i följd varav riksdagen icke kunnat bifalla herr Björkmans motion (II: 334); herr Pehrssons motion (II: 402), i vad den sistnämnda avser nu förevarande läroverk, torde få anses besvarad med vad riksdagen sålunda beslutat.

Beträffande samrealskolan i *Vadstena* innebär riksdagens beslut, att densamma tillsvidare organiseras såsom en femklassig realskola.

Förslaget i avseende å läroverket i *Motala* bifalles. Dessutom innebär riksdagens beslut statens successiva övertagande från och med den 1 juli 1929 av den kommunala mellanskolan i *Mjölby* och från och med den 1 juli 1930 av den kommunala mellanskolan i *Söderköping*.

Jönköpings län.

Läroverket i *Jönköping* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor icke skulle äga tillgång, skulle omfatta en fyrklassig och

en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5. Gymnasiet, vilket förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle omfatta en fyraårig latinlinje, en treårig nyspråklig linje och en treårig reallinje. Stadens båda flickskolor beräknas kunna erhålla tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Eksjö,* till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, föreslås ombildad till fyrklassig realskola. Därest samundervisning äger rum, anses lärjungantalet påkalla anordnande av parallellklasser och skolan omfatta även en sexklassig avdelning.

Den statsunderstödda flickskolan i staden synes även vid samundervisning sannolikt kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Vid högre läroverket i *Jönköping* skall enligt riksdagens beslut gymnasiet tillsvidare, intill dess högre flickläroverk där inrättas, kunna vara tillgängligt för kvinnliga lärjungar; och synes detsamma böra omfatta en fyraårig latinlinje, en treårig latinlinje och en treårig reallinje. Beträffande realskolan innebär riksdagens beslut densammas anordnande såsom dels fyrklassig, dels femklassig realskola, den senare med parallellavdelningar. Riksdagen finner förty herr Pehrssons motion (II: 402), i vad den avser nu förevarande läroverk, besvarad med vad riksdagen sålunda anfört. Därest ett statligt läroverk för flickor kommer till stånd i nämnda stad, torde frågan om fortsatt statsunderstöd till båda flickskolorna komma i ett ändrat läge.

Beträffande organisationen av realskolan i *Eksjö* har riksdagen intet att erinra i annan mån, än att densamma bör omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning; riksdagens beslut innebär ett påbyggande av nämnda skola genom statens successiva övertagande från och med den 1 juli 1928 av nuvarande kommunala gymnasium därstädes. Gymnasiet, som skall lämna tillträde för flickor, synes böra organiseras med en fyrårig latinlinje och en treårig reallinje. Med den utvidgning av läroverksorganisationen i Eksjö, som sålunda beslutats, synes flickskolan å orten icke kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Vidare innebär riksdagens beslut ett förstatligande successivt från och med den 1 januari 1928 av kommunala mellanskolan i *Nässjö,* från och med den 1 juli 1929 av kommunala mellanskolan i *Tranås,* från och med den 1 juli 1931 av kommunala mellanskolan i *Huskvarna* samt från och med den 1 juli 1932 av de kommunala mellanskolorna i *Värnamo* och *Vetlanda.*

Kronobergs län.

Högre läroverket i *Växjö* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, vilket förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle bibehållas oförändrat med en fyraårig latinlinje och en fyraårig reallinje.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet beräknas den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna erforderlig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Förslaget angående organisationen av högre allmänna läroverket i *Växjö* bifaller riksdagen med den ändringen, att den föreslagna sexklassiga avdelningen av realskolan organiseras som femklassig; och håller riksdagen vidare före, att med hänsyn till det antal kommunala mellanskolor, som numera finnes i närgränsande trakter, den fyråriga reallinjen å gymnasiet bör förändras till en treårig.

Riksdagen, som i övrigt bifaller förslaget, har vidare beslutat, att staten skall från och med den 1 juli 1928 successivt övertaga den kommunala mellanskolan i *Ljungby*.

Kalmar län.

Högre läroverket i *Kalmar* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5. Gymnasiet, vilket förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle under denna förutsättning omfatta en fyraårig och en treårig latinlinje samt en treårig reallinje.

Även vid samundervisning å realskolestadiet beräknas den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna erforderlig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Högre läroverket i *Västervik* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, som förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, bibehålles oförändrat med fyraårig reallinje.

Även vid samundervisning i det allmänna läroverket beräknas den statsunderstödda flickskolan sannolikt kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Oskarshamn* föreslås omorganiserad till samrealskola med en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Den statsunderstödda flickskolan i staden anses vid sådant förhållande icke kunna påräkna tillräcklig anslutning för att kunna ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Samskolan i *Vimmerby* föreslås ombildad till fyrklassig samrealskola.

Riksdagens beslut innebär, att vid högre allmänna läroverket i *Kalmar* realskolan kommer att omfatta fyrklassig och femklassig realskola, den sistnämnda med parallellavdelningar; i avseende å den föreslagna gymnasieorganisationen eller beträffande flickskolan i staden har riksdagen intet att erinra.

Med vad riksdagen sålunda beslutat torde herr Olssons motion (II: 411) och herr Pehrssons motion (II: 402) få anses besvarade.

Vid högre allmänna läroverket i *Västervik* bör realskolan omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning; i övrigt ifrågasätter riksdagen icke någon ändring av Eders Kungl. Maj:ts förslag. Den statsunderstödda flickskolan i staden synes icke kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Riksdagens beslut innebär vidare, att realskolan i *Oskarshamn* organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning; i övrigt har riksdagen intet att erinra mot vad departementschefen anfört i fråga om läroverksorganisationen i denna stad.

Eders Kungl. Maj:ts förslag angående samskolan i *Vimmerby* bifaller riksdagen.

Dessutom innebär riksdagens beslut ett förstatligande successivt från och med den 1 juli 1928 av den kommunala mellanskolan i *Mönsterås* och från och med den 1 juli 1931 av den kommunala mellanskolan i *Borgholm*.

Gotlands län.

Högre läroverket i *Visby* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, vilket förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle bibehållas oförändrat med en fyraårig latinlinje och en fyraårig reallinje.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet beräknas den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna erforderlig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Ifrågavarande förslag har icke givit riksdagen anledning till erinran i annan mån, än att realskolan skall omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Blekinge län.

Högre läroverket i *Karlskrona* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5. Gymnasiet, vilket förutsättes bliva tillgängligt för både gossar och flickor, skulle under denna förutsättning komma att omfatta en fyraårig och en treårig latinlinje samt en fyraårig reallinje.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet beräknas den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna erforderlig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Karlshamn* föreslås omorganiserad till samrealskola med en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Den statsunderstödda flickskolan beräknas vid sådant förhållande icke kunna påräkna tillräcklig anslutning för att kunna ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Riksdagen har bifallit förslaget, dock med den ändring, att realskolan vid högre allmänna läroverket i *Karlskrona* organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning, den senare med parallellavdelningar, samt att realskolan i *Karlshamn* kommer att omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning. Härmed torde riksdagen hava besvarat herr Pehrssons motion (II: 402) i vad den avser läroverket i Karlskrona.

Dessutom innebär riksdagens beslut statens övertagande successivt från och med den 1 januari 1928 av den kommunala mellanskolan i *Ronneby* och från och med den 1 juli 1930 av den kommunala mellanskolan i *Sölvesborg*.

Kristianstads län.

Högre läroverket i *Kristianstad* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, vilket förutsättes alltjämt bliva tillgängligt för både gossar och flickor, skulle omfatta en fyraårig och en treårig latinlinje samt en treårig reallinje.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet beräknas den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna erforderlig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Samskolan i *Ängelholm* föreslås omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Förslaget har ej givit anledning till annan erinran från riksdagens sida, än att realskolan vid högre allmänna läroverket i *Kristianstad* organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning och samskolan i *Ängelholm* likaledes utrustas med en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Riksdagens beslut innebär vidare ett förstatligande successivt av den kommunala mellanskolan i *Hässleholm* från och med den 1 januari 1928, av den kommunala mellanskolan i *Tomelilla* från och med den 1 juli 1929, av den kommunala mellanskolan i *Simrishamn* från och med den 1 juli 1930, av den kommunala mellanskolan i *Klippan* från och med den 1 juli 1931 samt av den kommunala mellanskolan i *Åstorp* från och med den 1 juli 1932.

Malmöhus län.

Intet av de nuvarande allmänna läroverken i *Malmö* har ansetts lämpligen kunna ifrågakomma att ombildas till samläroverk. Med hänsyn till stadens väl besökta kommunala mellanskola hava förändringarna i läroverkens anknytningsförhållanden icke ansetts böra bliva av större omfattning.

För tillgodoseende av flickundervisningen föreslås upprättande av ett högre flicklläroverk, organiserat med fyrklassig realskola, tills vidare utan parallellavdelningar, samt gymnasium, omfattande en treårig latinlinje och en likaledes treårig nyspråklig linje.

Högre gossläroverket skulle omfatta sexklassig realskola med tre serier parallellavdelningar och gymnasium fördelat på en fyraårig latinlinje, en treårig reallinje och en treårig nyspråklig linje. Ytterligare skulle läroverket omfatta en lyceilinje, förslagsvis med latin.

Realskolan för gossar skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, båda med parallellklasser till respektive klasser 1—3 och 1—5.

I samband med flickläroverkets upprättande bortfaller anledningen att med statsmedel understödja det privata flickgymnasiet i staden. Vid Tekla Åbergs läroverk för flickor skulle anordnas en fyrklassig realskolelinje. Departementschefen har vidare ansett det icke vara uteslutet, att en av de övriga tre statsunderstödda flickskolorna i staden framdeles icke erhåller erforderlig anslutning för att kunna ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Högre läroverket i *Lund*, till vilket flickor icke skulle erhålla tillträde, föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan skulle, med hänsyn till förefintlig kommunal mellanskola, omfatta endast sexklassig avdelning, inneslutande två parallellklasser. Gymnasiet skulle bibehållas oförändrat med en fyraårig latinlinje och en fyraårig reallinje. Ytterligare skulle läroverket omfatta en lyceiavdelning, förslagsvis med latin.

De statsunderstödda privatläroverken i staden anses icke påverkas av de föreslagna förändringarna i det allmänna läroverkets organisation. Departementschefen har dock tänkt sig, att en fyrklassig realskolelinje borde anordnas vid Lunds fullständiga läroverk för flickor.

Högre läroverket i *Hälsingborg*, till vilket flickor icke skulle äga tillträde, föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5. Gymnasiet skulle omfatta en fyraårig och en treårig latinlinje samt en fyraårig reallinje.

För tillgodoseende av flickundervisningen föreslås upprättande av ett högre flickläroverk, organiserat med fyrklassig realskola, tills vidare utan parallellavdelningar, samt gymnasium omfattande en treårig latinlinje och en treårig nyspråklig linje.

I samband med det högre flickläroverkets upprättande bortfaller anledningen att med statsmedel understödja det privata flickgymnasiet. Det anses icke vara omöjligt, att anslutningen till den ena av stadens tre statsunderstödda flickskolor framdeles icke blir tillräcklig för att motivera fortsatt statsunderstöd.

Högre läroverket i *Ystad* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, som förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, föreslås successivt utvidgat med av staten bekostad latinlinje. Såväl latin- som reallinjen skulle vara fyraåriga.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet skulle den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Landskrona*, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Även under förutsättning av samundervisning i realskolan anses den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Samskolan i *Trälleborg* föreslås omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

I *Höganäs* föreslås den kommunala mellanskolan omorganiserad till en fyrklassig statens samrealskola.

Beträffande läroverksorganisationen i *Malmö* innebär riksdagens beslut, att det högre läroverket och realskolan skola vara tillgängliga uteslutande för gossar.

Vid det högre läroverket skall realskolan bliva femklassig samt med utgångspunkt från nuvarande lärjungeantal omfatta tre serier parallellavdelningar; gymnasiet skall omfatta en fyraårig latinlinje, en treårig latinlinje och en treårig reallinje. Härtill skulle komma en lyceilinje.

Realskolan skall omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning, båda med parallellavdelningar.

Det ifrågasatta flickläroverket synes böra omfatta en fyrklassig realskola samt gymnasium, inneslutande en treårig latinlinje och en treårig reallinje.

Beträffande privatläroverken i Malmö föranleder departementschefens uttalande icke någon annan erinran från riksdagens sida, än att den ifrågasatta realskolelinjen vid Tekla Åbergs läroverk för flickor icke synes böra ifrågakomma.

Läroverksorganisationen i *Lund* har icke givit anledning till erinran från riksdagens sida i annan mån, än att gymnasiet vid högre läroverket därstädes skall, intill dess högre flickläroverk där inrättats, kunna vara tillgängligt även för kvinnliga lärjungar ävensom att realskolan kommer att bestå av en femklassig avdelning med två serier parallellavdelningar. Den ifrågasatta realskollinjen vid flickläroverket i staden synes icke påkallad.

Vid högre läroverket i *Hälsingborg* skall gymnasiet vara avsett uteslutande för gossar. Gymnasiet torde med hänsyn till det ringa lärjungantalet böra omfatta endast en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje; realskolan synes böra omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning, den senare med parallellklasser. Härmed torde riksdagen hava besvarat herr Pehrssons motion (II: 402), i vad den avser nu förevarande läroverk.

Det ifrågasatta flickläroverket synes böra vara organiserat på samma sätt som motsvarande läroanstalt i Malmö.

Läroverksorganisationen i *Ystad* har icke givit riksdagen anledning till annan erinran än att realskolan bör omfatta en fyrklassig och en femklassig

avdelning och gymnasiet organiseras med en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje.

I *Landskrona* skall realskolan omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning; det av riksdagen beslutade gymnasiet, som successivt skall övertagas av staten från och med den 1 juli 1929, synes böra omfatta en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje.

Förslaget om samskolan i *Trälleborg* samt den nya samrealskolan i *Höganäs* har ej givit riksdagen anledning till erinran i annan mån, än att samrealskolan i Trälleborg bör organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Härjämte innebär riksdagens beslut statens övertagande successivt av den kommunala mellanskolan i *Eslöv* från och med den 1 juli 1928, av den kommunala mellanskolan i *Anderslöv* från och med den 1 juli 1929, av den kommunala mellanskolan i *Hörby* från och med den 1 juli 1930, av den kommunala mellanskolan i *Skurup* från och med den 1 juli 1931 samt av den kommunala mellanskolan i *Svedala* från och med den 1 juli 1932.

Hallands län.

Högre läroverket i *Halmstad* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. I fall av samundervisning torde parallellklasser böra anordnas vid klasserna 3—5. Gymnasiet, som förutsättes alltjämt bliva tillgängligt för både gossar och flickor, skulle omfatta en fyraårig och en treårig latinlinje samt en treårig reallinje.

Även under förutsättning av samundervisning i realskolan beräknas den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Varberg*, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, föreslås ombildad till fyrklassig realskola. Därest samundervisning äger rum, anses lärjungantalet påkalla anordnande av parallellavdelningar och skolan omfatta även en sexklassig avdelning.

Den statsunderstödda flickskolan beräknas även vid samundervisning sannolikt kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Vid högre allmänna läroverket i *Halmstad* anser riksdagen, att realskolan bör omfatta en femklassig och en fyrklassig avdelning, den senare, med hänsyn till antalet barn från kringliggande landsbygd, inneslutande två serier parallellavdelningar. I övrigt föranleder organisationsförslaget ingen erinran från riksdagens sida. Riksdagen avslår alltså herr Pehrssons motion (II:402), i vad den avser nu förevarande läroverk.

Förslaget om realskolan i *Varberg* bifaller riksdagen med den ändringen, att skolan kommer att omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning;

däremot hyser riksdagen tvekan, huruvida därvarande flickskola kan beräknas erhålla tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till statsunderstöd.

Riksdagens beslut innebär vidare ett förstatligande sucessivt från och med den 1 januari 1928 av kommunala mellanskolan i *Falkenberg* och från och med den 1 juli 1930 av kommunala mellanskolan i *Laholm.*

Göteborgs och Bohus län.

Intet läroverk i *Göteborg* har ansetts kunna ifrågakomma att ombildas till samläroverk.

Med hänsyn till stadens väl besökta kommunala mellanskola och förefintligheten av ytterligare en statsunderstödd enskild mellanskola hava realskolans nuvarande anknytningsförhållanden i regel förutsatts orubbade.

För tillgodoseende av flickundervisningen föreslås upprättande av ett högre flickläroverk, organiserat med fyrklassig realskola, tills vidare utan parallellavdelningar, samt gymnasium omfattande latin- och nyspråklig linje, båda treåriga.

De nuvarande allmänna läroverken i Göteborg föreslås organiserade enligt följande plan.

Högre latinläroverkets realskola skulle vara sexklassig med tre serier parallellavdelningar, gymnasiet en fyraårig och en treårig latinlinje samt en fyraårig nyspråklig linje. Därjämte föreslås anordnad en lyceiavdelning med latin.

Högre reallläroverkets realskola skulle vara sexklassig med parallellavdelningar, gymnasiet en fyraårig och en treårig reallinje. Därjämte föreslås anordnad en real lyceiavdelning.

Västra realskolan skulle bibehållas vid nuvarande organisation.

Östra realskolan skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 1—5.

Den föreslagna organisationen torde sannolikt icke föranleda annan förändring i de statsunderstödda privatläroverkens understödsförhållanden, än att det starkt besökta privata flickgymnasiets anslutning kan väntas reducerad

Realskolan i *Uddevalla,* till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Även under förutsättning av samundervisning i realskolan beräknas den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Samskolan i *Strömstad* föreslås ombildad till fyrklassig samrealskola.

Beträffande läroverksorganisationen i *Göteborg* innebär riksdagens beslut, att samtliga nuvarande läroverk därstädes skola vara avsedda uteslutande för gossar.

Vid samtliga läroverk skall realskolan bliva femklassig, med undantag för östra realskolan, där såväl fyrklassig som femklassig realskolavdelning

skall ifrågakomma. Vid högre latinläroverket skall realskolan omfatta tre serier parallellavdelningar och gymnasiet två fyraåriga samt en treårig latinlinje jämte en lyceiavdelning.

Vid högre reallläroverket skall realskolan med utgångspunkt från nuvarande lärjungantal omfatta två serier parallellavdelningar samt gymnasiet en fyraårig och en treårig reallinje jämte en lyceiavdelning.

Västra realskolan beräknas med hänsyn till nuvarande lärjungantal omfatta tre serier parallellavdelningar.

Östra realskolan skall omfatta inom den fyrklassiga avdelningen två serier parallellavdelningar och inom den femklassiga avdelningen likaledes två serier parallellavdelningar.

Det ifrågasatta flickläroverket skall omfatta en fyrklassig realskola, varjämte gymnasiet synes böra organiseras med en treårig latinlinje och en treårig reallinje.

Med den ställning, som riksdagen ansett sig böra intaga till den föreslagna läroverksorganisationen i Göteborg, har riksdagen följaktligen icke funnit sig kunna bifalla det i herr Pehrssons motion (II: 401) framförda yrkandet.

Samrealskolan i *Uddevalla* bör organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning. Det av riksdagen för denna stad beslutade gymnasiet, vilket skall successivt övertagas av staten från och med den 1 juli 1928, synes böra, i likhet med vad för närvarande är fallet, organiseras med en treårig latinlinje och en treårig reallinje.

Den föreslagna fyrklassiga samrealskolan i *Strömstad* bör enligt riksdagens beslut tillsvidare organiseras såsom en femklassig realskola.

Vidare innebär riksdagens beslut statens successiva övertagande från och med den 1 juli 1928 av den kommunala mellanskolan i *Lysekil.*

Älvsborgs län.

Högre läroverket i *Vänersborg* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, som förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle omfatta en fyraårig och en treårig latinlinje samt en treårig reallinje.

Även under förutsättning av samundervisning i realskolan anses den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Högre läroverket i *Borås* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor icke skulle äga tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5. Gymnasiet, vilket ansetts böra vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle omfatta en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje. Detta innebär, att en av läroverkets nuvarande två reallinjer skulle ersättas av latinlinje.

Vid den statsunderstödda flickskolan skulle en realskolelinje kunna anordnas.

Samskolorna i *Alingsås* och *Åmål* föreslås omfatta vardera en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

I *Trollhättan* föreslås den kommunala mellanskolan omorganiserad till en fyrklassig statens samrealskola.

Mot förslaget om organisationen av högre allmänna läroverket i *Vänersborg* har riksdagen intet att erinra i annan mån än att realskolan bör omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Högre allmänna läroverket i *Borås* skall enligt riksdagens beslut vara avsett uteslutande för manliga lärjungar, dock att till gymnasiet skall, till dess högre flickläroverk där kommer till stånd, tillträde kunna lämnas även kvinnliga lärjungar. Realskolan synes böra omfatta en femklassig och en fyrklassig avdelning, den senare med parallellklasser; i övrigt biträder riksdagen den föreslagna organisationen av detta läroverk, varav följer, att riksdagen avslagit herr Pehrssons motion (II:402), i vad den avser nu förevarande läroverk. Den ifrågasatta realskolelinjen vid flickskolan i Borås synes riksdagen icke påkallad.

I avseende å de föreslagna läroverken i *Alingsås*, *Åmål* och *Trollhättan* har riksdagen intet att erinra i annat avseende än att en var av samrealskolorna i Alingsås och Åmål organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Riksdagens beslut innebär dessutom statens successiva övertagande från och med den 1 juli 1929 av den kommunala mellanskolan i *Ulricehamn*.

Skaraborgs län.

Högre läroverket i *Skara* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle under denna förutsättning omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Därest samundervisning icke anses böra ifrågakomma i realskolan, anses lärjungantalet icke medgiva anordnande av genomgående parallellavdelningar, och läroverket sålunda omfatta fyrklassig realskola. Gymnasiet, som skulle vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle omfatta en fyraårig och en treårig latinlinje samt en fyraårig reallinje.

Även under förutsättning av samundervisning i realskolan beräknas flickskolan sannolikt kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Mariestad* föreslås omorganiserad till samrealskola med en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Vid sådant förhållande anses den statsunderstödda flickskolan icke kunna påräkna tillräcklig anslutning för att kunna ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Lidköping* föreslås omorganiserad till samrealskola med en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Den statsunderstödda flickskolan anses vid sådant förhållande icke kunna påräkna tillräcklig anslutning för att kunna ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Skövde*, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, föreslås under förutsättning av samundervisning omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Därest samundervisning icke anses böra ifrågakomma, skulle lärjungeantalet icke medgiva anordnande av parallellklasser, och skolan skulle då ombildas till fyrklassig realskola.

Den statsunderstödda flickskolan anses även vid samundervisning kunna erhålla tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Samskolan i *Falköping* föreslås omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Vid högre allmänna läroverket i *Skara* skall enligt riksdagens beslut realskolan omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning och gymnasiet organiseras på angivet sätt.

Förslaget beträffande realskolorna i *Mariestad* och *Lidköping* föranleder ingen annan erinran från riksdagens sida, än att samrealskolorna därstädes böra en var organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Realskolan i *Skövde* synes böra omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning; det av riksdagen här beslutade gymnasiet, vilket skall successivt övertagas av staten från och med den 1 juli 1928, synes böra omfatta en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje samt vara tillgängligt för både manliga och kvinnliga lärjungar. Vid en sådan utvidgning av läroverksorganisationen i denna stad synes den statsunderstödda flickskolan därstädes icke kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd. Samrealskolan i *Falköping* skall organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Riksdagens beslut innebär vidare ett förstatligande successivt av den kommunala mellanskolan i *Vara* från och med den 1 juli 1928 och av den kommunala mellanskolan i *Tidaholm* från och med den 1 juli 1932.

Värmlands län.

Högre läroverket i *Karlstad* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, som skulle vara tillgänglig endast för gossar, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5. Gymnasiet, vilket skulle vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle omfatta en fyraårig latinlinje, en nyspråklig och en reallinje, de båda senare treåriga.

Vid den statsunderstödda flickskolan har tänkts, att en realskolelinje skulle kunna anordnas.

Realskolan i *Kristinehamn*, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle under denna förutsättning omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5. Bibehålles

särundervisning för gossar, beräknas parallellklasser till den sexklassiga avdelningen vara av behovet påkallade.

Även under förutsättning av samundervisning i realskolan, anses den statsunderstödda flickskolan kunna erhålla tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Arvika* föreslås omorganiserad till samrealskola, med en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Den statsunderstödda flickskolan anses vid sådant förhållande icke kunna erhålla tillräcklig anslutning för att kunna ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Samskolan i *Filipstad* föreslås ombildad till fyrklassig samrealskola.

Riksdagens beslut innebär, att högre allmänna läroverket i *Karlstad* skall vara avsett uteslutande för manliga lärjungar, dock att gymnasiet skall, intill dess högre flickläroverk där upprättas, kunna vara tillgängligt även för kvinnliga lärjungar. Realskolan skall omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning, den senare med två serier parallellklasser, varigenom riksdagen sålunda avslagit herr Pehrssons motion (II : 402), i vad den avser nu förevarande läroverk. Gymnasiet synes böra organiseras med en fyraårig latinlinje, en treårig latinlinje och en treårig reallinje. Den ifrågasatta realskolelinjen vid flickskolan synes icke erforderlig.

Vid realskolan i *Kristinehamn* synes, med hänsyn till lärjungeantalet och då flickskolan i staden skulle fortbestå, det vara tillfyllest med en fyrklassig och en femklassig avdelning utan några parallellklasser; vadan riksdagen alltså avslagit herr Pehrssons nyssberörda motion, i vad den avser ifrågavarande läroverk.

I fråga om samrealskolorna i *Arvika* och *Filipstad* har riksdagen intet annat att erinra, än att den förstnämnda skall omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Riksdagens beslut innebär vidare ett statens successiva övertagande av den kommunala mellanskolan i *Säffle* från och med den 1 juli 1928 och av den kommunala mellanskolan i *Sunne* från och med den 1 juli 1931.

Örebro län.

Högre läroverket i *Örebro* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor icke skulle äga tillgång, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, båda med parallellklasser till klasserna 1—3, respektive 1—5. Gymnasiet, vilket tills vidare torde kunna vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle under förutsättning av samundervisning omfatta en fyraårig latinlinje, en fyraårig och en treårig reallinje samt en treårig nyspråklig linje. Därest samundervisning icke anses böra ifrågakomma skulle den fyraåriga reallinjen bortfalla.

Vid en av stadens två statsunderstödda flickskolor, förslagsvis den Risbergska, skulle kunna anordnas realskolelinje.

Samskolan i *Askersund* föreslås ombildad till fyrklassig samrealskola.

Beträffande det högre allmänna läroverket i *Örebro* innebär riksdagens beslut, att detsamma skall uteslutande vara avsett för manliga lärjungar, dock att gymnasiet skall, till dess högre flickläroverk där upprättas, kunna stå öppet även för kvinnliga lärjungar. Realskolan bör organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning, en var med två serier parallellavdelningar. Gymnasiet bör omfatta en fyraårig latinlinje, en treårig latinlinje och en treårig reallinje. De av herr Åkerberg m. fl. och herr Öhman m. fl. väckta motionerna (I : 223 och II : 330) torde få anses besvarade med vad riksdagen sålunda anfört och beslutat. Den ifrågasatta realskolelinjen vid en av de två flickskolorna i staden synes icke påkallad.

Förslaget om samrealskolan i *Askersund* bifalles.

Riksdagens beslut innebär vidare förstatligande successivt från och med den 1 januari 1928 av kommunala mellanskolan i *Karlskoga* och från och med den 1 juli 1931 av kommunala mellanskolan i *Hallsberg*.

Västmanlands län.

Högre läroverket i *Västerås* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, vilken skulle vara tillgänglig endast för gossar, skulle omfatta en fyraklassig och en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5. Gymnasiet, vilket skulle vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle under denna förutsättning omfatta en fyraårig och en treårig latinlinje samt en treårig reallinje. Därest samundervisning icke anses böra ifrågakomma, skulle den treåriga latinlinjen bortfalla.

Vid den statsunderstödda flickskolan skulle kunna anordnas en realskolelinje.

Samskolorna i *Sala*, *Köping* och *Arboga* föreslås ombildade till fyraklassiga samrealskolor.

Riksdagens beslut beträffande högre allmänna läroverket i *Västerås* innebär, att detsamma skall vara avsett uteslutande för manliga lärjungar, dock att gymnasiet skall, intill dess högre flickläroverk där inrättats, kunna stå öppet även för kvinnliga lärjungar. I fråga om organisationen skall realskolan omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning, den senare med parallellavdelningar, samt gymnasiet innefatta, såsom angivits, en fyraårig latinlinje, en treårig latinlinje och en treårig reallinje, dock att därest ett högre flickläroverk skulle komma till stånd i denna stad, en jämkning i nämnda organisation synes påkallad. Herr Pehrssons motion (II : 402) torde sålunda få anses besvarad, i vad den avser nu förevarande läroverk, med vad riksdagen nu anfört och beslutat. Förslaget om den ifrågasatta realskolelinjen vid flickskolan i staden har riksdagen icke funnit sig böra bifalla.

I fråga om samrealskolorna i *Sala*, *Köping* och *Arboga* har riksdagen intet att erinra mot förslaget.

Kopparbergs län.

Högre läroverket i *Falun* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyraklassig och en sexklassig avdelning. Under förutsättning av samundervisning torde parallellklasser erfordras till klasserna 3—5. Gymnasiet, som förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle omfatta en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet anses den statsunderstödda flickskolan erhålla tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Beträffande högre allmänna läroverket i *Falun* anser riksdagen, att med hänsyn till lärjungeantalet realskolan lämpligen bör organiseras utan parallellklasser med en fyrklassig och en femklassig avdelning. I fråga om gymnasiets organisation är intet att erinra. Herr Pehrssons motion (II : 402), i vad den avser förevarande läroverk, har riksdagen icke funnit sig böra bifalla.

Riksdagens beslut innebär vidare, att staten skall successivt övertaga kommunala mellanskolan i *Stora Tuna* från och med den 1 januari 1928, kommunala mellanskolan i *Mora* från och med den 1 juli 1929, kommunala mellanskolorna i *Ludvika* och i *Avesta* från och med den 1 juli 1930, kommunala mellanskolan i *Hedemora* från och med den 1 juli 1931 samt kommunala mellanskolan i *Leksand* från och med den 1 juli 1932.

Gävleborgs län.

Högre läroverket i *Gävle* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor icke skulle äga tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning, den senare med parallellklasser till klasserna 3—5. Gymnasiet, som förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle under denna förutsättning omfatta en treårig latinlinje samt en fyraårig och en treårig reallinje.

Vid den statsunderstödda flickskolan har tänkts, att realskolelinje skulle kunna anordnas.

Högre läroverket i *Hudiksvall* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle under denna förutsättning omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Därest samundervisning å realskolestadiet icke kommer till stånd, anses lärjungeantalet icke påkalla anordnande av parallellklasser och läroverket sålunda omfatta fyrklassig realskola. Gymnasiet, som alltjämt skulle vara tillgängligt för flickor, skulle omfatta en fyraårig latinlinje.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet anses den statsunderstödda flickskolan sannolikt kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Realskolan i *Söderhamn*, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, föreslås ombildad till fyrklassig realskola. Därest samundervisning äger rum, anses lärjungeantalet påkalla anordnande av parallellavdelningar och skolan omfatta även en sexklassig avdelning.

Den statsunderstödda flickskolan beräknas även vid samundervisning i realskolan sannolikt erhålla tillräcklig anslutning för att kunna ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Riksdagens beslut innebär, att högre allmänna läroverket i *Gävle* skall vara tillgängligt för såväl manliga som kvinnliga elever. Realskolan skall omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning, den senare med parallellklasser. Härigenom lärer herr Pehrssons motion (II: 402), i vad den avser nu förevarande läroverk, få anses besvarad. Beträffande gymnasiets organisation har riksdagen vid övervägande härav funnit starkare skäl tala för anordnande av en fyraårig latinlinje än för, såsom föreslagits, en treårig sådan linje; med hänsyn till det relativt begränsade lärjungeantalet har riksdagen vidare varit tveksam i frågan om lämpligheten att anordna två reallinjer och stannat inför att förorda en organisation med endast en reallinje, i så fall en treårig dylik linje. Skulle det emellertid visa sig, att konstant behov föreligger av två reallinjer, torde framdeles en utökning böra ske, och synas riksdagen tillfälliga parallellklasser kunna tillgodose ett eventuellt förefintligt behov av mera tillfällig natur.

Den tilltänkta realskolelinjen vid flickskolan synes riksdagen bl. a. med hänsyn till förefintligheten av och elevfrekvensen i Gävle borgarskola icke påkallad.

Mot den föreslagna organisationen av realskolan vid högre allmänna läroverket i *Hudiksvall* har riksdagen intet annat att erinra, än att densamma bör omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning. Gymnasiet skall omfatta en fyraårig latinlinje och i anslutning till vad riksdagen förut anfört en reallinje, organiserad som treårig. Vid nu ifrågasatt organisation av läroverket synes den statsunderstödda flickskolan icke kunna påräkna erforderlig anslutning för att komma i åtnjutande av statsunderstöd.

Realskolan i *Söderhamn* skall omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning. Tvekan synes riksdagen kunna råda, huruvida den statsunderstödda flickskolan här kan påräkna tillräcklig anslutning, men utvecklingen torde få visa, huru härmed kan bliva fallet.

Riksdagens beslut innebär vidare statens successiva övertagande från och med den 1 juli 1928 av kommunala mellanskolan i *Bollnäs* och från och med den 1 juli 1930 av kommunala mellanskolan i *Sandviken*.

Västernorrlands län.

Högre läroverket i *Härnösand* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en

fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, som förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle omfatta en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje. Till läroverket skulle ytterligare knytas en lyceiavdelning, förslagsvis med latin.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet anses den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Högre läroverket i *Sundsvall* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor icke skulle äga tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, som skulle vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle under denna förutsättning omfatta fyraåriga latin- och reallinjer samt treårig nyspråklig linje.

Vid den statsunderstödda högre flickskolan har tänkts, att realskolelinje skulle kunna anordnas.

Samskolan i *Örnsköldsvik* föreslås omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

I *Sollefteå* föreslås den kommunala mellanskolan omorganiserad till en statens fyrklassiga samrealskola.

Beträffande förslaget i fråga om högre allmänna läroverket i *Härnösand* har riksdagen intet att erinra annat än i följande avseenden. Riksdagen, som anser ovisst, om med hänsyn till lärjungeantalet förutsättningar för anordnandet av en lyceilinje vid detta läroverk äro för handen, har stannat vid att avstyrka anordnandet av en sådan linje. Realskolan skall organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Högre allmänna läroverket i *Sundsvall* skall enligt riksdagens beslut bliva tillgängligt för både manliga och kvinnliga lärjungar. Realskolan skall omfatta en femklassig och en fyrklassig avdelning, den sistnämnda med parallella klasser, och gymnasiet en fyraårig latinlinje och en fyraårig reallinje. En särskild realskolelinje vid den statsunderstödda högre flickskolan synes icke påkallad.

Mot förslaget beträffande samrealskolorna i *Örnsköldsvik* och *Sollefteå* har riksdagen intet att erinra i annan mån, än att realskolan i förstnämnda stad bör omfatta en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Riksdagens beslut innebär vidare, att den kommunala mellanskolan i *Gudmundrå* skall från och med den 1 juli 1931 successivt övertagas av staten.

Jämtlands län.

Högre läroverket i *Östersund* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en

fyrklassig och en sexklassig avdelning, den senare i fall av samundervisning med parallellklasser till klasserna 3—5. Gymnasiet, som förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle bibehållas oförändrat med fyraåriga latin- oah reallinjer.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet anses den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Vid högre allmänna läroverket i *Östersund* anser riksdagen, att realskolan skall omfatta en femklassig och en fyrklassig avdelning, den senare med parallellklasser. Gymnasiet synes som nu böra innesluta en fyraårig latinlinje och en fyraårig reallinje. Herr Pehrssons motion (II: 402), i vad den avser nu förevarande läroverk, har riksdagen följaktligen icke kunnat bifalla.

Riksdagen har beslutat, att den kommunala mellanskolan i *Ström* skall från och med den 1 juli 1928 successivt övertagas av staten.

Västerbottens län.

Högre läroverket i *Umeå* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, som alltjämt förutsättes vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle bibehållas oförändrat med fyraåriga latin- och reallinjer.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet anses den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Samskolan i *Skellefteå* föreslås omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning.

Riksdagen har intet att erinra mot vad som anförts och föreslagits i fråga om läroverken i detta län i annan mån, än att realskolorna i ovannämnda båda städer skola organiseras en var med en fyrklassig och en femklassig avdelning.

Norrbottens län.

Högre läroverket i *Luleå* föreslås organiserat på följande sätt. Realskolan, till vilken flickor skulle kunna erhålla tillträde, skulle omfatta en fyrklassig och en sexklassig avdelning. Gymnasiet, som förutsättes alltjämt vara tillgängligt för både gossar och flickor, skulle omfatta en fyraårig latinlinje och en treårig reallinje.

Även under förutsättning av samundervisning å realskolestadiet anses den statsunderstödda flickskolan kunna påräkna tillräcklig anslutning för att ifrågakomma till fortsatt statsunderstöd.

Samskolorna i *Piteå* och *Haparanda* föreslås ombildade till fyrklassiga realskolor.

I *Boden* föreslås den kommunala mellanskolan omorganiserad till en statens fyrklassiga samrealskola.

Mot förslaget i fråga om organisationen av läroverket i *Luleå* har riksdagen intet annat att erinra, än att realskolan skall organiseras med en fyrklassig och en femklassig avdelning, och har vid angivna förhållande riksdagen icke kunnat bifalla vad i herr Bergqvists motion (I: 232) föreslagits i fråga om organisationen av detta läroverk.

Samrealskolan i *Piteå* skall enligt riksdagens beslut tillsvidare organiseras såsom en femklassig realskola.

Samrealskolan i *Haparanda* har riksdagen med hänsyn till här föreliggande särskilda förhållanden beslutat skola organiseras såsom femklassig.

Förslaget om samrealskolan i *Boden* bifalles; det i herr Bergqvists motion (I: 232) framställda yrkandet om organisation av mellanskolan i Boden såsom en sexklassig samrealskola har riksdagen icke funnit sig böra bifalla. Härjämte skall enligt riksdagens beslut staten successivt övertaga kommunala mellanskolan i *Nederkalix* från och med den 1 juli 1929 och de kommunala mellanskolorna i *Malmberget* och i *Kiruna* från och med den 1 juli 1932.

För att närmare belysa, huru den av riksdagen beslutade läroverksorganisationen skulle ställa sig i jämförelse med den nuvarande, har riksdagens vederbörande utskott låtit utarbeta den tabell, vilken såsom bilaga bifogas riksdagens skrivelse och som tjänat som grund för vissa kostnadsberäkningar i det följande. Riksdagen är emellertid angelägen framhålla, att denna tabell icke får uppfattas såsom för framtiden i enskildheter bindande.

XI. Kostnadsberäkning.

Departementschefen framhåller, hurusom han vid utformningen av förslaget varit angelägen tillse, det de i första hand till vidtagande ifrågasatta åtgärderna icke skulle bliva ekonomiskt allt för betungande för stat och kommun, liksom ock att vid omorganisationens planläggning sådana åtgärder undvekes, vilkas ekonomiska räckvidd icke kunde på förhand klart överblickas. Han hade icke funnit sig böra framställa förslag, vilka automatiskt skulle kunna pålägga de anslagsbeviljande korporationerna väsentligt ökade utgifter av nu icke uppskattbar storlek, och med hänsyn härtill givit den omedelbart förestående utbyggnaden en stark begränsning.

Beräkningen av de på kommande år fallande kostnaderna för omorganisationen kunde icke — framhåller departementschefen — bliva fullt exakt i den meningen, att man kunde för varje särskilt år på förhand angiva den verkliga totalkostnaden för de allmänna läroverken. Detta vore icke möjligt främst på grund därav, att förslaget innebure, att i fråga om ett stort antal

läroverk flickornas vistande vid läroanstalten skulle närmast bero på initiativ från vederbörande kommunala myndigheter.

En i viss mening exakt kostnadsberäkning kunde emellertid uppgöras, men en dylik komme, säger departementschefen, att strängt taget utgöras av två skilda beräkningar, av vilka den ena avsåge ett minimibelopp, den andra ett maximibelopp. Det förstnämnda beloppet motsvarade således kostnaderna för en läroverksorganisation utan sådan fakultativ anslutning från de kvinnliga lärjungarnas sida, som nyss omnämnts, men i övrigt anordnad enligt här förut framlagda förslag, det sistnämnda samma organisation men med anslutning av flickor vid alla de läroverk, som i sådant hänseende ifrågasatts.

I skolkommissionens betänkande liksom än mer i de utlåtanden, som avgivits över nämnda betänkande, har beträffande kostnaderna för kommissionsförslagets genomförande stor uppmärksamhet ägnats åt frågan om kostnaderna för kommunerna, och på åtskilliga håll hava mer eller mindre utförliga beräkningar i sådant hänseende verkställts. Departementschefen har i de kostnadsberäkningar, som utförts med anledning av hans förslag, icke ansett sig kunna eller böra ingå på denna sida av den föreliggande frågan. Det syntes honom emellertid tydligt, att genomförandet av hans förslag skulle medföra jämförelsevis ringa ekonomiska konsekvenser för kommunerna. De två faktorer i kommissionens förslag, som framför allt skulle hava föranlett betydande kostnader för kommunerna, vore förstatligandet av de privata flickskolorna och det konsekventa genomförandet av bottenskoleidén.

Då departementschefens förslag för sitt genomförande förutsatte vidtagandet av endast den senare av dessa båda åtgärder och detta i jämförelsevis begränsad utsträckning, syntes de ekonomiska konsekvenserna för kommunerna bliva långt mindre betungande än genomförandet av skolkommissionens förslag skulle blivit. Departementschefen erinrar om att enligt de förut omnämnda beräkningarna de ojämförligt största kostnaderna på grund av nyssnämnda förslag skulle drabba städerna Stockholm, Göteborg och Malmö, men att enligt hans förslag de skolorganisatoriska förhållandena i dessa städer skulle förbliva i det stora hela oförändrade.

I. *Högre lärarinneseminariet.*

I riksstaten för budgetåret 1926—1927 finnas för högre lärarinneseminariet och den därmed förenade normalskolan för flickor samt statens skolköksseminarium och hushållsskola uppförda ett ordinarie anslag å 130,285 kronor, ett extra anslag till diverse behov å 54,860 kronor samt ett extra anslag till bestridande av arvoden åt timlärare och vikarier å 21,000 kronor.

De ifrågasatta förändringarna i högre lärarinneseminariets organisation avse dels de förberedande klassernas avveckling, dels upprättandet vid normalskolan av jämväl en realskollinje.

Avvecklingen av de förberedande klasserna skulle taga sin början först med läsåret 1928—1929. Såvitt nu kunde bedömas, skulle de biträdande

ämneslärarinnorna successivt uppföras på övergångsstat. Något förslag härom föreligger ej nu.

Realskollinjen åter skulle träda i verksamhet med en första årsklass utan parallellavdelning läsåret 1927—1928. Kostnaden under detta läsår skulle utgöra dels arvode åt en extra ordinarie lärare, 3,300 kronor, samt arvode för ett antal timlärartimmar i övningsämnena, uppgående till för teckning 2, för musik 1 ½, för gymnastik 4 och för slöjd 4 veckotimmar. Med de för normalskolan fastställda timlärararvodena skulle kostnaden under nämnda läsår uppgå till 957 kronor eller i runt tal 960 kronor. Det sammanlagda beloppet skulle således utgöra 4,260 kronor, med vilket belopp anslaget till arvoden åt timlärare och vikarier vid högre lärarinneseminariet alltså borde höjas.

Vad beträffar kostnaderna för realskollinjen under de följande åren, skulle under andra året en ordinarie adjunkt och en ordinarie ämneslärarinna vara anställda, den förre med samma lön som adjunkt vid allmänt läroverk jämte samma särskilda arvode, 500 kronor, som utgår till rektor och lektorer vid seminariet, ävensom tills vidare — liksom till sistnämnda befattningshavare — hyresbidrag till belopp, som bestämmes av Eders Kungl. Maj:t. Ämneslärarinnan borde uppbära samma avlöningsförmåner som annan ämneslärarinna vid seminariet. Det tredje året skulle tillkomma ytterligare en ämneslärarinna och det fjärde, sista året, ännu en adjunkt.

Genom de förberedande klassernas indragning skulle tre biträdande ämneslärarinnor bliva överflödiga. Enär det, såsom departementschefen håller före, borde bliva möjligt att inom en nära framtid genom lämpliga anordningar taga dessa lärarinnor i anspråk på sådant sätt, att de ej vidare skulle belasta övergångsstaten, skulle en besparing å seminariets ordinarie stat av 8,400 kronor komma att uppstå.

Det ordinarie anslaget till högre lärarinneseminariet skulle i vad avser budgetåret 1927—1928 ej beröras av föreliggande förslag, utan uppföras med oförändrat belopp, 130,285 kronor.

Under åtskilliga år har riksdagen, i anledning av Eders Kungl. Maj:ts framställningar, på extra stat beviljat anslag för tillgodoseende av vissa behov vid högre lärarinneseminariet. Anslaget har utgått med olika belopp under olika år och är för budgetåret 1926—1927 bestämt till 54,860 kronor. De i anslaget ingående posterna äro fördelade på följande sätt:

till uppehållande av en valfri fjärde årskurs	kronor	4,800: —
» undervisning i träslöjd	»	510: —
» stipendier	»	2,000: —
» förhyrande av lokaler för normalskolans lägsta klasser	»	7,000: —
» förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning	»	7,000: —
» expenser vid högre lärarinneseminariet	»	9,000: —

till expenser vid statens skolköksseminarium och hushållsskola	kronor	5,000: —
» förhyrande av lokaler för statens skolköksseminarium och hushållsskola	»	8,000: —
» arvoden åt timlärare och vikarier vid statens skolköksseminarium och hushållsskola	»	10,000: —
» förhöjning av arvodet åt seminariets läkare	»	900: —
» tillfällig löneförbättring för vaktmästaren och eldaren därstädes	»	650: —
Tillhopa	kronor	54,860: —

Till uppehållande av en valfri fjärde årskurs, till undervisning i träslöjd, till stipendier, till förhyrande av lokaler dels för normalskolans lägsta klasser, dels ock för undervisning i biologi och teckning, till expenser för statens skolköksseminarium och hushållsskola, till förhöjning av arvodet åt seminariets läkare samt till tillfällig löneförbättring för vaktmästaren och eldaren vid seminariet ifrågasättas nu samma belopp, som utgå för budgetåret 1926—1927.

I nu förevarande extra anslag ingå två anslagsposter till förhyrande av lokaler för lärarinneseminariets och normalskolans räkning och en anslagspost till förhyrande av lokaler för skolköksseminariet.

Eders Kungl. Maj:ts förslag innebär till en början med hänsyn till behovet av ökat lokalutrymme för seminariet en förhöjning av den till lokaler för skolköksseminariet och hushållsskolan avsedda anslagsposten med 1,000 kronor samt beviljandet av ett nytt hyresanslag för seminariet och normalskolan å 6,000 kronor.

För bestridande av expenser vid högre lärinneseminariet finnes, såsom nyss nämnts, uppförd en anslagspost å 9,000 kronor. Med hänsyn till seminariebibliotekets behov ifrågasättes nu en höjning av denna anslagspost till 11,000 kronor.

Kostnaden för den realskolelinje, vilken skulle upprättas från och med läsåret 1927—1928, har, såsom ovan nämnts, begränsats till arvoden åt en extra ordinarie lärare och åt timlärare och skulle utgöra tillhopa 4,260 kronor. De sålunda behövliga medlen skulle anvisas genom motsvarande förhöjning av anslaget till arvoden åt timlärare och vikarier vid högre lärarinneseminariet, nu 21,000 kronor. De i extra anslaget till diverse behov vid seminariet ingående anslagsposterna till arvoden åt timlärare och vikarier vid statens skolköksseminarium och hushållsskola skulle för budgetåret 1927—1928 utgå med oförändrade belopp. Medel för ändamålen skulle således för budgetåret 1927—1928 utgå med respektive 25,260 kronor och 10,000 kronor. Då det emellertid befunnits önskvärt, att antalet särskilda anslag i riksstaten nedbringades, har departementschefen funnit det lämpligt, att timläraranslaget inflyttas såsom en post i det till diverse behov vid högre lärarinneseminariet avsedda anslaget.

Allt ifrån år 1919 har riksdagen på därom av Eders Kungl. Maj:t gjord framställning medgivit, att vaktmästaren och eldaren vid högre lärarinneseminariet finge komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring, vilken bestämts till ett årligt belopp av 400 kronor åt vaktmästaren och 250 kronor åt eldaren. Till bestridande av kostnaderna för dessa avlöningsförbättringar har riksdagen årligen beviljat ett extra anslag å 650 kronor. Medel för beredande av tillfällig löneförbättring åt ifrågavarande befattningshavare hava nu fortfarande ansetts behövliga. Genom det av Eders Kungl. Maj:t nu föreslagna anslaget skulle följande ändamål tillgodoses med här angivna belopp:

till uppehållande av en valfri fjärde årskurs	kronor	4,800: —
» undervisning i träslöjd	»	510: —
» stipendier	»	2,000: —
» förhyrande av lokaler för normalskolans lägsta klasser	»	7,000: —
» förhyrande av lokaler för undervisning i biologi och teckning	»	7,000: —
» förhyrande av lokaler för högre lärarinneseminariet och normalskolan för flickor	»	6,000: —
» förhyrande av lokaler för statens skolköksseminarium och hushållsskola	»	9,000: —
» expenser för högre lärarinneseminariet och normalskolan för flickor	»	11,000: —
» expenser för statens skolköksseminarium och hushållsskola	»	5,000: —
» arvoden åt extra lärare, timlärare och vikarier vid högre lärarinneseminariet	»	25,260: —
» arvoden åt timlärare och vikarier vid statens skolköksseminarium och hushållsskola	»	10,000: —
» förhöjning av arvodet åt seminariets läkare	»	900: —
» tillfällig löneförbättring för vaktmästaren och eldaren därstädes	»	650: —
Tillhopa	kronor	89,120: —

II. *De allmänna läroverken.*

I riksstaten finnes för de allmänna läroverken uppfört ett ordinarie reservationsanslag, som för budgetåret 1926—1927 utgår med 6,666,066 kronor. Det extra anslaget till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken är för innevarande budgetår upptaget till 624,500 kronor.

De förslag i fråga om ändrad organisation av de allmänna läroverken, som nu framlagts, skulle, efter vad departementschefen gör gällande, medföra å ena sidan ökning i vederbörande anslagsbelopp, å andra sidan minskning. De åtgärder, som skulle göra en anslagsökning erforderlig, vore i korthet följande:

1. flickors tillträde till gymnasierna i större utsträckning och under

andra villkor än nu samt deras tillträde även till realskolorna, de fristående liksom de i högre allmänna läroverk ingående;

2. ombildningen av vissa realskolor för gossar till samrealskolor;
3. ombildningen av vissa kommunala mellanskolor till samrealskolor;
4. statens övertagande av vissa kommunala gymnasier;
5. inrättandet av ett antal allmänna läroverk för flickor;
6. upprättandet vid vissa läroverk av nyspråkliga linjer och av lyceiavdelningar;
7. begränsningen av högsta medgivna antalet lärjungar per klass eller klassavdelning till 30 i realskolan och 25 å gymnasiet och i lyceet; samt
8. den i realskolan obligatoriska och å gymnasiet frivilliga undervisningen i slöjd och andra praktiska ämnen.

De omständigheter, på grund av vilka en anslagsminskning kunde förutses, vore huvudsakligen följande:

1. vissa samskolors ombildning från sexåriga till fyraåriga i enlighet med den av departementschefen framställda grundsatsen i fråga om anknytningen till folkskolan;
2. anordnandet vid vissa läroverk av fyrklassig realskolavdelning jämväl i enlighet med nämnda grundsats;
3. upprättandet i viss omfattning av treåriga gymnasialavdelningar;
4. bidrag från de städer, där nya samrealskolor skulle upprättas, utgörande en fjärdedel av beloppet av lärarpersonalens begynnelseavlöning;
5. inrättandet vid de läroverk, där flickor skulle vinna inträde, av ett visst antal ämneslärarinnebefattningar; samt
6. ökning i beloppet av de till statsverket ingående terminsavgifterna, föranledd av den på grund av omorganisationen sannolika ökningen i antalet lärjungar vid de allmänna läroverken.

Departementschefen erinrar till en början om en åtgärd, vars genomförande i avsevärd utsträckning skulle kunna beröra de allmänna läroverken. Han har i det föregående framhållit som önskvärt, att garanti skapades för att vid skola, där flickor undervisades, alltid funnes ett antal kvinnliga lärare. Utan särskilda åtgärder kunde detta önskemål näppeligen fyllas, då nu gällande bestämmelser i fråga om behörighet till befattning i statstjänst eljest stode hindrande i vägen. Så vitt departementschefen kunde se, vore enda utvägen den, att särskilda för kvinnor avsedda tjänster inrättades vid ifrågavarande läroanstalter. Härför vore i den nuvarande organisationen sörjt därigenom, att å varje statssamskolas stat vore uppförda ämneslärarinnebefattningar till visst antal.

Även vid de läroverk, som enligt nu föreliggande plan skulle uppstå dels genom omorganisation i viss omfattning av realskolan vid de allmänna läroverken, dels ock genom statens övertagande av ett antal kommunala mellanskolor, borde kvinnliga lärare finnas anställda till ett antal, som ungefär

vore proportionellt till det nyssnämnda vid samskolorna förefintliga eller 2 av 5, vid läroverk med större antal lärare 4 av 10. Vid vart och ett av dessa samläroverk borde således ordinarie lärarinnebefattningar i lämpligt antal inrättas.

Givetvis borde samma åtgärd vidtagas även i fråga om de allmänna läroverk, där flickor skulle efter framställning av vederbörande kommun kunna intagas. Då man emellertid ej hade någon visshet om i vilken omfattning kommunerna kunde komma att begagna sig av möjligheten för flickor att vinna inträde i respektive läroverk, borde man tills vidare bibehålla den nuvarande ordningen. Vid de läroverk, där efter gjord framställning flickor skulle vinna inträde, borde under sådana omständigheter liksom nu tills vidare en kvinnlig pedagogisk sakkunnig vara anställd på kommunens bekostnad.

För behörighet till nu ifrågavarande ämneslärarinnebefattningar fordras förutom viss tjänstgöring antingen genomgången kurs vid högre lärarinneseminarium eller ock behörighet till ordinarie ämneslärartjänst vid allmänt läroverk. Avlöningsförmånerna äro nu i båda fallen lika. Häri borde enligt departementschefens mening sådan ändring vidtagas, att ämneslärarinna, vilken innehade behörighet för ordinarie adjunktstjänst vid allmänt läroverk, kunde åtnjuta de för kvinnlig adjunkt bestämda avlöningsförmåner. Skulle detta förslag godtagas, borde vederbörlig ändring i nu gällande lönebestämmelser göras.

Ännu en fråga beträffande ämneslärarinnorna berör departementschefen i detta sammanhang. Enligt gällande bestämmelser har första lärarinna vid statssamskola en undervisningsskyldighet av 20—22 timmar i veckan, övriga ämneslärarinnor 22—26 timmar, medan adjunkt vid samskola liksom adjunkt vid övriga läroverk med tjänstgöring huvudsakligen i realskolan är skyldig undervisa 24—28 timmar. Departementschefen finner för sin del ej tillräckliga skäl föreligga att uppehålla denna skillnad i avseende på tjänsteåliggandenas omfattning i annan mån, än att första lärarinnas undervisningsskyldighet borde som hittills understiga ämneslärarinnas med 2 timmar. Nämnda skyldighet borde således höjas till 22—24 timmar för första lärarinna och till 24—28 timmar för ämneslärarinna. Den ändring i gällande bestämmelser, som erfordrades härför, hade departementschefen för avsikt att föreslå Eders Kungl. Maj:t till godkännande.

Ytterligare upptager departementschefen här till övervägande några frågor, som avse lärarpersonalen vid de kommunala mellanskolor, som nu föreslås till ombildning till samrealskolor. Rektor vid mellanskola, som ombildas, borde, enligt departementschefens mening, från ombildningens början uppbära sin kontanta avlöning av statsmedel. Skäligt vore, att denna avlöning något varierade under övergångsåren för att vid ombildningens slut nå det för rektor vid realskola bestämda beloppet. Departementschefen har därför tänkt sig som lämpliga lönebelopp, första året 5,200 kronor, andra året

5,600 kronor, tredje året 6,000 kronor och fjärde året 6,400 kronor, varav respektive 1,400, 1,600, 1,800 och 2,000 kronor tjänstgöringspenningar. Härutöver borde givetvis till rektor vid dylik skola utgå dyrtidstillägg såsom till övriga statens befattningshavare. Tillfällig löneförbättring borde utgå liksom till rektor vid realskola.

Vad beträffar den tillfälliga löneförbättring, som borde tillkomma sådan ämneslärare vid mellanskola, som överflyttades till samrealskola och som ej innehade full adjunktskompetens, anser departementschefen, att löneförbättringen borde utgå efter samma grunder som för ordinarie lärare vid kommunal mellanskola men anvisas å vederbörande anslag till tillfällig löneförbättring till viss personal inom den civila statsförvaltningen. I den framställning till riksdagen, som avlåtits om beviljande av medel för sistberörda ändamål, har härom intet anförts, då statens övertagande av ifrågavarande mellanskolor vore beroende av vissa åtaganden från vederbörande kommuners sida. I händelse av bifall till förslaget i nu berörda hänseende borde föreskrift rörande löneförbättring till ifrågavarande lärare lämnas av Eders Kungl. Maj:t.

Slutligen borde ock, framhåller departementschefen, övervägas, vilka avlöningsförmåner som skulle under ombildningstiden tillkomma den lärarinna vid de från kommunala mellanskolor ombildade samrealskolorna, som förordnades till första lärarinna. Första lärarinna vid statssamskola uppbär nu ett särskilt arvode av 500 kronor för år utöver avlöning som ämneslärarinna. Biträdande föreståndarinna vid kommunal mellanskola åter uppbär ett särskilt arvode å 200 kronor för år. Departementschefen anser, att den till första lärarinna förordnade under första ombildningsåret lämpligen borde bibehålla ett arvode av 200 kronor, samt att detta arvode under de två följande åren borde utgå med respektive 300 och 400 kronor för att det fjärde året höjas till sitt slutliga belopp, 500 kronor. Föreskrift borde framdeles av Eders Kungl. Maj:t meddelas. Dyrtidstillägg och tillfällig löneförbättring borde till sådan lärarinna utgå med samma belopp som till första lärarinna vid statssamskola.

Ännu en fråga angående undervisningsskyldighet omnämner departementschefen i detta sammanhang. Enligt nuvarande bestämmelser skall en rektor vid realskola (samskola) hava en undervisning av 18—20 timmar i veckan med möjlighet till viss nedsättning genom beslut av skolöverstyrelsen. Motsvarande skyldighet för rektor vid kommunal mellanskola omfattar 20—22 timmar i veckan med möjlighet till minskning på sätt nyss nämnts. Det syntes departementschefen riktigt, att i de fall, då skolan ombildas till fyrklassig samrealskola, samma högsta undervisningsskyldighet stadgades för samrealskolans rektor, som nu vore stadgad för den med lika många klasser utrustade mellanskolan. Skyldigheten borde således avse 18—22 timmar i veckan. Departementschefen förklarar sig framdeles vilja framlägga förslag för Eders Kungl. Maj:t i detta hänseende.

Vad först beträffar budgetåret 1927—1928, innebär Eders Kungl. Maj:ts förslag, att medel måtte beviljas för upprättande från början av läsåret 1927—1928 av ett *högre flicklläroverk* med en första klass och en första ring. Under detta år skulle vid läroverket finnas anställda en rektor, högst 2 lektorer, 1 ämneslärarinna och en extra ordinarie lärare. Avlöningarna till dessa befattningshavare samt arvoden för övningsämnen utgöra tillhopa 28,275 kronor, varav 21,900 kronor skulle utgöra höjning av det ordinarie reservationsanslaget, medan 4,140 kronor skulle falla på anslaget till extra lärare och vikarier.

Vidare innebär Eders Kungl. Maj:ts förslag, att de kommunala gymnasierna i Södertälje och Eskilstuna samt den kommunala latinlinjen vid högre allmänna läroverket i Ystad skulle från och med den 1 januari 1928 successivt övertagas av statsverket. Kostnaderna härför hava beräknats till halva kostnaden för helt läsår.

För gymnasiet i *Södertälje* utgör anslagsbehovet 6,626 kronor 25 öre eller i runt tal 6,626 kronor. För gymnasiet i *Eskilstuna* blir kostnaden likaledes 6,626 kronor. Gymnasielinjen i *Ystad* drager en kostnad av 3,560 kronor.

Beträffande därefter de kommunala mellanskolor, som skulle ombildas till samrealskolor, skulle kostnaden bliva något olika för olika skolor, beroende på antalet klassavdelningar och därav härflytande olika lärarbehov. Även i fråga om dessa skolor har kostnaden beräknats efter halvt år och med följande belopp:

Lidingö 9,212 kronor 50 öre eller i runt tal 9,212 kronor, Katrineholm 6,745 kronor, Motala 7,245 kronor, Höganäs 6,990 kronor, Trollhättan 7,495 kronor, Sollefteå 3,682 kronor 50 öre eller i runt tal 3,682 kronor, samt Boden 7,420 kronor.

Sammanställde man kostnaderna efter de olika anslag, vilka de borde belasta, visade det sig, att på reservationsanslaget komme 66,950 kronor, samt på extra anslaget till extra och vikarierande ämneslärare 16,910 kronor.

Slutligen skulle på extra anslag till extra arvoden åt övningslärare komma tillhopa 8,827 kronor. Härtill komme 1,190 kronor för manlig slöjd.

Vad därefter beträffar de beräknade kostnaderna för genomförandet av organisationsplanen under de på budgetåret 1927—1928 närmast följande budgetåren samt kostnaderna efter helt genomförd plan, erinrar departementschefen om vad han anfört angående sättet för beräkningens verkställande och om de omständigheter, som försvårade uppnåendet av ett exakt resultat. Två alternativa beräkningar hade måst göras, av vilka alternativ I betecknade maximikostnad och alternativ II minimikostnad. Beräkningar hade utförts för budgetåren 1928—1929, 1929—1930 och 1930—1931 ävensom för den slutliga kostnaden. Departementschefen påpekar, att det härvid förutsatts, att klassavdelningarnas storlek begränsades till respektive 30

och 25 i realskolan samt å gymnasiet och i lyceet. De siffror, som beräkningarna givit som resultat, vore följande med fördelning på budgetår och anslag:

Anslag	Budgetår							
	1928—1929		1929—1930		1930—1931		Slutlig	
	I	II	I	II	I	II	I	II
Reservationsanslaget . .	+431,700	+326,100	+658,100	+492,300	+881,700	+662,800	+1,121,600	+913,700
Extra och vik. lärare . . .	—158,400	— 59,400	—155,100	— 23,100	—118,800	+ 26,400	—323,400	—277,200
Övningslärare	+ 83,047	+ 69,087	+131,380	+109,257	+170,240	+165,748	+189,930	+140,287
	+356,347	+335,787	+634,380	+578,457	+933,140	+854,948	+988,130	+776,787

Siffrorna angiva i varje fall ökningen respektive minskningen i jämförelse med nuvarande kostnader och under förutsättning att intet nytt läroverk tillkommer. Nettoökningen angives under de olika alternativen.

Till nu angivna beräkningar erinrar departementschefen ytterligare om att den av lärjungantalets begränsning föranledda kostnaden vore här inbegripen, i det att beräkningarna utgått från antagandet, att nämnda begränsning iakttagits. Enligt särskilt gjord beräkning skulle berörda kostnad uppgå till omkring en million kronor. Utan begränsning i nämnda hänseende skulle genomförandet av planen alltså i stort sett ej medföra någon ökad kostnad.

Vid bedömandet av kostnaderna borde man ock, framhåller departementschefen, hava i minnet, att de samhällen, där nya samrealskolor bleve inrättade, skulle liksom nu i dylika fall hava att till statsverket erlägga vissa årliga bidrag, samt att de till statsverket ingående terminsavgifterna kunde väntas bliva ökade. Båda dessa inkomstbelopp komme emellertid ej till synes vid bestämmandet av här ifrågakommande anslag under åttonde huvudtiteln. Städernas bidrag hade uppskattats till omkring 120,000 kronor årligen efter genomförd organisation. Vissa andra anslag till de allmänna läroverken skulle ock komma att beröras av omorganisationen. Särskilt gällde detta förslagsanslaget till skolläkare, som vore direkt beroende av lärjungantalet.

I samband med den nu lämnade redogörelsen för kostnadsberäkningarna yttrar departementschefen sig om de förändringar i antalet lärare vid de allmänna läroverken, som hans plan skulle medföra. En i statsrådsprotokollet (sid. 295) återgiven tablå visar, att organisationsplanens genomförande skulle medföra en väsentlig ökning av antalet ordinarie lärare och jämsides därmed en välbehövlig minskning i antalet extra lärare.

Sammanfattningsvis innebär nu Eders Kungl. Maj:ts förslag beträffande de allmänna läroverken för budgetåret 1927—1928 följande: Det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken, nu 6,666,066 kronor, skulle höjas med 66,950 kronor till 6,733,016 kronor eller med någon avrundning till 6,733,000 kronor. Det extra anslaget till extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken, för vilket ändamål under budgetåret 1925—1926 tagits i anspråk 601,400 kronor och nu beräknats en ökning med 16,910 kronor, skulle alltså bestämmas till 618,300 kronor. Vad beträffar anslaget till extra arvoden åt övningslärare, har detta redan blivit av riksdagen äskat med bestämt belopp. Den nu förevarande planen förutsatte en ökad kostnad i detta hänseende av 8,827 kronor. Då lärjungarna i de klasser av under ombildning varande kommunala mellanskolor, som vårterminen 1928 skulle bestridas med statsmedel, skulle komma att under återstoden av läsåret fortfarande åtminstone i viss utsträckning åtnjuta undervisning i övningsämnen tillsammans med lärjungarna i mellanskolans övriga klasser, syntes det möjligt att inom ramen för de tillgängliga medlen tillgodose de behov, som sålunda uppstode.

De kostnader, som beräknats komma att uppstå under budgetåret för undervisning i manlig slöjd vid de nytillkommande läroverken, utgjorde 1,190 kronor. Dessa kostnader borde bestridas av förslagsanslaget till undervisning i manlig slöjd vid de allmänna läroverken.

III. *Kommunala mellanskolor.*

I riksstaten finnes uppfört ett ordinarie förslagsanslag till kommunala mellanskolor, vilket anslag för budgetåret 1926—1927 är uppfört med 1,650,000 kronor. Detta belopp har beräknats vara tillräckligt för ett antal av 82 kommunala mellanskolor.

Vidare finnes i riksstaten för budgetåret 1926—1927 uppfört ett förslagsanslag å 26,000 kronor till undervisning i manlig och kvinnlig slöjd samt handarbete vid kommunala mellanskolor.

Dessutom utgår tillfällig löneförbättring till lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor. Anslag för ändamålet är i riksstaten för budgetåret 1926—1927 uppfört med ett belopp av 360,000 kronor.

Förslaget till omorganisation av det högre skolväsendet skulle, framhåller departementschefen, hava inverkan på storleken av anslagen till kommunala mellanskolor i så måtto som genom statens övertagande av sju mellanskolor från och med den 1 januari 1928 nämnda anslags belastning skulle minskas. Enligt de beräkningar, som verkställts, skulle för budgetåret 1927—1928 minskningen å förslagsanslaget till kommunala mellanskolor, inberäknat anslaget till slöjd, uppgå till 26,000 kronor samt å förslagsanslaget till tillfällig löneförbättring till 4,500 kronor, allt i runda tal.

Med hänsyn till belastningen av det ordinarie förslagsanslaget till kom-

munala mellanskolor har detta vid bibehållande av nuvarande organisation orubbad ansetts böra beräknas till 1,765,000 kronor. Förslagsanslaget till slöjd, vilket under enahanda förutsättning beräknats till 30,000 kronor har ansetts böra sammanföras med det förstnämnda förslagsanslaget till ett enda anslag med rubriken: Kommunala mellanskolor. Det sammanslagna anslaget skulle således uppgå till 1,795,000 kronor. Den av den föreslagna ombildningen föranledda minskningen i kostnader för de kommunala mellanskolorna skulle emellertid utgöra 26,000 kronor, vadan det sammanslagna förslagsanslaget borde bestämmas till 1,769,000 kronor, vilket motsvarade en ökning av 119,000 kronor jämfört med budgetåret 1926—1927.

Beträffande förslagsanslaget till tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor, nu 360,000 kronor, har detta, efter vad departementschefen meddelar, ej tagits till fullo i anspråk för budgetåret 1925—1926. Det föreliggande förslaget skulle medföra en till 4,500 kronor beräknad minskning av detta anslag. Med hänsyn härtill har anslaget i fråga för budgetåret 1927—1928 upptagits till 355,000 kronor.

IV. *Privatläroverk.*

Från det ordinarie gemensamma reservationsanslaget till privatläroverken, för innevarande budgetår 751,000 kronor, utgå såsom särskilda anslag understöd till enskilda mellanskolor med 20,000 kronor, till högre flickskolor med 470,000 kronor, till högre goss- och samskolor med 232,500 kronor samt till enskilda lärarinneseminarier med 28,500 kronor. Vidare är det extra förslagsanslaget till tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid privatläroverken för budgetåret 1926—1927 uppfört med 2,395,000 kronor.

Genomförandet av den föreslagna organisationsplanen skulle i flera avseenden inverka på privatläroverkens ställning. Denna inverkan skulle emellertid endast i ganska ringa mån göra sig gällande under budgetåret 1927—1928, främst av det skälet, att förslaget skulle i huvudsak börja genomföras först med ingången av läsåret 1928—1929.

Den för enskilda mellanskolor avsedda anslagsposten, nu 20,000 kronor, har ansetts böra bibehållas oförändrad. Organisationsförslaget skulle icke inverka på beloppets storlek, vare sig under budgetåret 1927—1928 eller senare.

Beträffande anslagsposten till högre flickskolor, nu 470,000 kronor, erinrar departementschefen, hurusom det föreliggande förslaget innebure, att sex flickskolor förutsattes bliva indragna i samband med den ifrågasatta omorganisationen av vissa läroverk. Då denna skulle taga sin början först med läsåret 1928—1929, komme åtgärden icke att inverka på anslagsbehoven för budgetåret 1927—1928.

Vad beträffar de följande budgetåren, komme givetvis de sex skolornas indragning att föranleda en successiv minskning av reservationsanslaget till

privatläroverken. Den härav föranledda anslagsminskningen kunde emellertid i varje fall ej inträda, förrän avvecklingen nått den klass, den fjärde, där statsbidraget började utgå. Detta inträffade tidigast under läsåret 1931—1932. Den slutliga anslagsminskningen, då avvecklingen helt genomförts, kunde beräknas till ungefär 33,000 kronor.

Med hänsyn därtill, att anslagsposten i fråga vore mycket knappt beräknad, och i betraktande av önskvärdheten av vidgad möjlighet för undervisningen i huslig ekonomi ifrågasättes nu en mindre höjning av denna anslagspost med 5,000 kronor.

Den för högre goss- och samskolor avsedda anslagsposten, för närvarande 232,500 kronor, är föreslagen att upptagas med oförändrat belopp.

Från den fjärde i reservationsanslaget till privatläroverk ingående anslagsposten för enskilda lärarinneseminarier, för närvarande 28,500 kronor, utgå understöd till tre högre lärarinneseminarier, privata högre lärarinneseminariet i Stockholm, Anna Sandströms högre lärarinneseminarium i Stockholm och högre lärarinneseminariet vid stiftelsen Kjellbergska flickskolan i Göteborg.

Fråga har under de senaste åren uppstått, huruvida ej överproduktion av lärarinnor ägde rum samt om ej på grund därav en begränsning av verksamheten vid de enskilda högre lärarinneseminarierna borde ske. Sedan 1925 års riksdag anhållit, bland annat, om vidtagande av åtgärder för begränsning av de enskilda högre lärarinneseminariernas verksamhet, framlade Eders Kungl. Maj:t för 1926 års riksdag ett förslag, innebärande en successiv indragning av statsanslaget till Anna Sandströms högre lärarinneseminarium. Emellertid väcktes då inom riksdagen motion om bibehållande av anslaget till nämnda seminarium. Riksdagen förklarade sig finna det vara ställt utom allt tvivel, att åtgärder borde vidtagas för en inskränkning av antalet vid de högre lärarinneseminarierna nyutbildade lärarinnor i landet. Emellertid hade riksdagen funnit skäligt, att ett års ytterligare respittid måtte beredas den eller de läroanstalter som kunde komma att träffas av de förestående inskränkningarna, och hade därför beslutat, att anslag skulle för budgetåret 1926—1927 i full utsträckning utgå till Anna Sandströms högre lärarinneseminarium. Riksdagen förutsatte emellertid, att förslag om inskränkning i ifrågavarande lärarinneproduktion förelades nästkommande års riksdag, och borde det därvid bero på förnyat övervägande från Eders Kungl. Maj:ts sida, huruvida inskränkningen i fråga borde äga rum genom indragning av Anna Sandströms högre lärarinneseminarium eller privata högre lärarinneseminariet i Stockholm eller ock tilläventyrs genom annan anordning, såsom t. ex. nyintagning av elever vartannat år alternerande vid nämnda båda seminarier.

Departementschefen framhåller nu, hurusom enligt hans mening intet tvivel kunde råda därom, att för närvarande vid de högre seminarierna

utbildades väsentligt flera lärarinnor än som motsvarades av efterfrågan på dylika lärarkrafter och att det måste likaledes anses vara fastslaget, att den sålunda konstaterade disproportionen ökats under de senaste åren. Man måste vidare enligt departementschefens mening komma till den slutsatsen, att med hänsyn till den föreslagna skolorganisationen behovet av seminarieutbildade lärarinnor, som under senare år otvivelaktigt minskats, komme att undan för undan ytterligare avtaga. Departementschefen ansåge därför, att åtgärder för en effektiv begränsning av antalet seminarieutbildade lärarinnor vore erforderliga. Det sannolika behovet av lärarinnor med högre seminarieutbildning borde kunna fyllas av två seminarier. Då det givetvis ej kunde bliva fråga om att indraga statens egen läroanstalt, följde härav, att endast ett enskilt seminarium hädanefter skulle vara behövligt. Vilket av de tre seminarier, som för närvarande vore i verksamhet, som skulle fortfarande kunna påräkna statsunderstöd, borde i detta sammanhang ej behöva avgöras. Departementschefen anser det böra ankomma på Eders Kungl. Maj:t att sedermera efter vederbörandes hörande därom fatta beslut.

Avvecklingen av de båda seminarier, vilka alltså syntes böra upphöra med sin verksamhet, borde taga sin början med läsåret 1927—1928, vadan således någon första avdelning ej borde intagas vid nämnda läsårs början. Efter två års förlopp skulle avvecklingen vara fullbordad. Då så gott som alla lärarkrafterna vid de nuvarande enskilda seminarierna utgjordes av timlärare, skulle olägenheterna av avvecklingen bliva åtskilligt förminskade. En indragning av två årsavdelningar läsåret 1927—1928 skulle medföra en minskning av anslagsbehovet för samma budgetår, motsvarande understödet till dessa avdelningar, d. v. s. med 2 × 1,500 eller 3,000 kronor, och hela anslagsposten skulle alltså kunna utgå med ett till 25,500 kronor sänkt belopp.

De föreslagna förändringarna i avseende å storleken av de i reservationsanslaget till privatläroverk ingående anslagsposterna bestå följaktligen i dels en förhöjning av anslagsposterna till högre flickskolor med 5,000 kronor, dels en minskning av posten till enskilda lärarinneseminarier med 3,000 kronor. Anslaget i sin helhet skulle alltså ökas med 2,000 kronor.

Vad slutligen beträffar förslagsanslaget till tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid privatläroverken, skulle, framhåller departementschefen, på grund av den indragning av flickskolor, som förutsatts komma att ske vid genomförandet av förslaget, en minskning givetvis komma att inträda även i detta anslag. Denna minskning kunde ej göra sig gällande under läsåret 1927—1928, och anslaget har därför föreslagits skola för budgetåret 1927—1928 uppföras med oförändrat belopp, 2,395,000 kronor.

Beträffande *högre lärarinneseminariet* innebär Eders Kungl. Maj:ts förslag till en början en successiv avveckling av de förberedande klasserna vid statens normalskola för flickor, vilken avveckling skulle börja med läsåret 1928—1929. Med den principiella uppfattning i fråga om de förberedande klasserna vid andra läroanstalter, åt vilken riksdagen förut givit uttryck, anser riksdagen sig böra bifalla Eders Kungl. Maj:ts nu förevarande förslag. Emellertid förbiser riksdagen ingalunda, att de förberedande klasserna vid högre lärarinneseminariet hava haft en särskild uppgift att fylla genom att tjäna som en övningsskola för seminariets elever, och riksdagen håller för synnerligen önskligt, att sådana anordningar må kunna träffas, att det undervisningsmaterial, som genom de förberedande klassernas avveckling skulle försvinna, bliver på annat sätt ersatt. Vid övervägande av detta spörsmål har riksdagen funnit den ändamålsenligaste lösningen vara den, att till lärarinneseminariet knytes en övningsskola, analog med övningsskolorna vid folkskoleseminarierna. Det måste nämligen utan tvivel anses vara av stor betydelse för de blivande lärarinnorna att under sin utbildningstid lära känna elevmaterialet på alla folkskolans stadier. Riksdagen har därför för sin del beslutat, att de nuvarande förberedande klasserna successivt ombildas till en sexklassig folkskola; denna ombildning skulle ske på det sätt, att den lägsta av nuvarande klasser, som enligt förslaget skulle indragas med läsåret 1928—1929, då ersättes med en första folkskoleklass och ombildningen fullföljes successivt i anslutning härtill. De biträdande ämneslärarinnor, som departementschefen vid bifall till Eders Kungl. Maj:ts förslag tänkt skola uppföras på övergångsstat, skulle säkerligen kunna antagas såsom lärarinnor vid den nya övningsskolan. I övrigt bör som kompetens för övningsskolans lärarinnor gälla vad därom stadgas beträffande övningsskollärarinna vid folkskoleseminarium.

Riksdagen vill vidare erinra därom, att det beslut, som riksdagen fattat i fråga om realskolans anknytning till folkskolans fjärde klass i stället för den tredje, måste medföra, att statens normalskola för flickor blir sjuårig genom den nuvarande lägsta klassens borttagande. En avveckling av denna klass bör enligt riksdagens mening äga rum i omedelbar följd efter borttagandet av den sista bland de förberedande klasserna, alltså vid början av läsåret 1931—1932. Enligt vad riksdagen inhämtat, torde några praktiska svårigheter för genomförande av en sådan avveckling icke föreligga.

Mot den föreslagna realskolelinjen vid normalskolan har riksdagen intet att erinra, liksom ej heller mot de härutinnan gjorda kostnadsberäkningarna.

Vidare ifrågasättas vissa ökade anslagsmedel till lokalhyra och till expenser; riksdagen bifaller vad i dessa hänseenden föreslagits.

Beträffande det ordinarie anslaget till högre lärarinneseminariet är någon ändring icke föreslagen. I avseende å beräkningarna för det föreslagna extra anslaget å 89,120 kronor till diverse behov vid högre lärarinnesemi-

nariet har riksdagen intet att erinra. I anslutning till vad riksdagen tidigare beslutat i fråga om åtskilliga anslag under åttonde huvudtiteln, vilka tillförene utgått såsom särskilda anslag men nu av Eders Kungl. Maj:t föreslagits sammanförda till gemensamma anslag, håller emellertid riksdagen före, att den hittills tillämpade principen om två särskilda extra anslag till högre lärarinneseminariet bör uppehållas, det ena avseende diverse behov vid seminariet och det andra arvoden till timlärare och vikarier. Det förra anslaget bör i anslutning till de av riksdagen gjorda beräkningarna för det föreslagna gemensamma anslaget uppföras med 53,860 kronor. Det senare anslaget torde böra i sig innesluta såväl nuvarande anslag å 21,000 kronor till arvoden åt timlärare och vikarier som den i det föreslagna gemensamma anslaget ingående posten å 10,000 kronor till arvoden åt timlärare och vikarier vid statens skolkökseminarium och hushållsskola, vartill bör läggas det föreslagna beloppet av 4,260 kronor till lärare vid den nya realskolelinjen; anslaget bör under benämning arvoden åt extra lärare, timlärare och vikarier uppföras med 35,260 kronor.

Den förändrade organisation av de *allmänna läroverken*, som riksdagen beslutat, kommer givetvis att medföra åtskilliga jämkningar i de till dessa läroverk utgående anslag. Innan riksdagen närmare ingår härpå, vill riksdagen emellertid till behandling upptaga vissa av departementschefen angivna eller av Eders Kungl. Maj:t föreslagna åtgärder, vilkas genomförande i avsevärd utsträckning beröra de allmänna läroverken.

Vid de föreslagna samrealskolorna skulle, efter vad departementschefen anför, kvinnliga lärare finnas anställda till ett antal, som ungefär vore proportionellt till det nu vid samskolorna förefintliga eller 2 av 5, vid läroverk med större antal lärare 4 av 10. Riksdagen ansluter sig till denna uppfattning.

Eders Kungl. Maj:t har vidare föreslagit, att ordinarie ämneslärarinna vid allmänt läroverk, vilken innehar behörighet för adjunktsbefattning, skall från och med den tidpunkt Eders Kungl. Maj:t bestämmer åtnjuta avlöningsförmåner enligt samma grunder, som gälla för kvinnlig adjunkt vid sådant läroverk. Riksdagen har häremot intet att erinra.

I avseende å undervisningsskyldigheten för ämneslärarinna tänker sig departementschefen en utökning av omfattningen av denna skyldighet från 22—26 timmar i veckan till vad som gäller för adjunkt eller 24—28 timmar i veckan. Ifrågavarande skyldighet skulle för första lärarinnan bliva 22—24 timmar i veckan. Ej heller härutinnan har riksdagen funnit anledning till erinran.

Vad Eders Kungl. Maj:t härjämte föreslagit i fråga om avlöningsförmåner åt rektor vid kommunal mellanskola, som står under ombildning till samrealskola, har riksdagen funnit sig böra bifalla.

Riksdagen har i annat sammanhang bifallit Eders Kungl. Maj:ts förslag i fråga om avlöningsförmåner för de ämneslärare vid kommunala mellan-

skolor, som skulle överflyttas till samrealskolor men icke innehava full adjunktskompetens. Vad angår den tillfälliga löneförbättring, som skulle tillkomma sådan lärare, anser departementschefen densamma böra utgå efter samma grunder som för ordinarie lärare vid kommunal mellanskola men anvisas å vederbörande anslag till tillfällig löneförbättring till viss personal inom den civila statsförvaltningen. Föreskrift rörande löneförbättringen till ifrågavarande lärare skulle lämnas av Eders Kungl. Maj:t. Riksdagen har häremot intet att erinra.

Beträffande de av departementschefen angivna avlöningsförmåner, vilka skulle under ombildningstiden tillkomma den lärarinna vid de från kommunala mellanskolor ombildade samrealskolorna, som förordnades till första lärarinna, och varom föreskrifter skulle av Eders Kungl. Maj:t utfärdas, har riksdagen icke någon annan erinran att göra, än att ifrågavarande bestämmelser böra formligen fastställas av riksdagen.

Vad ovan anförts torde ock böra tillämpas beträffande första lärarinnor vid de realskolor och högre allmänna läroverk, som riksdagen beslutat skola ombildas till samläroverk.

Mot tanken att stadga samma högsta undervisningsskyldighet för rektor vid samrealskola, som nu är stadgad för den med lika många klasser utrustade mellanskolan, d. v. s. 18—22 timmar i veckan, torde ingen erinran vara att framställa.

I avseende å anslagsberäkningarna för budgetåret 1927—1928 vill riksdagen anföra följande.

Inrättande av ett högre flicklläroverk skulle enligt Eders Kungl. Maj:ts förslag för detta budgetår betinga en kostnad äv 28,275 kronor. Mot de till grund härför liggande beräkningarna har riksdagen intet att erinra. Likaledes har riksdagen intet att invända mot de anslagsberäkningar, som ligga till grund för de av statens övertagande av de kommunala gymnasierna i Södertälje och Eskilstuna samt den kommunala gymnasielinjen i Ystad betingade kostnaderna, respektive 6,626 kronor 25 öre, 6,626 kronor 25 öre och 3,560 kronor.

De beslut, som riksdagen kommit till i avseende å statens övertagande av andra kommunala gymnasier respektive gymnasielinjer eller utvidgning av realskolor till gymnasier, inverka icke på den nu föreliggande statsregleringen.

Såsom framgår av vad riksdagen i det föregående anfört, innebär riksdagens beslut ett statsövertagande från och med ingången av år 1928 av ett större antal kommunala mellanskolor än Eders Kungl. Maj:t ifrågasatt. Under det Eders Kungl. Maj:t föreslagit detta antal till 7, har riksdagen beslutat ett omedelbart statsövertagande av 13 dylika skolor. Enligt inom riksdagens vederbörande utskott verkställda kostnadsberäkningar, för vilka närmare redogöres i det följande, skulle den kostnadsökning för budgetåret

1927—1928 i förhållande till Eders Kungl. Maj:ts förslag, som härav föranledes, uppgå till 23,681 kronor.

I anslutning härtill och då riksdagen i övrigt icke funnit anledning till erinran mot departementschefens kostnadsberäkningar skulle det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken för budgetåret 1927—1928 böra bestämmas till 6,752,000 kronor och det extra anslaget till extra lärare och vikarier till 619,800 kronor.

Vid en prövning av de av departementschefen meddelade kostnadsberäkningarna för de kommunala mellanskolorna, som skulle övertagas av statsverket från 1928 års ingång, har riksdagen funnit, att i några fall vissa jämkningar böra vidtagas, vilka framgå av följande sammanställning rörande kostnaderna:

1. för kommunala mellanskolan i *Lidingö* med 3 parallellavdelningar.

rektor			kronor	2,600: —
1 adjunkt			»	2,150: —
1 ämneslärarinna			»	1,400: —
första lärarinna, arvode			»	100: —
9 timlärartimmar	à	140 kronor	»	630: —
6 timmar teckning	»	90 »	»	270: —
8 » gymnastik	»	90 »	»	360: —
4.5 » musik	»	90 »	»	202: 50
			kronor	7,712: 50

2. för var och en av de kommunala mellanskolorna i *Katrineholm, Motala, Nässjö, Ronneby, Hässleholm, Höganäs, Falkenberg, Trollhättan, Karlskoga, Stora Tuna och Boden* med 2 parallellavdelningar i första klassen.

rektor			kronor	2,600: —
1 ämneslärarinna			»	1,400: —
första lärarinna, arvode			»	100: —
8 timlärartimmar	à	140 kronor	»	560: —
4 timmar teckning	»	90 »	»	180: —
8 » gymnastik	»	90 »	»	360: —
3 » musik	»	90 »	»	135: —
			kronor	5,335: —

3. för kommunala mellanskolan i *Sollefteå* med en enkel klassavdelning.

rektor			kronor	2,600: —
första lärarinna, arvode			»	100: —
7 timlärartimmar	à	140 kronor	»	490: —
2 timmar teckning	»	90 »	»	90: —
4 » gymnastik	»	90 »	»	180: —
1.5 » musik	»	90 »	»	67: 50
			kronor	3,527: 50

Härtill komma kostnader för undervisning i kvinnlig och manlig slöjd med respektive 1,950 och 600 kronor.

Vad beträffar de beräknade kostnaderna för genomförande av den av riksdagen framställda organisationsplanen under de kommande budgetåren, torde följande böra anföras.

En av riksdagens vederbörande utskott föranstaltad beräkning har givit vid handen, att om första klassen vid de allmänna läroverken, höstterminen 1926 omfattande 128 avdelningar, indroges, skulle anslagen för dessa läroverk komma att minskas med 601,500 kronor. Å andra sidan komme terminsavgifterna till statsverket att nedgå med 84,900 kronor, varjämte städers bidrag till statens samskolor beräknas sjunka med 20,900 kronor.

Av en undersökning rörande lärjungeantalet i folkskolornas fjärde klass å de olika läroverksorterna har framgått, att om man förutsätter att nya klassavdelningar skulle upprättas, så snart medeltalet lärjungar uppgår till 30 à 35, 75 nya folkskollärarebefattningar erfordras, varigenom statens utgifter för folkskoleväsendet genom den ifrågasatta åtgärden skulle ökas med 137,000 kronor. Beloppet torde vara räknat i överkant, då i verkligheten en uppdelning i parallellklasser knappast företages under den här gjorda förutsättningen.

Kostnaderna för statens övertagande av 54 kommunala mellanskolor beräknas komma att för de särskilda budgetåren uppgå till följande här nedan i avrundat tal angivna belopp:

Budgetår	Ökning i anslagen till de allmänna läroverken kronor	Minskning av anslagen till kommunala mellanskolor kronor	Terminsavgifter till statsverket kronor	Nettoökning i statens kostnader kronor
1928—1929	338,700	211,200	28,000	99,500
1929—1930	604,400	371,300	46,600	186,500
1930—1931	963,200	538,100	76,000	349,100
1931—1932	1,139,000	663,800	91,700	383,500
1932—1933	1,324,000	796,100	107,100	420,800
1933—1934	1,453,500	888,700	111,700	453,100
1934—1935	1,541,400	951,500	115,600	474,300
1935—1936	1,582,900	981,300	119,000	482,600

Statens övertagande av de kommunala gymnasierna i Södertälje, Eskilstuna, Eksjö, Landskrona, Uddevalla och Skövde samt de kommunala gymnasielinjerna i Ystad och Hudiksvall ävensom utvidgningen av Kungsholmens realskola har beräknats medföra följande kostnader:

Budgetår	Ökning av anslagen till de allmänna läroverken Kronor	Minskning i statsbidrag till kommunala gymnasier Kronor	Nettokostnad Kronor
1928—1929	84,700	20,500	64,200
1929—1930	177,900	[1]) 36,400	141,500
1930—1931	295,400	[1]) 52,200	243,200
1931—1932	380,600	[1]) 58,800	321,800
1932—1933	398,700	[1]) 60,400	338,300

[1]) Därav kommer på anslaget till högre goss- och samskolor respektive 1,600, 3,200, 4,800 och 6,400 kronor.

Kostnaderna för de föreslagna fyra högre flickläroverken beräknas komma att uppgå till följande belopp:

för budgetåret 1928—1929 . . . . . kronor 124,100: —
» » 1929—1930 . . . . . » 208,000: —
» » 1930—1931 . . . . . » 275,800: —
» » 1931—1932 . . . . . » 292,500: —

Vid beräkning av kostnader för de båda sista kategorierna av läroanstalter har intet avdrag gjorts för inflytande terminsavgifter.

Under reservation för sådana oförutsebara omständigheter, som alltid kunna påverka förhandsberäkningar av denna art, vilka måste utföras utan säker kännedom om det framtida antalet lärjungar och utan tillgång till fastställda kursplaner, må anföras två tablåer, den ena upptagande anslagens storlek, den andra antalet lärare. Till grund för beräkningarna hava lagts de timplaner, som vid de föregående utredningarna hava utarbetats.

Anslag	Budgetår			
	1928—1929	1929—1930	1930—1931	Slutligen
Reservationsanslaget . .	+539,400	+948,800	+1,521,200	+2,110,300
Extra och vik. lärare . .	—181,500	—264,000	— 224,400	— 303,600
Övningslärare	+ 55,600	+ 89,500	+ 155,700	+ 264,100
	+413,500	+774,300	+1,452,500	+2,070,800

Vid bedömande av dessa beräkningar rörande kostnaderna för den slutliga organisationen måste emellertid uppmärksammas att, enligt vad ovan angivits, anslaget till kommunala mellanskolor skulle komma att minskas med 981,300 kronor. Vidare skulle statens bidrag till kommunala gymnasier nedgå med 60,400 kronor. Ytterligare gäller, att genom statsunderstödda flickskolors och flickgymnasiers av omorganisationen föranledda ned-

läggande statsunderstöd till privatläroverken och bidrag till lärarinnornas avlöning (frånsett dyrtidstillägg), kan approximativt beräknas minskas med minst 225,000 kronor. Den av den föreslagna omorganisationen betingade kostnadsökningen för statsverket utgör alltså — frånsett utgifter för tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg — 804,100 kronor. Samtidigt torde statsverket genom det ökade lärjungeantalet kunna beräknas i terminsavgifter uppbära omkring 196,000 kronor mera än f. n. Å andra sidan bortfaller enligt riksdagens beslut städers bidrag till statens samskolor utgörande omkring 133,000 kronor.

Den totala merkostnaden, som föranledes av den beslutade organisationen, skulle alltså beräknas uppgå till omkring 741,100 kronor. Sistnämnda summa skulle ytterligare kunnat minskas med nära 200,000 kronor på grund av beslutet om indragning av privatläroverkens lägsta klass. Då emellertid intet belopp kunnat exakt beräknas för understöd åt lärarinnor, som på grund av omorganisationen skulle komma i åtnjutande av sådant, har riksdagen i ovanstående kalkyl bortsett från sagda anslagsminskning och vill med detta påpekande allenast framhålla, att här finnes en marginal, som ytterligare stärker den ekonomiska hållbarheten i de gjorda beräkningarna.

Antal lärare.

Å r	Rektorer	Lektorer	Adjunkter	Ämnes-lärarinnor	Extra-lärare	Summa ämneslärare
1926—1927	77	285	807	48	212	1,352
1928—1929	102	305	824	117	157	1,403
1929—1930	110	325	853	161	132	1,471
1930—1931	118	345	908	232	144	1,629
Slutligen	135	367	918	320	120	1,725

Till ovanstående översiktstabell vill riksdagen foga den erinran, att vid de 54 kommunala mellanskolor, som enligt riksdagens beslut skulle övertagas av staten, för närvarande såsom ämneslärare tjänstgöra inalles 339 lärare
Vid till förstatligande beslutade kommunala gymnasier tjänstgöra . . . . . 47 »
Vid statsläroverk tjänstgöra nu (inklusive rektorer) inalles . . . . 1,429 »

Summa 1,815 lärare

Då den beslutade organisationen blir fullständigt genomförd, skulle denna omfatta (inklusive rektorer) sammanlagt 1,860 lärarkrafter. Antalet lärare skulle sålunda ökas med 45.

Såsom synes, bygga de verkställda beräkningarna på en väsentlig inskränkning av extralärarresystemet; i genomsnitt skulle icke fullt en extralärare komma på varje läroverk, och längre har riksdagen icke ansett det praktiskt möjligt att gå i strävandena efter extralärarresystemets avveckling.

Om sålunda riksdagen i nu berörda hänseende ansett sig kunna medverka till en avsevärd förbättring i fråga om extralärarresystemets förekomst vid statsläroverken, har riksdagen dock icke kunnat förbise, att vissa svårigheter under övergångstiden kunna uppstå för de nuvarande extralärarna i så måtto, att ordinarieblivande och därmed följande förbättrad löneställning kan komma att uppskjutas på ett sätt, som för den enskilde läraren kan te sig såsom betungande eller obilligt. Riksdagen håller därför före, att åtgärder böra vidtagas för att bereda sådana extralärare, som en avsevärdare tid komma att upprätthålla extra ordinarie lärarebefattning vid de allmänna läroverken, särskild arvodesförhöjning, detta så mycket mer som de genom vakanssättning av lärartjänster uppstående besparingarna säkerligen skulle bliva avsevärt större än kostnaden för den ifrågasatta arvodesförhöjningen. Givetvis skulle en sådan anordning erhålla allenast provisorisk karaktär och omfatta en begränsad tid.

Då riksdagen nu icke är beredd att utan föregående utredning fatta ett positivt beslut i ärendet, har riksdagen stannat vid att med angivande av dessa allmänna synpunkter uttala sin förväntan, att Eders Kungl. Maj:t vid den fortsatta handläggningen av skolorganisationens genomförande tager under omprövning, vilka framställningar till riksdagen, som må anses påkallade för ordnande av denna angelägenhet.

I avseende å anslagen till *kommunala mellanskolor* vill riksdagen till en början framhålla, att i anslutning till vad riksdagen förut i motsvarande hänseende anfört i fråga om vissa anslag till högre lärarinneseminariet riksdagen icke kunnat bifalla ett sammanförande av det nuvarande ordinarie förslagsanslaget till undervisning i manlig och kvinnlig slöjd samt handarbete vid kommunala mellanskolor med det stora ordinarie förslagsanslaget till samma skolor.

I anslutning härtill ävensom till riksdagens förut intagna ståndpunkt om förstatligande från och med år 1928 av 13 kommunala mellanskolor böra enligt inom riksdagens vederbörande utskott verkställda beräkningar för budgetåret 1927—1928 det ordinarie förslagsanslaget till kommunala mellanskolor upptagas till 1,710,000 kronor, det ordinarie förslagsanslaget till undervisning i manlig och kvinnlig slöjd samt handarbete vid samma skolor till 29,000 kronor samt det extra förslagsanslaget till tillfällig löneförbättring under nämnda budgetår till lärarpersonalen vid dessa skolor till 352,000 kronor.

I detta sammanhang har riksdagen ansett sig böra till behandling upptaga det i herr Schedins m. fl. och herr Westmans m. fl. motioner (I: 260 och II: 414) framförda yrkandet, att kommunala mellanskolor hädanefter ej må inrättas utan riksdagens samtycke. Vid övervägande av detta spörsmål har riksdagen icke funnit sig böra uttala sig till förmån för nyssberörda yrkande, men har riksdagen sökt träffa en anordning, varigenom man på ett annat sätt torde kunna i viss utsträckning tillmötesgå motionärernas syftemål. I detta hänseende har riksdagen beslutat, att den nuvarande be-

stämmelsen om villkor för statsbidrag till ifrågavarande skolor, som stadgar, att skolan skall i sina fyra klasser hava sammanlagt minst 32 lärjungar, skärpes därhän, att skolan skall för erhållande av statsbidrag kunna uppvisa ett lärjungeantal av minst 40.

I herr Sandegårds ovanberörda motion (I: 258) har föreslagits en skrivelse till Eders Kungl. Maj:t med begäran om vidtagande av åtgärder för minskning av arbetsbördan i den kommunala mellanskolan och för en minskning av antalet speciallärare i samma skola. Vad den förra delen av motionärens förslag beträffar, håller riksdagen före, att i och med utfärdandet av en rationell undervisningsplan för ifrågavarande skolform, som nu omsider torde komma till stånd, det av motionären i angivna hänseende framställda ändamålet kommer att i stor utsträckning tillgodoses. Beträffande den senare delen av motionärens yrkande har riksdagen icke funnit skäligt besluta åtgärder i det ifrågasatta hänseendet.

Det i herrar Dahls och Bissmarks och herr Holmdahls m. fl. motioner (I: 256 och II: 407) framförda förslaget om utredning rörande den kommunala mellanskolans anknytning till folkskolans fjärde klass har riksdagen med den ståndpunkt riksdagen intagit i anknytningsfrågan icke kunnat bifalla.

Vad slutligen beträffar anslagen till *privatläroverken* har riksdagen intet att erinra mot Eders Kungl. Maj:ts förslag, i vad det avser anslagen till enskilda mellanskolor, högre flickskolor och högre goss- och samskolor.

Vidkommande anslaget till enskilda lärarinneseminarier, nu 28,500 kronor, ifrågasätter departementschefen av skäl, som riksdagen ovan refererat, en successiv avveckling av två av de tre seminarier, vilka åtnjuta understöd från ifrågavarande anslag. I fröken Hesselgrens samt herr Almquists m. fl. motioner (I: 253 och II: 400) yrkas avslag å Eders Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt samt föreskrift om iakttagande, att årsavdelning för intagning av nya lärarinneelever må efter Eders Kungl. Maj:ts beprövande upprättas endast vid ett av de ifrågavarande seminarierna.

Med hänsyn till skäl, som departementschefen till stöd för Eders Kungl. Maj:ts förslag andragit, och då riksdagen i betraktande av nödvändigheten att begränsa lärarinneproduktionen finner två seminarier av förevarande slag vara ägnade att kunna tillgodose det förefintliga behovet av lärarinnor, har riksdagen icke kunnat förorda den anordning, som i motionerna påyrkas, utan bifaller riksdagen Eders Kungl. Maj:ts förslag.

I den mån de i det föregående omnämnda motionerna icke blivit i vissa delar närmare berörda i riksdagens nu förevarande skrivelse, torde desamma få anses besvarade med den allmänna ståndpunkt, riksdagen intagit såväl till mera principiella delar som till detaljerna i det föreliggande organisationsförslaget.

Under åberopande av vad sålunda anförts anmäler riksdagen följande beslut:

I. Riksdagen har i anledning av Eders Kungl. Maj:ts proposition samt de i ämnet väckta motionerna

beträffande högre lärarinneseminariet:

föreskrivit, att från och med läsåret 1928—1929 de förberedande klasserna vid statens normalskola för flickor skola successivt ombildas och utvecklas till en sexklassig folkskola, avsedd att utgöra en övningsskola för eleverna vid högre lärarinneseminariet;

beslutat, att från och med läsåret 1927—1928 vid nämnda skola skall successivt anordnas jämväl en realskollinje för flickor med fyra ettåriga klasser och med avseende å det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskollinjens första klass, grundad på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer.

beträffande de allmänna läroverken:

a. de allmänna läroverkens organisation:

godkänt följande ändrade huvudgrunder för de allmänna läroverkens organisation:

1. rikets allmänna läroverk skola vara av tre slag, nämligen dels realskolor, dels högre allmänna läroverk, dels ock lyceer, de sistnämnda anordnade antingen såsom fristående läroanstalter eller såsom avdelningar, knutna vid högre allmänna läroverk;

2. realskolan skall hava till uppgift att utöver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning;

3. det högre allmänna läroverket och lyceet skola hava till ändamål, förutom meddelandet av allmän medborgerlig bildning, att grundlägga de vetenskapliga insikter, som vid universitet eller högre fackutbildningsanstalt vidare utbildas;

4. realskolan skall på det sätt, som för varje särskilt läroverk av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmes, vara anordnad, antingen med fyra ettåriga klasser och med avseende å det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, grundad på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer eller med fem ettåriga klasser och med avseende å kunskapsmåttet för inträde i första klassen grundad på genomgången fjärde klass i folkskola, som nyss nämnts, eller ock med såväl fyra som fem ettåriga klasser, anslutna till folkskolan på nu angivet sätt;

5. det högre allmänna läroverket skall bestå av realskola, anordnad på sätt i näst föregående punkt är sagt, och gymnasium, omfattande, på det sätt, som för varje särskilt läroverk av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen bestämmes, antingen fyra ettåriga ringar och utgående från det i realskolans näst högsta klass inhämtade kunskapsmåttet eller tre ettåriga ringar och utgående från det i realskolans högsta klass inhämtade kunskapsmåttet eller

ock med såväl fyra som tre ettåriga ringar, anknutna till realskolestadiet på nu angivet sätt;

6. lyceet skall bestå av sex ettåriga klasser och med avseende å det kunskapsmått, som erfordras för inträde i lyceets första klass, grundas på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

7. gymnasiet skall, i den ordning Eders Kungl. Maj:t bestämmer, kunna delas på två bildningslinjer, latingymnasium och realgymnasium;

8. lyceet skall kunna delas på enahanda bildningslinjer som gymnasiet, dock att vid statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm, skall finnas jämväl en nyspråklig linje;

b. upprättande och ombildning av läroverk:

beslutat:

1. i en var av städerna Stockholm, Göteborg, Malmö och Hälsingborg skall från och med den tid, Eders Kungl. Maj:t bestämmer, upprättas ett högre allmänt läroverk för flickor, omfattande fyrklassig realskola och, vad beträffar Stockholm, fyraårigt och treårigt samt beträffande övriga tre städer treårigt gymnasium, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

2. en var av realskolorna i Södertälje och Eskilstuna skall från och med den 1 januari 1928, en var av realskolorna i Eksjö, Uddevalla och Skövde från och med den 1 juli 1928 samt realskolan i Landskrona från och med den 1 juli 1929 genom successivt övertagande av de med nämnda läroanstalter förenade kommunala gymnasierna utvidgas till högre allmänt läroverk med i Södertälje, Eskilstuna, Eksjö, Landskrona och Skövde såväl fyraårigt som treårigt samt i Uddevalla allenast treårigt gymnasium för gossar och flickor, under förutsättning att kommunen åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

3. Kungsholmens realskola i Stockholm skall från och med den 1 juli 1929 successivt utvidgas med ett treårigt gymnasium för gossar och flickor, under förutsättning att Stockholms stad åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler och bostad eller hyresersättning åt rektor;

4. högre allmänna läroverket i Ystad skall under enahanda förutsättning, som under nästföregående punkt sagts, genom successivt övertagande från och med den 1 januari 1928 av den vid nämnda läroverk inrättade kommunala gymnasielinjen utvidgas med en fyraårig gymnasielinje, och högre allmänna läroverket i Hudiksvall skall under enahanda villkor och i samma ordning från och med den 1 juli 1928 utvidgas med en treårig gymnasielinje;

5. i vart och ett av samhällena Lidingö, Katrineholm, Motala, Nässjö, Ronneby, Hässleholm, Höganäs, Falkenberg, Trollhättan, Karlskoga, Stora Tuna, Sollefteå och Boden skall från och med den 1 januari 1928, i vart och ett av samhällena Ljungby, Mönsterås, Eslöv, Lysekil, Vara, Säffle, Bollnäs

och Ström skall från och med den 1 juli 1928, i vart och ett av samhällena Vaxholm, Mjölby, Tranås, Tomelilla, Anderslöv, Ulricehamn, Mora och Nederkalix skall från och med den 1 juli 1929, i vart och ett av samhällena Söderköping, Sölvesborg, Simrishamn, Hörby, Laholm, Avesta, Ludvika och Sandviken skall från och med den 1 juli 1930, i vart och ett av samhällena Huskvarna, Borgholm, Klippan, Skurup, Sunne, Hallsberg, Hedemora och Gudmundrå skall från och med den 1 juli 1931 samt i vart och ett av samhällena Sundbyberg, Värnamo, Vetlanda, Åstorp, Svedala, Tidaholm, Leksand, Malmberget och Kiruna skall från och med den 1 juli 1932 genom successivt övertagande av där befintlig kommunal mellanskola upprättas en fyrklassig samrealskola, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler jämte inredning och möbelutrustning ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor, samt att kommunen i förekommande fall tillhandahåller sådan från mellanskolan till läroverket överflyttad ordinarie ämneslärare och ämneslärarinna, som icke äger behörighet till adjunktstjänst vid allmänt läroverk, bostad och bränsle eller ersättning därför;

6. den skyldighet, som nu tillkommer kommun i samhälle, där samskola finnes, att till statsverket årligen inbetala ett belopp, motsvarande en fjärdedel av den vid skolan anställda lärarpersonalens begynnelselöner, ävensom den härmed förenade rätten för kommun att av lärjungarna i skolan uppbära terminsavgifter skall från och med den tidpunkt, Eders Kungl. Maj:t äger att bestämma, upphöra att gälla;

7. det högre allmänna läroverket i en var av städerna Södertälje, Nyköping, Strängnäs, Eskilstuna, Eksjö, Växjö, Kalmar, Västervik, Visby, Karlskrona, Kristianstad, Ystad, Landskrona, Halmstad, Uddevalla, Vänersborg, Skara, Skövde, Falun, Gävle, Hudiksvall, Härnösand, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå skall ombildas till högre samläroverk, under villkor att vederbörande kommun åtager sig att tillhandahålla erforderliga undervisningslokaler ävensom bostad eller hyresersättning åt rektor;

8. följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: läroverket å Södermalm, Södertälje, Uppsala, Nyköping, Strängnäs, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Jönköping, Eksjö, Växjö, Kalmar, Västervik, Visby, Karlskrona, Kristianstad, Hälsingborg: läroverket för gossar, Ystad, Landskrona, Halmstad, Uddevalla, Vänersborg, Borås, Skara, Skövde, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Hudiksvall, Härnösand, Sundsvall, Östersund, Umeå och Luleå, ävensom följande realskolor: Malmö och Göteborg: östra realskolan,

följande realskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Enköping, Oskarshamn, Karlshamn, Varberg, Mariestad, Lidköping, Arvika, Kristinehamn och Söderhamn samt

följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Ängelholm, Trälleborg, Alingsås, Åmål, Falköping, Örnsköldsvik och Skellefteå

skola med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången fjärde, respektive sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

9. a) följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Norrtälje, Vimmerby, Filipstad, Askersund, Sala, Köping och Arboga

skola med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången sjätte klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer,

b) följande samskolor, under ändrad benämning av samrealskolor, nämligen i Vadstena, Strömstad och Piteå

skola tillsvidare med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

10. samskolan i Haparanda skall, under ändrad benämning av samrealskola, med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundad på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

11. följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, reallläroverket å Norrmalm, läroverket å Östermalm, läroverket å Kungsholmen, Malmö: läroverket för gossar, Lund och Göteborg: latinläroverket och reallläroverket; samt

följande realskolor, nämligen i Stockholm: Vasa och Katarina samt Göteborg: västra realskolan

skola med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i realskolans första klass, vara grundade på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer;

12. vid följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, reallläroverket å Norrmalm, läroverket å Södermalm, Södertälje, Eskilstuna, Linköping, Norrköping, Jönköping, Eksjö, Växjö, Kalmar, Karlskrona, Kristianstad, Malmö: läroverket för gossar, Hälsingborg: läroverket för gossar, Ystad, Landskrona, Halmstad, Göteborg: latinläroverket och reallläroverket, Vänersborg, Borås, Skara, Skövde, Karlstad, Örebro, Västerås, Falun, Gävle, Hudiksvall, Härnösand och Luleå skall finnas såväl fyraårigt som treårigt gymnasium;

13. vid följande högre allmänna läroverk, nämligen i Stockholm: läroverket å Östermalm, Uppsala, Nyköping, Strängnäs, Västervik, Visby, Lund, Sundsvall, Östersund och Umeå skall finnas endast fyraårigt gymnasium;

14. vid högre allmänna läroverket å Kungsholmen i Stockholm och vid högre allmänna läroverket i Uddevalla skall finnas endast treårigt gymnasium;

15. statens provskola, nya elementarskolan i Stockholm, skall successivt ombildas till ett lyceum enbart för manliga lärjungar;

16. vid vart och ett av de högre allmänna läroverken i Uppsala, Malmö:

läroverket för gossar, Lund, Göteborg: latinläroverket och reallläroverket skall successivt anordnas en lyceiavdelning;

17. följande läroverk, nämligen i Stockholm: latinläroverket å Norrmalm, reallläroverket å Norrmalm, läroverket å Södermalm, läroverket å Östermalm, läroverket å Kungsholmen, med undantag för gymnasiet vid detta läroverk, samt Vasa och Katarina realskolor, Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Malmö: högre läroverket och realskolan, Lund, Hälsingborg, Göteborg: latinläroverket, reallläroverket samt västra och östra realskolorna, Borås, Karlstad, Örebro och Västerås skola i sin helhet vara avsedda endast för manliga lärjungar; dock att, så länge icke högre flicklläroverk i städerna Uppsala, Linköping, Norrköping, Jönköping, Lund, Borås, Karlstad, Örebro och Västerås inrättats, kvinnliga lärjungar må, efter framställning från vederbörande kommun, kunna av Eders Kungl. Maj:t lämnas tillträde till gymnasium vid nuvarande läroverk i dessa städer, under förutsättning att, därest ej vid läroverket finnes anställd ordinarie kvinnlig ämneslärare, kommunen bestrider kostnaderna för skäligt arvode till en på det pedagogiska området erfaren kvinnlig sakkunnig, vilken på rektors förslag av skolöverstyrelsen förordnas att gå rektor till handa med råd och upplysningar i fråga om de kvinnliga lärjungarna, att särskild undervisning i övningsämnen, i den mån sådant påkallas, på kommunens bekostnad anordnas för de kvinnliga lärjungarna samt under de villkor i övrigt, som Eders Kungl. Maj:t bestämmer;

18. den föreslagna ombildningen och utvidgningen ävensom inrättandet av nya läroverk samt de förändringar, som därmed stå i samband, skola försiggå i huvudsaklig enlighet med den plan beträffande tidpunkter för ikraftträdandet och grunder i övrigt, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 18 februari 1927 samt av riksdagen här ovan angivits;

19. vad i förut av riksdagen fattade beslut och därpå grundade författningar eller av Eders Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter finnes stadgat om statens samskolor skall, där riksdagens beslut ej annat föranleder, i tillämpliga delar avse statens samrealskolor;

20. ordinarie ämneslärarinna vid allmänt läroverk, vilken innehar behörighet för adjunktsbefattning, skall från och med den tidpunkt Eders Kungl. Maj:t äger bestämma åtnjuta avlöningsförmåner enligt samma grunder som gälla för kvinnlig adjunkt vid sådant läroverk;

21. de den 1 mars 1927 anställda ordinarie ämneslärarna vid kommunal mellanskola, som ombildas till allmänt läroverk, skola successivt, i den ordning Eders Kungl. Maj:t bestämmer, såsom adjunkter respektive ämneslärarinnor överflyttas till läroverket, med iakttagande därvid att lärare, som icke innehar behörighet till adjunktsbefattning vid allmänt läroverk, skall, intill dess sådan behörighet förvärvats, åtnjuta kontanta avlöningsförmåner, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade, enligt samma grunder, som äro föreskrivna för ämneslärare vid kom-

munal mellanskola, med beräknande att av begynnelseavlöningen 1,100 kronor skola utgöra tjänstgöringspenningar, och med rätt för sådan lärare till bostad och bränsle eller ersättning därför från vederbörande kommun enligt gällande bestämmelser för lärare vid kommunal mellanskola;

22. sålunda överflyttad lärare skall, så länge han kvarstår vid sin ifrågavarande tjänstebefattning, i pensionshänseende tillhöra statens pensionsanstalt;

23. rektor vid samrealskola under ombildning från kommunal mellanskola skall åtnjuta, förutom fri bostad eller ersättning därför, av statsmedel följande kontanta avlöningsförmåner för år räknat, nämligen under första läsåret av ombildningen 5,200 kronor, därav 3,800 kronor skola utgöra lön och 1,400 kronor tjänstgöringspenningar, under andra läsåret 5,600 kronor, därav 4,000 kronor skola utgöra lön och 1,600 kronor tjänstgöringspenningar, under tredje läsåret 6,000 kronor, därav 4,200 kronor skola utgöra lön och 1,800 kronor tjänstgöringspenningar, samt från och med fjärde läsåret full avlöning såsom rektor vid realskola;

24. första lärarinna vid samrealskola under ombildning från realskola eller kommunal mellanskola skall, utöver avlöning som lärarinna, åtnjuta för år räknat arvode av under första läsåret av ombildningen 200 kronor, under andra läsåret 300 kronor, under tredje läsåret 400 kronor samt från och med fjärde läsåret 500 kronor.

beträffande kommunal mellanskola, som står under ombildning till allmänt läroverk:

beslutat, att statsbidrag till kommunal mellanskola, som står under ombildning till allmänt läroverk, skall, utan hinder därav att skolan icke omfattar fyra årsklasser, utgå enligt de för statsbidrag till kommunal mellanskola författningsenligt gällande grunder, dock att statsbidraget beräknas till 2,800 kronor för varje årsklass eller avdelning av årsklass samt att statsbidrag till arvode åt rektor bortfaller.

beträffande privatläroverken:

föreskrivit:

1. såsom villkor för högre flickskola samt högre goss- och samskola för åtnjutande av statsunderstöd från anslaget till privatläroverk skall gälla, att skolan skall med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i skolans första klass, vara efter utgången av läsåret 1930—1931 grundad minst på genomgången fjärde klass i någon av den sexklassiga folkskolans huvudformer; med rätt för Eders Kungl. Maj:t att under av riksdagen angiven förutsättning medgiva utsträckning av avvecklingstiden, dock högst till utgången av läsåret 1934—1935;

2. såsom villkor för enskild mellanskola och högre flickskola för åtnjutande av statsunderstöd från anslaget till privatläroverk skall gälla, att skolan skall omfatta minst fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan och

i dessa klasser under de senaste tre åren hava haft i medeltal sammanlagt minst 40 lärjungar;

3. vad i punkten 3 andra stycket av de i kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 326) meddelade ändrade bestämmelser om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter finnes föreskrivet därom, att tjänstgöringen må kunna fullgöras i de förberedande klasserna, skall äga tillämpning allenast beträffande andra och tredje förberedande klasserna under läsåret 1928—1929 och endast beträffande tredje förberedande klassen under läsåret 1929—1930, vid vars utgång bestämmelsen skall upphöra att gälla; samt

4. därest på grund av gossrealskolas ombildning till samrealskola högre flickskola på orten till följd av bristande anslutning icke vidare kan upprätthållas och på den grund vid flickskolan anställd ämneslärarinna med full tjänstgöring går förlustig sin anställning, må hon, under förutsättning att hon vid början av nämnda ombildning uppnått en ålder av 50 år samt vunnit sådan anställning, som nu angivits, vid statsunderstödd enskild läroanstalt före den 1 mars 1927, intill dess hon fyller 60 år av statsmedel åtnjuta en årlig ersättning uppgående till två tredjedelar av den avlöning hon i enlighet med gällande bestämmelser vid entledigandet åtnjöt från skolan, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade, samt för tiden därefter en årlig pension till samma belopp, som skulle tillkommit henne, därest hon intill uppnåendet av sistnämnda ålder varit i tjänst vid högre flickskola.

beträffande anslag till högre lärarinneseminariet:

dels i riksstaten för budgetåret 1927—1928 upptagit det ordinarie anslaget till högre lärarinneseminariet med oförändrat belopp 130,285 kronor;

dels medgivit, att vaktmästaren och eldaren vid högre lärarinneseminariet må för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 komma i åtnjutande av tillfällig löneförbättring till belopp av 400 kronor för vaktmästaren och 250 kronor för eldaren;

dels till diverse behov vid högre lärarinneseminariet anvisat för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 53,860 kronor;

dels ock till arvoden åt extra lärare, timlärare och vikarier vid högre lärarinneseminariet anvisat för budgetåret 1927—1928 ett extra anslag av 35,260 kronor.

beträffande anslag till de allmänna läroverken:

dels ökat det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken, nu 6,666,066 kronor, med 85,934 kronor till 6,752,000 kronor;

dels ock för budgetåret 1927—1928 anvisat till arvoden åt extra och vikarierande ämneslärare vid de allmänna läroverken ett extra anslag å 619,800 kronor.

beträffande anslag till kommunala mellanskolor:

dels beslutat, att statsbidrag till kommunal mellanskola skall utgå under villkor, att skolan i sina fyra årsklasser har sammanlagt minst 40 lärjungar;

dels höjt det ordinarie förslagsanslaget till kommunala mellanskolor från dess nuvarande belopp 1,650,000 kronor med 60,000 kronor till 1,710,000 kronor.

dels höjt det ordinarie förslagsanslaget till undervisning i manlig och kvinnlig slöjd samt handarbete vid kommunala mellanskolor, nu 26,000 kronor, med 3,000 kronor till 29,000 kronor;

dels medgivit, att tillfällig löneförbättring må för tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 utgå till lärarpersonalen vid kommunala mellanskolor med följande belopp:

till ordinarie manlig ämneslärare med 600 kronor;
» ordinarie kvinnlig ämneslärare med 500 kronor; samt
» extra ordinarie ämneslärare, övningslärare och timlärare med belopp, som Eders Kungl. Maj:t i huvudsaklig enlighet med de i sådant hänseende nu gällande grunder bestämmer;

dels ock för sistberörda ändamål anvisat för budgetåret 1927—1928 ett extra förslagsanslag av 352,000 kronor.

beträffande anslag till privatläroverken:

dels höjt det ordinarie reservationsanslaget till privatläroverk, nu 751,000 kronor, med 2,000 kronor till 753,000 kronor samt i riksstaten för budgetåret 1927—1928 uppfört de i nämnda anslag ingående anslagsposterna med följande belopp, nämligen:

enskilda mellanskolor	kronor	20,000: —
högre flickskolor	»	475,000: —
högre goss- och samskolor	»	232,500: —
enskilda lärarinneseminarier	»	25,500: —

att utgå såsom ett gemensamt reservationsanslag å sammanlagt 753,000 kronor;

dels ock för beredande under tiden 1 juli 1927—30 juni 1928 av tillfällig löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor samt enskilda lärarinneseminarier i enlighet med de i kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 327) stadgade grunder anvisat för budgetåret 1927—1928 ett extra förslagsanslag av 2,395,000 kronor.

Vidare har riksdagen

a) bemyndigat Eders Kungl. Maj:t att fastställa de närmare grunder för realskolans organisation i huvudsaklig enlighet med vad departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 18 februari 1927 angivit med därutinnan av riksdagen här ovan angivna jämkningar;

b) bemyndigat Eders Kungl. Maj:t att med aktgivande å de synpunkter,

riksdagen i det föregående gjort gällande, utfärda erforderliga föreskrifter angående planläggningen av arbetet inom gymnasium och lyceum;

c) förklarat sig ej hava något att erinra mot att undervisningsarbetet i de allmänna läroverken ordnas i huvudsaklig anslutning till de grundsatser, som av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 18 februari 1927 angivits med de jämkningar, som föranledas av riksdagens här ovan gjorda uttalanden;

d) bemyndigat Eders Kungl. Maj:t att i anslutning till vad departementschefen i statsrådsprotokollet anfört och riksdagen ovan uttalat meddela de närmare föreskrifter, som i anledning av den nu beslutade ändrade skolorganisationen kunna bliva erforderliga.

II. Riksdagen får, i anledning av därom i ämnet väckta motioner,

a) anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes till 1928 års riksdag, med beaktande av de synpunkter riksdagen här ovan anfört och efter verkställd utredning, framlägga *dels* förslag om inrättande av kommunala flickskolor, *dels ock* en plan för inrättande av högre flickläroverk i enlighet med vad riksdagen i det föregående angivit;

b) anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning, huruvida och i vilken utsträckning *dels* praktiska bildningslinjer må kunna anordnas på realskolans åldersstadium, *dels* högre folkskolor må kunna anordnas såsom led i en med genomgången folkhögskola avslutad och särskilt efter landsbygdens behov anpassad högre undervisning, *dels ock* åtgärder må kunna vidtagas till underlättande av vistelsen vid folkhögskola eller därmed förenad lantmannaskola för utom skolkommunen boende elever, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning må kunna giva anledning;

c) anhålla, det Eders Kungl. Maj:t täcktes verkställa utredning i frågan om rätt för statsanställd lärare att för åtnjutande av ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, han må hava tjänstgjort som lärare vid statsunderstödd kommunal eller enskild läroanstalt, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill sagda utredning må kunna giva anledning;

d) anhålla, att Eders Kungl. Maj:t må efter verkställd utredning framlägga erforderligt förslag i syfte att obemedlade lärjungar vid statens läroverk må kunna erhålla fullständig befrielse från terminsavgifterna till läroverkens ljus- och vedkassor;

e) anhålla, att Eders Kungl. Maj:t må verkställa utredning rörande möjligheterna att bereda ekonomisk hjälp under studietiden åt fattiga, studie-

begåvade lärjungar vid statens läroverk och med dessa jämförliga läroanstalter samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning kan giva anledning.

Stockholm den 2 juni 1927.

Med undersåtlig vördnad.

Bil. 1.

Föreslagen organisation av den högre undervisningen jämförd med den nuvarande.

Läroverk	Realskolan Antal avdelningar				Latingymnasiet Antal ringar			Realgymnasiet Antal ringar			Lyceum
	h.t. 1926	å 4-åriga linjen	å 5-åriga linjen	högsta klassen gemensam	h.t. 1926	å 3-åriga linjen	å 4-åriga linjen	h.t. 1926	å 3-åriga linjen	å 4-åriga linjen	klass-avd.
1. Högre allm. läroverk.											
a. Gosslläroverk.											
Stockholm, Norra latinlärov.	15	—	13	—	12	3	8	—	—	—	—
» real- »	11	—	9	—	—	—	—	12	3	8	—
Östermalms »	16	—	13	—	1	—	4	11	—	8	—
Södermalms »	16	7	9	—	8	3	4	8	3	4	—
Nya Elementarsk.	10	—	—	—	[1]6	—	—	4	—	—	18
Malmö	16	—	14	—	12	3	4	5	3	—	6
Hälsingborg	16	4	9	—	8	—	4	4	3	—	—
Göteborg, latinlärov.	15	—	13	—	15	3	8	—	—	—	6
real- »	13	—	9	—	—	—	—	12	3	4	6
Summa	128	11	89	—	62	12	32	56	15	24	36
b. Gymnasiet tillgängligt även för flickor.											
Stockholm, Kungsholmens	17	—	14	—	—	3	—	—	3	—	—
Uppsala	11	4	9	—	8	—	4	4	—	4	6
Linköping	16	8	5	—	7	3	4	4	3	—	—
Norrköping	15	4	9	—	6	3	4	4	3	—	—
Jönköping	14	4	9	—	6	3	4	4	3	—	—
Lund	12	—	9	—	7	—	4	4	—	4	6
Borås	13	7	5	—	—	—	4	7	3	—	—
Karlstad	13	4	9	—	6	3	4	6	3	—	—
Örebro	17	7	9	—	8	3	4	4	3	—	—
Västerås	11	4	9	—	4	3	4	5	3	—	—
Summa	139	42	87	—	52	21	36	42	24	8	12
c. Samläroverk.											
Södertälje	11	4	5	—	—	—	4	—	3	—	—
Nyköping	9	4	5	—	4	—	4	4	—	4	—
Strängnäs	6	3	4	1	4	—	4	—	—	—	—
Eskilstuna	11	4	5	—	—	—	4	—	3	—	—
Eksjö	6	3	4	1	—	—	4	—	3	—	—
Växjö	10	3	4	1	4	—	4	4	3	—	—
Kalmar	11	4	9	—	4	3	4	4	3	—	—
Västervik	6	3	4	1	—	—	—	4	—	4	—
Visby	7	3	4	1	4	—	4	4	—	4	—
Karlskrona	11	4	9	—	6	3	4	4	—	4	—
Kristianstad	11	4	5	—	4	3	4	4	3	—	—
Ystad	8	3	4	1	—	—	4	4	3	—	—
Landskrona	10	3	4	1	—	—	4	—	3	—	—
Halmstad	11	7	5	—	5	3	4	4	3	—	—
Uddevalla	8	4	5	—	—	3	—	—	3	—	—

[1]) Inräknat nyspråkliga linjen.

Läroverk	Realskolan Antal avdelningar				Latingymnasiet Antal ringar			Realgymnasiet Antal ringar			Lyceum
	h.t. 1926	å 4-åriga linjen	å 5-åriga linjen	högsta klassen gemensam	h.t. 1926	å 3-åriga linjen	å 4-åriga linjen	h.t. 1926	å 3-åriga linjen	å 4-åriga linjen	klass-avd.
Vänersborg	8	3	4	1	4	3	4	4	3	—	—
Skara	6	3	4	1	6	3	4	4	—	4	—
Skövde	6	3	4	1	—	—	4	—	3	—	—
Falun	11	4	5	—	4	—	4	4	3	—	—
Gävle	12	4	9	—	4	—	4	5	3	—	—
Hudiksvall	6	3	4	1	4	—	4	—	3	—	—
Härnösand	11	3	4	1	4	—	4	4	3	—	—
Sundsvall	11	7	5	—	4	—	4	4	—	4	—
Östersund	11	7	5	—	4	—	4	4	—	4	—
Umeå	10	3	4	1	4	—	4	4	—	4	—
Luleå	8	3	4	1	4	—	4	4	3	—	—
Summa	236	99	128	14	77	21	96	73	51	32	—
d. Högre flickläroverk.											
Stockholm	—	4	—	—	—	3	4	—	3	—	—
Malmö	—	4	—	—	—	3	—	—	3	—	—
Hälsingborg	—	4	—	—	—	3	—	—	3	—	—
Göteborg	—	4	—	—	—	3	—	—	3	—	—
Summa	—	16	—	—	—	12	4	—	12	—	—

Läroverk	Antal klassavdelningar h. t. 1926	å 4-åriga linjen	å 5-åriga linjen	högsta klassen gemensam
2. Realskolor med såväl 4- som 5-årig linje.				
a. Realskolor för gossar.				
Stockholm: Vasa	15	—	14	—
» Katarina	17	—	14	—
Malmö	17	7	9	—
Göteborgs västra	17	—	14	—
» östra	17	8	9	—
Summa	83	15	60	—
b. Samrealskolor.				
Enköping	6	3	4	1
Oskarshamn	6	3	4	1
Karlshamn	7	3	4	1
Ängelholm	9	3	4	1
Trälleborg	11	3	4	1
Varberg	6	3	4	1
Alingsås	9	3	4	1
Åmål	8	3	4	1
Mariestad	6	4	5	—
Lidköping	6	3	4	1
Falköping	11	3	4	1
Kristinehamn	11	4	5	—
Arvika	6	3	4	1
Söderhamn	6	3	4	1
Örnsköldsvik	11	4	5	—
Skellefteå	9	3	4	1
Summa	128	51	67	13
3. Samrealskolor med enkel linje.				
a. Förutvarande statens samskolor.				
Norrtälje	6	4	—	—
Vadstena	6	—	5	—
Vimmerby	6	4	—	—
Strömstad	6	—	5	—
Filipstad	6	4	—	—
Askersund	6	4	—	—
Sala	6	4	—	—
Köping	6	4	—	—
Arboga	6	4	—	—
Piteå	6	—	5	—
Haparanda	6	—	5	—
Summa	66	28	20	—

Läroverk	Antal klassavdelningar Slutliga antalet	Därav övertagna 1/1 1928
b. Förutvarande kommunala mellanskolor.		
Lidingö	10	3
Sundbyberg	4	—
Vaxholm	5	—
Katrineholm	8	2
Söderköping	4	—
Motala	7	2
Mjölby	4	—
Huskvarna	7	—
Nässjö	8	2
Värnamo	5	—
Vetlanda	5	—
Tranås	6	—
Ljungby	4	—
Mönsterås	4	—
Borgholm	4	—
Ronneby	7	2
Sölvesborg	6	—
Tomelilla	5	—
Klippan	5	—
Åstorp	5	—
Simrishamn	4	—
Hässleholm	7	2
Svedala	4	—
Anderslöv	5	—
Skurup	4	—
Hörby	4	—
Höganäs	7	2
Eslöv	7	—
Laholm	5	—
Falkenberg	7	2
Lysekil	4	—
Trollhättan	8	2
Ulricehamn	5	—
Vara	4	—
Tidaholm	4	—
Säffle	5	—
Sunne	5	—
Hallsberg	4	—
Karlskoga	6	2
Stora Tuna	8	2
Leksand	4	—
Mora	6	—
Hedemora	6	—
Avesta	5	—
Ludvika	4	—
Sandviken	6	—
Bollnäs	6	—
Gudmundrå	4	—
Sollefteå	5	2
Ström	4	—
Nederkalix	4	—
Malmberget	7	—
Kiruna	7	—
Boden	7	2
Summa	295	27